

g. 10

Repetit. Recensio eqy
Anno M D X X I I I

IACOBO LEMPO CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ
antesignano Jacobus Spiegel Selestanus. S. P.

¶ Explanationem in nostri Ioannis Reuchlini uiri probandi probe a
probis scœnica progymnasmata, quam oceanus tumultuanter cōportauit
bi di care constitui, quem & studiorum & studiosorum amantissimum, &
ueluti præcipuum florentis huius scholæ aurigā & anchoram a plærisq;
omnibus optimis dīci, nominari & reuerenter etiam obseruari cognoui.
Nam tu hic absq; controuerſia es haberisq; cuius omne studium ad augi-
ficandam rem literariam o ptimos quoq; mores constituendos diesq; no-
tisq; contendat, externos dīligis & fous mirum in modum, nihilq; æque
curas, quam de bonarum literarum cultoribus optime mereri, hoc solatiū
hæc uita, hæc uoluptas tua maxima, quos autem tu colis bonarum litera-
rum cultores, sunt in primis nunq; satis laudatae philosophie, apollineq; me-
dicinæ, sacrorum canonum & legum ac supereximiae christianæ ueræq;
theologiq; professores, eorundemq; alumni. Si quidem q; his literarum cē-
turiis non clauditur nugiendum, futile & probatis moribus alienū. His
igitur immortalibus nobilissimi animi tui dotibus prouocatus, intrepide
ausus sum exanimi & libræ tuæ hæc mea explanatoriū generis scripta sub-
mittere, quæ si ad stomachum tuum facere perspexero, attimum meum,
olim sibi redditum, & excultum, ad ampliora excirabis, te enim iudicem
tanti facio, quanti fieri debet doctissimus & maximus censor. Vale decus
theologorum, præsidium pontificalis disciplinæ, unicū & rarum nostris
in oris scoticæ non tam subtilitatis q; ueritatis exemplum, ac nobile inge-
nuorum studiorum columē. Tübingeræ ex ædicula nostra philosophica
xxiiii. Ianuarii. M. D. XII.

PROLOGVS

II.

Nouus poeta sentiens actoribus
 Spacium deesse temporis, quo se parent,
 Vertit statim quam fecerat comediam
 In ludum anilem, quem uocat progymnasmata,
 Nec arguento nec stylo sublimia

IN IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS SCÆNICA

progymnasmata Iacobi Spiegel Selestani explanatio.

Christe faue uotis, qui mundum in morte iacentem

Viuiscare uolens, quondam terrena petisti,

Cœlitus humanam dignatus sumere formam

Sic aliena gerens ut nec tua linquere posses

Licet enim uersibus eisdem mihi auspicari lector integerrime, quibus ille
 uir magna cū re & fidei plen^o Cœlius Sedulius presbyter in psalchali suo
 opere, quod in decretis canonicis insigni laude profertur, dist. xv. c. Sæcta
 romana superbene*dicti* christi uitalem fauore implorat, sine quo nihil rite
 nihilq^{ue} prouidenter inchoatur. Is nanc^q uirtutis suæ magnitudine Iustinia
 no auctore. l.i. §. Quod nemo. C. de vet. iu. enucle. & res penitus despera-
 tas donare & confirmare potest.

Prologus
Prologus 2
 ¶ Nouus poeta. Prologus a prologio differt. Nam prologus est ubi
 poeta excusatur aut fabula commendatur. Prologium uero cum tantum

Prologus 3

argumentum describitur, qui primus auctore Aristotele personas in scæ-

Prologus 3

nam producerit, prologos confinxerit, & per histriones fabulas represen-

Nouus

tauerit ignoratur

Nouus. Nam qui hoc scribēdi genere germa-

nis intentato, nedum desito claruerit, alium vix reperiri credam. Non est

autem hoc prætereundum nouos homines quorum apud Ciceronem fre-

quēs fit memorīa appellatos, quorū maiores non fuerunt in magistratu.

Et romani eos qui generis gloria carentes seip̄lis initium caperent nomi-

nis sui nouos homines appellabant. Ex Plutarcho, a nouo fit nouellicus

& nouellus, rursus a nouello nouellum. Sic enim latine & pure dicitur

uinea nouis uitium propaginibus renouata in ff. de impensis in reb^o do-

talib^o mēdū est in his ybis ueluti si nouellū factū actū sit, ubi legēdū est no-

uellētū. Sicut queretū & castanetū loca querubus & castaneis consita.

Nouellare est nouerū pangere. Nouale aut̄ ager nūc primū præcisus secū

dū Hieronymū, at in emunitaribus seu priuilegiis de nō soluendis noua-

liū decimis nouale intelligitur ager de nouo ad cultū redactus, de quo nō

extat memoria q^{ue} aliquādo cultus sit, ut traditur ex. de uer. sig. c. i. & c. qd

per nouale. Poeta. a faciendo deducūtū, græci facere fingere pingere

uno uerbo ποίειν enunciant, ut appetat poetā facit pro singit græco mo-

re usurpasse, dum Hēno inquit mea uxor ut nosti se pauperem facit semp

A ii

Nouellieus
Nouellus
Nouellū
Quercetum
Castanetum
Nouale

Poeta
Poeta

PROLOGVS

Poemā

Poētis

Spacium

Ludij

Habitus
scenariorū

Ludionis

Comœdia
græca

Mimica

Fabula Pallia

Togata

Tabernaria

Atellana

Atella rubi

Volvone

Planipes

Tragœdia

Comici

Satyrīci

Tragīci

Tragœdia

Satyrā

Differentia

Poetica ars scribendæ poëseos. Poema pars operis, ut descriptio armorū Achillis. Poesis cōtextus & corpus totius operis effecti, ut æneis. Marcellus Diomedes, alii, sed Donatus putat poesim esse unū carminis plures libros, de poetis copiosius & in secundo & tertio choro. Spacium, qd nō solum ad locum, sed ad tempus quoq; refertur. Actoribus, personis, recitatoribus, qui ludii quoq; & ludiones dicuntur, qui distin. tutebatur habitu, ut alter ab altero dinosceretur, senibus candidū uestimentū dabant. Adolescentulis discolor tribuebatur, ad ostendendā ingenii sui mutabilitatem serui exiguo amictu contegebatur, pauperratis antiquę gratia, uel q exeditiores agerent. Parasiti cū intortis palliis ueniebant, laeto candidus, erum noso obsoletus, purpureus diutius, pauperi phœniceus uestitus dabatur. Militi chlamys purpurea, pueræ habitus peregrinus, lenoni pallium uarii coloris, meretrici ob avaritiam luteū. Comœdiā. Comœdia græca priuatam ciuilemq; uitam comprehendit, cui proprium est conuicia spargere, dicaces sermones & scurrilitates continere. Sed comœdia latina fere poesis mimica est, quæ & palliata fabula & toga & tabernaria & atellana & planipes. Qui scribunt comici dicuntur, ut Sufarion, Eupolis, Aristophanes, Cratinus, Pherecrates, Menander, Philemon, Philisteon, græci, Enni, Plautus Accius, Neuius, Pacuvius, Terentius, Turpilius, Afranius, & reliqui, Mimica est sermonis & actus cuiuscq; imitatio citra reuerentiā ullam & factorum cum lasciuia repræsentatio. Palliata fabula quæ a græcis cōuersa comedie nomen tenet, & habitu græco repræsentabatur. Est em palliū græcorū amictus. Togata fabula in qua habitu romano siebat repræsentatio. Nam toga romanus amictus. Tabernaria per humiles personas repræsentabatur. Atellana dictis iocularibus & satyricis græcis similib⁹ fabulā peragebat, ab atella volscorū urbe dicta. Planipes mimica erat in qua nudis pedibus in scenam repræsentatores ueniebant, sed tragicī cum cothurnis & comici cum soccis. Est autem dicta comœdia ἡ πότερον κωμῳδία hoc est a uiico, uel ἡ τὸ τοῦ κέλευθος hoc est a comediatione, aut quod somni tempore (id enim κάμηλο significat) canentes diuitium iniurias memorarent. Illud quoq; minime prætereūdum q Comici Satyrici & tragicī omnes uno nomine comici appellati sunt, quoniam ex uicis in urbem eruperint, qui his dedere principiū. Ex in distributa scribentū ratio est ut comici seruos & humiles, Satyrici rusticos, tragicī diuites & reges describerent, ac sicut comœdia a uicis, aut a somno dicta. Tragedia ab hirco aut a fece ita satyra a satyris hoc est rusticis illotis & petulantibus est appellata, uel a satyra lance, quæ referta uariis multisq; primitiis in sacris inferebatur. Inter comœdiā & tragediā hoc interest, q in tragediā heroes, duces, reges introducuntur in comœdiā humiles & mediocres hominū fortunæ. In tragediā timores magni exprimuntur, in comœdia parui & humiles impetus. In tragediā tristes exitus & funestū habentur, in comœdia uero læsi sunt exitus actionum, in tragediā tranquilla sunt prima & turbulentia, ultima econuerso.

PROLOGVS

III.

in comœdia. Fugienda uita in tragœdia exprimitur, in comœdia capescēda, in tragœdia s̄apieſ de historicā fide petitur, de fictis argumētis comœdia est, cothurnis in tragœdia, in comœdia soccis utimur. Ludum anilē Non eum qui ad homines leues, sed qui ad graues pertiner, comitate moderatum, quæ uirt⁹ ut non est apud philosophos postremi nominis, ita ap prime in uita homini utilis, Hæc etem non patitur quempia in iocosis reb⁹ abundare nec deficere sed mediocritatem secundum prudētiae determinationem seruare, omnī pariter circumstantiarū rationem habere, licet em̄ interdum ioco & ludo uti, modo modū seruemus, & ad seueritatem & grauiora studia, ad quæ nos natura genuit redeamns. Progymnasmata. Progymnasmata, præexcercitamenta, planipeda puerorum γυμνὸς græciū est uerbum quod significat nudo, hinc γυμνός nudus, gymnas gymnadis nuditas, gymnaſies præceptor exercitiorum, gymnasium exercitium dicitur. De gymnastica quæ corpus format Socrates & Plato plura scripserunt, & Aristoteles noster eius meminit duobus capitibus ultimi politorum. Et græci auctore Fabro circa eandem instituerunt plurimum, nostrorum uero qui de ea re scripserit, rara extant monumenta, quāquam & gymnasticam in observatione habuere. Tradunt mollia exercitia, ut illiberalia damnanda, item uiolenta, moderata uero & ad fortitudinem & alia uirtutum munia in futurum exequenda adolescentibus committēda erunt. Cæterū comœdia aut ab alicuius nomine personæ appellationem sumit, ut Phormio, aut a loco ut andria, ut a facto ut asinaria, aut ab euētu ut θεωτὸν πηγαρούμενος. Nec argumento. materia. Cicero, quoniam nullum scribendi argumentum mihi reliquum est. Idem pro secentia secundo officiorum. Tamen Argumentum bulæ uero nouæ quid habent argumenti? Materiam cuiuscum rei uoluntum dici argumentū, quod est aut omnino uerum ut historicum, aut uerisimile ut comicum, aut neutrū ut figmenta mendacia commenta poetarum.

Nec stylo. charactere, compositione. Stylus ferrum acutū quo pugilla:ribus scribitur, quod graphium appellamus. Styl⁹ autem sicut docet Hieronymus in expositione psalmorum scribit in cera, calamus in charta membranae aut in quacunq; materia quæ apta sit ad scribendum. Graphiarium uero & theca graphiaria accipitur pro repositorio & loculamento graphiorum, ex annotationum Beroaldinarum libro, quo latius ea de re explicat⁹ est. Sæpem numer o tamen stylū pro compositione accipiūt scriptores, unde Quintilian⁹ probat stylum & tardum & diligentem. At Donatus uoluit stylum uerbis, orationē sensu constare, quod nisiego fallar haud quaquam obseruatum uideo, nec me præterit quid de ueterum stylo ex Augustini & Hieronymi sententia Crinitus notauerit, qui uideri potest.

Sublimia. Nam qui de sublimibus altis & magnificis rebus ut de dei he Triplex styroum, regum, principumq; clarissimis factis debite tractare uolunt, utuntur altiloquo seu sublimi stylo. Qui uero loquuntur de humiliis rebus ut de iocis, scommatibus, de pastorum uiliumq; personarū factis, gracili seu hu-

A iii

Ludus amiles

γυμνάσιον

Argumentum

Stylus

Graphiarium

Quintilianus
Donatus

PROLOGVS

mili stylouuntur. Qui uero de mediocribus mediocri. Erat autem olim tamen populari & protrito sermone comedie scripta, quod populares dicti sunt poetae comici, & sic circa quidam comedie nec ne poema esset quiescere, ut est apud Horatium in arte.

Nam uxoris aes reconditum uir inuenit
Ac subtrahit, seruo remandat improbo
Idem furatur atque iuri silitur
Astu aduocati, ipsum aduocatum decipit
Non est soluta oratio, sed uinculis
Iambicis trimetris ligata comice

Aes

Vxor di-
cta

Nam breuiter & compendiose refertur argumentum, quod non est de substantia comedie, & ob id obiter & perfunctione rectandum, non expedit enim populo euentum rerum aperire, alioquin enim statim aufugeret uisus quibusdam partibus, nec finem expectaret, sicut nunc quando defuderio finis uidendi & dubii exitus sciendi detinetur. Aes. scili. octo aureos. Vlpianus. Etiam aureos nummos aes dicimus. ff. de ver. sig. l. etiam. Aes apud antiquos in magno precio fuit, unde & Numa collegium tertium fabrum aerarium instituit, & inde militum aeraria & aerarium tribunisque aerarii & oberrat cognominantur. Plinius. Qui tradit aes inuentum in cypro insula. At Aristoteles conflare ait Lydum scyham docuisse, quia uero signatum est aes nota pecudum, pecunia appellata est, quod & hodie promiscue scriptoribus pro omni metallo usurpatur. Aerarium erat quo publica pecunia praefectos referebatur, sicut fiscus quo principis tantum. Est apud iurisconsultos memorabilis titulus de iure fisci, penultimo. ff. libro. Aerarii tribuni a tribuendo aere quibus tributae erat pecunia quam militibus redderent, quod aes militare dicebatur. Varro. Milites ipsi aerarii dicti sunt, quod stipendum facerent. Aes quoque stipem dicebant. Inde stipendiarii nuncupati qui stipendum hoc est tributum pendebant, qui alio nomine uectigales dicebantur, hinc milites qui stipendum accipiunt, rectius mercenarios appellamus quod stipendiarios. Vxor. dicta est uxor quasi unxor, eo quod non uae nuptiae euntes ad maritum portas adipe lupino ungebant, ne quid malum medicamentum insertur. Plinius. Erat quondam græcis lege constitutum ut uxores precio compararet, quod posterior aetas immutauit. Decet enim antiquos mores instituta atque ipsas leges cum melioribus si inueniantur commutare, res iureconsultis non ignota, & ab Aristotele longo ante tempore sexto secundi politicorum capite explicata. Reconditum. repositum, penitiore ioco defossum, sepultum. Vir maritus. Nonnunquam per uirum marem simpliciter exprimitur, nonnunquam maritum. Teren, o miuir. Ac subtrahit. furatur, & sortenon iniuria.

P R O L O G V S

III.

Furta

nam ex sententia Plautini peculii probam nihil habere addebet clam uiro
quoniam uult id uel uiro subtractum uel stupro acquisitum. Furatur.
more seruorum. Seruius. Furta specialiter seruorum sunt, hinc pro seruo-
turem ponunt. Vir. Quid dominis facient audent cum talia fur es. Iuri sisti-
tur. in ius uocatur, ideo dictum, q̄ non tātum comparere quis debet, sed
etiam manere, quandoq; præsentare significat, ueluti præsentiam corpo-
ris exhibere. Iusticium dicendi iuris intermissio quasi iuris statio dicitur,
quod romani in rei publicæ calamitatibus edere solebant. Astu aduo-
cati. eadem calliditate, eodem dolo malo. Astu pro astute ponitur tunc
aduerbiū est, nunc uero sexti casus nomen, & sv græci uocant ciuitatem
hinc astutiae Astus quarti ordinis Astuti dicti quoniam qui in urbibus de-
gunt callidores sunt in agro degentibus. Decipit. fallit, circumuenit.
Aduocatū ipsum suum. quem ut dici solet suo sibi gladio iugular. Nec
enim iustior ulla est q̄ necis artifices arte perire sua, secundum Naso-
nem, Aduocatum patronum recte secundum Vallam & Beroaldum Ca-
taneum & alios. Nam aduocatus proprie accusantis id est actoris par-
tem agit. Patronus uero accusati & rei patrocinium & defensionem assu-
mit, alterum tamen pro altero usurpatur. Non est soluta oratio. nam
est prosa oratio id est pedestris, & uersa, & si id contra triuialium literato-
rumut Baptista Pius notat affirmationem cōtendat, in quo licet Pius ipse
& grammaticam rationem atq; auctoritatem sequi uideatur, ego tamen
ipse Pio scientiam attribuens populari usui concedam, secundum quem
sermonum aliis est a numeris prorsus ordine & mensura solutus, qui pro
saicis appellatur, aliis totus metricus, tertius autem est mixtus. Primo uti
mur uulgo, altero poetæ, mixto utuntur oratores, quinon poeticos sed su-
os numeros & pedes habent, de quibus apud Diomedem. Orationū aut
aliae sunt enūciatiuē q̄ & indicatiuē dicitur ut dialecticis cōstat. Aliæ sūt im-
peratiuē ut ferte citi flāmā, date tela, impellite remos. Aliæ dep̄catiuē. Par-
cite dardanidē de rot̄ p̄cor hostib⁹ uni. Aliæ optatiuē ut nec male parta
diu teneat, peiusq; relinquat. Exulet & toto querat in urbe fugā. Subiun-
ctiū q̄dā ut si queras ubi sit formosi mater iuli, apud poetas huiusmo-
di orationes crebrescūt, quas & non magno impendio etiā apud rhetores
inuenier, qui eorum libros aliquantulum tractare uoluerit, & haec sunt ora-
toriæ & poetiæ accommodatiōes q̄ ad suadendum & affectus mouen-
dos efficaciōes sint, sicut em aut rhetor aut orator suadere aut dissuade-
re, & poeta oblectare, aut cōmiseratiōe afficere, sic logic⁹ suis machinamē
tis uerum falsumue inuestigare totis uiribus cōtendit. Comice. ad mo-
rem comicorū poetarum, quorum nomina pro maiori parte ex Crinito
tam gr̄corū q̄ latinorum nuncupauit. Vinculis, nemo est qui ignorat
poetas metrica lege coḡ res uerbis accōmodare & non uerba reb⁹, q̄ fit
ut nunc laus tenuior insit, nūc ipsum uerum excedat. Vnde sermo solut⁹
ad epistles, ad orationes concinnandas, ad quotidiani sermonē, ad p̄fua-
siones ad exhortatiōes longe magis q̄ ligata oratio idoneus est & accom-

Astus

Aduocat⁹

Oratio

PROLOGVS

De metro modatus. Iambicis trimetris. præter choros qui concentu ac melodiam coguntur uariis esse pedibus, uerum quia hic de iambicis trimetris sermo incidit, nonnulla pro tempore de eisdem perstringere non fuerit absconū. Iam bicos & heroicos poetas scribit Aristoteles omnium fuisse antiquissimos, carmenq; iambicum primum tetrametrum fuisse. Qz autem iambicum ante heroicum fuerit, uel ex eo nobis inquit Aristoteles licet intueri, q; inter loquendum plura iambica nobis sponte sese offerunt, & neutriq; accessita suc currunt. Heroica uero q; rarissime, & ea ipsa summissius loquendi excedunt harmoniam. Metra iambica autem sunt monometra, hoc est quæ constat ex duobus pedibus simplicibus, uel dimetra, quæ senis concluduntur pedib;. Nam breuitas iambi efficit ut duo pedes pro uno habeantur, uel tetrametra ex octo, pentametra ex decem, hexametra ex duodecim. Sed pentametra & hexametra rarissime inueniuntur. Rursus metrorum aliud est propter desinentiam uel depositionem dictū acatalecticum. i. cui nihil deest, aliud catalecticum hoc est cui deest, aliud brachycatalecticū ubi syllaba uel tēpus deest. Hypercatalecticū uero ubi superest uel syllaba uel pes dimidiat, atq; his omnibus generibus comicū utuntur. Scribit Hephaestion iambicū metrū in regione impari, hoc est prima tertia quinta, aut si longius producatur septima nona. Nam quandoquidē apud comicos ad decem usq; pedes peruenire iambū suscipere, & per resolutionē longe syllabæ iambi in duas breues ibidē tribrachū admittere, etiā spondeū, ad tardandā iambi celeritatē, & per resolutionem spondei recipere ibidem anapestum & per resolutionem secundæ dactylum & per resolutionem triusq; procelematicū. In pari autem hoc est secunda quarta sexta, uel si longius euagat octaua & decima iambū tribrachū & anapestū. In fine uero propter ultimam indifferentem syllabā etiam pyrrhichium. Sciendū & illud quādo metrū acatalecticōn est, in fine iambū excipere solum, aut pyrrhichium, quando autem catalecticum iambū in penultima regione, aut perraro tribrachū Cæterum genera iambici merri quibus usi sunt poetæ plura perihētur. Nam ex his alia integrā, alia clauda, quæ scazona vocātur, quoq; differētiā penultima uersus demōstrabit. Nam si breuis fuerit erit rectū & integrū iambicum. Sin longa detumbe & claudū, huius repertor fuit Hipponax. Nam pro iambo inductis trochaicis contra legem trimetri iambici metrū innouavit, qd scazon appellauit. i. claudicans πέδη τριστολίθῳ id est a claudendo, q; quasi alienis pedibus in fine maxime sustentetur, & sic claudicit. Aduertendū tamē comicos trochaicis qnq; usus metris, de quibus hic superuacanū est referre. Sciant igitur adolescentes hoc scribendi genere septē quo modo ostēsum est pedes interuenire iambū ex breui & longa ut dies. Spōdeū duab; syllabis longis ut musæ. Pyrrhichīū quē allii dibrachū allii ægeona appellant, duabus cōstantē breuibus, ut pater, dactylū trium syllabarum, qui prima longa & duabus constat breuibus, ut secula, anapæstum quem antidactylū græci nominant, habet duas breues & unā longā.

PROLOGVS

V

ut domino, tribus brachium quem quidā brachis yllabum, aliū trochæon nō nulli pygmæona uel pygmaea, plerique etiam choreum tribus constante breuibus ut dominus, & procelesmaticum ex quatuor breuibus ut anitula, hæc ex philologo collegisse libuit, ne prætermitteretur quod hoc in loco referendum & studiosis utile futurum videbatur.

Optans poeta placere paucis uersibus.

Sat esse adeptum gloriæ arbitratus est

Si auctore se germaniæ schola luiserit

Græcanicis & rhomuleis luisibus.

Nobis fauete nunc, & huius fabulæ

Auris benignas commendate actoribus.

Paucis uersibus, subaudi huius comediae in scita iocularioria & actus breuiuscum diuisæ, cui tamē nihil desit. Est enim integra perfecta quinq; actibus, cum instar ueteris comediae quatuor choris composita. Sunt aut̄ res ipse uirtute magisq; magnitudine æstimandæ, metiendæq; neq; que reditū quantus sit quisq; sed qualis, nec q; procerus sed q; probus ac eruditus, quis unquā librum laudauit ob id tñmodo quod magnus foret ac copiolus? quis oratione duxit esse luculentā propterea q; uerbosa esset? quis poema ob magnitudinē ubertatemq; celebravit unq; nemo uel modice erudit id asseruit. Immo cōtra laudam libellos q; sūt diserti, eruditi & doctissime ut hæc nostra comedie cōcinnati, eosq; haud dubie a pñ nimis maximis uoluminibus, in quib; nulla sit eruditio. Hoc ipsum multæ res quæ sunt parui corporis, rebusq; magnis anteferunt; & multo pretiosiores esse iudicantur, ueluti gemmæ lapilliq; testantur. Aduertēdum Versus uersus non solum ligatæ & metricæ rationi subditam significare compositionem. Nam accipitur etiā in prosa oratione pro quo cuncti literarum ordine in pagina scripta perductio, ut est apud Pedianū lineas uulgo uocant, Nominatū aut̄ uersum putat ab eo, q; fluat & ipse se circuiteat. Landinus uero quod ad idem ueretur redeat ue initium Gloriae, quam Gloria

Cicerone definit esse frequentē de aliquo famam cum laude. At secundū Se necam umbra uirtutis est, & quemadmodū umbra aliquando antecedit, aliquid sequitur uel a tergo est, ita gloria aliquando ante nos est, uisendāq; se p̄ebet, aliquando in aduerso est maioreq; quo serior, ubi inuidia fecesse rit, generosos in primis animos extimulat gloria, instar stimuli & incenti ui, de qua Flaccus, Tu sola animos mentēq; peruris. Gloria, A Silio non minus uere q; graphicè gloria dicta est fax mentis honestæ. Multi solam gloriam uirtutis uberrimū fructum esse existimant, cuius cupiditate qui non tangitur, is mihi saxeus uidetur, & stolido fatuitatris stupore cōficit, Beroaldus in Claudio Tran. paulo post principiū. Hoc claritas gloria di

B

PROLOGVS.

- Schola stat, q̄ gloria multorū iudiciis constat, claritas uero bonorum. Schola pro theatro expone. Schola a uerbo grēco χολαρχω dicit qd significatur eo, qm scilicet cæteris rebus omisis uacare lib eralib studiis pueri debet. Ausonius tñ scholā a uacatione dici sentit & laxamēto, qd pueris inter dum esse præscribit. Sic em inquit, gratia schola nomine dicta est. Iusta laboriferis tribuat ut ocia musis. Cicero tamē primo tuscul. scholas accepit pro cōtrouersiis, disceprationibusq; quæ in scholis inter doctorem & discipulos ociose agitare solēt. A schola scholasticus, cui diminutiū est scholasticulus, qua dictione significatur qui scholæ operā da t quem uicus scholarem uocat, quod ex neotericis improbarunt non pauci. Germaniae Ut scribit Tacit⁹ germania om̄is a gallis rhetiisq; & pānoniis rheno & danubio fluminibus, a sarmatis dacisq; mutuo meatu aut montibus separatur, exetera oceanus ambit latos sinus & immensa spacia insularū cōpleteſt. Est uicina galliæ, & si Straboni creditur ob mores quos habuit ḡs illa gallis similis, Germani dicti sunt quasi gallorū germani. i. fratres sint. Cæterū germanos fratres, germanas forores eos appellant, qui ex utroq; parente fratres uel forores sunt. Lusserit. Nō est em omni momento seueriori studio incūbendū, alioquid durabile nō esset, quod caret alterna requie &c Græcanicis & romuleis. ad exemplū græcorum & romanorū, q multíplices ludos a græcis ut plæraq; alia in urbē trāstu lerunt, Liuio. Eusebio auctoriibus. Græcanicum dicitur aduētiū de græcis, seu quod de græcis nobis notum sit. Ideo Apuleius asinū aureū græcanicam fabulā appellat, quia ad exemplar Luciani græci scriptoris (cū ius nemo precor scandalizor cōmentis, paganus em fuit, fidei uerē grātia carēs) cōdita est. Romuleis, romanis, a Romulo qui martis & Iliæ filius a gentibus creditus est primus romanorū rex & urbis conditor fit romuleus, ut a Roma romanus & romeus, græcanice magis q latine, auctore Francisco Bonomo, itē romanensis, qua uoce Varro usus salē romanen sem dixit, nō eum Romē factū sed qui romæ uendebatur. Romania tū duobus modis dicitur, primo qui ex Romulo per generationem successiōnem & sanguinis affinitatē descenderunt, qui & proprie romulidae, quorū Porphyrius meminīt, cuiusmodi forte haētēpestate nulli reperiantur. Secundo modo ab originis loco, ut qui Romæ nascītur, & huiusmodi hac tempestate plurimi sunt, qui non ex illo nobili romuleo senatorūq; & cōfulum descenderūt sanguine. Hinc faber noster secundos uidī, primos uero æqui amantior uidit etas. At ego pro hoc fidem meam nō obstringā. Sūtem non modo ex romanis patriciis, sed & proceribus incliti comitatus Thyrrolensis, qui uera serie suam se ex antiquissimis romanorū familiis traxisse contendūt. Se auctore, uel primo apud germanos comedīæ scriptore uel scænicorū ludorum inductore. A diuerendū non solū operū cōditores auctores dici, sed & eos qui principes & primi, q aliquid qd fiat iubent, Auctor generis cōmuniſt est. Ouidius. Optima tu proprii
- Germani
- Ludo
- Auctor

PROLOGVS VI

nominis auctor eris. Figurateque per obliquos sicut alia uerbalia in ordinis
nentia neutrī adiungitur. Virgi. Italiam petuit fatis auctōribus esto, uē-
rum ipse ego non negauerim huius nominis foemīnum auctrix esse qd
tamen neoterici quidam tanq̄ scire multum uideantur in re lana caprina
uiliore negare ausi sunt, doctissimumq; & clarissimum fidei nostrae lumen
Augustinū inscīciā arguentes, q; scriple rit auctrix peccati Eua, auctrix
meriti Maria. Nec sequitur auctor cōmune est, auctrix igitur feminīnum
non esse dicatur, quandoquidem & alia cōmunita reperire liceat, quorū nī
hilominus feia secreta uoce proferant. Hospes hospita paup paupera cōl-
ens clienta, at hoc antiquum magis, leno lena qualia sunt alia multa, & re
uera non tam temere a grammatis fuit tantus uir culpandus in re tam
parua, nec ipse solum Augustinus hac uoce sed & eloquētissimus noster
Hieronymus usus est, dum sermone quodam inquit, & ideo preconiis ue-
neremur salutis auctricem, quæ dum auctorem suum concepit ex cōelo,
redemptorem nobis ostendit in seculo. Hinc uidentur grāmatistæ illi im-
probiores atq; audaciores, qui tam aperte contra papiam legem latinā
ciuitatem inuadant, eosq; uiros in Ius appellant, qui de omnibus ueterum
disciplinis q; optime meriti dicantur. Sed pro suo augustinō Ambrosius
Calepinas audaculis illis respōdet. Pro nostro uero Hieronymo Bessariorū
philosophus apud Crinitum. Auctorare uerbum cuius contrarium est
exauktorare, est aliquem obligare aut sacramento aut premio, & reauクト
ratus dicitur aliquo modo obligatus & obnoxius. Inde exauktoratus ob-
ligatione solutus. Seruius Iure consultus dixit solos parentes habere po-
testatem auctorandi. Inde fit auctoramentum quod est quasi obligatio
nexusq; ac uelut stipendum preciumq; eius qui sit auctoratus. i. obliga-
tus. Quidam tamen interpretantur esse priuilegium & prērogatiā de q
tamen non nihil Beroaldum dubitare sentio. Auctoritas ex fama & uirtu-
te quæsita, ad quam ut Diomedes tradit quemadmodum ad anchoram
decurrunt, & auctore Quintiliano summorum uirorum auctoritas pro Auctoritas
ratione est. Tanta olim tuit Pythagorē apud pythagoricos auctoritas,
ut etiam sine ratione ualeret, qui si quid affirmare diūputādo uoluissent,
dicere solebāt grāce & τὸς ἐφα hoc est ipse dixit. Cice. tñ arbitratur nō
esse philosophi uti testibus, quem oportet argumētis & rationibus quare
quicq; ita sit docere, ex Frācisco Philepho. Petro Marso. Beroaldo. Crini-
to & Calepino. Vetus tatis uero auctoritas ut Lactan. scribit tāta est ut in
quirere in eā scelus esse dicāt. Fauete. subaudi o uos spectatores fauete
hoc est fauore præbete silendo, fauet autem ore quis per taciturnitatē. Fauere dīci
Seruius Auris. pro aures, q̄ties em̄ ḡtis pluralis tertiae declinationis in tur-
ium exit, actūs in is legitime finitur, uinc potissimum quando & ntūs sin-
gularis in is terminatur ut hic. Aures dīctae sunt, uel ab hauriēdis uocib⁹, Aures
ut Lactantius ait, & Virgilii accedit, uocēq; his auribus hausū. Veldīcte
quasi audes, r enim & d̄ libi inuicem cedunt.

Auctor
Auctrix

Auctorare

Exauktorat

Auctoritas

Aures
Inaures

Nam aduena & aruena aduenio & aruenio prisci dixerūt, Nec hoc p̄
tereundū Flaccos ab antiquis uocatos, quorum aures flaccidē & languī
de deorsum pendebāt, diciuntur tam de animatibus q̄ de his quē anima ca
rent. Virgi, in geor. cū de aratro loquī Binē aures duplīci aptātē dētalia
dorso, Ab aure auritus, seu auritus non modo ad auditū, sed ad magnitu
dinem aurium refertur. Virgi. Auritosq; sequi lepores, Ornamēta aurī
inaures a ueteribus dicit̄, eo q̄ pendebat ab aurib; perforatis, Veteres
aurem memoriae consecrarunt, Nec id indignū sc̄itu est ut scribit Seneca,
Naturam nobis duos aures & unicā lingua tradidisse, uidelicet ut lōge,
plura audiamus q̄ loquamur, Hesiodia sc̄ita & aurea sententia est, Maxi
mus est homini linguae thesaurus & ingens Gloria, quæ parcis mensurat
singula uerbis. Actoribus, recitatoribus, scribit Augustinus sc̄enicos
actores & artes ludicras in magno fuisse honore apud gr̄cos, cū apud
romanos probroso haberent omes operę sc̄enice, & id genus hominum
tribu amoueri & censoria nota notari uoluerint. Vnde inter cætera præ
toris uerba dicunt, infamia notatur, qui artis ludicre pronūciandi ue cau
sa in sc̄enam prodierit, ut tradit Iurisconsultus. l.i. ff. de his qui not. infa.
& l. seq. q̄ si ita scriptum est. Eos qui quæstus causa in certamina descēdūt
& omnes propter premiū in sc̄enā prodeuntes famosos esse Pegasus &
Nerua filius responderunt. Fabulæ. comoediæ secundum Tullium fa
bulæ est, quæ neq; ueras neq; uerisimiles continent res, Homerus fabularū
parens habetur, a quo comoedia & tragœdia duxerūt originē, omnīq; q̄
natura & humana uita sub duplīci fabula, hoc est Iliade & odyssaea Co
dro referente complexa est. Et quia fabularū altæ bonæ, aliæ malæ, aliæ
pulchre, aliæ turpes, aliæ longæ, aliæ breues, aliæ quæ prosunt, aliæ quæ
nocent, aliæ quæ delectant, aliæ quæ molestæ sunt, Iccirco ut cōsulat disci
pulis suis bonus præceptor, ueluti secundus intemerata iuentutis pa
rens eam fabulam legendam eligat, quæ minus de amore canit, ne dum
impudicorum poetarum lectionem castis p̄fert, ex bonorum morum
literarūq; magistro lasciuia minister factus esse uideatur, & arma iniqui
tatis magis p̄stare q̄ se ipsum honorū morū exemplū exhibere. Sacrilegi
habēdi sunt inquit Marsilius Ficinus qui iuniorū immo & quorumlibet
animos uerbis moribusue incisiūt, studeat quoq; ut nō minus bonos quā
doctos efficiar, scientia inuidiā gignit, bonitas occidit inuidiā, bonitas &
hominib; utilior & deo gratiōr q̄ scientia. Est etiam stabiliōr, citius em̄
obliuiscimur rei alicuius q̄ breui didicimus, q̄ mores amittimus, quos la
borioso & diuturna consuetudine cōparamus, doctrina per se ad breue
tempus parum confert, bonitas in æternū, & ad consequendum deit,
De fabulis pueris tradendis legēdīsc̄ post Basil. Magnū, Picum iuniorē
(qui ea de re in cōmentariis suis mentionē agit), alios hoc nostri q̄q; auun
culi iudicium est. Ex comicis (inquit) Plautus & Terentius tradi possunt,
uerum, quædam Plauti comedīæ, quæ minus de amore canūt miliuīs

Fabula.

VII.

Sunt p̄ferenda, qualis uidetur aulularia & Stychus (ego Captiuos addo) quæ ad pudicos mores facta fabula est, & quam proximis diebus excudit Ioannes Capnion Phorcensis, progymnasinataq; inscripsit, ac coram Joanne Camerario Dalburgio Vangionum antistite omnītū misarū cultore recenseri fecit. Plautus tamen nobis Terētio dulcior copiosior amabilior esse uidetur, hæc auunculus meus.

FABVLÆ INTERLOCVTORES

Heno uillanus. Elsa uxor Hennonis.

Abra filia Hennonis & Ellæ. Dromo seruuus.

Greta uillana, Alcabitus astrologus diuinaculus.

Danista pannicida mercator. Petrucius patronus.

Minos iudex.

ACTVS PRIMVS

ELSA HENNO DROMO

Ella. Muliercularum est misera conditio Hercule

Atq; his magis quæ sunt maritis coniuges,

Hoc usq; sensi, quæ uiro sum subiuga.

Quæcunq; nendo, operamq; dando domesticis

Curis, lucris, negociis uillicis

Vel quærito, uel condo parsimonia,

Totum hoc meus ludit maritus & bibit.

Vt uix mihi lodix supersit sutilis,

Pauper lacerna, rícula, & calyptra iam

Non ego capillos plagulis connexit.

Muliercularum est misera conditio Hercule. Incipit prothesis id est primus actus huius fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur Prothesis ad populi expectationem tenendam. Animaduertendū q; comedía ue-
tus paulatim ex numero personarum aucta, in quinq; actus necq; plures

A C T V S.

nec pauciores processit. Hinc Horatius. Neue minor neu sit quinto productione actu. Fabula quæ posci uult & spectata reponi. Sed paulatim attenuato choro ira ad nouam peruenit, ut modo non sit chorus sed ne loc⁹ quidem illi relinquat, quapropter actus qui in latinis fabulis sunt difficile est nosse, propter sublatū chorū, ita & Donatus sentit. At nobis beneficio industriaq; poetæ nostri ea ex parte nihil laboris affertur, ex quo interpositus chorus actus ipsos nobis distinguit. Actus autem teste Festo significat in tragœdiis & comediis certa spacia canticorū, alias inter uicinos quatuor pedū latū, in geometria minorem partem iugeri id est centum uiginti pedum, item motum corporis ut histriōnum & saltatorum. Item pro uia Vlpianus. l.i. ff. de ser. rusti. predio. Actus est ait ius agendi uel iumentum uel uehiculum. Inter actum tamen & iter nonnulla est differentia, iter enim est quo quis pedes uel eques committare potest. Actus uero ubi & armenta trahere, & uehiculum ducere liceat. Secundū Modestinū eo. t.l. xii. Via autē iter & actū in se continet. Estq; apud Iureconsultos libro. ff. xlvi, singularis titulus de itinere, actuq; priuato, quoruco vocabulorum perfunctione nosse significatus non tam grāmatici est quā latini, cuiusue professionis extiterit. Nam iurisconsulti uocabulorum sibi uim iure quodam suo præ cæteris vindicant. Scæna. Placidus grammaticus scenam esse dicit cameram hinc inde compositā, quæ umbrę loco in theatro erat, in quo ludos actitabant, item scænam uocare arborū in se incubantium, quasi concameratam densationem ut subterpositos tē gere possit. Item compositionē aliquius criminis, quæ digna sit agi in theatro exclamationibus tragicis, sicut tria fabularum genera, totidē secundum Victruium scænarum fuerunt, tragicum, comicum, satyricū.

Actus

Scæna

Scæna autem est ut Labeo diffinit, quæ ludorum faciendorū causa quolibet loco ut quis consistat moueat: q; spectaculum sui præbiturus posita sit, in publico, priuatoue uel in uico, quo tamē loco passim homines spectari causā admittantur. l.ii. ff. de his qui. not. inf. Plinius secundus pro auditorio. Lucius ue o Apuleius pro spectaculo usurpauit, ut diligenter eo rū interpretes notarunt. Catanæus & Beroaldus. Mulierularum. uerba sunt Elsæ uillanæ Henrionis uillani coniugis, quæ introducit secum loquēs, & deteriorem primū mulierum q; uirorū fortunam, & mariti sui prodigalitatem & ignauiam, ut muliebre ingenium est mutabile mox deplorat, quo tandem cū seruo interueniente non minor pars argumēti explicatur, fabulaq; fundamentū iacit, non absq; populi ad expectationem in uitatione. Hercule. Annotanda est impropria nec feminæ congruēs

Veterū iu adiuratio, nanc; si credimus Aul. Gellio sicut uiri non deierant per Casto randi mos rem, ita mulieres per Herculem nō dierabāt, Herculano em̄ sacrificio abstinent, cuius causam refert Plutarchus in problematis. Romanis mos suit ne pueri sub teclo, sed sub dio per Herculem deierarent, proditum est enim Herculem cum primis religiosum suisse, & ad ius iurādū uerecūdis

simum, quippe qui semel in omni uita iurauerit, quid si pro affirmandia d
uerbio hoc loco acceperis, ut alii usurparunt. Sed & Apuleius ipse non
tam inscite q̄ eleganter seminarum per Herculem adiuraram inducit.

Conditio sors, fortuna, conditio a condo descendens ut hic sine c. scri-
bendum, cum uero a condico iureconsultorū uerbo nascitur & cū c scri-
bitur & modo pro pactione, modo pro pronunciatione, repetitione, acti-
oneq; recipit. Atq; his magis, subaudi mulierculis, & repete est misera
conditio, ac si diceret & hæ magis misera laborant fortuna, quæ sunt ma-
ritatæ uiris coniunctæ, nuptæ, ut in specie iam descēdat, in genere prius lo-
cura. Omnium scilicet mulierū cum nuptiarum tum innuptarum, adiurās
misera conditionem. Mulieris nanc; appellatione & uirgo uirpotens
continetur. I. mulieris. ff. de uerb. sig. Pro uirgine Ioan. euāgelista. Mulier
ecce filius tuus, pro corrupta Vlpianus. ff. de con. emp. I. alioquin. S. ii. qd
si ego me uirginem emere putarem, cum esset iam mulier emptio ualebit,
in lexu enim non est erratum. Maritis coniuges, coniugate, & aduerte
coniugam accipi pro coniugem quasi coniugatam, & pariformiter sub-
iugam pro subiugem quasi subiugatam. Hoc. subaudi mulierum mis-
era ram esse conditionem. Vscq; a die quo nupta uel traducta sum, & acci-
pe pro usq; quaç; i. semper, absq; ulla intermissione. Secundus, usq; quaç;
narrabitur qua concordia uixerimus, & Columella, sed neq; eodemodo Quac;
neq; iisdem temporibus usq; quaç; fieri placet. Catanæus. Sensi, experta
sum & optima rerum magistra experientia didici. Reclit igitur Aristote-
les in ethicis inquit inuenies mathematicos fieri posse, prudentes fieri non
posse, prouterea q̄ prudentia rerum plurimarum experimento augescit
quarum iuuenis est expers, qui natura. L. gus est & liberalis, eo q̄ non ex-
pertus indigentias neq; opus suo labore proprio peperit. Raro enim teme-
re dissipat qui cum labore congregauit. Subiuga. quæ sum omni mari-
tali mādato & uoluntati exposita, & diligēs maritalis iussus executrix, &
id fieri uult. Aristoteles. ii. ceco. Ut scilicet uirū semper superiorē agnos-
cat mulier, illicq; obediāt ceu caput cæteris mēbris, ceu ratio appetioni-
bus superior est, qd hoc epigrammate nō inscite tāgi. Inferior matrona
suo sū Prīce marito. Nō aliter fiunt fēmina uirq; pares. Lex apud ægy-
ptios ab Iside posita fuisse fertur, ut mutua stipulatiō polliceretur uiri se
omnia intra penetralia ad uxorum arbitria facturos, contra mulieres se
extra penetralia uiris similiter facturas, auctor Diodorus, hinc Aristote-
les probam mulierem omnibus quæ sunt iūtus dominari oportet & c.
Quacūq; nendo, nendi texēdīc artē Palladē instituisse nemo ambigit,
quippe quæ Mineruæ ars noīatur, qd innuere uidetur Naso in primo de
arte amādi his uersibus. Quid facis æacide non sunt tua munera lanę Ah
titulos alia Palladis arte pete. Et Aufo. l. i. Litia qui texūt & carmina, car-
mina musis, Litia cōtribuūt casta Minerua tibi, Plinius tñ ægyptios dicit
textilia comperisse. Operāq; dando. Dicimur operam dare, operam
impēdere, operā nauare, cū rei agēd̄ summo studio laboreq; incubūmus

Conditio
Conditio

Coniuges
Subiuges

Vscq;
Quac;

A C T V S

Opus
Opera

hinc dedita opera quid factum iudicamus, quod sine adhibita cura impē
soc̄ labore fieri nequivit. Hoc aut̄ opera ab opere distat, q̄ opera dicitur
quę studiis mēte & animo exercetur. Opus est quod sit manibus, & opa
est labor studiū & diligentia in aliquo opere faciendo. Domesticis cu
ris. Xenophon in libro q̄i ceconomicus inscribitur, & Luci^o Columel
la prodiderūt sexū muliebrem iccirco timidiorem a natura formatū esse
q̄ uirilē, qm̄ custodia & diligentia domesticā mulieribus assignātur, me
tus aut̄ plurimum confert ad diligentiam custodiendi. In xxvi, parte sa
gittarii mulieres habētes horoscopū, erunt uiragines hoc est uirili implē
tes officium, & uirilitate mascula animosae. Curam q̄ cor hoc est mentē
urat dictam uolunt, si Donato crēdimus. Curatio est medicorū, cura mē
tis, curatura diligentiae, sed in contrariū est eruditorum auctoritas, apud
quos etiam curatio pro cura usurpatur. Curiosus aut̄ dicitur qui ea inqui
rit & curat, quę ad se non pertinent, a quo curiositas quę est signum lo
quacitatis, & quanq̄ natura ut Seneca ait ingenii dedit nobis curiosum,
nemo tamē est curiosus quin sit maleuolus, & curiositas a Fulgentio sem
per periculorum germana uocatur. Negociis q̄ uillicis secundum Co
lumellae pr̄ceptum, qui uult uillico coniugem copulandam esse, quę eū
cōtineat, & in quibusdam rebus adiutuet, ea nec iuuenis esse debet, nec sce
di habitus, nec rursus pulcherrimi. Nam fœditas uillicæ fastidiosum, ni
mia species desidiosum faciat eius contubernalem, eadem a uino ab escis
a superstitionibus a somno a uiris remotissimā sit. Cato uillica inquit ad
coenam ne quo eat, ne uite ambulatrix sit, munda sit, uillam conuersam,
mundaq̄ habeat, cibū uillico & familiæ curet, gallinas multas & oua uti
habeat, nuces & poma, & alia quę condī solent condita habeat. Dicitur
aut̄ uillica negotia ad uillicum pertinentia, substantiue aut̄ uillicus uilla
gubernator. Nam a uilla nomē accepit ut docet Hieronymus, qui enar
rās quid sit uillicus iniquitatis in euangelii parabola, tradit uillicum pro
dispensatore accipi, quem greci uocant oeconomico. De officio aut̄ uillici
titulus est apud Catonem. Querito. proprio & signato uerbo, hi em
queritare dicuntur, qui quotidie instanterq̄ querendo uix sibi uictū cō
parant, nihilq̄ reponere possunt absq̄ fraudatione genii lui, ita Dona
tus sentit & Plautini interpres. Teren. Lana ac rela uictū queritās. Plau
tus. Qui inops & fordidus queritando alit familiam. Condo parsimo
nia, sexti casus. A parcēdo parsimonia dicta, qua secundum philosophos
morum censores cauemus, ne quid dispendiū ultra modum fiat, & res fa
miliaris quoad fieri potest cōfueretur. Fit aut̄ a p̄to parsi, qd̄ cōseruati
sive abstinui significat. Nam alterum pr̄teritū pepercit potius accipitur
pro eo quod est ueniam dedi. Totum hoc, Totum dicimus unius cor
poris plenitidinem, omne de uniuersis, ut totum auditoriū habet schola
sticos. i. plenū est auditoriū scholasticis, omne auditoriū habet scholasti
cos. i. oīa auditoria, Inuenies tñ promiscui sumpta & a poetis maxime.

Cura
Curatio

Villicus

Quærito

Parsimōia

Totum
Omne

PRIMVS

IX.

Ludit & bibit, ludendo & bibendo consumit. Locutio comicis usitata
ludo alea & aleam, tesseris & tessaras dicimus, rariuscule tamen cum ac-
cusatio repereris apud oratores & historiarum scriptores. Suetonius
en dixit de augusto. Aliquando ut uincat ludit assidue alea. Sic enim prisci
loquebantur. Vbiuit uitam seruitatem seruit pugnam pugnat. Bibere per
translationem pro consumere iterum atque iterum diligens lector offendit

Lodix. lodices sunt panni quibus lectus consternitur operiturque a lo-
dice lodicula per diminutionem, qua uoce Suetonius in Augusto usus est.

Sutilis. quae crebro refuitur scissa, inde uestis dicitur sutilis. consutilis
inconsutilis, de qua in euangelio. Lacerna. non lucerna legendum, &
pro breui pallio uix scapulas tegente quo uillani utuntur accipe, multa fu-
erunt apud priscos genera lacernarum. Nam & coccineae & beticeae & am-
phiteatrales celebrantur ab eruditis. Ricala. diminiuuum a rica, que
mulieres caput operiunt. Varro a ritu dictum putat, quod romano ritu sa-
crificia foeminae cum faciunt, capita tegunt, lingua nostra ain stuch oder-
gur, ricala dici potest, de quo a statim Bapti. Pius in epidico. Calyptra ue-
lum muliebre, lingua nostra sturtz. & λυπτρα Nonego connectito. co-
necto colligo cohercio, frequentatiuū est a necto, compositione fiunt co-
necto simul necto obnecto obligo & subnecto subiungo, frequentatiuā se-
per numero pro uerbis primitiuis a quibus originem sumplerunt si quan-
do fortiorē sonum gerant lepide ponuntur, ut pro consilio connecto
connectito, quod tamen ob metri necessitatem ita ponit oportuit. Capil-
los. subaudi expassos, nam mulieres plerūq; capillito passo quasi por-
recto & expasso quod significat diducto & extento sunt. Capillus quo ca-
put tegitur multa fortitut nomina. Nam cyrrus vocatur. Persius saty. i. Capillus

Ter cyrratorum centum dictata fuisse, cyrratorum hoc est puerorū que
etas capillis gaudet. Nam cyrri capitis crines & capilli cōtorti sunt. Vnde
cyrrati pueri qui cyrris utuntur eiusmodi. Martialis caput nudum cy-
ris grādibus, idem Et matutini cyrrata caterua magistri. Iuuenalisa. xiii.
Flauam cæfariem & madido torquentē cornua cyrro. Cincinnus etiam
dicuntur plusculi capilli intorti, quos Marcialis annulos uocauit secūdo
epigrammaton. Vnus de toto peccauerat orbe comarum, annulus. Plau-
tus in truculento. Iamego istos factos compositos crīspos cincinnos tuos
unguentatos usque ex cerebro expellā. Hieronymus in Ezechiele. Et emis-
sa similitudo manus apprehendit me in cincinnis capitis mei. Capillū au-
tem & pilum quencūque aliū & non modo capitī dici testis est Aul. Gel. cū
ait, si ouium lacte hedi aut caprarum agni alerentur, constat ferme in iis la-
nam duriorē, in illis capillum gigni teneriorem. A capillo ita dicitur ca-
pillitium, ut a famulo famulitium, a satellite satellitium, itē capillatus, un-
de in illo egregio opusculo, quod omnibus fore notū est cum de illa dea
quae ab antiquis occasio dicitur, cuius frōs crinita est, occiput uero caluū

C

ACTVS

ut Ausonius Gallus elegantissime describit. Fronte capillata post hæc ot
casio calua, & Lethon illam uetus tam Romæ capillatam dixerunt, quare
ad eam capillus uestaliū uirginum ferebatur, ut est apud Scipionem Ver
netum. Plagulis. pro uitatis & tenuis hic accipio.

HEN. Faxo sciam tantum quid uxor murmurat
Ne forte sensit quid dolo subtraxerim.
De eius crumenula, Sed est mirum unde tot
Sibi aureos corras erit muliercula.
Sum ego uir, & uix de omnibus laboribus
Totius anni uel talentum congero.
Huic autem heri octo sum furatus aureos.
Latenter ex loculo, loco uix credito.
Adeo mea uxor parca parsimonia
Plus multo agit quam ego laboribus, tamen
Et hoc quidem non nihil in annuis lucris
Venit recensendum, q̄ indies bibo
Ludo, sed & scortor aliquando, & balneor
Id me beat, tritum quod est prouerbium
Tenax requirit prodigum, ille ego ipse sum,
Et illa rursum hæc ipsa sit necesse erit.
Sed adorior tumultuantem foeminam.
Uxor, bonum sero. E L S. Et quidem sero nimis
Nil serius mihi est bono, cui labor
Tantum diurnus incubat, q̄ uesperi
Iam uix queam præ pigritudine hiscere

Faxo

Faxo sciam. Verba sunt mariti itidem secum loquentis, quem poeta
introducit, ac si ipsam suam uxorem loquentem secū audisset, ignarus tñ
sermonis & muliebris murimuris, unde sibi ipsi uerbū faciens ait faxo, hoc
est faciam. Faxo faxis faxit, i. faciam facias faciat, uerbum deficiens comi
cis gratū, auūculus me⁹ in preceptis de uerbis. Sciam. intelligā cognō
sciam subaudiut. Quid. hoc est quā ob causa, qm̄quidē arbitrant̄ omes
tunc ununq̄d q̄ cognoscere, cum principia, elemēta & causas cognoscāt
ex philosophi sententia, qui & alibi Scire ait est rē per causam cognoscere
qui cupidus scire, quid nā hominis sit anima si immortalis, quōd suos actus

PRIMVS

X

exerceat^r tris de ea nobilissimos edidit libros, quos multi ex his ut Aut^r
 tuli uerbis utar, qui christiani dici uolunt nunq^u audiuerr^t, sed ne inspexe
 erunt quidem, idē Aristoteles per decē prēstantissimos libros de humana
 scelicitate exactissime disquisiuit, multa inferēs de p̄eclaris morib⁹ san
 ctisq^u uirtutibus, totidēq^u libris & de rei pub'icē & familiaris seu domestici
 cē administratione plurima non tam iucunda q̄ scitu necessaria cōgessit,
 sine quarū rerū cognitione Iaco. Stapu. uir nullū facile secundū hoc seca
 lo habēs censit non legitimate ad leges transfiri. At sunt nōnulli qui & in do
 CTORŪ albo haberi uolunt, qui non modo harum rerum nauseam & fasti
 diū gerunt, sed & ipsos teneros adolescentes mox a Terentio & Virgi
 lio, ad institutiones Iustinianas & reliqua positiva scripta transferendos
 ignaris parentibus consultant. Nec mirum, qm̄ nihil unq^u a teneris annis
 in morali philosophia ex uero fundamento didicerunt. Hos cum Horio
 similimos arbitramur eis, qui dum ualētissimos turres munitissimasc̄ ob
 sideant, mirum in modū sese cōfidunt sine tormentis, ceterisq^u instrumētiis
 bellicis introire posse, & profecto neq^u Terentius ipse, necq^u Virgilius sine
 liberalibus disciplinis modo Iacobi Stapulensis traditis, fundamenta cuīq^u
 secerit ad ciuilē sapientiā consequendā, quod Horatius ipse uario loco co
 piōse prosequitur. Sed hæc obiter libuit annotasse, quo sciat adolescentes
 qd̄ sibi post facta ex Diomedē uel Sipontino grāmaticē fundamenta poe
 tarum uel oratorū aliq^u lectione affirmata, dialecticen, physicen & mora
 lem potissimum philosophiā Aristotelis haud quaq^u negligendā. Nā q̄tū
 conferant dialectica & methaphysica sacris literis operam danti, quantū
 uero naturalis medicinæ studioso, nemo est qui ignorat, nullū autē rite pos
 se sacratissimis legibus initiari & sine ipso dialectica & æthica, politicēq^u
 scientia, cū primis Faber. Horius, Codrus. Politianus & auiculus attestā
 tur. Ne forte sensit. intellexit, percepit. Hieronymus. Nolo ut offens
 daris in scripturis sanctis in simplicitate, & quasi uilitate uerborū, quæ uel
 uitio interpretū uel industria sic prolata sunt, ut rusticā contionē facilius
 instrueret & in una eadēq^u hora, aliter doctus, aliter sentiret indoctus. In
 telligere tamen & sentire licet promiscue sumatur idē nō sunt, ut ex philo
 sophis quidā putarunt. Sed horū sententiā Aristoteles refellit capite fina
 li secundi de anima. Primo quia omnibus animalibus adest sensus. Intelle
 ctus uero perq^u paucis. Secundo intelligendo recte perspicimus & nō recte.
 At propriū est sensus ut semp sit uer⁹ & oib⁹ assistēs aialibus. Tertio cui
 cūq^u intellect⁹ adest & ratiocinādūiūr⁹, & cui illa nō adest necq^u eisdē intel
 lectus aderit, atq^u cōplura sunt aialia, quib⁹ ratiocinādiūiūr⁹ abest, aberit
 igit intellect⁹ q̄q^u Philelſus pluribus locis nullū aial rōne carere probare
 conat. Dolo. subaudi malo, qm̄ & bonus dolus dī, q̄ aduers⁹ hostes uti
 licet, uocatq^u solertia. Vñ adiecit p̄tor Vlpia, ingt dolū malū, qm̄ ueteres
 etiā bonū dolum dicebāt & pro solertia hoc nomen accipiebāt, maxime
 si aduersus hostē latronē ue quis machinet. I.i. §.nō fuit aut̄ ff. de do. mal.

ACTVS

At hic pro fraude sine qua furari & subtrahere res alienas non possumus, cum ipsum furtum secundum Sabinum uel a fraude uel a ferendo id est auferendo di cūm sit, qđ norat Paulus. l.i. ff. de furtis. Dolum malum Seruius quidem ita diffiniuit. Machinationē quādam alterius decipiēdi causa, cum aliud simulatur, aliud agitur. Labeo autē ait posse & sine simulatione id agi ut qđ circūueniat, posse & sine dolo malo aliud agi & aliud simulari, sicuti faciunt, qui per huiusmodi dissimulationē deseruīt, & tuetur sua uel aliena. Itaq; ipse sic diffinit dolum malum esse omnē calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circunueniendū, fallēdum, decipiendū alterū adhibitā, quæ quidē Labeonis diffinitio cōsultissimo iure uera magis Vlpiano uidetur. Et licet Henno uxori furatus sit octo aureos, nō tñ datur aduersus eum furti actio, quam æquissimus prætor, quia famam lædit & obfuscata, denegauit, ob nuptiarum hoc est matrimonii ueneracionem, nec eam admittens inter patrem & filium ob arcam sanguinis necessitudinem. Sed alia quædam in factum nuncupata actio rerū amotarū in eas personas cōcessa est, sed hęc missa faciamus. Sūt enim altioris speculationis & disciplinæ maioris. Crumenula. loculo. diminutiū a crumenta, scribiturq; absq; aspiratione. Nam deducit a κρεματω uerbo græco quod est suspendo, quia plerumq; suspensa gestatur. Alii uero per chaspiratum scribunt, & trahi uolunt. & τὸ τχημαρς quę est pecunia ut accipiatur continens pro contento. Vnde, qua ex re uel merce.

Muliercula, per diminutionem a muliere, quatuor autē de causis proferuntur diminutiua, primo gratia significatiōis ut regulus paruu rex Gratia urbanitat̄ is & uitandæ arrogantiæ ut ingeniolum. Gratia adulatiois ut corculum ocellus, grātia contemptus ut cum homuntio appellat̄ aliquis uel homūculus uel homullus uel homullulus ut Priscianus habet de diminutiis Mulier amollicie ut ait Varro, ob hoc ait Aristoteles in prob' ematis Mulierem interfecisse. Iniquius esse q̄uirum quis mas fœmina pr̄stantior sit, quia scilicet fœmina imbecillior est, id est quod minus iniuria facere potest. Itē enī aduersus id quod longe infirmius est nihil uitile immo stolidū atq; iniquissimū est, hoc signare uoluit Æneas Virgilianus cum ait. Et si nullum memorabile nomen. Fœminea in poena est, nec habet uitioria laudem. Corraserit, congregauerit, reposuerit, sed corrodo per trāslationē pro detraho nōnūq; ponitur, ut simplex ei' rodo frequenter. Sum ego uir nominatus est uir, quod in eo maior uis est, q̄ in fœmina, & hinc uirtus nomē accepit, ut docet Lactantius in libro de opificio, unde colligere uidetur Henno suspitiōis argumentū. Proprieat̄ uirum appellamus hominē plurimis maximisq; uirtutibus prædictum ab ipsa scilicet ui, hoc est excellentia animi. Congero, coaceruo, cumulo, cōgerere &c. coadunare signi, unde Virgi, q̄ cōgesere palūbes ait, ad palumborū instruendo nidum naturam respiciēs, Cyllenius. Vel pro etiam. Talentum apud pr̄scos, non unitus generis fuit, n̄ an q̄ aitīcuerat

Dolus ma
lus

Crumena

Diminuti
ua

Corrado

Vir

Congero

Sex millium denariorū. Alexandrinū xii. Neapolitanū vi. Syracusanū iii
 Reginū uero uictoriati, qđ nummi genus est uictoriæ nota. Generaliter
 noīe talenti significatur talentū magnū, quod continet libras lxxx, de q
 scribit Liuius libro xxxviii. Sed de hoc talento nō loquitur, sed uillicoru
 more ad minimā pecunia quæ talenti nomine expenditur potius referre
 uidetur. Totius anni plenū, integri. Atteius Capito Theodosio teste. Annus
 latinam dictionē putat, quia a circuitu tpiis dicitur, cum ueteres an pro cir
 cumponant, ut Cato in originibus, an terminū pro circū terminum. Est
 igitur annus solis anfractus, cum peractis ccclxv, diebus & quadratē ad
 eadem syderum loca redit, dictus quia mēsibus in se currētibus uoluatur.
 Vnde Virgilius. Atq; in se sua p uestigia uoluuntur annus. Vnde annulus
 parvus circulus, qđ in se redeat. Alii dictum putant ab innouatione, qđ re
 nouetur. Tria aut̄ sunt genera annorū, ut Seruio placet quæ ex syderibus
 colliguntur. Est enī annus lunaris, qui & uertens mensis solstitialis &
 magnus quē esse uolunt omnibus planetis in eundē currētibus locum,
 quem Plato in Timao perfectū appellat, cuius & Cicero meminit de fini
 bono. & malo. Solstitialis autē xii. continent menses, quos eo subiiciam or
 dine qualis in his fastorū monumentis reperitur, quæ uel Pōponius Læt
 uir antiquitatis studiosus ad Laurentiū medicē Florentiam misit. Janua
 riū intutela Iunonis, Februariū Neptuni, Martius Mineruæ, aprilis Ve
 neris, maius Apollinis, iunius Mercurii, Iulius Iouis, Augustus cereris, se
 ptēber Vulcani, october Martis, nouēber Dianæ, decēber Vestę. Hos xii.
 deos quos alii patrios & penates. Varro urbanos appellat, quorū imagi
 nes ad forum (ut inquir) dicatae uiserent sex mares & totidē fœminæ ut
 a Capella Martiano & L. Apulei referto. Q. Ennius hoc disticho nobili
 complexus est. Juno Vesta Minerua Ceresq; Diana. Venus mars Mercur
 ius Iouis Neptunus Vulcanus Apollo. Diuiditur aut̄ in quattuor tēpo
 ra, uer. æstatiū autumnum & hyemē, quas Naso principio secundi trans
 formationū graphicē describit singulis suas reddens proprietates. Ferūt
 Pythagoram philosophum in distinguēda annotāda qđ hominum ætate
 in quattuor itidē partes sumpta quattuor anni tpiis cōdigna similitudi
 ne hoc mō uitā iplā distribuisse, uidelicet uerno tpi pueros. Æstati adole
 scētes hoc est puberes, Autūno iuuenes id est uiros. Hyemē senes, ex Mar
 so Crinito & Laertio. Beroaldus annotauit quēdā de anno non indigna
 scitu, in Caligula, quia uero uisa sunt non pueris sed adultis tradenda, pe
 p̄cimus calamo tritrialia dūra xat collecturi, quæq; puerili stomacho con
 uenire iudicabimus. Sed necq; hoc omittēdum, qđ uocamus ex annis qui
 nunc habent eum intercalare, quo dies ex quattuor quadrantibus inserit
 februario, quē plenū accipimus, hoc est cōstantē horis quattuor & uiginti
 Nam nox auctore Seruio pars diei est, sed diem dicimus, ut idē inquit a
 parte, quā constat esse meliorē, unde usus obtinuit ut sine noctis cōmemo
 ratione dierū numerus explicet. Sunt præterea annorū ciuiles alii, naturales

A C T V S

alii, ciuiles quos populi siue gentes pro arbitrio sibi statuit. Naturales ue
ro qui e cursu syderum colliguntur, quales sunt solsticiales quos & uertentes
uocant. Diuiditur autem solsticialis in duodecim menses, quorum nona paulo
ante cū sui s dīis tutelaribus nūcupauimus. Menses uero kalēdis nonis &
idibus discernuntur, kalendae sunt prima dies mensis, uel a grecō καλῶ id
est uoco, pro quo nos calare dicimus. Varro primi dies mensium nominati

Calendæ.

Kalendæ ab eo q̄ his diebus calentur eius mensis nonæ a pontificibus, Olim
erūt Macrobius docet pontifex minor nouæ lunæ primū obseruabat
aspectū, qua uisa regi sacrificandū esse nunciabat, posteaq; sacrificio cele
brato idem pontifex calata id est uocata in capitolium plebe iuxta curiam
calabram, quot dies a calendis ad nonas supelle pronunciabat. Ouidius dī
xit Ausonias Kalendas, qm̄ græci eis carent, hinc Augustus ut refert Sue
tonius, cū aliquos nūq; soluturos significare uellet, ad Kalendas græcas so
luturos dicebat. Sunt qui Kalendas dici existiment propter lunę occultati
onem, quæ una est e tribus eius planetæ mutationibus quæ singulis mēsi
bus sunt auctore Plutarcho. Nonæ dictæ q̄ nundinæ in eis erant, q̄ ita ro
manis institutæ sunt, ut octo diebus in agris rustici opus ficeret, nono autem
die ad mercatum legesq; accipiendas Romā uenirent. Astipulatur glo
in l. cū bisextus. ff. de uerb. sig. quæ pluribus uerbis id uult qd hic obiter
& compendiose narramus. Idus autem dictæ q̄ nonas a Kalendis diuidant,
Iduare em̄ ethrusco idiomate diuidere est. Possimus autem explicare diem

Nonæ.

Idus.

quo aut literæ scriptæ sunt, aut aliquid factum est, uulgato quidē more per
numerū ordinalē dierū naturali serie se cōsequēt, ut prima die ianuarii
has adte literas dedi, quin a die februarii urbē accessi, & sic de aliis. Sed al
ter modus est multo elegantior & apud ueteres longe frequentior, ut Kai
lendis ianuarii quæ prima est, pridie nonas Martii quæ est sexta, nā secun
do nonas nō dicitur &c. Latenter. occulte, clam, atq; ita furtum cōmisit
non manifestum, dum furto uxorium es auferret. Nam ut imperator ait
furtorum duo sunt genera manifestum & nō manifestum. Manifestus fur
non solum is qui in ipso furto deprehēditur, sed etiā qui in eo loco depre
hendit q̄ furtum sit, ueluti qui in domo sui tū fecit & nōdū egressus ianu
am dephē sus fuerit, & q̄ inoliueto oliuaꝝ aut uinetō uuiaꝝ furtum fecit
qdū in eo oliueto aut uinetō dephēsus fuerit. Immo ulterius furtū manifestū
est extendēdū q̄ diu eam rem fur tenens uisus uel deprehensus fuerit, siue
in publico siue in priuato uel a domino uel ab alio, ante q̄ eo peruererit, q̄
deferre uel deponere destinasset. Sed si pertulit quo destinauit tam & si
deprehendatur cum re furtiva, non est manifestus fur, nec manifestum fur
tum, quid sit ex his que diximus intelligitur. Nam quod manifestum nō
est id scilicet nec manifestum est. Inst. de oblique ex del. nas. §. iii.

Loculo. marsupio, sacculo, quo seruabat muliercula thesaurum suum,
alias capulum & fererum quo mortui efferruntur. Significat etiam parvū
locum per diminutionem a loco; Locellus autem a loculo eadē forma

PRIMVS

XII.

deducitur. Loco uix credito. insperato, inopinato, hoc tñ nihil ad mu/
Locus
niēdū furtū facit, cū nō min⁹ furtū obstrīga⁹, q̄ alienū quiddā iacēs in ter
ra lucrifaciēdī causa sustulit, quod Vlpianus tradit, ff. de furt. l. falsus cre
ditor. s. qui alienū. Locus aut̄ appellatur aeria illa circumiacentia, quæ lo
catum ambit, in qua impossibile est duos inesse, ut hauritur ex p̄dicamen
tis Aristotelicis. Adeo. certe. Expletiva dīctio interdū multū significās
utraq; significatione apud Terentii & Virgilium inuenies. Parca. fru/
Parcus
galis, neq; ab arca neq; ab arcēdo, sed ab eo q̄ paruum & parum denoia
tur auctore, Gellio. Plus multo. multo uel lōge p̄poni solet cōparatiūs
ut iustitia multo p̄eclarior est cæteris uirtutibus, & Socrates longe aliis
philosophis sapientior. Augeturq; cōparatiū signifikatio adiūctione isto
rum aduerbiorū multo & lōge ut, uirtus multo est dignior opib⁹, & re
bus caducis lōge p̄stantior. Positiūs iungenda non sunt, latina non dicit
longe doctus, multo magnus. Ediuerso ualde aduerbium positiūs & uer
bis adiungitur, non aut̄ comparatiūs & superlatiūs, ut ualde sapiens be
ne dicimus, non ualde sapientior uel sapientissimus. Plus comparatiūum
est uoce tñ secundū Pr̄ficiānt ab eo q̄ est multū. At Gellius absolutū pu
rat. Et Ambrosius formauit cōparatiūum cum dixit, cuius parentes cū
requisisset cepit offerre plurima & pluriora promittere, ubi etiā compara
tiūum supposuit superlatiūo, qđ interdū fieri solet per anastrophēn, quam
duoru⁹ uerborum ordinē p̄eposterum Diomedes diffinīt. Suo casui nō
nūq; p̄positio supponit, quod crebrescit apud poetas. Agit. acquirit
accumulat. Parsimonia. parcitare, nōnūq; pro frugalitate qua modera
tur homo reg; usum, eisq; nō abutitur, qui cupit acquirit, tenet status sui
honestati res necessarias, eisq; ad honestatē utitur frugalitate p̄dītus est
frugalisc̄ dicitur, qui maiora q̄ naturæ suæ statusq; conditio postulat, co
aceruauerit aut abusus fuerit frugalitate caret, uirtutē hāc p̄clarissimā nō
hēt, in uictū huic uirtuti cōtrariūt incidit, itaq; uirtuosus est cū uirtute p̄dit
non est. Hāc chriſtus suaſit, hanc apostoli & omnes sancti seruarunt, hanc
Petrus & Paulus sub luxuriosissimo Nerone Romā inuehere moliti sunt
hāc Salomō optabat cū diceret diuitias & paupertatē ne dederis mīhi hāc
gentilium philosophi docuerunt, quoꝝ nō est proprie loqui de substātia,
inde em̄ manifesti essent nō philosophantes, ut in. l. sed & reprobari. ff. de
excusa. & temp. eo. Præterea Seneca nobilē libellū edidit de frugalita
te, uocans eam lētā paupertatem, sicut christ⁹ paupertatem spiritus appella
uit, de qua nobis primo choro sermo latior erit, & in summa, frugalitatē
ipsam uirtutum oīm matrē multi dixerunt. Hanc diuus Augu. in lib. de
beata uita disputatione tertiae diei uirtutē esse maximā iudicauit. At pro
tenacitate magis q̄ pro frugalitate hic accipiatur, ut ex mox sequenti ru
stici sentētia facile colligi potest. Tamen. Consolatur se ipsum, tametsi
multo min⁹ q̄ uxor agrat, uoluptuoſetamen ipse magis uiuat q̄ uxor ac

Frugalitas
FrugalisVeriphilo
sophi cōtē
nunt pecu
niam

A C T V S

si illa nisi defraudet genitū suū, hoc est parce & arcte uicītēt nī reliqui sit
habitura. Congruit aut̄ hic sermo ueluti ignauo & stolido uillano, qui nō
nihil lucri sibi accessisse putat, ut splēdidiusculē obsonatus est, tanquā ad
epulas natus esset. Recensendum. supputandū annotandū. Beat bea-
tum reddit, Vlpianus. Bona ex eo dicunt q̄ beatos faciunt. Beare est pro
desse. Seneca in epi. beatum appellat, animo bona cuncta retinēt. Tulli-
us uero beatū uocat, qui bona multa retinens absq; m̄lo degit. Qui uero
beatus sit secundū sacras literas Iaco. Faber docet in suo psalte. Prodūtē
se penūrēo usurpatur a scriptorib⁹. Tritum. uulgarū consuetū usita

Beatus
Beare

Prouerbijūrum & frēquentēr usurpatum, Prouerbijū. dicitū, quasi cōmune omniū
uerbū. Sunt aut̄ prouerbia docente diuo Augustino sententiae uulgares,
quas græci paroemias uocat. Latini aliis quoq; uocabulis, modo adagia,
modo uerba, modo adagiones appellant. Habent prouerbia inquit Bero
aldus quiddā simile legib⁹, quare scriptū angustū est, interptatio latissima.

Tenax

Prodigus: Tenax. illiberalis, qui dando deficit. hoc est minus æquo dat, & ubi dan-
dū est abstinet a dando. Pecuniā & cetera diuinæ prouidentiae munera q̄
hominib⁹ cōcessit boniūsus gratia, ut pote ad propriā & aliorū sustentatio-
nem, apud se tenaciter recondens, faciensq; instrumenta liberalitatēs suē
auariciæ irritamenta, modo parcus dicitur, q̄ nimirū parcat pecuniis, mo-
do tenax a nimia & uituperandā tenendī auiditatem. Itidem & aridus quia
instar ligniaridī nihil fructus neq; boniūsus ex bonis externis gignit, im-
mo illa ociosa & sine usu aliquo apud se recondit, aut quia ab eo nō mino-
ri difficultate pecunia extorquetur q̄ a re arida exprimit humor. Regrit
ex poscit. Prodigum. qui propria bona profundens & dissipans dan-
do exuperat. Nam & plus equō dat & nō gratia cui⁹ oportet, quia ut plu-
rimū explendā intēperantia gratia, neq; erogat quibus oportet, sed po-
tissimū iusq; intēperatię sociis, & sic iuxta cōmūnē adagionē male partum
male disperit, qđ ipsum Plaut⁹ scribit in penulo, & a. M. Cice, in Antonia
nis repetitū. Seneca quoq; ad Lucil. Nulli inquit cui rapina feliciter ces-
fir, gaudiū rapti duravit in posterum, qđ & auaris oīm maxime solēt eue-
nire. Ille ego ipse sum. subaudi prodigus, profusor, dissipator, figurata
locutio, quae non ineleganter sit, dum pro nomine ut hoc loco recipiatur,
Clichtoueus in elegantis latinis uir antiqua nobilitate & incomparabili
eruditione clarus. Illa uxor mea. Hæc ipsa, prior locutio, tenax par-
ca arida. Adorior id est aggredior, uerbū cōis gñis qđ oīm uoce acti
ua etiā dicebāt, hodie non ita Aggredimur aut̄ de longinq;. Adorimur
de proximo. Donatus, alias incipio. Lactantius, ante q̄ preclarū hoc opus
adoriretur. Tumultuātem. commotā, perturbatā. Tumultuo in ptur-
batione sum. Tumultus nihil aliud est nisi perturbatio tanta, ut maior ti-
mor oriat̄, unde ei etiā nōmē ductū est, hinc tumultuarū dicit, qđ tumul-
tu quodā sit, & sine cōsultatione festinanter & incondite, hinc etiā oratio
tumultuaria dicta, quasi extemporalis & festinanter condita. Liuūm tu-

Adorior
Aggrega-
tor
Tummul-
tuo

multuarium vocasse ducē legimus qui nō obseruata legitima formula creat⁹
est tumultu militari, grauius aut̄ fuisse tumultū q̄ bellū hinc intelligere li-
cer, q̄ bello uacationes ualent, tumultu non ualent. Bonum sero. Sunt
qui putant poetam hoc loco ut doctis risum moueat usum esse sermone ne
otericis consueto, tanq̄ idonei non ita loquunt̄, nec apud eos sero pars diei
habeatur, sed tarde duntaxat significet. Contenduntq; ute ego reor auctio-
rem Perottum securi, latine bonum sero non recte dici, sed ego Baptistam
Pium modernis sciolis longe peritiorē antepono, qui hac in re ut aliis dili-
genter obseruauit priscos sero nocturnū dici crepusculū. Plauti Ciceronisq;
auctoritate nixus, quorū exemplo refellunt̄ neoterici, existimantes quia ra-
renter, non inueniri. Simile discrimen inter ædē & ædes fingentes, q̄ scilicet
uocantur ædes familiares. Aedē aut̄ & ædiculā facellū deo sanctissime sacra-
tum dicunt, sed & in hoc conuincuntur Plauti & Q. Curtii auctoritate, qđ
uel ideo nobis relatū est, ne nimis temere iudicium feramus, qđ aliquādo
comite pudore retractādū ueniat, memores aureæ ueteris & protritæ phi-
losophi sententiae. Respicientes ad pauca perfacile decipi, & alucinari. Cœ-
terum bonū sero ex auctoritate Prisciani lī. xi. dici potest propter cognatiō-
nem aduerbiū cū noie. Inuenimus em̄ loco aduerbiū nomen, ut una multū
falso qua. Sic aduerbiū loco nois ut mane nouū, & sponte sua, & euge tu-
um, & belle tuum, & cras alterum. Quid igitur prohibet dicere bonum se-
ro, aduerbiū a nomine, ita nomen ab aduerbio nasci, ut nuper nuper⁹
nuperrimus, Insuper aduerbiū pro ipsis noibus Virgilii ostendit in vii.
Spōte sua. Similiter & mane nouum, clarum mane. Lucanus. Tu satis ad-
uires romana in carmina dandas. Idem Persius nempe hoc assidue. Salut.
in Catilina. Satis eloquentiae, sapientiae p̄orum, hæc Priscianus in xv. Ter-
rentius in Adelphis cum scriplisset meridie ipso, adiūcit Donatus. Nomen
de aduerbio. Quoniam autem turpe est ignorare partes diei, annotandū
non nihil de illis ex eruditis scriptoribus dignū putauit. Dies ciuilis quia
media nocte incipit, ita diuiditur. Primum tempus dicitur media noctis
inclinatio, deinde gallicinium, inde conticinium cum & galli contiescunt
& homines etiam tunc quiescunt. Deinde est diluculum quo incipit co-
gnosci, inde mane dum dies clarus. Nouissimum diei tempus suprema tē Diei par-
pestas nominatur. Post supremā dicitur uespera, à stella quā græci ἡωραῖς
appellant, inde crepusculum, a crepero quod dubium significat dictum,
tanquam lux dubia sit id horæ, incertumq; existat id tempus noctis ne sit
an diei, hinc senes de crepitos dici quidam autumant, quasi sint dubiæ uitæ

Post crepusculum id sequitur tempus, quod a luminibus accensis
prima fax dicitur, deinde concubia siue concubium, quod fere omnes tūc
cubarent, alii ab eo q̄ sileretur id tempus silentium noctis appellauerunt.
Nouissimo loco intempesta nox, dicta ex eo, q̄ non habet idoneum tem-
pus rebus gerendit, & e tempore nil agit tempestivum est.

Sero nimis. Hennoniuxor respondet a' alii maritus secundum vulga-

Sero

ACTVS

garem acceptiōnē bonū illi aduenire tarde & nullo tempore oppor-
tuno optauerit.

Bona

Bono. ex externo scilicet pecunia & diuitiis. Triplicia nanc̄ bona sunt
animi quā prima & ob id maxima censem̄tur, & ab ipsis philosophis ho-
norabilia dicuntur, quia ob sui excellentiam honore digna s̄nt, possesso
resq; suos honorabiles reddant, cuiusmodi sunt bona simplicitate per se
& suapte natura bona scilicet bona honesta animi doctrina & uirtus,
corporis ut spes robur. Externa ut possessiones & diuitiae, bona autē
ex eo dicuntur q̄beant, aut beatos faciunt. Beare est prodesse, in bonis
a utem nostris computari, sciendum est inquit Vlpianus, liborum ap-
pellatio, ff. de uerbo, signifi. non solum quae dominii nostri sunt, sed a no-
bis bona side possideantur uel superficiaria sunt, & que bonis annumer-
bitur etiam si quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus. Nam
haec omnia iu bonis esse uidentur. Iabolenus eodem titulo, proprietate bo-
na dic̄ non possunt, quae plus incommodi quam commodi habent.

Incubat. incubbit, inhēret. Quod autē incubare significat inhērere
Flaccus Valerius indicat cum ait, Salutifero miti deus incubat angui, ab
hoc uerbo incubator imperii tyrannus appellatur, qua uoce usus est Ser-
uius libro septimo. Notandum q̄ a cubo composita tam primae quam
tertiæ coniugationis inueniuntur, Accubo accubas, accumbo accumbis
decubo decubas, & decumbo decumbis, recubo recubas & recumbo
recumbis, occubo occubas & occumbo occumbis, & incubo pro incum-
bo, quod modo est alicui rei obnoxie operā do, ut incubo philosophiae
modo inhēre o ut hic, & apud Maronem non uno semel loco, qui & pro-
facere ac aliis significatis usurpat, ut eiusdem interpretibus obseruatum
est. Sed nec hoc ignorandum q̄ Beroaldus annotauit non indiligenter.
Accubare uerbum esse cōiuiale. Fuit enim mos, prisorum ut cubantes
in lectulis coenitarent, qui mos apud græcos turcasq; hodie quoq; est,
ustatissimus, quod & Valerius Maximus scribit, & Crinitus obseruauit,
alter nostro aeuo Gellius, eo nobis gratior, quo christianarum rerum
memor extitit, seq; philosophiae non ignarum demonstrat.

Vesperi. uespertino tempore, & ut Sidonius ait crepusculante. Vix
& ægre aduerbia sunt difficultatem conatumq; laboriosum significantia.

Hiscere. Aperire os, incipere loqui, qd. difficultate spiritus quādoq; accidit. Hiscere plus est quam hiare secundum Diomedem, hiat enim qui
ore patulo est uel tacitus. Hiscere uero est incipere loqui, ueteres hiat are
& hiare dixerunt. Laberius hiantur fores dixit, pro eo quod est hiat
id est patent.

Pigritudine. lassitudine, quam ex nimio labore cōsequim̄ur, quo de-
bilitati & uiribus destituti redim̄ur pigrī, & a labore aliquātulū retrahim̄ur.

Pigritudo

PRIMVS

XIII.

mir donec optata quiete recuperauerimus defatigatione degditas uires
vñ non est nimio seruore nobis studio incumbendū, Nā qđ caret alterna
requie durabile non est. Hæc reparat uires fessaq; mēbra leuat. Ouidius.

Hen. Quodcunq; sit laboris utricq; attamen
Nil nostrum utricq; (quod sciam) reliqui est super,
Quin annuo labore quem grauiter fero.
Vix suparum post omnia mihi est in lucro
Semilacer incedo resartis uestibus.
Id ego usq; adhuc mecum moleste cogitans
Qz ad oppidum mihi migrandum quotidie est
Ad honestos & uoluptuarios uiros
Quibus affero caseum ,nuces, lac, olusculum
Poma & pira, & genus id meorum fructuum,
Statui quidem Danistam amicum filiæ
Nostræ prece oppugnare, scis quem nomino?
Els. Scio, qui in oppido tenax mercator est
Nostramq; uult domi suæ ancillarier
Hen. Recte tu, eum statui precari, ut crederet
Palmas decem uel uilioris lanei
Panni, manuleata quo mihi penula
Fieret, uel amplius ex eos si emungere
Possem, idq; uerbo nuper ei insinuaueram
Dicens peculium haud mihi illum extare nunc
Coniicere sat ualui nec inuitum fore
Quare hic Dromo legandus est in oppidum
Ferat mihi a Danista eum pannum in diem
Credendum, ubi aeris atq; opum plus suppetat
Els. Tuloquitor illi in rem tuam quicquid uoles
Ego exeo, ut curem interea ut stabulent boues

CTVS

Hen. Heus tu Dromo, Dro. quid est? **Hen.** ueni haud clam te est meus.

Vterq;
Vtricq;

Pleonas/
mos

Reli quato
res

Suparum

Incedere

Quodcūq; laboris. quēcūq; labore, cū adiectiuū & substatiuū in accidētiū cōformitate ponēdo se offerāt, potest substatiuū in ḡto casu collocari, & adiectiuū ipsum trāsferre in substatiuū neutri generis. Vnde ornatius dixit. q̄dcūq; laboris q̄ quicūq; labor, ita ornatius etiā explicat aliquid pecunie q̄ aliqua pecunia. Eandē uim habet aduerbia satis parū multū pau-lulū partim, ut parū sapientia multū eloquētię. Salustius, paululū uel paux illulū nūmorū. Tereti⁹, & sic de aliis. Aut̄culus in præceptis & Dat⁹ præcepto. xxxiiii. Sit utrīq;. habeam⁹ subeam⁹ tolerem⁹. Sum em̄ cū dtō ha-beo significat & quodāmō possideo. Vir. Est mihi nanc̄ domi pater &c. Ide Suni nobis mitia poma. Vterq; licet duo significet tamē solum duo, utrīq; autem duo significat, sed sic ut singulis multi sint, si dicas utrīq; exer-cit⁹ duo significat sed sic ut singulis turbā intelligi def. Reliq;. residui, qd̄ recōdi possit, & uide pleonasim⁹ figurata locutio, quā sit ut auctor est Quintilian⁹, cū sup̄fluis uerbis oratio onera ē, ut ego oculis meis uid̄ & si miles, hic aut̄ sup̄ magis necessitate metri q̄ oratiōis crediderim, cum reliqui id qd̄ sup̄st̄ significet. Norādū p̄q̄ elegāter dici reliquī feci pro religiōsi cōsuliū mis̄sum feci, p̄ dimisi. Aduerte reliquatores dici qui qd̄ alicui debet ex asse & integro nō p̄soluit, sed alicuius pris debitores adhuc remanēt qd̄ etiā ad illos referri potest, q̄ malā rationē reddūt. Hinc ybū deductū est reliquari id est reliquū ad solutionē facere, & reliquatio q̄ in n̄is iure cōsultis haud infreq̄et cōpertis. Quā ppter in libris digestor. I. Licitatio de publicanis & uelū galib⁹ emāculāda est, cū nōnullis aliis locis, q̄ hic no-tāda nō uenīt, sunt em̄ alteri⁹ disciplinę. Sed studios⁹ iuriū si q̄s & diligēs cupiat illa expūgere, uideat Crinitū. li. xv. ca. iii. Suparū. etiā suparū di-cit angustū & uile hominis uestimentū qd̄ brachia nō tegit, alioqui habet

multas plicas, alias suparū uestimentū puellare, de q̄ Affranius. Plau⁹. alii. Siparū uero secūdum Festum & Donatum uelū est mimicum, ut Beroaldus legit, & nō minutū ut apud eundē uide re licet, at posterior actas sipa-ria pro aulais usurpauit. Incedo. uado, ingredior. Incedere p̄prīe est nobilitū psonar̄ Serui⁹ sup̄ hoc yslu. Ast ego q̄e diuū incedo regina. Resartis. consutis, a resarcio quod quandoq; est. damnum rependo. Migrandum. eundum. Ad oppidum, de quo mox mentionem fa-ciam. Ad honestos & uoluptuarios uiros. Estenim etiam honesta uolup-tras ut in libro cui titul⁹ est de honesta uoluptate. Extat Philippi Beroaldi libellus modicus, cui de sc̄licitate inscriptio est, in quo de uoluptrate oppido q̄ pulchra narrantur, adulescentibus nulla lectione p̄tereund⁹.

Quibus affero caseum. uerbi affero dispersa est & uaga significatio, & eleganter dtm̄ cum actō perit. Quintilia. li. iii. Afferūt laudem liberi pa-rentibus, urbes conditoribus, leges latoribus artes, inuentoribus, nec non

PRIMVS

XV.

norem. Caseum, nuces, lac, olusculum Σάλανη dicitur a grāmaticis cum sine copula multa proferunt uocabula, ut imbellis, inopes, despecti egentes. Est & exornationis quædā species, articulum rhetores uocant, ut Dialyton est apud Tullium. Caseum. a coacto lacte dictus uidetur caseus. Nam sit a lacte coagulatio. Festus autē a coētū dictū existimat, prim⁹ lac coa- Caseus gulare & caseū ut uolūt confidere monstrauit Aristaeus Athenieñ. Casei recentes & molles sunt alibiſes magis quereres & aridi. Galen⁹ libro de alimētis tertio recentē caseū ueluti oī improbatissimū saluberrimūq; quē uocari ait a pergamenis municipib⁹ suis oxygalactū mīro præconio extollit. Vt autē intelligas quid sit caseus oxygalacticus, apud Galenum sc̄ito oxygalā dīci, quasi acutū lac. Nā gr̄eci οξεία acutū uocāt, & Σάλα lac. Vnde galactopotæ dicti populi, quibus lac uictū cōmodat. Oxygala ut docet Plinius sit e lacte quod in summo fluit additō sale. Oxygala alio modo sit acido lacte additō in recēs, qđ dum acescit utilissimū stomacho Hippacem uocat antiquitas caſen⁹ equinū, cui eosdē affectus quos bubulo caseo assignant. Genus est casei quod saprū uocāt, quasi dicas marcidū. Stomacho utiles sunt qui non sunt falsi id est mustei & recētes, cui p̄cipua laus fuit apud antiq⁹, yeteres aut̄ aluum sīstunt corpusq; minūtū, fere hæc sunt in uniuersum qđ de caseo notata legūtur. Apud Iurisconsultos caſearia taberna non indecenter dicta in qua caseus fit. Lac nihil aliud est qđ sanguis concoctus, Serum uero ipsum purgatoriū uim obtinens lactis fanies est diluta qđ lactis genus quodq; habere manifestarium est. Lactes Lac plurali numero tñ feminini generis secundū Probi, Priscianus uero hēc lactis declinat, sūt loca in lateribus sub umbilico pube tenus adeo delica ta, ut plagam ferre nō possint. Plinius uidetur sentire lactes tñ in ouibus & hominibus esse. Plautus in amphitrione lacte pro lac dixit.

Nuces. dicitur quæ foris duro tegūt, & intus habēt qđ esui est. Nucleū uocat Plautus in Gurgulione. Qui e nuce nucleū esse uult, frāgit nu- cē. Est nux iuglans a iuuādo & glāde uel portius quasi lōuis glās, & id ge- nus arboris auctore Macrobo nuces habet suauioris saporis qđ glans. Glādis aut̄ noīe oēs fructus cōtinēt, ff. de glāde legēda, l. unica & de uerb. sig. l. qui uenēnū, qđ glādis. Nux recēs iucūdior est ut scribit Auicēna ſic- ca unguinosior, stomacho inutilis, difficultis concoctu, tūſſientibus inimi- ca, & capiti cui dolorē ſuscitat. Corylus minutiorenu cē producit, de qua Vir. Hinc inter dēfas corylos. Nuces ipsæ auellanę dolorē capitidis faciūt inflationēq; stomachi, tardę digestiōis pinguedini corporis cōferūt plusq; ſit uerisimile. Et ut testaſ Auicēna in ſecundo ex auctoritate Hippocratis in cerebro faciūt augmentū. Et castanea qđq; in nuces referunt, unde Vir. Caſtaneasq; nuces. Olusculū. olus, unaquæq; herba ſatiua qua uescimur. Inde forū olitorū, ubi olera uēdiūt, olitor hortulanus ip̄e. Olus ab olla Varro deducit. Noni⁹ & Festus inter aspirata cōnumerāt, a qđ per dimi- nutionē olusculum. Hora. Vncta ſati pīngui ponent oluscula lardo.

Nuces

Olusculū

ACTVS

- Pomum nutionē olusculū. Hora. Vnctā satis pingui ponēt oluscula lardo. Poma q̄ potu indigeat pomū dictū placuit. Varroni primo rerū rusti. Nā illis propter siccitatē aquā addī opus est, ut stabilia maturescant, & recte. Nā poma græce est, potio uel poculū ut Mancinē docet, super hoc boni poetae uerlu, sunt nobis mitia poma. A pomis Pomona dea Crinito referēte, & pomanalis flamē. Pli. pomariū uocat cū sit alias cōsīt̄ pomis locus, at ubi tāmala q̄ pira & cæteri fruct̄ autūnales habentur oporotheçā græci dixerūt. Nā opora fructus autūnales & theca repositoriū nuncupat, qua uoce. M. Varro usus est. Pira. Pirū a pyra lignorū strue in qua crema ri corpora solebat qdā dictū putat, qd̄ silitudinē Pyramidis e lato in acutū tēdar, flāmē silitudinē reddēs. Qz uis nō p̄ ypsilō, sed p̄ inostrū scribi usus obtinuerit. Sipotin̄ q̄ docet post multa uerba pomū gñale oīm fructuū dicendū siue mollisū siue durorū ex arboribus esui apotez̄ prouenietib̄, ita & Vlpianū sentire uideo, cū glo. l. q̄ fundū, ff. de uerb. sig. q̄ loco glo. refert protoplastū uuā comedisse secundū q̄ritā sententiā, iuxta hoc p̄t̄es nr̄i comederūt uuā acerbā &c. alios aut̄ sicū credidisse, q̄a se foliis ex sicu cooperuerūt, itē qdā pomū qd̄ uuā sicūq̄ sub se ueluti gen̄ & cōe qddā cōphēdit. Id gen̄. h̄ gñis, elocutio elegās, scriptoribusq̄ usitatissima id gen̄, hoc gen̄, pro eī gñis & huī gñis. Fructuū. fructus a frēdo ga his fruimur dictū Varro p̄tit, alii a ferēdo deducunt. Format trīplicē genitū in us, secundū quarti ordinis formulā, in i & is. Fructū dixit Terē. in Adel. ut Plaut̄ lecū. Varro aut̄ fructuis, q̄ nouisse pueros decet, ne dū eiuscēmodia cōi grāmaticorē regula euariātia offendūt, adulti excepto, rū uitio tradāt, & ea cācellēt, ut qdā alii, id qd̄ intelligere neq̄unt dicāt es̄ se mēdosū. Danista, qdā uocat a dādo sc̄enori sed male, nā a grēco Δας, p̄i ομαι qd̄ mutuari sig. ut in prima quarti referā deducit, & sig. sc̄enatorē, quis sit hic nomē, ppriū mercatoris. Amicū. q̄ amat & amator dī. amic̄, vñ Aristote. dicit. Amicītā esse bñuoletiā mutuā nō latētē. Bñuo ilus aut̄ est q̄ alicui etiā ignoto quē audit esse bonū uirū bñ uult & optat, quis ab illo nō amet. Frece oppugnare. p̄ce uincere & exoratū hēre. Aul. Ge. oppugnare & ppugnare tāq̄ cōtraria disparauit, scribēs oppidū a Metello oppugnari, ab oppidanis ppugnari. Ex idustria poeta utitur hoc ybo in finuare uolēs auari cōditionē q̄ suo loco nō trāsilā & sup̄ p̄t̄im explicauit. Scis. cognoscis. Tenax. auar̄, parc̄, & ideo oppugnare dixit, nō inscite, qa in oppido Danista mercator, diues, auar̄, & sc̄enator habit̄ est, ut declarat̄ Petrucci aduocati yba in pria sc̄ena q̄rti actus Ncstrā. subaudi filiā. Ancillarier p̄ ancillari, figura est, q̄ frequētissime in cūdēdis carminib̄ auctores oēs boni noīs utūt̄, p̄ paralepsis ab aliis paragoge dī. Sūt q̄ inter alterutrā discrimē ponunt, de hac Diomedes. Donatus. Ancillari seruire est more ancillarū, quas nominatas uolunt a Marco Antio. Qz is bello magnum sc̄eminarum numerum cōperit. C̄redet, fidei & credito daret, in diem certū obligationis ut paulo

PRIMVS

XVI.

post inintere uideſt, ubi dicit ferat mihi a Danista eū pānū in diē. Creditor Creditor est qui credito dat, debitor qui creditū accipit, a q̄ pecunia etiā iuitio exigi Debitor pōt secundū Iurecōltoſ. Palmas. plēraq; mēbra humana pro mēſu Palma ſis accipiunt. Brachiū.i.ulna cubitus palma digitus, ulna duplicitis mēſuræ Palmum eſt. Nā aliqñ cubitū ſignificat, plērūq; tm̄ ſpacii quantū utriuſq; manū ex tēnſio capit, qd tñ in idē reuertiſ. Extēſa em̄ palma bis cubitū facit intelli- gendo cubitū lacertū cū manu. Virg. in buco. Tris pateat coeli ſpacii nō amplius ulnas. Palma quatuor digitos cōtinet. Sed aduertendū eſt, palmā ſemi. ge. & palmū neutri dici, ſex cubitus ſex palmas. Cubitus aut̄ duplex & cōis & geometricus, digiti duplex obſeruatio eſt, de quibus oib⁹ copioſe diſſerit Galeotus Narnieñ. Vel pro etiā ſepiuſ cōiunctio diſiūctiuā eſt:

Manuleata penula. id eſt manicata tunica. Penula uelſis uilis & dēſa. Penula qua cetera uestimēta ab imbre ac pluia cuſtodiūmus, auctor eſt Heli⁹ Spar- tianus imperatores penulis nunq; uti ſolitos. Significare uideſt Augustin⁹ penulā habituſ ſuiſſe grāmaticorū ſic ſcribēſ li. pri. conſef. Quis penulato- rū magiſtrorū audit aure ſobria ex eodē puluere hoīem clamantē & dicē tem ſingebat hæc Homerus. Vlpia. iuris cōſul. inter cōſia uestimēta quibus uir & mulier promiscue uti ſenatorū penulas annumerat. Varro dixit eleganter nō quārendā eſſe penulā hoī qui habet uirtutē. Scribit Lāpridius Alexan- drū cōſtituiffe ut ſenatores penulis intra urbē frigoris cauſa uterenſ, cū id genus uestimēti ſemper itineriū aut pluiae fuifet, lingua noſtra ain mātel mit ainer caprutz. Matronas intra urbē penulis uti uetuīt. A penula penu- lariū dī, ſignificatq; theca & reſitorioū penulae. Notandū manuleatā dī- ci uestem, manicas prolixiores habentem, & manuleatum hominem indu- tum tunicis & uestibus manicatis, quibus uti uirum Romē atq; in omni la- tio indecorum fuit, ut inquit Gellius. Eas tunicas grāeco uocabulo chiro- dotas, noſtri manicatas appellant, alio nomine manicatae tunicae nominā- tur macrochære. Lampridius macrochæras ex purpura ad uſum ſuum re- uocauit. Publius Africanus Sulpitio Gallo homini delicate inter plēraq; quae obiectabat, id quoq; probro dedit, q; tunicis uteretur manus totas o- perientibus, ut noſtro tempore Helianus Venetis. Plautus tamen ait in pſeuſulo. Manuleatam tunicam habere hominem decet.

Emungere, ut hic noſter de panno, ita Terentius de pecuniis dixit. Emunxi argento ſenes. Emungere proprie eſt nares purgare. Mucus hu- mor qui naribus educitur. Horat. per trāſlationē de Lucilio emūctio naris dixit pro eleganti, hinc emuncioſa forſices depurgatoriae candlearum Inſinua ueram. Significauerā, oſtenderam, Hieronymus, uolentes lxx, interpretum ordinem per hoc inſinuare ſtudioſo lectori. Eſt aut̄ inſinuare non aperte & ſimpliciter rem exponere, ſed latenter uel caute in animum audientiſ ueluti in ſinū, qd uolumus mittere & ingredi facere, hinc inſinua- tio occulta igressio, quæ eſt exordii pars, qua artificioſe diſſimulareq; ſu- ripimus animis iudicū in cauſa nō fauorabili, de qua Cice. ad Herenniū

ACTVS

Verbum

Verbo. uerbum a uero dictum uolunt, quod primum nomini adiunctum uerum afficiat, uel quod uerum nos loqui oporteat. Est autem uerbū uarie a uariis definitum, uarie ēm significationis. Sunt qui fortasse Philel phum securi emendandū garriant altitonantis euangelistæ Ioannis exordium, parum cōsyderantes diuinissimum prophetā Dauidē & theologas rationes, quod si uel euangeli magis q̄ impudentibus scriptoribus crederent delectarentur ue, uel Hieronymum uel Lactantii intelligeret, reuera missam fecisset alioqui doctissimi uiri Philephi propriam & suam magis

Fore Esse.

q̄ ueram sententiam, Peculium. a pecunia. Fore. & esse tum significatio tum constructione differunt. Significato quidem qđ esse præsens tēpus. Fore futurum esse significat, ut te mihi amicū fore spero, te sanū esse non parū gaudeo. Constructione uero, nam fore non iungitur actis parti cipiorum cuiuscunq̄ tēporis fuerint, sed solum actis nōim & pronominiū ut nō dicimus spero te amaturū fore, ne q̄ amādū fore. Sed recte dicimus spero amiciam meam tibi gratam fore. Esse uero accusatiū & nominū & pronominiū & participiorū cuiuscunq̄ tēporis fuerint iūgi pōt. Tamē forem & essem neq̄ significatio neq̄ constructione differunt, ut gaudere si nuncius foret reuerlus, i. esset Dromo seruo nomen ab officio indutum. Seruorū nanc̄ est currere. Solent Comici nomen personæ non incōgruū indere, uel officiū qđ sit a noī diversū grēci catadromū uocant, qđ latine decursoriū dicere possum, κατάδρομεων, de curro, & κατάδρομη discursio significatur, cuius Iurisconsultus meminit, l. penul. ff. de actio. empt. Hippodromos autem locus rectus erat qui intratibus se statim offebat, hinc inde arboribus confusis, ad cursum & agitationem equorū in structus, sicut ipsa uocabuli interpretatio ostendit, ἡπταγ. n. equus εἰδέσθαι uero cursio, at per id romos cuius Herodianus meminit lib. pri. quo loco Comodi spectacula exequitur. Fiebat autem in ædificiis superne in circuitu. Venti aquilonares grēco nomine prōdromi dicitur, quāsi precur rentes, q̄ caniculae exortū dies fere octo antecedant. Aristoteles. Quapropter circa Orionis ortum & usq; ad Etesias & prōdromos maxime fit trā quillitas c. ii. tertii meteo. Cæterū sortiuntur interdū in comediiis serui noīa patriarchū suarū ut Syrus a Syria, Dauus a dacia. Legandus nomine & ut vulgo dicunt uice mea mitterendus. Legare est in legationē mittere, hinc legati. Legatio ipsa legatorū missio. Plautus pro cōmittere. Quin potius qđ legatum est tibi negocīū id curas. Iurisconsulti pro decernere & delibe rare & testamento relinquerē frequenter usurpant, ut testator liberto suo argenti pondo decem legauit, hoc est decreuit ex hēreditate sua decem argenti pondo liberto suo conferri. Vnde legatum secundum Floren. defini nitur deliberaatio hēreditatis, quā testator ex eo q̄ uniuersū hēredis foret alicui quid collatū uelit. ff. de lega. & fidei cōm. primo. Appellatione legati fidei cōmissum & mortis causa donatio continetur. Oppidū locus monibus cingulus & munitus, dictū oppidū ab ope q̄ munitur opis causa

Dromo

legare
legatio

Oppidum

P R I M V S

XVII.

ut opē p̄ebeat, ubi sint quæ opus erunt ad uitā reparandā tuta, uel uel ibi
hoies opes suas condāt. Itē oppidū locus in cīrco, unde quadrigæ emittūt
Vrbis autē ab urbo appellata est, urbāre est aratō diffinire ut Varus ait Vrbis
Nostrī uero iuris (consulti) (ut id etiā referatur) inter urbem & Romā diffe Roma
rentiā haud inelegantiē ponunt, ut urbē uidelicet locū dūtaxat intra mœ
nia intelligamus. Romā uero & ipsa etiā suburbia quęq; iuxta urbē circū
uisantur, eocq; id afferunt, ut intelligi facilius possit, quæ aut Romę, aut in
urbe iure legationis cōprehendātur, ne quid in herciscunda familia. i. diui
dunda hereditate discriminis & fraudis nasceret. l. ii. ff. de. uer. sig. Ciuitas Ciuitas
aut̄ ex pluribus pagis perfecta societas, tocius iam uitā sufficiētiā cōtinēs
quę quidē sit uiuendi gratia, facta autē bene uiuendi gratia existens. Est &
ciuitas, ciuiti quædā multitudo ad bene probeq; degēdam uitā sufficiens

Credendum. credito & fidei mœx dandū. In diem. subaudī certum In diem
obligationis ut dixi, quo incipiat deberi pecunia, & ante quē pecunia pe
tinon potest, licet solus debitū possit ante stipulatiū. Vnde iuris cōsultus ce
dere diem significat incipere deberi pecuniam. Venire diem significat eu
diem uenisse, quo pecunia peti possit. Vbi id est usq; dū.

Æris. pecuniae, de ære supra mentio facta est, sed hic dīctis subiiciendū. Æs alienū
q; æs alienū est quod nos aliis debemus. Æs suum est qd alii nobis debēt, Æs suum
ut traditur in. l. cedere. ff. de. uer. sig. Sciendū uero q; ęredituti milites eius
modi appellati sunt, quibꝫ proper ignominia stipendiū subtrahēbat. Hinc ęredituti
iocař Ausoni⁹ de uersibꝫ Virgilianis, q; sparsos laceratosq; passim colle
gerit & in unum ueluti opus cōrexuerit, ut ex alieno suū poema factū sit,
Nam si carmē inquit ad Pauliniū redeat, unde uenerit, haud quaq; strenu⁹
& frequens in militia haberī potero, proindeq; me potius inertem & ere
dirutū dixeris, neḡ mihi stipendium aliqd uelut assiduo poterit assignari
Varro aut̄ in libris de uita patrū. Stipendiū inquit appellatū est, q; æs mi
liti semestre aut annūt dabatur, cui uero datū non sit is propter ignomi
niā ęreditut⁹ erat, qd & Nonius Marcellus in libro de doctorū indagi
ne notauit. Rem tuam. Res nomē latū diffusumq; est. Interdū negotiū
significat. Horatiū Tunc tua res agit paries cū proximus ardet, in hoc si
gnificatu eleganter noībus adieciūt adiūgitur. Terē. Adolescentulo ab
horreti ab re uxoria. Interdū diuinitas. Idē. Cui⁹ frater aliquilū est ad rem
auidior. Nonnunq; imperiū. Vir. Postq; res asiae priamique uertere gētem. Rerum po
Hinc rerum potiri dicitur qui summā imperii cōsecutus est, deniq; utilita tiri
tem significat, ut hic accipi potest, & Teren. Sit̄ rē est utriq; ut fiant.

Interea. dītu seruo Dromoni loquieris, & negotiū mandas exequēdū
de panno a mercatore credito afferēdo. Stabulent. stabulo & stabulor Stabulo
dicit. Stabulū generāliter locū significat, quo armenta gregesq; cōsistūt, Stabulor
Nam ubi equi tenent⁹ specialiter equile, ubi oves ouile, ubi iues harā dixe
rūt, unde. Est hara porcorum diuorū dicimus aras. Bobile quoq; a bobus
caprile a capris, hedile ab hedis, agnile ab agnis nomina traxerūt. Dicun

Stipendiū

D

ACTVS

tur & stabula hominum diuersoria & hospicia in quo significatu accipit
se picule Petronius arbiter in satyris, & Apuleius ac diuus Hieronymus
in euangello stabularium pro hospite uiatores precio recipiente posuerunt.
Vlpianus iureconsultus. Caupones inquit & stabularios eos & que accipi-
emus, qui cauponam & stabulum exercent. l.i. ff. Naut. caup. stabul.

In te animus, ille amans tui & fidelior
Quam ceteris erga suos famulos sit, hinc
Tuam fidem in re quadam ego repeto ardua:
Occultius quam alias nihil petiverim
Dro. Sis certus, isti dixeris lapidi & luto:
Quicquid tacendum est optime tacebitur.
Hen. Mea uxor (ut nosti) se pauperem facit
Semper, nec ullum obolum dat ingluuiem ut mihi
Saciet meam, nam alumnus illi ego libens
Sum, at illa contra mihi nequaquam, eo fui
Cautior in inquirendo, si peculium
Quod parcitate sua lucrata aliquando sit.
Aliquo loci pessundatum aut absconditum
Valerem ea absenti excavare furaciter.
Quid pluribus: reperi in eo ipso septo, item
Et in ipso eodem ouium ultimo præsepio
Octo aureos a foemina reconditos.
Quoste uelim Danistæ ut afferas cito
Huic pannicidæ, nostis: in oppido uiro
Mihi meisq; ualde amico. Dro. noui ego
Nam & ille me nouit uicissim, deinde quid?
Hen. pro his mihi ut pannum bonum mittat uelim

In te. In pro erga & contra pulcherrima est acto pposita. ut meus in te
animus, mea in te benevolentia, utrobique em significat erga. Iuuentalis inue-
hit in Domitianū, Cicero habuit orationē in Catilinā, ibi em cōtra signi-

Haud clam te est. id est non ignoras, qualis erga te sit meus animus, &
aduertendū oratores præpositionē magis accipere, siue adiungatur ablati

Clam

quo ut Priscianus sentit, siue etiam a. s. quod opinatur Donatus; ut clā me profectus est, id est me nesciente, sed nullo sequente casu aduerbiū est & significat latenter, ut clam ingressus est & rursum clam abscessit, inde clā culum. Teren. Inuidere omnes mihi & mordere clanculū. Inde clandestīnum suriūm occulū & latens, ut clandestīnū odīūm clādestīnum incēdium. Palam ei opposita dīctio aliquando præpositio est, ut palā omni- Palam bus hoc factū est, aliquando aduerbiū. Iuuenalīs. Fient ista palam.

Animus. mens consilium. Secundū Lucretium consilium mens & animus unum sunt. Consilīū quod nos animū mentemq; uocamus, & alibi primum animū dico quē mentem sāpe uocamus. Vnde mentē pro consiliō ponimus. Vir. N ostram nunc accipe mentem. Quibusdā placuit dīci mentem quasi eminentem, est nanc̄ altior animī pars, qua diuina percipi- mus. Naso. Mente deos adiūt & quae natura negabat. Visib⁹ humanis oculis ea pectoris hausit. Animus est quo sentimus & sapimus, anima qua uiuimus & mouemur. Lis adhuc sub iudice pender, idē ne sit anima & animus, sat sit pueris nouissē acceptiones. Vnde etiam pro halitu & odore oris ponitur apud scriptores idoneos, ut apud Virgiliū. Lucanū. Plautū graciā animam luxū uocant quasi anapsychen, quod respírandore frige ret. Causa enim corpori uiuendi est, respirandi & refrigerandi uiim exhibens, uel quasi phylechin, q; scilicet physlin id est naturam cōtinet, qua de re Platō in cratilo. Tulli⁹ in tusculanis, Catone maiore, finibus bono. Ari stoteles tribus libris latissime explicant. Exanimus est occisus, ut Virgili⁹. Corpus ubi exanimū. Exanimatus modo accipitur pro extinto & mortuo, ut apud historicos, modo pro cōturbato uti Donatus discernit. Nec hoc ignorandum, positi in extremitate lōc⁹ agere animam dicuntur. Cælius in epistola Hortensius cum has literas scripsi animam agebat. Seneca se correptū esse mala ualitudine refert in epistolis moralibus, quam suspic̄rium appellat, q; animam agere esse dicit. Repeto. reposco, prater du Repeto as notas significationes quibus significat aut redire. Virgi. Ipse urbem repeto & cingor fulgentibus armis. Aut reposcere, ut hoc loco, & depositū meum repeto, iunctū ablatiō memoria, significat quod animo ex ciderat rursum in memoriam reducere, & iterū post obliuionē meminisse, ut id se pius mecum cogitau, uerum memoria repetere non possim.

Re ardua. diffīcili & alta. Oui. Ardua prima uia est. Alias. alio tpe & ut uulgus dicit alia uice. Interdū pro alioqui siue aliter, ut hic est aliquā tulum ignauus, alias bonus adolescens, & istis modis nō geminat in oratione. Aliqñ idem est q; modo siue nunc siue aliqñ & tunc geminatur, ut non semper eodem uultu sunt homines, alias quidem lāeti, alias tristes, id est mō lāti, & mō tristes, uel aliqñ lāti, & aliqñ tristes. Facit, i. fingit more græco. Nā ut dixi græci faceū & fingerū & pingere uno uocabulo enūciāt.

Obolum ab obulo diabolares meretrices dictæ sunt, quæ duobus obo lis conducebantur, qua dictione scriptores nonnunquam utuntur.

A C T V S

Ingluuiies

Ingluuiem. uoracitatem, alias ad gulam & gurgulionē siue asperam arteriam refertur, qua spiritus ab ore in pulmonē atq; inde cursum in os & in nares ultro citroq; semper cōmeat, quo tramite intersepto homo statim extinguitur, cum spirare non possit. Ideoq; ait Hippocrates in libro de flatibus trīplici alimento corpora nutriri, cibo potu & spiritu, qui adeo corpori necessarius est, ut possit homo sine esca & potionē multis dies uiuere, sine spiritu uero intra tempusculum moriā. Hinc Maro. Et uescitur aura etherea. Sed hīc ad uentris potius capacitatē. Nam eam quoq; signifīcat, si credimus Seruio sic exponenti illud. Virgilianū. Improbis ingluuiem ranisq; loquacibus explet. Hinc Beroaldus existimat ingluuiē non tam ad uenteris q; ad gulæ capacitatē esse referendū, ex quo interdū ut hic accipitur pro gulonum helluatione & uoratrina. Aul. Gel. Nomia genera etiudium & domicilia ciborum profunda ingluuiies inuestigavit. Macrobius. Nec contenta illa ingluuiies fuit maris sui copiis. Videtur aut̄ uillanisententia q; uxori ita pauperem se singat, q; eiunicomo bolū de neget, etiam si eo uoracitati & ingluuiis uae latissieri possit.

Alumnus.

Alumnus. in actiua significatione contra Vallā reprehendentē Non nūm scribentem alumnos dīci non solū qui aluntur sed etiam qui alunt. Sed Laurentiū Allensem qui in secundo significatu reperi negat refelicitut inquit Beroaldus auctoritas prīscorū, qui Iouem alumnū cognominauerunt, ab eo q; omnia aleret, non autē q; alere. Sunt item eiūscmodi hoc est utrancq; & actiua & passiua significationē habentia. Hospes zetotypus coniuua uestor alumnus. Contra. uicissim, aduerbitum

Eo

Eo. ideo propterea. Teren. Eo ne es ferox. Idem, eo ad eam nō admisfa sum. Aliquando id uel usq; ad id, ut eo sapientiae deuenit. i. ad eā sapiētiam. Itē pro tanto sicut quo pro quanto. Exempla apud scriptores abundare est inuenire. Cautior. prouidentior. Inquirendo. uerbi quāero

Anquiero.

composita mutant e in i producētam quā sunt acquiro anquiero circūquiero conquiero requiro inquiero. Anquiero & anquisitiones uocabula esse romana & honesta Petrum Crinitū audi, qui rīsum (inquit) mihi grammatici quidā nuper mouerunt, cum Romæ agerem. Nam inter alias eorū ludi cras quæstiones atq; ineptas uerbū hoc quod est anquisitiones & anquiero perinde atq; insolens & inhonestū afferebat, neq; dignum qđ a Roma nis hominibus pro latino & syncero haberetur. Quod ego pro tempore dissimulandū potius q; exponendū purau, sed hoc quidem uerbum satis frequens apud ueteres cōperitur, & si alicubi deprauatū sit, pro q; eo inquisitiones repositū. Nec em Līvius tñ in romana historia usus est, sed & M. Cicero & Iunius Columella. M. quoq; Sergius commentariū scripsit angulationū titulo, sicuti a Terentio Varrone obseruatū est, quo loco de accensi officio ac potestate dissērit. Dicū yō eadē figura est: qua & amputare & ambustū & ancesum dicim⁹. Nā amputare circūputare est ut a Sextio etiam Pompeio exponitur, unde aurū putū pro puro & purgato ab anti-

quis acceptū est. Anquisitiones aut̄ intelligimus cum diligēti peruestigātione aliquid circūquāramus, quod & Ver. Flaccus probauit. Hinc etiā annus deduc̄t̄ est, ab ipso temporis circuitu, ut ex Capitōe Atteio refert Macrobius, qm̄ an pro circumuereres posuerunt, hæc ille. Quod, aliqd̄ Ea absenti. id est cum loco abesset. Excauare. exterebrare, effringere ripere. Quid pluribus? Figura hæc loquendi aposiopesis uel eclipsis uerbi dicitur, ea em̄ tacetur uerbū & deest orationi. Septo. generali uo Septo & abulo stabula ouilia bubilia caprilia & id genus reliqua septa nūcupāt̄, ueluti quodā sepimento munita. Virgili, pro ouilibus posuit, quis multa meis exiret uictima septis. Ouium a græco ὄις interposita uo propter Quiſ hiatum significat pecudē, hinc ouicula parua ouis, opilio quasi ouilio custos ouium. Præsepio. præsepiū præsepe & præsepes dicitur, pro loco quo animalibus pabulū porrigitur frequenter usurpatur. Præsepe tamen nonnunq̄ pro luponari accipitur, & animaliū stabulo. Præsepio numero plurali parua nubecula in coelo, q̄ in eo aselli stabulari uideant̄. Plini. Sūt in signo cancri duæ stellæ paruae aselli appellatae, exiguum inter illas spaciū obtinente nubecula quam præsepiā appellant, hec cum coelo sereno apparere desierit, atrox hyēs fegit. Vicissim. ecōtrario, uicissatim, p̄ uices Vicissim

Quo lautius redimiculum fieri queat

Ne semper & pannosus & tam sordidus

Incedere ad sodalitatem & symbolum

Cogar, bibendi & balneandi tempore

Dro. Fiat, Hen. caue utiliter gerās tibi quæ impero

Dro. Fiat. Hen. pecunia nemini alteri caue.

Dro. Fiat, magister admonet quod ipsem̄

Non negligenter eram sequuturus, mihi ut

Retinerem, & aurum nec darem cuiquam alteri.

Sed pannum ab illo pannicida emungere

Ex credito, & uendere peregrino uiro

Data pecunia, simul quam ego furer

Sententia est mea, sic uolo sic proposui

Lautius. nitidius, lautum modo lotum significat, modo mundū modo elegans. Terentius. Apuleius. Cicero. Redimiculum. pro uestimento poluit, Alias est ornamentū capitū mulierū, a redimio qd̄ est orno coro no Nam eius simplex emio, quo Ouidius usus est, orno quoq; & decoro significat. Pannosus & sordidus. crassouilic̄ panno & sordida ac

A C T U S

squalēti ueste opertus. Ne hoc nisi de paupere dicitur. Iusti. li.ii. Permutato regis habitu pannosus sarmēta collo gerēs castra hostiū ingrediſ Sordidus ex morib⁹, sordida⁹ ex causa dicit. Cicero in Pisonē. Nec minus letabor cūte semp̄ sordidū quā si paulisp̄ sordida tū uiderē. Ad sodalitatem, sodales, ut iuuētus proiuuenes a Plauto.

Sodales

Sodales aut̄ gene ratiuocabulo ab eo dicti, q̄ una federēt, & essent hoc est epularētur, uel q̄ ut interpretatur Augustin⁹ nra cupat̄ simul edales, eo q̄ simuledat̄, hinc sodalitates instaurat̄e quas Cato senior apud Ciceronē se iuuene ceptas esse testatur his uerbis. Sodalitates aut̄ me quæstore cōstitutæ sunt sacrīs Id, q̄is magnæ matris acceptis. Epulabar igit̄ cū sodalib⁹ omnino modice, sed erat qdā feruor ætatis, qua, p̄grediēt̄ oīa sūt in dies etiā mitiora. Neq̄ em̄ iploꝝ conuiuior̄ delectationē copiis uoluptatib⁹ magis q̄ cōetu amicor̄, & sermonib⁹ metiebat̄. Bene em̄ maiores accusationē epularē amicor̄, quia uitæ cōiunctionē haberet cōuiuū noīauerūt, meli⁹ q̄ græci, q̄ hoc & idē tū cōpotationē, tū cōcenationē uocat̄, ut qd̄ eo in genere minimū est. Id maxime p̄bare uidebāt, ego uero propter sermonis delectationē tēpestiuū cōuiuūs delector, haec ille. Caius iurisconsultus titulo de collegiis ait sodales esse, q̄ eiusdē collegiū sint qui multū simul habitat̄es sunt. Mādatis principalibus p̄cipiūt p̄sidiib⁹, puinciar̄ ne patiātur esse sodalitatem, tanq̄ collegia sint illícita. Verū cū homo ut Aristoteles p̄bat secūdo capite prīmī politico mal sociale rum magis sit sociale & ad cōmunionē natū animal, q̄ uel apes uel cætera quæuis quę socialiter degunt animalia, ideo p̄clar⁹ adolelces caueat sibi a cōsortio nequā adolescētum, sc̄ies ex Menādri sententiā quoniā corrūpunt bonos mores cōfabulationes pessimæ, quāto magis operationes aut attræctiones. Nullū em̄ animalium facilis a suo similī q̄ homō p̄cipue mollis & capax ab homine inficitur. Præmonuit te bone adolescens Salomon his uerbis. Fili mi si te lactauerint peccatores nō acquiescas eis, si dixerint ueni nobiscum insidiemur sanguini, Omnē p̄ciosā substatia reperiēmus, implebim⁹ domos nostras spoliis sortē mitte nobiscum marupiū sit unum omnium nostrum. Fili mi ne ambules cū eis, prohibe pedē tuū a semitis eorū. Hinc Philephus ad Mariū filium, cōetus fuge nate nephados. Etatē sectare tuū puerosq̄ pudicos. Selige, quos socios habecas, dulcisq̄ sodales, & comites. Non frustra dixit Dauid. Cum sancto sānct⁹ eris & cū uiro innocēte innocēs eris. Recte igit̄ p̄ immortalē dēū suauissim⁹ gentilis meus Beatus Rhenanus philosophus insignis & elegātis probiq̄ ingenii uir cuius & memoria me iuuat, & atticis ut ita dicā uerbis libēter utor, suader impuroꝝ auctoꝝ lectionē omittendam, cum lectio ipsa inquit sit per analogiā philosophemur colloquium quoddā sit, non uideo quo pacto ex æthnicis diu taxat̄ literis sanctū mores hauriri queant. Symbolum. conuiuūm in q̄ quisq̄ suā dat portionē, a uerbo græco συμέλλω dicitū putat̄, qd̄ est cōfero. Vnde coenā illam symbolum dicunt, in quā parandā plures aliquid cōtulerunt. Eadem ratione symbolum apostolorū

Symbolū

PRIMVS XX

appellatū, quia in unū qd. unusquisq; deo sensit cōtulerūt, itē symbola uocat signa illa uel indicia quæ militib; dantur in bellis existēb; ut si forte occurrerit qs de qd dubitet symbolū, pdat. i. germanico more creta indicet, si sit hostis uel socius, censent quidā symbolū esse paruū nūmissima. Caeu utiliter gerastib;. Amphibologīa facit distinction, nā si punctū præponat huic pronomini tibi sensus est, utiliter geras, quæ tibi impero, si nō uero postponit sensus est, utiliter tibi geras, & hāc sententiā callide seru' amplex' est, ut sibi & nō domino utiliter rē gereret, ad hoc alludit pecunia nemini alteri. Caeuo cū dīō significat, pspicere uel prouidere, & sequit' interdū ablatiu' cū præpositiōe a uel ab, ut caue tibi a morbo. Aliqñ uero sequit' futurū opratiū, aduerbio ne interposito uel omisso, ut caue ne morbo labores. Terenti. Caue te tristē pater sentiat. Idem uerbū actō iūcū significat fugere & uitare. Ouidi. Hectora quisquis is est, si sumtibi cara caueto. Debent adolescentes in primis malorū cauere cōsortia. Si uero ablatiu' iungatur significat cōstituere uel ordinare. Quintili. li. iiiii. Pro certis aut̄ habem' primū quæ sensib; p̄cipiūtur, præter ea quæ le gib' cau' ta sunt. Magister, uerba serui secum loquētis. Admonet. adhortatur, commonefacit. Ipsem̄. pro ego ipse. Pro eo aut̄ quod cæteri ex primere consuevere pronomiñibus, addentes uel te uelmet syllabicas ad iec̄tiones Cicero potius idem efficit per hoc pronomen ipse ipsa ipsum, qd illarum fere adiectionum locū obin̄et, ut ego ipse magis q̄ egomet, illeip̄ se nosip̄ ut nunq̄ secus dicendum sit. Peregrino aduenæ, a peragro p̄grinus dicitur, qui in sua ciuitate non est. Antiqui tñ peregrinos dicebant hostes Peregrina sacra dicta sunt, quæ ex aliis urbibus religionis gratia sunt aduecta. Sententia. Sribit Fabius sententiam ueteres quod. animo sensisse uocasse. Vnde & iuratur ex animi nostri sententia, & gratulantes ex sententia dicimus. Priscianus autem ex Hermogene ait. Sententia est oratio generalem pronunciationem habens, hortās aliquā rem, uel deterrens, id est dehortans uel demonstrans quale sit aliquid.

ELSA GRETA

ELS. Queritur maritus miseriām, totum æs bibit,
 Dilapidat argentum suum tam prodige
 Quam si leues essent aristæ, ego secus.
 Nam quandocunq; datur subduco nummulum
 Commutoq; argentum clam in aurum haud segniter
 Quod cumulo & inde condo sub præsepio
 Hic ludus, hæc mea est uoluptas maxima

A C T V S

Nam s^ape bis terue in die loculum exuo
Videoq^z si sit aurum, & an speciosius
Quam fuerit antea, sic item reconditur
Nunc uado item meopte more, dum Dromo
Iussum capessit, dum loquuntur inuicem
Heus tu crumenula, quam beate & bellule
Vales? Sed ecce quid euoluta singula
Cerno? Papae. Heu miseram me hoc execrabile
Hoc luctuosum, hoc anxiū infortunium
Crumenta non est, o propinquā subueni
Vicina Greta, funditus sum perdita
Gre. Amica ualde mihi atq^z chara, quid Elsa hoc est
Quod clamitas? Elsa, heu funditus sum perdita
Ablata uita est, uiuctus imminutus est.

Prodigali- Queritur maritus miseriam. In hac sequenti scena iterum introdu-
tas citur uillana primo secum mariti prodigalitatem tum e gestatē cōmemo-
Egestas rans. Est aut̄ egestas filia prodigalitatis, qd uitium facilis est curabile, nā
dissipatis omnibus bonis & deficiēte materia ipsa desinit, item muliercu-
la tādē suo more cōditum aurum suum uisura, comperit illud surreptum.
Et sane auarorū naturam mire poeta expressit, qui cum aliquid bonorū
acquisierint, diu noctuq^z anxiū sunt ne id eis auferatur. Queror sine
Queror diphthogo lamentor significat, dicimusq^z queror illud uel queror de te cū
illo uel illi, Cicero. Quorum plaeic^z aut queritur semper aliquid, aut eti
am exprobrant. Idem Lentulo. Multa de mea sententia questus est cesari
Maritus Aliquando tñ absolute ut apud eundem. Quid multa cōquestus est gra-
uiter. Maritus. uxorū vir, ab eo q^z sit mas. Maritare uiro tradere, & nō
solū de homib⁹ sed aliis rebus dicitur. Miseria, egestatē. Augu. li. confes.
Miseria dicitur cum quis patitur uel egestatē uel damnū. Cum aliis com-
patitur misericordia dici solet, pro miseria Actius miseritudo. Qui felix
miseritudine saclus est aliena. Dilapidat, dissipat, desperdit. Teren. Cō-
ueniendus Phormio est prius q^z dilapidet nostras triginta minas. De argē
to & auro in prima scena tertii actus nōnulla scitu digna notabo. Aristae
ab ariditate dicit, q^z sint omnino arid^z. Secus. aduerbiū aliter, est
enim & prepositio secus uiam. Secius autē tardius & segni^z significat, nō
a secus sed a sero uideatur dictū, ut grammatici notāt. Aduertendū haud
pro non, secus pro aliter uenuste in eadem oratione continue se habent, ut

haud secus sentio atq; tu id est sentio ita sicut tu. Verbū facio subaudientem hic est. Nam apostoiesis est figura tam grata comicis quam apta

Subduco. subtraho, surripio. Virgi. Et succus pecori & lac subducitur agnis. Nummulum, a nummo per diminutionem. Nummorū quidam ferrei, ut apud Sparthanos, quorum auctor Lycurgus, quidā ærei quorū inuentor Saturnus secundū Eutropium, Plinius tamē Seruitū regē signat se æs asserit. Quidam argentei quorū Phœdon excogitator. Aureorum nummorum inuentore Plinius nesciri putat, ut Cataneus notauit. Nūmī Nummi a nummis mate nomē uolūt. Nummularia hinc uocatur q; circa quæstum cumulationemq; nummorum maxime uersatur. Aristoteles primo politi corum ca. vi. Contra eos qui congerēdis cumuladisq; nummis tanq; ueris diuitiis student, ostendit nummorū multititudinē nō esse ueras diuitias, pri mo quia quippiam futile uidetur nummus, & lex qua æstimatur omnino & nequaq; secundum naturā, quia mutato proposito eorū qui utuntur nullius precii aut utilitatis est ad aliquid eorū quæ necessaria sunt, quo pacto igitur asseremus eius coaceruatā multitudinem quæ ad nihil proposita ueras esse diuitias. Secūdo fieri potest, ut locuples & nūmis abundans penuria patiatur necessarii alimenti. Sed absurdū est tales esse ueras diuitias astruere, quarum quis abundā famæ perire possit, ut de Mida in fabulis proditum est, qui thronum aureū in quo ius dicere solebat (ut scribit Herodus) delphico Apollini pro munere obtulit. Narrat Ouidius, qui cum Silenum nutritore Bacchi festiu hospicio suscepisset & restituisset Baccho Huic deoptanti gratiū sed inutile fecit. Muneris arbitriū, gaudēs altore recepto. Ille male ulurus donis ait effice quicqd. Corpore cōtigero fuluum uertatur in aurum. Annuit optatis noctiū. q; munera soluit. Hinc infert Aristoteles, eos qui uere sapientia alias querere diuitias, & aliā acquirendi rationem, eam scilicet quæ est secundum naturam, nec ab re id quidem fuerit. Nam hæc ueras contineat diuitias, & est rei familiaris disciplina, pecuniaria uero circa nummi foeturam intenta est, non q; per se possit gignere multiplicarec; nummum, sed per commutationem & undiq; oculum defigit in nummo. Nam nummū primū est & ultimū in cōmutatione. De speciebus nūmulariæ seu ut nostri dicit pecuniatiuæ remitto lectorē ad Aristoteles. ipsum cōmentariosq; Iacobi Fabri in eundē scriptos, ac Egidiū Romanum. Haud segniter. sed properanter, festinanter, aduerbiū a segnis quasi sine igne, piger tardius ignauus, & ob hanc causam non nunq; pro in fœundo, sterili & inutili acceptum inuenies. Hinc segnices siue segnicia, tarditas negligentia ad agendū. Q; ut Festus inquit sit sine nitendo qd urile & honestum. Socordia uero est negligentia in consulendo, meditando, prospiciendo, quid opus sit facto, Terenti. Emuero Daue nihil loci est segnicie neq; socordie. Legitur & segnitas pro segnicia. Tul. Et quando de prudentia diximus castigemus etiā segnitatem. Cumulo. coaceruo Cumulo Est ē cu mulus proprie aceruit q; uirgi, cumulum pro altitudine &

Segnis

A C T V S.

- Condo quasi acumine aquæ posuerit. In sequitur cumulo præruptus aquæ mons. Et cumulus est qui additur mēsūrē planē, ut ait Festus. Dicim⁹ uero cumulo tibi honores & cumulo te honoribus. Cumulati aceruatim cumulate abū danter. Condo, abscondo, sepelio, & in certū interiorē locū ad custodi am sub p̄sepio repono. Varia est hui⁹ uerbi acceptio, ut licet uide⁹ apud scriptores. Plau. Est ne ita aurū ut cōdidi. Hic lud⁹: qui est in facto, ut ioc⁹ in uerbis, & ioc⁹ quidē pro eo accipi dicit Quintilia. qđ est contrariū serio. Ludus a lusu siue lusione sic distinguitur, qđ ludus tū periculū tū spē sibi propositā habet, ut ludus armorū. At uero lusus nihil p̄ter uerā uolu ptatē, qui pila, qui trocho, qui tesserae ludunt, lusum potius qđ ludū exerceat.
- Ludus Maxima uoluptas, oblectatio. Est aut honestæ & turpis rei uoluptas, nec in malā solū partē qđ quibusdā placuit accipitur, ut est uidere apud Ficinū. Bossum, Beroldū & Bouillū. Graphice exprimit hic ingenii auarorę poeta, qui omnē uoluptatē & delectationē quin etiā felicitatē suā in coaceruandis pecuniis cōsistere uident⁹. Nūmo ac tutelari deo suo inferventes. Nā ut iuli⁹ deū sīne sibi statuit, pro cuius honore & ad implendū ei⁹ uoluntatē ieunat, orat, eleemosynas dat, & omnē suā uitā in eum ordinat. Sic illi in denariū, illi credentes, in illū sperantes, hunc diligentes p̄serētes eū dilectioni dei & proximi. Nā sēpe ostēdit avaritiā esse muliebre uitū ut Senecē uide⁹, dūrū mulierculæ auiditatē inspiciēdi auri a tribuit, qua eas avaritiae deditas argute probat, qđ natura ipsa in avaritiā elucūn. Sunt em̄ naturae imperfectioris ac uiris deficiētores, qđ & de senib⁹. Aristoteles noster dicit, qub⁹ dū deficere incipiūt, defectū cōsulturi, avariiores fūt, pecuniae qđ studiosiores. A sēpe fit sēpicule aduerbiū diminutiū, sicut a sēpius comparatiuo fit sēpiuscule. Plau. in cass. Sēpiuscule peccas.
- Loculi Loculum, receptaculū pecuniax. Sunt em̄ quod notissimum est receptacula pecuniarę, de quib⁹ apud omnes mētio. Seruator noster Iudæ p̄ditori loculos pecuniarę quas pauperibus erogaret cōmisit, ne uideretur aut quasi in honoris, aut quasi genus dominū prodidisse. Loculariēta Columellæ & Vitruvio sunt receptacula & quasi thecæ. M. Varro loculatas piscinas eleganter nuncupat, quasi loculis siue loculamentis distinctas, ubi dispares disclusi haberi pīces possint.
- Species acceptio nes Speciosius, pulchrius, formosius, species bifariam accipitur, primo est cuiusq; rei forma, secundū quā quidē significationē dictū est. Primum speciem dignam esse imperio, nostri Priami dicunt, sed Faber primum legit, cuius haec sunt uerba. Et primū nō priami dicendū, tum ex uetus tis codicib⁹, tū ex codice græco in quo habetur ησων εἰλος ἀξιον τοραννιδος hoc est primum species digna imperio, quem corruptum profecto credidisse, nisi ita & in codicibus latini legissem. Secundo species est quē sub assignato genere collocatur, secundum quam significationem dicere solemus, et hominem speciem esse animalis (cum animal id ipsum quo colloca tur genus sit) & albedinem speciem coloris & triangulum figuræ.

Meopte more. Pte syllabica adiectio est, per se non significativa. abla Pte Met
 tiuis pronominiū posselli uorū singularis numeri per compositionem sub
 u ngitur, loco autem met & te adiectiōnum elegantius ut supra ex Da-
 tho retuli, pnoib⁹ postponit pnomē ipse, ut ego ipse hoc expediam, tu tibi
 ipsi sis curē, pro egomet tibimet. Diligēter aut̄ curandū est, ut pronomē
 ipse in eo ponatur genere, quo res demonstrata ponitur. Nam secundum
 diuersum rei demonstratā gen⁹ ipsum quoq; pnomē uariaſ, quod in syl-
 labicis adiectiōnib⁹ nō fuerat obſeruandū. Iussum capessit. exequēdū Iussum ca-
 suscipit, ita Virgi. Mihi iussa capessere fas est, duplex habet pteritū capes pessere
 siut Diomedes, & capessiū ut Priscian⁹ sentiunt. Heus tu, uertitur ad
 theſaurū abſcōditū, & est prosopopœia quæ figura est cum persona aliquā
 fingitur, cum inanimatum loquitur ad animatum, uel econuerso.

Sed ecce. Subīta mutatio rerum comediiā ap̄a, p̄ſertim cum sit sine
 magno uitiae diſcrimine atq; pīculo. Est etiā p̄priū Ciceronis & Virgilii
 in rebus improvisis & repentinis uti hac particula, quis Apulei⁹ nō uno
 loco sit ea usus, ad improvizum bonū denotandum, quod diligēter in eo
 Beroal. annotauit. Cerno: uideo, Virgi. Cernimus astantes nequicquā
 lumine toruð. Itē conſydero, ut cerno q; populus iste dure ceruicis sit. Itē
 iudico, statuo, delibero. Cicero. Quodcunq; ſenatus creuerit, populusue
 iuſſerit, Luca. Postq; p̄ſeſtū caſtris educere creuit, Pacu. Et q; & rectū
 est quod postulas iurati cernant. Incernere autē, & ſuccernere pro quibus
 & ſimplex cerno quandoq; ſuſtpatur eſt cribris & excuſſoriis repurga-
 re, ut apud. M. Catonem & Plinium. Inde incerniculū cribrī genus uocat
 de quo & Plinius. Item. M. Cato iubet in ſuppellectile uillatica habēdum
 eſſe incerniculū unum. Pap̄. admirant̄, habet enim in ſe pefectū uer-
 bī miror, ut pap̄ quid uideo, aliquid eriam indignatiōis eſt. Terenti. in Eu.
 Pap̄ hēc ſuperat ipsam Thaidem. Execrabilē. abominabile, horribile,
 ab ex & ſacro, quod modo pro ſanctō accipitur, modo pro execaribili, ut
 illud. Auri ſacra famē, muraſ, a in e abiecta aut̄ ſ, euphonie gratia. Luctuo-
 sum. luctu plenum. In oſus deſinentia plenitudinem ſere plēraq; omnia
 important. Anxiū. ſollicitum, moestum, unde anxietas anxiētudo &
 anxiē aduerbiū. Infortunium. Quædam eſt bona fortuna quia quis
 bonum, aliquid conſequitur, ut qui ſodiendo in agro inuenit theſaurum
 Alia autem mala, qua malum inopinatum quisq; incidit, uti hīc noſtra uil-
 lana, & ſi patriā repetens a latronibus captus ſpolietur & uulneretur. Cū
 autem grande & ingens bonum eſt quod contigerit, ut copioſiſſimi the-
 ſauri inuentio, euſtunium & forſ fortuna dicitur, & cum ingens fuerit
 grauiſſimumq; malum, ut cuiusq; latronibus enecatio, aut boni ſamiam p̄
 ſencis fruſtratio infortunium ſive diſfortunium dicitur. De fortunae cōdi-
 tionibus in prima ſcēna quīnti actus. Crumena non eſt. id eſt the-
 ſaurus, continens pro contento. O propinquā. affinis, a prope fit
 propinquus & propinquitas id eſt affinitas, nam non ſolum prope nos

Te

Cerno

Pap̄

Execrabilē

Anxiū

Bona for-

tuna

Mala for-

tuna

Propiq;tas

E ii

A C T V S

existens uocamus, sed & affines interdum, ut hic, nam uicina subiicit, indi-
cans Elsæ & affinitate & uicinia Grætam proximam esse. Vicinia dicitur
propinquitas uicinorū. Vicus plures domus una post aliam. Villa est do-
mus in agro. Vicini dicuntur uicos habitantes. Vicini eundem colentes
locū. Vicatim per uicos. Funditus, stirpitus, radicitus tanq; ex fundo,
a stirpe radice aduerbia non parum locutionem honestā & ornatam red-
dentia. Viclus. uerbo uiēt continuum quæ esui & potui cultui q̄que
corporis quęq; ad uiuendum homini necessaria sunt. Vestem quoq; uict̄
habere uicem Labeo ait. ff. d euerb. signi. l. uerbo.

Gre. Dic mihi qd; Els. auri aliquantulū congesseram,
Defoderam in præsepe clam meo uiro.

Nunc cum maritus luget indigentiam

Veni meam resciscitans opulentiam

Loculum euolutum & aurum abactum comperi.

Heu me miserrimam. Gre. Scio quid factites

Els. quid; Gre. Est in oppido mathematicus satis

Aiunt peritus astrolabri, & manticus,

Eamus, uno solido mercabimur

Virum, quod indicet peculii furem

Els. O solidum feliciorem cæfare

Gre. eamus Els. ibo, manebit usq; uir domi

Indigentia Indigentiam, Inopiam paupertatem, egestatem. Indigentia rei necessa-
riæ est, inopia diuitiarum defectus, nunc eminopes dicuntur, qui diuitiis
carent. Opes uero diuitiæ, Paupertatē quidā ab egestate ita distinguunt.
ut egestas sit, quando ad uictum necessaria desunt, paupertas quādo licet
nō sint opes, tamē necessaria suppetunt, tamē id non usquequaque obserua-
tur, sed scriptores pro libito promiscue utuntur. Resciscitans, inquirens
Dicimus scisco uel sciscor, sciscito uel sciscitor, a q̄ resciscito uel resciscitor

Opulentiam. Thesaurum, diuitias suas. Ab opulento hoc est terrena
rum rei abundante & diuite, ops em̄ terrā significat sit opulētia & opu-
lentias, item opulento, facundo, & opulesco ditesco. Aurum abactum
abductum. Nam agere, ducere est, more græcorū, unde quandoq; abi-
gere est abducere, quod tam ad hominem q̄ ad res spūales refertur. Plaut.
Abigā ego iam illū aduenientē aedibus. Leo papa. Abigatur procul
terrena caligo rationū, a quo Abigeus & abactor, uocaturq; abactores
peculariorum animaliū fures, Abigei aut ut auctor est Vlpianus proprie-
dicuntur qui pecora de pascuis uel ex armentis subtrahunt, & q̄da immo-

Ops

Ago
Abigo

do deprendantur, & abigendi studiū quasi artē exercent, equos de armenis, uel oues de gregibus abducentes. Ceterum si quis ouem oberrantem, uel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigeus, sed fur potius. Itē appellantur abigei, quibus est cura alienis insidiari animalibus & iumentis, & ea transponere alibi, ut not. in aut. de nuptiis collat. quarta, in qua glossa putat melius abigeos descriptos q̄ alibi locor. Comperi. Comperiri cōperio & cōperior deponēs differūt auctore Diomede, q̄ cōperiri est ex Cōperire opinione colligere, & pro explorato comportum habere. Comperire ab alio cognoscere. Mathematicus. qui disciplinas mathematicas, musicā, Mathemarithmeticam, geometriā, astronomiam, caller, qui & quadrivium conſerticus cutus dicitur, q̄ quatuor disciplinis ut uīis quibusdam in quantitatibus tam continuæ q̄ dilcretæ cognitionem peruenē rit, hunc olim diuinatorem appellabant, eo q̄ carminibus numeris & astrologiæ operam daret, quibus rebus admiranda fiunt. Hinc est q̄ sequitur manticus id est uaticinator. Nam μαρτυς græce uates est latine. Physico mathematicus dicitur, is enim magnitudines & figurās cogitatione & re intellectu a re naturalia materia a motu abstrahit, quia magnitudines & figurās confyderat non considerando rem naturalem in qua sint, neq̄ materiam cui assint, neq̄ motum cui coiungantur, necq̄ curat an sint rei naturalis, an in materia sit subiecto, an cum motu uel nō. Non tamen ea intelligit esse sine subiecto quia huiusmodi intelligentia falsa est, sed ea intelligit non cointellegendo subiectum. Physicus autem dimensiones confyderat ut materiæ sensibili adictæ sunt. Sed q̄ ait satis peritus astrolabri, uocabulo astrologico ut rusticæ & indocta anus abutit. Nam ut dicimus labium & labrum latine sic non etiam dicimus astrolabium & astrolobrium, nam græca & non latine compositio est. Astrolabium enim dicimus instrumentū quo astra λαζημεν id est capiamus, quia græce λαζημενω significat capio, desumo coniatio. Risum igitur poeta concitare uoluit abulu uocabuli. Est autem perit⁹ qui rerum habet experientiam, & græci ἐμπειρίαν καὶ ἐμπειρόν dicūt, nos peritiam & peritum, experientiam & expertum.

Manticus. id est diuinator. Species diuinationis plures sunt. Est enim ex aqua quæ hydromantia, ex securibus quæ axinomantia, ex speculo captiōtromantia, ex peluībus quæ lecanomantia, græci pelues lecanas uocant ex igne quæ pyromantia, ex terra quæ geomantia, ex incisuris manuum quæ chiromantia, ex qua umbrarum euocationes fiunt, & inferore colloqa celebrant. Necromantia siue necyomantia dicta est, a qua necromantici illi famigerati nomen sortiunt, quorum incantamentis mortui resuscitari, diuinare, ad interrogata respondere uidentur. Nec sit talis diuinationis sine sanguine. Quidam necyomantiam, sciomantiamq̄ ita distinguunt, ut necyomantia ad erigendum cadauer sanguis sit necessarius. In sciomantia uero sola sufficiat umbræ euocatio. Est & capnomantia ars quædam ex sumo aræ uerum præuidendi, & ex motione sumi quæ sunt futura co-

Astrola
brum

Manticus

A C T V S

gnoscendi, cuiusmodi diuinaculos capnomantas appellat. Plinius ubique alacriter oppugnat, illuditque placita magorum atque promissa, magicalque fere semper uanitates appellat, nec ueritus est scribere magiam artem esse intestabilem, irritam, inanem. Quintus Curtius magia non artem esse profitetur, sed uanissimi cuiusque ludibrium. Ecclesiastici scriptores diuinatores, magos, maleficos & incantatores & reliquos eius generis, homines in sectantur tanquam fallacia quadam praestringentes hominum mentes rerum ueritatem ementiantur, & ita curiositatⁱ mortalium callenter illudant. De quibus omnibus si candidus lector cupiat ad unguem notionem, recurrit ad xxvi. q. ii. iii. & v. in sanctorum patrum decretis.

Solidus

Solidum. Inris consulti appellant aureum. Nam ut in. §. vi. institu. de pe temp. lit. quinquaginta solidorum. Ita in. ff. de in ius uocan. I. Si libertus quinquaginta aureorum poena exprimitur. Huiusmodi autem solidus Alcabitio astrologo in questu cessit, ut appetet circa finem scenæ primi secundi actus.. Quod indicet. rectius posuisse ut, sed metrum non est passum, quare tu expone quod pro ut.

O optantis aduerbiū. Interdum irascentis, ut o calidos homines. Nonnunquam expauescentis ut o salue Pamphile.

Felix

Fœliciorem. ab effetu, quia facere fœlicem hoc est diuitē magis anū ipsam quam sit cæsar, & protrito sermoni alludit poeta. Felix autem quod farracenus notat non modo dicitur fœlicitatem qui assecutus est, sed qui fœlices quoque reddit, ut plœraque alia.

Cæsare, i imperatore Romanorum Cæsares imperatores dicti. Illum autem qui primus cæsaris nomē adept^{us} est ab eo dictum autumant clarissimi scriptores, quod cæso matris utero sit natus, uel ab elephanto in pugna cæso, qui lingua mauro, cæsar appellat, uel quod oculis fuerit cæsius hoc est glaucis, uel a cæsarie cum qua natus proditur. Plinius tradit Scipionem Aphricatum primum fuisse dictum cæsarem, a cæso matris utero, qua de causa & cæsones appellati. Plinianæ sententiae Solinus astipulat. Certe quacumque de causa cæsares nuncupati sint, hoc constat clarissimum & duraturum æternitate mundi nomen istud effloruisse, quod non absurde dici possit nomen super omne mortalium nomen.

Iulius autem cæsar qui dictator perpetuo epitheto dicitur, a quo familiâ & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, nō est cæsus utero mater, nouit quidā male sentiunt. Beroaldus rationē edit principio cōmētariorū in Trāquillū. Memorat Dion Iulio Cæsari decretū nomen Imperatoris nō tanque maxima alicuius pugn^e uictori, neque summa dignitate prædicto sed ueluti omniū rei domino a quo ceteri imperatores nomen traxere, & ab illo imperatores romanos cōnumeratos. Aliud em̄ esse imperatoris nomen olim uictoribus concessum. Aliud per quod omniū rei arbitrii significaretur. Namque posse nouos milites recensere & conscribere, pecunias contrahere, bellum indicere, pacem confidere, senatores morte

punire, ex censura uero uitas & mores omnium introspicere, ac male me
 ritos notare, senatus legere & quos uoluerit reiicere, ex pontificatu omniū
 sacrō facultatē habere, ex tribunatu plebis inter alia else, sacro factū nec
 uerbis neq; rebus ab aliquo posse laedi, eumq; qui id fecisset scelestū fore,
 in dictaç causa damnatū, demū is imperator nullis legibus subiacet, quod
 nemini antea unq fuerat concessum. Cæterum quamuis princeps legibus Princeps
 solutus esse dicatur, q;uis de principe dictū sit, si libet licet. An nescis princi
 pē legē dare non accipere, tñ bonus princeps, non tā quid liceat sibi spe
 etabit, q; quid deceat. Nec em quod quisç potest id ei licet, nec si nō obsta
 tur propterea ei permittit. Siquidē licere id dicitur, ut docet M. Tullius
 in Philippicis, quod legibus, quod more majorū institutisç concedit, Pla
 tonis sententia est quales in re publica principes sint, tales reliq; solere esse
 ciues. Vita principis ut Plinii panægyristæ uerbis utar censura est, eaç per
 petua, ad hanc dirigimur, ad hanc couertimur, nec tam imperio nobis op
 est q; exēplo. Proinde sit ut perniciosius de re publica mereant' uitiosi prin
 cipes, quod non solū uitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitate, nec
 solum obsunt, q; ipsi corrumpuntur, sed etiam q; corrūpunt, plusq; exē
 plo q; peccato nocent. Nā quanto quisç maior est tanto eius dicta factaç
 sunt conspectiora illustrioraç, & ut inquit Satyrographus. Omne animi
 uitium tanto conspectius in se. Crimen habet quanto qui peccat maior ha
 betur. Principi ergo qui in conspectu mortalium uiuit, in quē oculi omniū
 coniciuntur, cuius in clarissima luce uersantis nullum obscurum potest, nec
 dictum esse nec factum, circum spectius, cautius, sanctius uiuendum est, ut
 eius uita pro speculo sit contéplantibus. De boni principis conditionibus
 extat auunculi mei opusculū cui nomen Agatharchia, quo compendiose
 bonum principem effingit. Libuit hic paululum proposito declinare, ne
 lector sua priuaretur uoluptate, uarietas nanç delectat.

CHORAVLES CHORVS

Mortalium iocunditas uolucris & pendula
 Mouetur instar turbinis, quam nix agit sedula
 Quid ergo confiditis in gloria?
 Qui diues est penuriam formidat ignobilem
 Instabilis fati rotam semper timet mobilem
 Degitç uitam prope fallibilem
 Qui pauper est nihil timet, nihil potest perdere
 Sed spe bona lætus sedet, nam sperat acquirere
 Discitç uirtute deum colere.

A C T V S

- Tibicinem inflantem tibias in choro uocamus choraualem, sicut & nō men indicat χόρας erit grece tripudium, & υλός uero tibiam fistulamq; significat. Apuleius. Erat quidem iuuenis satis corpulentus choraula doctis Choraules simus. Martialis existimat id esse optimum conuiuiū, ad quod choraules nō uenit. Dicimus aut̄ choraula & choraules, ut hydraules & hydraula. Qui sciens peritusq; est organorū hydraulicorū is hydraula nūcupatur, Horū organorum abunde meminit Beroaldus, Suetonius etiam hydraulam & choraulam, & utricularium ac nouissimo die histriōnem saltatū Virgilii. Turnū dixit de Nerone. Et hoc trāscursu notandū, a latiniſ utriū cularium dictum, quem grēci alcaulen uocant, fistulicen qui inflat ex utre fistulam. De musica, multicis instrumentis & quae ex his ingeniosis adulē scēntibus tam ad honestum ociū q; ad ingenīū exercendum & exhilarā dum animum seriore studio defatigatum potissimum permittenda sunt, amplum Aristoteles in postremo politicorum instituit sermonem.
- Vtricula rius
- Fistulicen
- Chorus
- Choragus
- Iucunditas
- Choragium glorię in quarto rhetoriconum ad Herennium, choragium scēnę apud Festum, choragium funeris apud Apuleiū pro instrumento scilicet, & apparatu. Fulgentius placides accipit pro uirginali funere, quod Be-roaldus non approbat in secūdo in Suetō. cōmentario. Mortaliū iocū ditas. Quia spectatores subitā & inopinatā Hennonis lāticiā post luctuosas querimonias ortā uiderūt, & simul ex mulierculæ profuso gaudio in gentem mcerorē & lachrymas euestigio nasci. Ea propter eos hortat̄ chorus, ne prosperis nimīū confidant, neq; aduersis nimīū deprimantur. Tale esse docet, qui uoluntarie pauper est. Mortaliū hominū. Iocunditas. Voluntas lāticia prosperitas iocunditatē non a iocando, sed a iuuando hoc est oblectando sunt qui dicū purant. Et quia magna erat affinitas inter u & o dicitur iocunditas & iucunditas, ut iocundus & iucundus.
- Volucris. adiectiuū uelox fluida momentanea. Singulæ nanc̄ hore immo momenta ut cōmemorat Alphenus iurisconsultus titulo de iudiciis, aliquid de nobis prædantur, & carpunt, punctum est quod uiuimus & ad huc punction minus meritoq;. Hemerobii dici possumus id est diales, cū uita nobis unius uix dieculę tributa sit, & dies nostri ut inquit Job, sicut umbra

prætereant. Pendula, anxietate & sollicitudine referta. Alcumena plautina id pulchra oratione comprobat, & profecto tā recte q̄ docte nū cupat uoluptratem pendulam, cū ei nō parū multi ex hominibus omni de syderio, toto conatu, nīmio studio, cestantes ab omni alio opere dies atq; noctes perq̄ anxie tanq̄ penduli, illiq̄ affixi sīnt incumbunt, parum cogi rantes, quid & quare sint. M. Terentius Varro ille togatorū literatissim⁹, & ut uerissime dicitur est a Terentiano undecimq; doctissimus prouerbiū hoc cum primis celebrat, Homo bulla est eo magis senex, Scitis opinor o mnes bullam dīc in aquis tumorem repente natū, repente euangelcentem, uidistis ne unq̄ etenim persepe uidere contingit, ex largo hymbre & subi tario id genus bullas quasi sufflatas intumescere. Mox ubi respexeris eue stigio euauissē. Talis nī mirum est homo, hodie ut bulla turget, crastino nūsq̄ erit. Nulli prorsus rei potuit scitus & uerius homo q̄ huile comparari, uidelicet & riūlūs momentarius nugatorius, & instar bullæ repete de ficiens. Noster autē poeta non ineruditre humanā uoluptatē turbini ac nī ui comparat. Ecclesiastici scriptores humanae uitæ typum imaginant florem qui mane uirescens ante uesperā flaccescit, qui cum sit speciosissimus oxyssime intermoritur. Hinc propheta exclamat, Omnis caro senū, & Omnis gloria eius quasi flos fœni. Consimiliter Seneca Nemo nostrum inquit est insenectute qui fuit iuuenis. Nemo nostrum est mane, qui fuit pridie, corpora nostra rapiuntur fluminum more. Nihil ex his que uiderimus manet. Ego ipse dum hæc hunc in locum comparto, ut ostendā immutare homi num uitam, & per iocunditatē uoluptatem, gloriam famam, & id genus humani desyderii, immutatus sum, hoc est qd ait Heraclitus in idem flu men bis descendimus & non descendimus. Manet enim idem fluminis no men aqua trāmissa est, quotidie homo moritur, quotidie demitur aliqua pars uitæ & dum crescit uita decrescit, quotidie ex nostro corpore part culæ deceidunt, ex quibus cōsistimus, ut philosophi tradunt.

Instar. ad imaginem similitudinē. Quidā idonei scriptores ad instar usurpant, sed frequentius sine propositione ponit iuxta illud Virgilium instar montis equum. Probus instaris ḡm fecit, licet cæteri ut inde clinabili uoce sint usi. Lau. Val. si placet uide, qui iurgitā cum Seruio. Turbinis. uenti, quem Aristoteles typhonem nuncupat, cum nube per rupta deicuntur exhalatio & despergitur, & acta uertigine derudit in imū in angustis locis cadens, & ibi circumgyrationes agens, ut pars sequens pcedentē pellere uideatur, huiusmodi uentus tumultuosus & turbulentus uocatur typhon, hoc est turbo. Seneca turbinem ad hunc fere modum de scribit uentum circumactū, & eundem ambientē locum ac se ipsa uertigine concitantē. Seruus super hoc Virgilii, Et terras turbine uexat, turbi nem dicit uim esse uentorū. Est & turbo ut Cylenius notat modus instru menti luforii quo pueri maxime delectantur. Præterea turbo dicitur, quic quid forma acuta est. Tu lector confydera uenti Typhonis causas. Enim-

ACTVS

uero cognosces non abs re,sed magna industria cum illo uoluptatem hu-
manam comparasse. Voluptatem aut & iocunditatē mortalium genera-
liter hic accipio,nihil destinguēs prorsus inter carnis & terrenarum rerū
desyderium,quo miserī homines quisq; suoptè corrupto ingenio aestima-
tioneq; falsa ad hanc uel illam rapimur,penitus rationis tramite aberran-
tes,& nostri obliti,spem & salutem omnem uel deliciis uel opibus,uel glo-
riae uanæ ascribentes.In quibus tamen omnibus non est salus. Nimirum
misera res est nos his rebus credere & confidere,tum animam,hoc est stu-
dium,tum corpus hoc est laborem,& quodcunq; exercitii ,quarū & sa-
lutis & cur a rationem ut haberemus domini earum constituti sumus &
auctores. At nunc uidemur ex dominis non serui sed seruorum nostrorum
serui facti,noscq; illis spōte subiicere,que omni arbitrio nostro & subiecta
& exposita uoluit rerū creator sapientissimus. Agit ,mouet,hoc enim
inter uarias acceptiones ago quādōq; significat. Sedula, fixa, constans
firma,qui ex animo & sine dolo & instanter intentus est sedulus dicitur a
Donato & Nonio,Hinc sedulitas & sedulo pro fidelitas diligentia,fideli-
ter & diligenter.

Quem nix. Res terrenae,quibus gaudent terreni.Ex sacerdotum gentē
præbendosi,plebeia uero auari & foeneratores,tum omnis corporeæ uo-
luptratis serui & amatores,tam stabiles sunt,tam firmæ,& perpetue quam
nix. Nec hoc miretur quisq; cum ipsius uitæ summa breuis spem nos uerat
inchoare longam,ut inquit. Flaccus. Nos tamen in longum spes nostras
cognitionesq; protendimus. Inquit unus anno quinquagesimo ædifica-
bo,honores geram,fundus eram. O stultas hominum mentes o pectora
cęca,quid sibi de futuro pollicentur. Tria tempora predicanter omnes & no-
runt,præteritum præsens,& futurū. Sed qui curiosius & subtilius ista pen-
sita runt præsens tempus substulerunt quod in fugā semper est,quod ante
desinit esse quenit. Hinc illa pythagoræ apud Ouidium acclamatio. No
stra quoq; ipsorum semper requieq; sine ulla Corpora uertuntur,nec qd
sumusue sumusue. Cras erimus,nimis hoc est. Quis enim habet explorā-
tū se ad uesperā esse uiteturū Nam ut inquit uerillime Lucianus a tenuissi-
mo filo pendemus omnes,quod citius dictio dirumpitur. Sed sat nūc ethi-
ce philosophatum,iamp̄ physice de niue quippiam notare non iniucundū
erit. Aristoteles. Nix generatur cum nubes (priusquam in humorem stil-
let)congelatur. Et hoc est frigiditatis regionis(in qua sit) signum,& tēpo-
ris,non enim constringeretur ac gelaretur,multa existēte caliditate & nō
superuincente frigore,debet tamen aliquid calor is esse nubem eleuare suf-
ficiēs. Conueniunt pluuiā ros pruina & nix. Nam fiunt ob in frigidationē
omnia,& pluuiā & ros sunt idem,& pruina & nix idem,sola paucitate &
multitudine distantia. Nam pluuiā ex multo uapore multis locis & multo
tempore collecto generat,ros ex paucō,ut ephemero uapore & pruina
ex gelato uapore,nix uero ex gelata nube. Præter Aristotelicæ literæ sen-

Sedulus

De niue
Pluuiā
Rore
Pruina
Accidētia
niuis

tentiam adiecit Faber quatuor nivis accidentia memorata digna, nix nimium albet, fortiter uisu dispersens, per flocculos cadit, messem auget, semper in altis saluatibus montibus. Vnde Candida nix nimium tu fundis acumina uisu. Tu cadis ut floccus messibus apta uenis. Hismaron & rho dopen & cauason, othrion & alpes. Præruptos montes tu sine fine tegis. Quo uero studiosi adulescentes lepidum hoc & perelegans terrastichon sine impendio perdiscant, animaduertendum est eis floccum esse exigua lanæ portione, quæ hæret dumetis, & spinetis cum per illa trahunt oues. Inde flocculus diminutiuum enascitur, & in flocculorum similitudinē ut secundum eius accidens ostendit, cadit nix. Hismarus & rhodope montes Thraciae perpetua nivis carentes. Caucasus mons est Indiæ conterminus Scythis. Otris mōs est Thessaliæ quem Virgilius nivalē uocat, cum inquit. Descendunt centauri homolen othrincq; nivalem. Alpes sunt montes italiam a gallia distinguitantes, de quibus Virgilius. Alpinas ah dura nives & frigora rheni, & in his editissimis montibus saluatibus nix, q; calor solis etiam æstiuus non sufficit eam liquefacere, quare diurno friore tandem illa duratur in crystallum,

Quid ergo confiditis in gloria. quæ terrenarum rerum affluentia enascitur, quæ chorus terrenis desideriis occupatos, quid id est quonā pacto confiditis, fidutiam & spem collocatis in gloria, abundantia transitoriorum fluidorum & instabilium, quæ bona cum se ipsa saluare non possunt q; pacto igit; uos saluabūt. Q; si neq; se neq; uos saluare possunt quid igitur in eis confiditis, aut de eis gloriamini? quod quidem prorsus impiorum est & flagiciorum, ut sacris literis compertum habetur. Ne quo continere quin hoc loco paucula. disticha aureis ramen notis iugisq; memoria digna nec multis etiam ante hac cognita subiectiam, quibus Hieronymus Busleidianus germanus latine græceq; doctissimus diuinī humaniq; iuris doctor præpositus. Ariensis nō tam maiorum stemmate q; uitæ sanctimonia clarus diuī imp. cæs. Maximiliani Augusti pii felicis magnanimi, eiusq; serenissimi nepotis Caroli Austræ & Burgundiaæ archiduci excellentissimi, potentissimiq; consiliarius mihi admodū amicus mira breuitate amplissimas grauissimasq; sententias huic nostro proposito haud inconuenientes expressit.

CV PID' O

Blandulus emitto dulcilita tela ueneno

Sunt mihi præda homines, sunt mihi præda dei

PVDICITIA

Quem nisite foueat superas inceste cupido

Vincere te didici, sobrietate fuga

MORS

Quid iuuat aligeri uicisse cupidinis arcum

Cum te false mea uita pudica metam

A C T V S

F A M A

Me bona uita parit, per me post fata sepulti
Viuunt hinc merito mors fera te supero.

T E M P U S

Gloria quid cineri, quid famæ uentulus umbris
Proderit, esto iuuet, me tamen esa perit.

Æ T E R N I T A S.

Cæcus amor nivisq; pudor, mors, gloria tempus.
Præterit, ergo deum quære perenne, bonum

S V M M U M B O N U M

En ego uera salus, intermina uita, beatis.
Ciuiibus, omnigenis affluo deliciis.

D I V I H I E R O N Y M I S E N T E N T I A

Sis apertus quam sit super omnia dulcis Iesus.
Mundi falsus amor uerus amaror erit.

Hicce opido per elegantiib; uerisculis pauxillulam expositionem præcipue erga studiosos adulescentes prouocatus adiicere statui, ueluti corollarium ne prætermitteretur quod eis gratum & utile futurum uidereret.

Cupidines plures. Cupido. Cupidines multos finxit antiquitas, sicut & ueneres plures. Plato scribit duos esse cupidines. Alterum coelestem & diuinum, Alterum uularem atq; plebeium. At. M. Cicero tres cupidines docet fuisse. Cupido enim primus ut inquit Mercurio & Diana prima natus est. Secundus Mercurio & Venere secunda. Tertius quidem est Anteros id est amoris contrarius, & amoris dissolutius ex Marte & Venere terria. Sed Ouidius Platonem secutus uidetur in fastis sic scribens. Alma fate dixit geminorum mater amorum. Dicunt autem iocum & cupidinem Veneris filios, hinc matrem geminorum amorum dici. Unde Horatius ait li. i. odæ secunda. Siue iuventus erycina ridens, quam uolat circum iocus & cupido. Alter autem allicit, alter coniungit. Cupidines autem interdum accipiuntur pro cupiditatibus. Hora. Nonne cupidinibus statuit natura modum quem. Cæterum fit frequentior mentio cupidinis hoc est sensibilis, instabilis & uani amoris apud poetas quem finixerunt puerum, alatum, nudum, sagittiferum, ex affectibus amantium, quoniā mutabilis saepenumero instar puerilis appetitus, ut inquit Aphrodiseus, & imperfecte cognitionis, ut uoluit Phurnutus, & tolluntur præter. haec in altum ueluti uolucres amantium desyderia, & radios emittunt uelut sagittas ex oculis, ex quisibus Museus uulnus lubrice labidixit ad usq; præcordia. Nude quoq; & aperte suos promunt affectus qui capti sunt amore. Sed indiscernitiam cupidio pro amore ponit ut Marcelli regula non sit semper obseruanda, sic is ait. Cupido & amor idem significare uidentur, & est diuersitas. Cupido enim inconsiderata est necessitatis, amor iudicij. Plau. in Bacchi. Cupido te cōficit an ne amor

Idem in curgu. discreuit & uim eiusdem diuersitatis expressit dicēs. Quo
 Venus cupido & imperat suadet & amor. Tela. sagittas. Telum dicitur
 cōsiderare omne quod manu iaci potest. Poetæ ascribūt cupidini duas sagittas
 alteram ex auro, alterā uero ex plumbō, ut est apud Ouidiū in meta. Li-
 ta. uncta, inspersa. Dulci ueneno. Hæc maliciæ omnis natura est, ut sub
 prætextu dulcis ueneni hoc est uoluptatis quotidie se nobis offerat, & soli
 citet multiplici sua ostēratione & pollicitatione, quo miseros fallat, perdat
 & tandem suæ ditioni suppeditatos male agat, habeat & pertractet. Fu-
 giamus itaq; uoluptatem & maxime adulecentes, qui libidinibus restuāt,
 habet enim quæcætas sua uictia propria, ut dolorem procul effugiamus
 nocet empta dolore uoluptas. Venenum autem in bonam & malā Venenum
 partē accipitur. Hinc Caius iureconsultus ut liquet, ff. de uerb. sig. Qui
 uenenum dicit adiūcere debet utrum bonum esset an malū. Cognoscit aut̄
 ex struclura orationis quam in partem sumi debeat. Dei. quos stulta
 gentilitas coluit, quorum Prudentius in Romano inquiens, deos catenæ
 colligant adulterosur contra Symmachum Tertullianus in apologeti-
 co, & Lactantius. Mantuanus, & Picus iunior in hymnis meminerūt. Ho-
 mīnes in deorum numero relati, & dei & heroes & diui uocabant, quanq;
 inter eos diffe rentia. Sed & alii (ut Picus notauit iunior) diuos deis præ-
 tulerunt, alii contra deos diuis præstare arbitratī sunt. Fuere em̄ qui deos
 perpetuos, diuos & hominib⁹ factos esse dicērent, ut est apud Serui. Var-
 ronis tamen & Seii auctoritate diui perpetue credebātur, dei propter cō-
 secrationem timebāntur. Sic & apud Virgilium in xii. Turni soror dea.
 Iuno diua nuncupatur. Heros autē minor diuo. Vnde Horatius in arte
 poetica. Intererūt multum diuus ne loquarit an heros, latius apud Picum

Pudicitia. blandicias, illecebras, titillationes, irritamenta cupidinis uo-
 luptatis libidinis carnis duce pudicitia facile uincimus, modo uelimus, qd
 enim uolenti difficile? Recte igitur exprobrat cupidini pudicitia, qd nisi
 se fouentem & sponte se ei dedentem supererit, & euincat. Est autē pudici-
 tia circa oscula, amplexus & cætera uenerem prouocantia, ut mollia uer-
 ba lasciuia carmina impudicos aspecius, & similia id genus, temperantia di-
 rigens ad ista ut oportet fugienda, quoniam irritamenta sunt Veneris, &
 nisi statim reprimantur animum suis blandiciis pertrahunt ad scelus. Dat
 igitur duos modos reprimendi ea, sobrietatem sci. & fugam. Est autem so-
 brietas temperatī species, quam ethnici uoluptatū tristiciarumq; gust⁹
 ac tactus mediocritatem definiūt, hoc loco sobrietatem non distinguo ab
 abstinentia, eum illa sit circa potum moderate utendum temperantia, hec
 uero circa cibum. Hinc ut prouerbio dicitur. Sine cerere & baccho friget
 venus. Fuga. in primis uenerei & lascivientis confortii, tum modera-
 ti, cibi & potus, per quæ insignis uirtus & apprime in hominum uita uti-
 lis uirtus temperantia, & perinde pudicitia periclitatur, quod satis exem-
 ple Annibal is euadit exploratum, qui cum ferme totā armis occupasse

ACTVS

italā campanā luxuria corruptus prorsus elanguit, quē ut inquit Valerius, us, usq; vigilantissimum ducē armis quidē in uictum suis illecebris complexa uincendum romano militi tribuit, quē totum etiam exercitum largis dampibus, abundantī uino, ueneris usu lasciuiore ad somnum & delicias aduocauit. Hinc carthaginensium lex fuit ut nunq; in castris quisq; gustare uinum audeat sed toto illo tempore aqua bibatur.

Mors

Mors. a mordendo dicta, q; omnia mordeat atq; consumat. Naso. Omnia sub leges mors uocat atra suas, quod hic pudicitiae obiectat.

Vicisse. attruiisse, expugnasse, confregisse, arcum sagittas de quib; supra, tu autem per arcum accipe blandicias & uenereas illecebras aligeri cupidinis, alas gerentis & alati, qui ob id qd ex Pico notau i poetis a laus singitur, & ut Bocatius sentit passionati instabilitas de monstretur, facile enim credentes cupiente sc̄e de passione in passionem euolant.

Gloria

Post fata. morte Martia. Coniugis audisset satum, de qmox plura.

Per me. famā gloriā q; est frequens fama cū laude de aliō. Hinc im. Iustinianus. Hi em q pro re publica ceciderūt in perpetuum p gloriā uiuere intelliguntur. Apud Atheniensis Famē templū erat consecratum, de quo Picus & Crinitus, nosq; latius annotabimus in secunda tertii.

Homo in cinerem

Cineri. corpori, quod anima exutum reddit in cineres, quibus compactum erat, si quidem omne in id quo esse cepit resoluendū est. Horatius Puluis & umbra sumus, cuius sententia uulgatissimum illud scripturæ testimonium, quo mouetur homines meminisse se esse cinerē & puluisculū, & in cinerē reuersuros, quod dixit olim legatus Scytharum Alexandro magno ex indulgentia fortunæ cōditionē humanam obliuiscendi, si deus es tribuere mortalibus beneficia debes, si aut homo es, id quod es semper esse cogita. Hinc quo die sacra cineritia celebrantur christianis hōibus christianiter uiuetibus mos est accedere sacerdotes ut eorum capitū cineres imponant, qui tum eos cōmonent, & cineres esse, & singulum in cinerem reuersurum. Petrus Crinitus uir in omni doctrina ueritatus de Bonifacio pontifice Romano qui Celestino successit in pōfificatu inter cetera scribit Cū autē Prochetus genuensium Archiepūs, qui habebatur inter gebellinos cōstitūset ad pedes pontificis, inibi pōfex Bonifacius uerbis permunitatis quē pro religione effant. Memento inquit quod Gebellinus es, & cū gebellinis morieris, & simul cineres sacros in eius fronte atq; oculos pro te fecit, q; scelesto fatinore insolentia, ambitionē atq; impudentiā suam sub religionis specie cōmonstrauit. Sed & pleraq; alia in historiis ad eius ignominiam relata sunt. Vmbris. animabus, quae corpora dereliquerunt, nec tangi possunt, & oculis umbratili quadam effigie p̄senterari solent.

Vmbræ Spiritus

Vmbras dixit esse Seruius quæ inferos, animas quæ cœlū peteret. Spiriti dici in nostra religione cōstat substantias sine corpore, quē mortalibus se uidēdas p̄bēt. Vnde & christus saluator cū post resurrectionē corpus suum p̄buit apostolis uidēdum, atq; palpandū, inquit palpate & uide-

te quia spiritus carnem & ossa nō habet, sicut me uidetis habere, ut in euā gelio scriptū est. Ambigebant em̄ illi phantasma esse id est uisionē, appa- rētūue, & quam Romani dixissent umbrā. Esa. consumpta, extincta.

Me tempore, quod omnia edit, & corruptit, maxime quæ eo mensu rāntur, ueluti generationi & corruptioni obnoxia. At diceret quispiā famā & immortalitatem scribēdo acquirim̄us, quam famam, quam immortalitatem? si post mortem urceus inquit, aut nihil eris, aut si eris ut credim̄us, nomen tuum infinitate annorum e memoria hominum delebitur, & hoc omnibus famam quārentibus dictum sit, statim subdens. Quod si mūdus semper fuit & semper erit, ut Aristoteli placuit, nihil sempiternum nihil immortale p̄ter ipsum mūdū, uel propter existentes, uel propter diluvia quæ statim accidunt temporibus seruari potest, si uero mundus ab immortali deo per ignem consumendus est, multo minus tibi immortalē famam sperare conceditur, sed diu quantum fieri potest nomē producere dulce est, uerum, sed quid diu dicendum est, quod finem aliquādō habiturum sit. Cucus amor, Proclus in libro de anima & dēmone causam reddit cur cucus existimetur. Perenne bonum, immortale, dignissimum, certissimum, cultores suos beatificans, quod sequens distichon explicat, nomine summī boni, quod est deus gloriōsus qui est uera & unica salus, culorib⁹ suis eternam uitam condonans, ac perpetuū gaudiū sui fruitione afficiens. Ad quem quārendum, colendum amandum ex sentiā diuī Hieronymi postremū uersiculi nos hortanrūt ut relictis & ualedic̄tis huius mundi uanitatibus & amaritudinibus christo superbenedicto adh̄reamus, qui est summum bonum, p̄fōse, perfectum, uirtuoso homini constitutum propriū pr̄emīum, iucūdissimum, pulcherrimum, optimū permanentissimum & humanarū operationū finis ultimus. Dulcis iesus De quo Petrus in actis, non est in aliquo alio salus. Nec em̄ aliud est nomē sub celo datum hominib⁹, in quo oporteat nos saluos fieri, de quo nuper & Faber noster ita cecinit. Gens benefactorem te agnoscat & inuocet oīs. Nomē christe tuū cunctis tua facta loquaſ. Cāterq; & psallat miraculacq; om̄ia narrat. Inq; tuo sancto sua gaudia nomine ponat. Nomine qđ lōge est nomine sup om̄e locatū. Cui cœli cui terra, cui curuant̄ abyssi. Nos saluatorēm̄ σωτήρα, hoc gracia dicit. Hebræi ihesum supadmirabile nomine.

Super omnia. Cusa in sermonib⁹ sensit hoc admirabile & bñdīctū nomen totū in se claudere, cum media sin id est, s, litera magnū dei ineffabile nomē tetragrammaton quattuor literis iod. he. vau. he. conflatum quod his litteris nostris q̄q pacto repräsentare possumus. IH V HIun ctim sic IH EV HE, iunge igit̄ sin, id est s in medio, fiet IHESVHE nomē bñdīctū regis nr̄i & saluatoris, de q̄ lib̄tū edidit elegātissimū poeta noster sine controuersia ut Jacobi fabri uerbis vtar, e cuius in psalteriū cōmetariis hæc sumptim̄us inter sueuos doctissimus, quē qđ libellū ab illo diuino benedicto & admirādo nomine de Verbo Mirifico nūcupauit.

De super
mirifico
nomine.

A C T V S

- Reliquum est optimi adulescētis, ut ex toto corde & anima uestra hoc dulce nomen ametis, & colatis in terris, quo duce id post fata sumimum bonū consequamini, & nos post hac digressionem quam magnopere uobi & placitum am putamus, ad ceptam expositionem chorī redeamus.** Penuriam. inopiam. Ethic est perpetuus avarorum cruciatus, qui expleti diuitiis saicitatem tamen nullam consequuntur, sed futurarum cupiditate semper anguntur. Nam diuitiæ opesq; ut constat grauissimo atq; sanctissimo testimoniō Pauli nimia quadam anxietate & animi simul & corporis discri mine quæruntur. Qui uolunt inquit diuites fieri incident in temptationem & laqueum diaboli & desyderia multa quæ mergunt homines in interitū & perditionem, malorum insuper omnium radicem cupiditatem appellat. Discurre per singula uitia & irritamenta diaboli, nihil inuenies q; mortalium mentes facilius uincat. Quam sit grauissimum scelus avaritia, quā plura & quam uaria scripta veterum demonstrant. M. Antonius imperator nihil in toto uita deprecatus est quā avaritię famam, sicut relatum est a Iul. Capitolino. Ignobilem. recto usus epitheto. Nam penuria & pauperrimas efficit homines erga huius seculifilios ignotos & despctos, contra diuitiæ notos & in præcio constituant,claros & insolentes reddūt, at nimio malo suo, ut tam nostris q; peregrinis exemplis palā est, antiqui emnobilem pro noto ponebant, & ignobilem pro ignoto. Plautus. Peregri na facies uidetur hominis ignobilis. Dicitur & ignobilis per g literā, g nobilis enunciabatur apud veteres ut est apud Actum. Instabilis fati. fortunæ hoc loco, cui philosophi externa bona omnia dedicarūt, q; nulla ratione comparari possideriq; possunt, q; casu & temeritate fortunæ q; obre diuinum honorem eidem ipsis fortunæ romanis tribuerunt, atq; dicarūt, cum simulacro dextra gubernaculum tenente. Leua autem cornu plenū, quasi orbis regimen obtineat, solaç; sit que opem præcātibus mutuet. Fuerunt ex philolophilis si Aristoteli credendum est (ut certe credendū est) qm quidem diuinus Plato ipsum philosophum ueritatis appellauit, hinc hæc Codri exclamatio. Omagna laus tanq; alii uerum dignoscere uel dicere nescirent qui dicebant omnia fieri a casu & fortuna, fortunāq; cœlū mouere & rerum inferiorum seriem eo motu disponere, sed horum opinionē Aristoteles uelut futilem & inconuenientem explodit rationibus euidentissimis circa finem quarti capitū secūdū phisicę auscultationis. Sed quod hic fatum pro fortuna accipiam, mouet epitheto fortunæ ascripto, & q; poeta subiicit mobilem rotam, quæ propria fortunæ attribuit. Alias enim fatum si philosophis credim⁹, tam stabile est, tam immutabile, tā inexorable, & tam ineffabile, quod & Iuppiter ipse stet illo, præscriptos esse ferūt unicūq; mortalium ex dispositione fatali uitæ terminos, quos non liceat transgredi, ob legem fati insuperabilem. At nos canonici scripturis monemur Deū optimum maximū ultra fati præscriptum & legem tanquā plus polleat q; fatale decretum mortalibus uitam prorogasse, aduersus fa-

ti necessitatem. Hinc diuus Augustinus cōtra eos & maxime Firmicum qui ait fatum nobis uite ianuas pandere, finemq; uiuendi fatalis legis necessitatem statuere, scribens inter cætera quinto de ciuitate. Quidā inquit fato autumant omnia fieri quæ fiunt, quod si ita est, nihil erit in nostra po testate, nullumq; arbitriu[m] voluntatis, quod nec dignum est ut credatur, nec dignum ut referatur, cum liberi arbitrii nos deus cōsiderit, feceritq; in nobis mentes, uoluntatesq; adeo liberas, ut de ipso deo & male sentiamus & male loquamur, quā uero ob causam liberē potestatis & arbitrii factū sumus. Damascenus capite xxvii, secundi theologie suæ scribit. Poetæ utuntur hoc uocabulo varie, modo pro necessitate, modo pro natura, modo pro uoluntate, item pro iussione diuina ac pro oraculo nōnunquam accipiunt. Mobilem rotam, uolubilem, ut est uidere apud Ouidium in Rota fortu fastis lib. ivi. & li. iii. de tristibus, & Boerium. De hac fortunæ rota sic quoq; næ scribit Alanus in anticlaudiano. Præcipitem mouet illa rotæ motusq; laborum. Nulla quies claudit, nec sistant ocia motu. Hos premit, hos eleuat, hos deuicit, erigit illos. Cogit & in uarios homines descēdere casus. Tuū aut̄ erit studiole lector mente discas fortunā reuerēter habere. Ne q; hic admonet chorus aduersis nimiū deprimaris & prosperis nimiū confidas, conditionēq; humanam obliuiscaris. Dagit. agit, ducit. Prope, aduertium fere. Fallibilē. quid enim fallacius uita diuinitum, qui sola fortuna Vīta diui pendet. Saluator noster testatur in euāgelio regni cœlestis ianuas uix diuini tum fallax ti patere. Quid enim aliud rogō hæc sibi uolunt uerba. Facilius est Camelum transire per foramen acus q; diuitem intrare in regnum cœlorū. Non enīa immensæ opes, nō carnis illecebra, nō habiti honores atq; magistratus, non dignitates, non sceptræ, nō insulae. super uniuersas orbis terrarum nationes propagatū imperium, non deniq; quicquid speciosum mūdus falso promittit beatos nos efficit, sed necq; omnia simul sufficiunt ad ueram unius dei solidamq; glæticā, multo plus macerāt, urgent, laniāt, fallūt, excruciant, perdunt q; iuuent adulentur ac palpēt. Quare si quis est qui ratione uratur, qui uelit homo nuncupari, qui de sua salute curet ac cogitet aliquando necesse est, aut hæc uniuersa contemnat aut contemnit cer te se similem præstet. Vītam. Triplex in hominib[us] inueniūt uita. Prima est infra hominē & eorū qui se quītūt intellecūtum sensualē, & appetitū. Triplex in sensualem & memoriam sensualem ut improbi & praui. Et infra hominem uenit uidebitur, q; hæc pro humana dignitate uita non est sed bruta, cum sit secunda hoībus dum eas potentias quas bruta sequitūt, immo brutorū uita inferior. Nā animalia rationis experitia illas sequendo potentias uiuūt secundū propriam naturam, q; superiores quas se quātūr nō habeāt. Homo uero dignioribus potentiis neglectis a se degenerans abiectiores sequitur, & inferiores. Et de his dicunt sacræ literæ. Homo cum in honore esset non intellexit cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. A qua quidē uita nos reuocat id Dauidicum. Nolite fieri sicut equus & mulus quibus

ACTVS

nō est intellectus. Secunda uita est secundū hominē & eorū qui sequuntur medias potētias scilicet intellectū rationalē inferiorē & actiuū appetitum rationalē & uoluntatē inferiorē & memorīā rationalē inferiorē. Et dicitur secundū hominē, quia homo ita uitiēs propriā sequitur naturā, & sibi proprias exercet operationes scilicet uirtutū officia p̄ cōsultationē & electio- nem. Et hæc imitatio, quis ad superiora non fiat cōscensus, est grata opti- mo rex parenti, quā habet pīx mentis homines illiterati, aut ad altas con- templationes non eucti, & hæc eorum uita a tua dicit. Tertia uero est ui- ta supra hominem & eorum qui supremas sequuntur potētias, earūq; ope- rationes exercet, scilicet intellectūm contemplatiū uoluntatē appetitūq; ra- tionalem superiorē, & memoriam rationalē superiorē. Et supra hominem dicit, quia huīusmodi uita uiuentes hominē cōem naturam excedunt, & ad diuinorum uitā accedunt, & homines diuini uocati sunt stile heroici. Et ui- ta hæc contemplatiua dicit, proxima cōcelestium imitatrix, ad quā actiuā ui- ta ordinat, ut medium ad finē. Debet itaq; qui generoso sunt aīo primam penitus abhorrete, & a pecoriū appellatione seūe uindicare. Secundā am- plecti hominī propriā & peculiarē, & quib⁹ benignior aspirauerit natura immo uero naturae & uirtutis oīs dominus, nō debent secunda abire cōte- tis, sed tertia cōsequi, ut proximē possint diuinorē esse participes. Nihil potest perdere. Sententia est Vlpiani. Qui nō habet qd reddat ei⁹ periculo nihil est. I. Itaq; fullo. ff. de furtis. Et ideo fortuna ab eo nihil pōt arripere cui nihil mutauit, neq; uis ulla quempiā timore terroreue afficit, qui ma- gis ad naturae legē qd ad uulgi opinionē cōunem p̄ errorem uitā ducit.

Animus Seder. qetus manet. At cōtra auari irregetus animus & semp in flucti- auari irreq bus qm̄ finē in quē desinat cupidas nō haber, estq; hydrophilī similis, aut æstuantibus febribus q nullis potionibus sedantur, sed quociens bibi- tur tociens inualescunt. Sedere pro manere apud Seruum expositum li- quer. Differt autem a sedeo sido, est enim sidere deorsum descendere, pes- sumq; ire Maro. Sedibus optatis gemina super arbore sidunt. Vnde desi- do subsido. Idē, subsidere ualles, & iterū, subsidit dubi⁹. Sedere uero mani festē est significationi. Plau. Si non ubi sedeads locus est at est ubi ambules

Lætus Lætus. Lætiores sunt pauperes, quibus nulla est unq; dominata cupi- ditas q̄ locupletes, qui audiū infinita possideant. Vt uebat in dolio Dio- genes multo lætius q̄ alexāder in regia, & cōcaua manū potauit aquam multo iucūdius q̄ rex iste uina præciosa capacioribus scyphis. Dicitq; co'ere, ut solet pauperes, qui urgēte rex inopia studēt ardētissime, nec ul- lis uoluptatū illecebris emollītur, sed per ardua quęq; prorūptū, & secū dū Senecā experiri multa paupertas docet. Hinc græcis in ore frequens est uerbū. Paupertas sapientiā fortita est. Deum. Symonides ut notauit primo tusculanaꝝ cōmētator rogat a Hierone qd esset de⁹, deliberaudi causa sibi unā dīe postulauit. Cum idem postridie quereret bidūū petiuīt cum sepius duplicaret numerū dīe, admiransq; Hiero quereret, cur ita

Pauperes
studiosio
res

De deo

faceret, quāto diutius consydero tanto uidetur mihi res obscurior. Plato cū de deo loqui esset animatus, dicere quid sit nō est ausus, hoc solū de eo sciens, quod scire quale sit ab homīne non possit. Solū uero ei simillimū de uisibilibus solē reperit. Macrobi. in primo Lactantius. Nemine ait tā rudē tam efferis moribus qui non oculos suos in cœlum tollens esse intelligat aliquam dei prouidentiam, qua regatur hoc omne quod cernitur.

Virtute. quam ipsa rerū inopia studiente comparauit. Paupertas em̄ nisi inuitis & recusantibus grauis & indecora, ad bene beateq; uiuēdum multo aptior est, q̄ largē & affluētes diuitiae. Idq; & ipsae uite usus facile demonstrat, & cōplura probarunt exempla. Marco Antonio Sabellico peculiari uolumine obseruata, quæ uos optimos adulescētes p̄ Ouidio Iuuenale. Martiale. Tibullo. Catullo. Propertio & similibus legere, relege re atq; delegere etiā cupio. Polliceor uobis q̄niquidē & illos proh dolor cum maxima rēporis iactura relegimus hoc uno Sabellici libello, & maio rē rēp̄ uerarum cognitionē, & flagrantius uiuificantū literarum studiū quam his omnibus consecuturos. Nolite quæso decipi quibusdā deūq; hominumq; cōtemptoribus nedum philosophiæ eiusq; filior̄ doctissimo rum liberalium artium magistrorū, sed & sacrosanctor̄ christiane theologiae professorum acerrimis ororibus, hostibusq;. Sed potius animū ad bonarum artium philosophorumq; disciplinas & studium adiūgite. Hoc etenim fonte omnes deriuantur, educūturq; superiores disciplinæ. Audi quæso Calentium ad Hiaracum. Sed in primis (inquit) bonarum artiū studia & philosophorū disciplinas sectare, qđ uirtutū gen? oīm pulcherri mū puto, & qđ fortunę min? timeat mutabilitatē. Im̄pbāda est igī uobis cū M. Tullio Neoptolemi Enniani sentēti, cui Apul. & Gel. meminerūt.

ALCABITIVS GRETA ELSA

Alc. Ptolemæus in libris alarbamakalet
 Artes magisterii bonas nobis dedit
 Astrorum, & omnium quæ scire cælitus
 Homines decet stellarum & erronum situs
 Signorum amicicias & intutus graues
 Domuum locationem, ut inde singulam
 Nos rem queamus scire, siue futura sit
 Seu deniq; præsens aut præterita
 Gre. Audis quid iste astrologus augurat oscitans
 Ex circulo hoc se dicit nosse singula,

A C T V S

Vis ut loquamur de tuo thesaurulo?

Els. Quid ni c̄ libenter Alc. Ecquis est? Gr. aliqua Alc.

Els. Est foemina priuata, paupera, egena, inops. C̄ q̄s est

Gre. Tace, Alc. hæc domus non pauperes, sed diuites

Amat, repellit pauperes, abite dum.

Astrolo
gia

Ptolemæus. Verba sunt astrologi commendantis astrologiam, quam tamen diuina lex eiusq; interpres theologi, lex item pontificia & lex ci- uilis damnarunt. Et poeta q̄roq; modeste uanitatē illius ostēdit, cuius p̄fes- sores a ueteribus chaldaei mathematici genethliaciq; uocantur, & proprie astrologia ipsa genethliologia uocanda est, ut tradit Politianus in panepi- stemon. Alarbamakalet. Ptolemæus ille astronomus tempore Alexā- dris fecit lib̄um quē propter tractatus quattuor non appellamus quadri- pertitum. Sed Arabes nominant alarbamakalet. i. quattuor tractatum. Hunc allegat Alcabitus eo uocabulo arabico, quod sic scribatur, alarba makaler. Nam al articulus est, arba quattuor, makalet uirgas mensorias significat, qua agrimensores agrorum līmites & fīnes discernūt & partiūt. In arabum commentariis ut refert Crinitus perelegāter multa ac eru- dite scripta sunt, tum ea maxime quae hic Alcabitus recenser, quae ad coeli syderumq; potestatem ac disciplinas pertinent. Necq; uidetur apud alios quidem populos fuisse studium acrius, aut maior solertia in astronomicis speculandis. Bonas artes, scientias regulas præcepta. Nomine artis ut Clichthouę tradit doctrinas, scientias & disciplinas intelligimus, licet idē non sint. Est enim scientia conc̄sionū demonstratiuus habitus. Ars uero est habitus circa ea quae aliter se habere possunt, uera cum ratione faci- uis. Disciplina per sensum acquiri potest. Doctrina autem per se ipsam ha- beri non potest. Si quidem quis per se discere potest. Doceri autem non ni- si altero tradente. Et quia altero tradente quis discit, & etiam per se discit fit ut omnis doctrina disciplina dici posse uideat. Non possit autem disci- plina omnis dici doctrina. Seruus artem dictam putat, q̄ arctis. i. angu- stis & breuibus præceptis cūcta concludat. Artes quandoq; pro morib; accipiuntur, quandoq; pro astu & fraudulentia. Artiti bonis imbuti arti- bus dicuntur. Magisterii. quadriuui, cuius periti magistri appellantur Magisterium aliquando accipitur pro ipso magistratu, ut apud Plinium dicitur magisterium equitum pro ipsa dignitate magistri equitum. Item magistri dicuntur maiores magistratus, unde magister populi apud anti- quos is dicebatur, quem nos dictatorem Animaister, uel similis uoce nūcu- pamus. Magistrare est moderari & regere. Unde magisteria & magistra- tus dicti. Paulus iurisconsultus. ff. de ierb. signi. Quibus inquit præcipua cura rerum incumbit, & qui magis q̄ cæteri diligentiam & sollicitudinē rebus quibus præsunt debent, hi magistri appellantur, quinetiam & ipsi

Alarbama
kalet

Scientia

Magistri

Ars
Disciplina
Dot. Trina

magistratus per deriuationem a magistris cognominantur. Vnde etiam cuiuslibet discipline praecptores magistros appellari a monedo uel modo strando. Sicut & nostrę uillanę ipsum Alcabitium magistri nomine appellant. Greta magister esset ista abundans maxime. Elsa circa finē. Tene magister. Noui ego quosdam ex prudentibus huius seculi qui magistri appellationem multo ære abdicare uellent, uel quod desertis bonis literis indigños se iudicent hac appellatione. Vel q̄ suis nouis tum nobilitatis, tū auctoritatis titulis inde dispendium & iniuriam credant afferri. Sed nimis stulte, quoniam hoc honorandū nuncupamē salvator noster non deditus est. Sed & ipsum dum ait uos uocatis me magister & domine. & bene dicitis, sum etenim, honori & uirtuti consecrasse uidet. Astrorū. Astra Astra ut inquit Phurnut⁹ quasi astata hoc est instabilia, sed differt astrū & aster, quoniam illud plures, hoc unam stellam significat, ut græca testantur monumenta, & apud latinos Aurelius. Macrobius aduertit, qui inter sydus & stellam id ipsum quoq; discriminis annotauit. Theon quosdam uoluisse scribit ut aster una sit stella, quæ nec secundum se moueat, ut Saturni & Iouis. Astron uero collectionem esse plurimum stellarum, ut leo caner & similia. Inueniota men solem astron proprie dictū esse, quē Pindar⁹ uocat astrō hypertatō, i. supremū astrū Cæte rū sydera pro stellis & astris & ecōtra sepe sumuntur, q̄rum natura nō diuersa est ab orbe, in quo sidūt dēsior tñ ut Aristoteli placuit. Picus & Clichthoueus. Stellarū. stellas a stando fixas esse uoluerūt, ut sint aliae a planetis. Erronū. nō error, lege Errones planetę a Nigidio primū appellati, auctore Gellio a uago errore quē in sphēris retinēt. Nam πλάνης, græce uagabund⁹ est, & erro latine quod definitū est auctoritate Labeonis i. si consulti, erronē esse inquietis p̄frequēter & sine causa uagat, seruq; ad dominū reuertitur. Dicebatur aut & id ipsum uocabulū nō tm de stellis, sed etiā de hominib⁹, idq; Hora tius in sermōibus in singulari numero, p̄tulit inquiēs fugitiuus & erro, & Tibull⁹ Atq; iterū errone sub tua signa uoca, qđ & in elegia dicitur ad Phaonē quę sub nomine Sappho legit. At nos erronē tellure remittite nostrum. Planetę seu errores numero sunt septem, in quos mathematici ipsi & chaldaei uniuersam hominum ætatem referunt, ut quæcunq; in uita agantur, ea quidē statis certisq; temporibus planetæ ipsi propemodū efficiunt Luna inquiunt ab ipso natali usq; ad quintum ætatis annum moderatur atq; disponit, sequēs Mercurius per decenniū. Venus per annos octo, sol undeviginti. Mars quindecim. Iuppiter duodecim. Saturnus reliquum uice tempus. Necq; illud ignorandum aliam fieri diuisionem ab aliis auctoribus de hominum ætate. Nostrī enim lung infantiam, pueritiam stilboni seu Mercurio, adolescentiam Veneri, iuuentam soli, uirilratem Marti. Senectutem Ioui, senium Saturno adscriperunt, adeo ut singulis sua q̄q; officia & affectus tribuant, idem afferunt per solis imaginem hominum uitam significari, ex quo ab ipso etiam sole cerebrum & corda regicon-

Errones

A C T V S

firmant, lingua uero & os Mercurio, splenē a Saturno, epar a Ioue, sanguinem a Marte, renes & genitalia semē a Venere, stomachum a luna. Sed & singulis quoque signis quae in zodiaco mouentur, ut ex postea notandis palam erit, suas humani corporis partes dederunt.

Intutus

Signorum amicitias, id est coniunctio[n]es astrorū & cognationes, de quibus agit Firmicus libro astronomorum secundo cap*itu*e xxvi.

Intutus graues. aspectus uule dicere oppositos trinos, quartiles & sextiles. Dicitur autē intutus quasi intuitus a uerbo tuor, quod significat uideo

Domuum locationem. Non ciuilem de quo in iure de locato & conducto, sed astrologicā. Dicūt̄ autē duodecim signa coelestia, quia nota quo rūdam animaliū sunt. Signum nancque nota significat, quae facinorofis uel pecudibus inuritur. Sculptile tamē opus quod ad alicuius effigiem formatum est plerunque denotat. Hinc tabulas & signa pro celatis operibus atque depictis usurpamus, proprie tamē signū est parua quædam significatio indicans totius rei qualitatē. Terentius Numeius color pudoris signum usquā indicat, hinc literarū notæ signa dicitur. Signū diuus Augustinus in secundo de doctrina christiana his uerbis definit. Signum est res præter speciē quā ingerit sensibus aliquid aliud ex se faciens in cogitationē uenire. Signum etiā dicitur uexillū ab effigie animaliū quae in uexillis ferri confueuerunt. Hinc signiferi dicuntur uexilliferi, & signifer circulus zodiacus, de quo mox plura. Signifex statuarius, qui scilicet facit signa, hoc uocabulo usi sunt Apuleius & Martianus & diuus Augustinus in libro de grammatica sic refert. Ad hanc formam declinabilis aurifex arti sex carnifex signifex, qui & alio nomine significus dicitur.

Sunt autē planetarū domus signa zodiaci, aries & scorpius dom⁹ Mercurii, taurus & libra domus Veneris, gemini & uirgo domus Martis, cancer domus lunæ, leo domus solis, sagittarius & pisces Iouis, capricornus & aquarius Saturni, sed nec hoc prætereundū que nonnulli planetarū amici dicitur, quidā inimici nominātur. Nam amici Saturni sunt Iuppiter sol, luna, Inimici sunt Mars & Venus, Ioui amici sunt omnes præter Martē Martis amica sola Venus est, cæteri inimici, Solis amici sunt Iuppiter Venus, Inimici Mars, Mercurius, Iuna. Mercurii amici sunt Saturn⁹, Iuppiter Venus, cæteri inimici. Lunæ amici sunt Saturn⁹, Iuppiter, Ven⁹, alii inimici. Augētur autē uel immiu[n]t̄ tur tū odia, tū amor per aspectus, ideo dixit intuitus graues ad odia seu oppositiones ut dixi denotandas. At quæres quo nam pacto se aspicere dicuntur. Cum in eodē signo & gradu sunt coniuncti dicūt̄, contra uero separati nomināt̄. Si autē per sextā partē zodiaci hoc est per duo signa distant aspiciunt se aspectu sextili, qui est amicicæ imperfectæ. Si autem per tertiā zodiaci partē distant id est per quattuor signa trino aspectu se respiciunt qui est amicicæ perfectæ. Si uero per quar tam partē zodiaci id est per tria signa opponuntur quarto se aspectu intuetur que est inamicicæ imperfectæ. Si autē per sex signa distant oppositi dicūt̄

Signiferi Signum

S E C V N D V S XXXII

qui aspectus est perfectæ contrarietatis. Quatuor igitur aspectus sunt sex
talis trinus quartus & oppositio. Nam cōiunctio propriæ aspectus dicitur ne-
quit, & uim fortitur ut quidam tradūt per gradus duodecim ante & post.

Singulam. prisce, quod nunc pluralis numeritū est, ut quidam tradūt.

Rem. negocium. Appellatione rei opes modo significant, ut apud Au Res
sonium nō auxi nō minui rem, qñqz nomine rei notatur imperiū lis & co Recula
tus. Ausonius. Imperiū, litem, Venerē cur una note res, refert M. Tullius
nōdū inter iurisconsultos esse cōstitutū, utrū rem an litem dīci oporteat, qd
Beroal. notauit quarto in alinū cōmentario. Huius dīminutiū est recu
la, qua tum uoce eleganter utimur cum exprimere uolumus tenuiculum
patrimonii & supellectile opido q pusillam. Scribit Priscianus noīa quin
tæ declinationis semi nina abiecta s, assumere cula & facere dīminutiua.
Quid si placeret rem, id est effectū intelligeres ut sit sensus, sicut astrologi
de se iactant. Inde id, est ex astrorum planetarum coniunctione, oppositio
ne, seu quāvis alia sibi cognita dispositione secundū leges suas cognoscere
possimus, quō referendae sint ad suos effectus singulæ cause & uniuersales
potissimum. Nā ut probat Hali in centilogio Ptolemaei astrologū oportet
non nimis ad particularia descendere, qd & infra inuit Alcabitus dum
inquit astronomiae leges uerant plus dicere. Oscitans. id est ociosus & Oscitans
torpens. Oscitatio em est animi ocium & securitas, dicta ab ore ciendo id
est commouendo. Teren. Inter oscitantes opprimi, uide Donatum.

Augurat, licenter pro auguratur, non ab auibus sed ab aura.

Circulo. siue sphēram dicere uult, seu círculos astrolabii. In sphēra &
cælo non reuera quidem existentes, sed imaginabiles duplices sunt circuli
maiores & minores. Maiores sex numero, æquator sphērā in duo æqua
lia diuidens secundū quamlibet sui partem ab utroqz polo æque distans;
sic dictus qm sole ipsum transeunte qd bis in anno in principio arietis scil.
mense martio, & principio libræ mēse septēbris cōtingit, toto terrarū orbe
æquinoctiū & dies noctiæ æqualis est. Zodiacus æquatore diuidēs dicitur, uel a
Zōdīacō qd aīal significat, qm xii. aīalia in se habet, uel a Zōdīacō, qd est uita,
quia omnium inferiorum uita secundum planetarum motus sub ipso esse
dīnoscitur. Colurus solsticiorum qui & declinationum dicitur per princi
pia cancri & capricorni per polos ecliptice pariter & polos mundi transi
ens. Eclipticā autem intelligent circularem lineam in media zodiaci lati
tudine ipsum in duo æqua partientem, & ultro citroqz sex latitudinis gra
dus relinquentem. Dictamqz uolunt eo q nunq solis aut lunæ deliquiū &
eclipsis contingat, nisi eorū uterqz sub ea linea in eodem uel oppositis gra
dibus decurrat. In eodem si solare sit futuri deliquiū. In oppositis uero si
ipius lunæ, Colurus æquinoctiū transit per principia arietis ac libræ &
mundi polos. Meridianus per punctum uerticis & polum mundi transit.
Est aut punctum uerticis quod & zenith dicitur in cælo punctus directe rei
superpositus, Horizon quem finitorē qz dicunt superius hemisphærium

De decem
coelestibus
circulis

A C T V S

id est dimidiū sphæræ ab inferiori diuidit. Estq; is in quē sub diuo consistētium circūducentiūq; oculos uidetur obtutus deficere, qui & partem cæli uisam a nonuisa dirimere cernitur. Minores círculi quatuor, arcticus quē polus zodiaci ad motum prīmū mobilis circa pólū mīndi arcticū describit, Antarcticus quem alter polus zodiaci circa polum mīndi antarcticū causat arcq; describit. Nuncupamus autem pólū zodiaci punctum undecimq; ab ecliptica æque distante. Tropicus cācri quē sol in principio canceri extens ad motū prīmū mobilis describit, qui & solsticīū æstuū dicit. Tropicus capricorni quem sol initū capricornitenens ad motū prīmū mobilis describit, hunc etiā circulū brumæ dicimus. Ita summatim sunt decē colestes circulū quorū frequens memoria sit a scriptoribus eorundēc; interpres.

Thesaurus

Thesaurulo per diminutionē a thefauro, qui est secundum Paulū uetus quædam depositio pecunia, cuius non extat memoria ut iam domum non habeat, sic em̄ fit qui inueniterit quod non alterius sit, alioquin si quis aliquid uel lucri causa uel metus uel custodię considerit sub terra nō est thesaurus, cuius etiā furtum sit. ff. de ac. re. do. l. nunq;. Aliqñ tñ thesaurū dicitur, cuius extat memoria & dñm habet, ut notat glo. in uerbo thesaurū insitu, de re. diui. & ita hic capitulū, & in euangelio. Vbi est thesaurū ibi & cor tuum erit. Ponitur interdū pro loco in q; aurum uel alia p̄ciosa recōduntur, ut est illud, & apertis thesauris suis obtulerūt ei munera aurū thus & myrrham. Quid nī quare non, comica locutio, Donatus est inquit quid nī, aut quid nisi aut cur non, quia ueteres nī pro ne ponebant, & ne p non. Fœmina. a femore siue feminē feminas dictas purant, aut quia in feminē discretio sexus est, aut quia feminib; crassiorib; sunt, ut tradunt physici ob onus scutum sustentandū, uel quia in Venerem sunt magis pronæ, cuius sedes in femoribus quoq; ponitur. Est em̄ uulua: cum femoribus coxis & inguinibus cognatio quædam dicente Cornelio, cum uulua percussa est dolor inguinibus & coxis & femoribus est. Sed femur etiam in sacrī literis pro opere nuptiarum poni affirmat Hieronymus. Feminā quoq; inferiores partes significant. Nam a flexu dicta uidentur, ubi em̄ iū clura cum flexu pedis est femina dicuntur. Plautus in asinaria. Quibus obtritæ ad femina erant ungułæ, a femine uel semore feminalia & femoralia dicuntur. Femoralium meminit Suetonius in Augusto. Subligar quoq; & huius partis tegmētū est, ad honestatē excogitatum. Martialis. Si pudor est transfer subligar in faciem. Dicitur etiam subligaculum in eadem significatione, cuius Tullius in officiis meminit. Campestre quoq; & pudēda tegit ad exercitationem campi excogitatum, & est uelamen admodū breve, quæ alio uocabulo succinctoria dicuntur, de quibus sic beatus Augustinus de ciuitate dei. Campestria id est succinctoria posuerunt, porro autē campestre latīnum quidem uerbum est. Sed ex eo dictum q; iuuenes nudū exercebantur in campo pudenda operiebant. Unde qui ita succincti sunt campestratos uulgas appellat, hac tenus Augustinus, sed Hieronymus illa

Campestre

uocauit in primo geneseos perizomata, nam uterque de primis patribus loquitur. Sed haec regneta pudendorum quidam inquit Narnien, imperiti brachas appellat, ad quem te remitto, qui latissime id explicat, & quod brachia proprie sint demonstrat. Priuata. Spoliata, & intellige thesauro & locu^r Priuata p*ro* lo suo, uel priuata, id est abiecta uilis, quae nulla sit in dignitate constituta, sonat qua conspicibilis esse possit. Aduertendū priuatas personas bisariā dici. Primo modo eas quae non sunt constituti in aliqua dignitate. Secundo eas quae sunt a iure cōmuni exemptae, quas iurisperiti priuilegiatas appellant cuiusmodi sunt milites, mulieres, minores & id genus aliae. Hinc priuilegiū dictum priuatiū ius contra ius cōmune. Nam nisi aliquid indulgeret nō esset priuilegiū. Priuū enim significat singulum ex auctoritate Lucilii scribēte Marcello. Hinc Festus priuos priuatis antiqui dicebāt, pro singulis, ob quam causam & priuata dicitur, quae uniuscuiusq*e*sunt, & priuilegiū quasi priuata lex ut not. iii. dist. c. priuilegia. Quocirca cenfet Gellius iussa de singulis cōcepta priuilegia uocari debere, quae ueteres priua dicebāt q*uo* nos singula, q*uo*d & Catanaeus obseruauit. Paupera. secundū ueteres. Nūc Paupera pauper cōmuni generis diciū, ut supra pauper lacerna. Sed etiā interdū triū, vt lis de paupere regno, & illud pauperis & tuguri cōgestū, ut nota rūt Picus & Narnien. Egena, inops, dialytō figura, de qua supra. Inter egestatē & inopiam paupertatē & indigentia dicitur ex placito grāma Egena tīc orū annotatiū est, de paupertate & pauperie in prima quarti mentio si et. Domus. nō ædificiū ad habitandū factū, quod tecū parietibusq*e*cōstat intellige, q*n*quidē domus amare nescit. Sed p*ro* familia domū ipsam Domus habitante, cuius caput diuinaculus Alcabitus auariusculus erat accipe. Est autē domus secundū economicos ea uita cōmunicio quae ex duab*o* so ciētatis uiri scilicet & uxoris domini atq*e* serui coalescit, hancq*e* pri mā & maxime simplicē uolunt. Hinc scite Hesiodus in suo poemate dixit in primis domus est uir, cōiunx, & bos arator, quia bos pro seruo pauperibus habebatur, auctōr est Aristote, capite primo politicor*u*, & capite secundū doceconomicor*u*, & ibi peregregie notata Iacobi Stapulen. Nec ignorā dum q*uo* domus facit gtm domus & domi, dtm domui, actm domū, vt m̄ domus, ablaciū domo, quanquā Plautus in milite domu dixit, sicut ilau ru pro lauro. Sed cū dicimus domi, locū significam*o* in quo quis manet. Cum uero domus tūc ædificium ut domi maneo, non domus. Et partem domus demolitus sum, non domi. Et superiora domus ascendit non domi. Domi & in domo idē signifi. In domo furtum factū ab eo qui domi fuit. Quintilianus. Huius nominis diminutiua sunt domuscula domuncula & domūcio. Apuleius. Nec domuncione paro. Abite dum. dum syllabica adiectio & uehementiam designat, ut in Terentio Sosia aedes dum.

Gre. magister, esset ista abundans maxime.

Siper furum licuisset heu petulantiam.

A C T V S

Nam hoc tempore est præreptum huic peculium
Quod humi defossum habebat, Alchora cedo qua^c
Gre. Iam circiter secundam. Alchoc est scitu dignum

Maxime

Maxime abundans. pro abundatissima. Nam ut Dathus docet in axi
me aduerbiū positiuo iunctū, dat uim superlatiuī. Heu. uocula est com
miserantis hoc loco. Petulantiam. improbitatem, alias lasciuiam signi
fīcat. Nam petum lasciuum dicunt a petendo, a quo petulans & petulcus
Vnde hedos petulcos & meretrice s petulcas dīcīmus.

Petulantia

Hoc tempore. non instas quo haec loquitur anus respicit, sed qd modo
effluxerat. Tu tamē aduertere q definiit p̄tm t̄pus esse ips pars prior, & q
exa. ta est, q si nō multū a p̄sente primo distat, dicit p̄tm actū, & t̄pis p̄s
se ntis est pars. Si uero multū distat, ab imparibili nobis adiacente dicitur
p̄tm potentia & non est pars t̄pis p̄ntis. Sed hoc magis ad philosophiae
naturalis studiosos q grāmaticæ alīnos spectat. Præreptū. i. sure. preoc
cupatū. Peculiuī. quod Vlpianus aī dīctū, quasi sic pusilla pecunia, siue
pusillū patrimoniuī. Sed ego inquit Landinus puto peculiuī esse. quicquid
nostra industria acquiritur in quacūq fortuna sim, si uiberi seu serui, &
id sensisse senes pecunia sine peculio id est sine nostro lucro fragilem esse.
Peculium Labeo diffinit esse id quod seruus domini permisso separatim
a dominicis rationibus habet. Sed & domino peculium esse posse ostēdit
Cellus & Castrense peculium esse, quod a parentibus & cognatis militiæ
degentibus dōno est dīctū, uel quod filius mi itiē acquisiuit. Sane peculiuī
pprie est seruor, a pecore dīctū sicut & pecunia nobiliū, secūdū Festū, Vi
rū quia serui qui a seruādo dīcti sunt, eo q occidi potuissent in bello cōser
uati sunt, quæcūq acquirunt dominis acquirunt, p̄ter peculiuī quod ei s do
mini pmisso pprium est, ideo peculiare uocamus qd cuiq proprium est,
nec cū aliis comune, sed tamē illius labore atq industria partū & acquisi
tum. Humi. in humo, sub præsepio scilicet. Cedo. idē significat cedo
qd dīc mihi, ut ait Donatus & da uerbum est comicū. Plaut^o, Cedō manū

Cedo.
Hora

Hora. Horæ a sole nomē acceperunt, qui apud ægyptios horus appellatur.
Macro. Ouidius horas deas celeres appellavit, easq solis ministras de
center cecinīt, cum ex cursu solis confiant. Horar, duo sunt genera. Aliæ
enim æquinoctiales aliæ uero vulgares siue temporales dīctūt, æquinoctia
les paribūs interuallis numero uiginti quatuor diē noctēq cōficiunt, qua
les sunt in æquinoctio utroq autūnali scilicet & uerno, & h̄ semp æqua
les. Vulgares uero sunt quibus diēs tam lōgius q̄ breuis per duodenā in
terualla diuiditur, unde fit ut id genus horæ die æstiuo sint lōgiore, bru
mali breuiores, & h̄ semp̄ sunt inæquales, quia sunt modo cōtractio
res, modo productiores, quod copiose Beroaldus in sexto in asinū cōmē
tario explicat. Cæterū aduertendum apud poetas horā æstiuā significat
lōgioi ē horā vulgare scilicet nō æquinoctiale, cōtra uero hybernā horā bre
uē, spaciūq angustioris. Est aut̄ hora numerus sexaginta minutor, quorsū

SECUNDVS XXXIII

unū prius durationē habet, & aliud posterū eius succedit, qd gdē de physi-
cis & nō de uulgaribꝫ minutis intelligēdū est. De horario itē solario Pius
in milite glorioſo, quē uidere potes, q̄ loco uideſt nō nihil exactius p̄cep-
re Beroaldo obſeruasse. Circiter modo ad tēpus, modo ad locū modo
ad numerū refert, lectori ultro se exēpla offeret. Scitu dignū ut ſciat. Ex-
trema ſupina cū hiſce adiectiuis facile difficile mirabile horrēdū dignum
rarū turpe effabile & ſimilibꝫ poſta paſſiuā ſignificat. Exponūt em p ſu-
turū opratiui paſſiuā uocis adiuncta diſtione ut hic ſcitu dignū i. dignitū ut
ſciat, nec debet unq̄ ultima ſupina ponī cū uerbis motū de loco ſignificā-
tibꝫ, ut non recte dicimus uenio leſtu ſed uenio de legēdo uel de lectione,
qd ipſa ultimi ſupini ſignificatio quā ſemp paſſiuā eſt apertiflīme oſtēdit.

Supina

Aries, dein taurus, dein gemini, dein

Cancer, dein Leo, dein uirgo, dein

Et libra, tum ſcorpio, malum hoc ſignum notat

Els. Quin pefſimum Alc. tacete, Sexta domus cadens

Rurſus malum, mulier rogo qua parteſ quo

Mōmentor & hore punctulo, quo ue atomoſ

Els. Ecaſtor haud meminiffe poſſum, horologiumq̄

Aedituus ille noster indocte regit

Aries. incipit numerare a ſigno aſcēdēte quouſq; pueniat ad horam
circiter ſecundā post meridię. Nō alienū uideſt hoc loco annotare Marci.
Maniliꝫ poetæ uerſus de duodecim zodiaci ſignis, nec nō eorundē expla-
nationē huic expoſitioni ſubiliſere. Pr̄cipue cum eiusmodi yſiculi pluri-
mum cōueniāt huic loco, ſintq; ex ſecretariis astronomiē deprōpta, & ob
id non minorem certe ut Criniti uar uerbis eruditioñem q̄ gratiam &
uenustatem retineant. Sunt igitur hi Maniliꝫ uerſuſ ad Auguſtum cæſarē,
quos Crinitus etiam operi ſuo inſerere non indignum iudicauit.

Accipe diuinas hominis per Sydera partes

Singulaq; in propriis parentiis ſigna figuris

In quīs pr̄cipua ſtoro de corpore uires

Exercent, aries caput eſt ante omnia princeps

Sorritur censuſq; ſui pulcherrima colla

Taurus, & in gemini æquali brachia forte

Scribuntur connexa humeri pectusq; locatum

Sub cancro eſt laterum regnum ſcapulæq; leonis

Virginiſ in propriam descendantū illa ſortem

Libra regit clunes, & ſcorpius inguine gaudet

Centauro femora accidunt, capricornus utriſq;

Imperat, in genibus crurum fundentis aquari

Arbitrium eſt, piscesq; pedum ſibi iura reponſunt

Carmiña
Maniliꝫ de
xii. ſignis
obiter ex-
poſita

A C T V S

Aries

Aries princeps. signum primum in cœlo masculinum equinoctiale , re gale, ignitum, forte, ueridicum, quadrupes, semicorporale, oculis languidis, erraticum, quod a græcis κριός dicitur indomitum, consonans impurum libidinosum. Est sortitus ante omnia ex compage humani corporis caput & sensus. Vocat autem arietem principem, quia primus inter signa locum obtinet, quod cum solem recipit incipit fieri generatio, omniaque nascentia recreantur. Sed huius astronomicam dat rationem Firmicus. li. iii. astronomiæ corum ca. ii. sed relata adolescentibus intelligibilior, & ob id principalius humani corporis membrum sibi uendicauit, quod tanquam principaliorē partem antiqui nudabant, ad reverentiam ostendendā, ut Narnieñ. refert. Pompeius eum qui primum locum coepit & primo loco est, principem appellat, Nec solum qui rerum dominus est, sed & qui uel auctoritate uel scientia uel diuitiis prestant, idonei scriptores principes appellantur. Hoc ueruece aries distat, quod ueruecem uocant arietem castratum, & cui dempti sunt testiculi, a uerfa natura dictum, ut interpretabit. M. Varro, Mitigari autem ferociam arietis, quod transfiguratur in ueruecem exectis genitalibus. Opiliones & ouiarii pastores optime norunt. Aries integer frequenter in pugnam pro currit, & in foeminas quoque procacior, nec non riualem uiolentissime persequitur. Vbi sit ueruex mitigatur & mäsiuescit, ex septimo Beroal. in astri nunc cōmen. Sol ut Antonius Fanenlis supputat xiii. calen. aprilis transit in arietis signum, quod eodem referente constat decem & septem stellis, quod & una cum sagittario Cleostratus primus intellectus dicit, qui perceperit & cetera signa zodiaci primus omnium auctore Plinio. Iouianus Pontanus cuius scripta cū antiquis Aldo teste certat scribit arietem qui traiecit Phryxum hunc esse qui inter signa primus obtinet locum. Varii uaria de eo sentiunt & fabulatur. Caput. dicit totum illud quod collo sustentat, cuius summitas quia ad occipitiū in declive uertit, nuncupatur uertex. Iuuena. Tot res impositas capiti quas recto uertice portat. Habet etiam pro alterius rei altitudine. Virgili? Sic uertice cœli constitit. Idem pro polo. Hic uertex nobis semper sublimis. Capitis anterior pars syncipit. Posterior uero occiput & occipitiū discitur. Caput autem dictum est uel quia sensus capiat, uel ut Varroni placet, quia ab eo sensus initium capiat. Hinc Manli? sensus quoque subdividit. Secundum Criniti lectionem si modo fideliter excepti sunt archetypo qui circūferuntur libri. Nam Aldinis excusitypis pro sensus quoque, habent censuram sui, cui lectioni lubentius ipse quoque subscribit. Nihil enim desiderabit carmen, quod secundum primam lectionem mancū & multū esse deprehenditur. Tu autem duplice scias esse sensum, si primam amplecteris lectionem. Totum scilicet quies est tota sentiendi uis siue uirtus per totum scilicet corpus diffusa, & cuiuslibet obiecti sensibilis perceptiva. Alterum autem particularē seu p̄ se sensus, qui alicui corporis parti addictus est, aut particulare tamen sensibile percipit, ut uisus oculo, auditus auribus, tactus solū qualitatibus tangibilibus percipi

Caput

endis aptus. At hæc secretis philosophiæ initiari uolentibus de promeda
Militibus grāmatice quibus scribimus & comportamus hæc sat nunc sit
nosse. Sensus esse qui sentiunt, sensa uero quæ sentiuntur. Sensile dicit Lu
cretius quod sensu subiectum est. Insensile quod sentiri nō potest. Ex insen
silibus ne credas sensile gigni, & licet cōsuetudo teneat ut mente cōcepta
sensus uocetur, sensus tamē proprie corporis sunt, unde uisus audit⁹ odo
rat⁹ gustus & tactus quinç corporis sensus appellatur. Sensus intellect⁹, Sensus
appetitus eo differūt, q̄ sensus nullius rei agendæ principiū sit, sed tm ap
p̄hendat. Intellect⁹ eligat se qui uel nō sequi. Apperit⁹ uero sequat aut uitet
Cupidi aīt eruditionis de sensibus eorūdē organis uirtutibus potentiis
si grāmaticę dialecticęq̄ rudimēta ac reę naturaliū superarūt, libr̄os de
anima Aristotelis incōparabilis frugis reuoluāt, diesq̄ noctesq̄ uersent.
Nam ubi se ex poetaꝝ uel pulpito uel lectione sola sperabunt quandoq̄
intellecturos, reuera se ipsos decipiunt, tandem secum grauiter questuri po
eticis figmentis operā dedisse diutius q̄ par sit & æquū, tum in amaritudi
ne animæ suæ iacturam irreuocabilis tēporis in uano & sterili studio sup
putabunt, cum hoc studio non secus ac seruis seu ancillis utendū censeant
q̄plurimi & melioribus literis & moribus prædicti, quales Pici. Faber. alii.
Dein. & exinde & exinde, auctor Cicero in oratore.

Taurus. Secundū signū in cœlo femininū. Septentrionale, terreum me
lancholicum fixū unicorporeū quadruipes domesticū uictiosum, paucorū
filiorum libidinosum, diminutæ uocis uigens in meridie, obliquū ponde
rosum, unius negocii impar irrationale facile ac membrorum abscessorū
est fortitum colla. Taurum a toruitate dictum putant. Sol aīt hoc signum
secundū Cōlumellā īgreditur xv. cal. māias. Ouidius uero libro quarto
fastorū scribit q̄ undecimo calendaras māias solexiū arietem in taurū tran
sicū faciens. Fabulatur Ouidius cui & Pontanus subscrabit taurum in coe
lum relatum, q̄ Europam in Cretam insulā trāsuexerit in columem, ut Eu
ripides quoꝝ fabulatus est. Constat aīt taurus ut notat Fanē, ex Iginio
xiiii. stellis. Qui nona capite sed a dorso in ortum ferri dicit⁹ a Seruio. Hūc
nonnunq̄ poetę maiorē uictimā nuncupant, uel quia ariete maior est, uel
q̄ triumphantiū uictima sit, qui auctore Seruio albis sacrificabant tauris,
quāle hunc fuisse constat, hoc boni poetæ uersu. Candidus auratis aperit
quum cornibus annum. Pulcherrima colla. Collū ex duobus constat
ceruice scilicet posteriori & gula anteriori. Ceruix aīt eo loco quo flecti
pot̄ initū capie, hæc em̄ est ceruicis cōmoditas ut ad dextrā sinistrāue pri
orū, retrorsumq̄ uertatur, cōstat em̄ ex ossib⁹ orbiculatim uertebratis,
ex quibus fit ad circūspectū facilis. Hinc est q̄ quos flectere nec regere pos
sumus ceruicis durę uocam⁹, in hac iugū pondusq̄ plerūq̄ imponit h⁹
ceruicis anterior pars gula dicit⁹. A collo decollaū uerbū & collare nomē
descendunt, primū oībus notū, secundū aīt pro uinculo colli accipi sentit
Nonius. Frumen & rumen colli partes interiores sunt, correspondentes

Taurus

*Sol q̄nigr
līt⁹ taur⁹*

Collum

V A C T V S

eminētiae quæ in gutture appetet. Sed a frumine fruges dici putat Serui. Et rumen ex se rumino uerbum facit, q̄ Mātuanus principio primæ æglogæ usus est. Est autem ruminare cibum ad rumen reuocare, iterumq; cōficere. L. Columella. Propter quæ bos neq; ruminat neq; lingua se detersit. Sunt igitur a bestiis trāslatione latinitas ruminare pro eo qđ est in memoriā reuocare in usu habet Nonio teste. Sunt qui a colendo collū dictum putat, quia hæc præcipue corporis pars torquibus ac monilibus excoli & ornari confueuit, de cuius ornamentis Narniensis, alii.

Brachia

Brachia. -connexa humeris, a quibus dependent, quorum quidem humerorum latitudo ut tradunt physiognomiq; magistri fortitudinem pariter ac prudentiā indicat, ut de Platone dictum Seruius existimat. Fuit em̄ Plato athleta fortissimus post uictoriam secutus philosophiam, datur etiā in his vitæ prognosticon, qui enī humeris incuruis sunt lōgioris uitæ putantur. Humeri enī dicuntur armi, a quib⁹ arma ut Festus ait, qnī am ab armis id est humeris dependebant ut moris antiquis erat, quē Carni & illyricæ gentes hodie præ ceteris obseruare uidentur sed nunc usus obtinuit ut armi brutorum dicantur magis.

Armillum

Armillum autē uas in sacris dici putat Festus, q̄ armo id est humero deportatur. Armilla uero feminino genere quod Beroaldus in Propertio notat brachiorū dicuntur ornamenta Brachium quod maris, montium, arborū dicitur, aliquādo totum mēbrum, etiā cum manu comprehendit.

Bra chium

Virgi. Brachiaq; ad superas interritus extulit auras. Brachium, p fortitudine potentiaq; nonnunq; accipitur, quod in eis magna uis cōsistat, quod & interdum uocatur ab humero ad cubitum, i. pars superior quæ arm⁹ dicitur. Nam armos humeros cum brachiis sed non e contrario dicimus, a cubito uero usq; ad uertebrā manus lacertus nuncupatur, ex Narnienī, qui ex aste de humanis membris, non tamens sine inuidia, perscripsit.

Gemini

In geminis. -quod est signum in celo masculinum, cōmune, bicorporeū bipes, rationale, pulchrae uocis, alatum, sterile, uigēs in occidente medium inter leue & ponderosum, duorum negociorū, par se pentrionale acquirens euacuanſq;. Cæterum secundum Varronē sunt Hercules & Apollo secundum alias Castor & Pollux, quos Iginius interisse scribit, dum Sparcana ciuitas oppugnare tur, licet Ouidius in quinto fasto, aliter fabulet. Nautæ Castorē & Pollucem ut Plinius meminit in mari inuocant. Nam Neptunus ut scribit Iginius Castori & Polluci dedit potestatē naufragis saluti esse, eorumq; sydera alternis dieb⁹ lucere aiunt. Alterius uero syd⁹ habet octo stellas, alterius decem, quæ se ita habent ut occidente una oriatur altera. In hoc signum trāslit sol secundum Columellā & Ouidium xii cal. iunias, at aliū dicunt xiiii. cal. iunii. Sciendum etiā quosdam scripsisse geminorum sydera Iasonē & Triptolemum esse. Cæterū gemini pprie dicuntur duo. Vnde bonus poeta. Sunt geminæ somni portæ, nam si tres sunt ter gemini dicuntur, si quatuor quater gemini. Qn̄q; etiā ut Marcel-

S E C V N D V S XXXVI

docet geminos vocamus, qui uno parti sunt editi, etiam si tres vel quattuor vel plures nascerentur. Legitur tamē apud Aristotelem de historia animalium. In genere humano paucos geminos seruari si alter mas sit, alter feminina. Item pro simili q̄nq; geminus ponitur, ut apud Pacuvium.

Pectus

Pectus. quod a iugulo hoc est gula incipit, & ad stomachum desinit, duobusq; lateribus concluditur, ad alasq; se extēdit. Incipit autem iugulus ubi desinit esse collum, qui quasi lacunam quandam efficit, quae cedi obnoxia est plurimum. *Lucanus*, *Iugulumq; senilem confodiam, a quo iugulo uerbum, quod non modo gladio sed morbo occidere significat.* *Celsus* quaerā neminem iugulat, iugula uero signi celestis pars est, ut apud *Varro* *Iugulus* nem est legere, & *Plautus* eius meminīt in amphitryone. **Pectus** dictum est quasi pectus, q̄ compactum sit costis, ueluti firmamentis quibusdam, vel q̄ pressum sit inter mammillas. Nam mammas in pectore, licet mām a dicitur plerūq; nutrix, ut apud *Persium* & *Plautum*. Cæterū aduertendū pectus non modo corporis superficiē significare, sed cor quoq; sub pectore. Nā multæ supiores partes pro inferiorib; & ecōtrario ponuntur. A pectore fit uerbū expecto quod est e corde & mente efficere. **Locutus.** cōstitutū. Sub cancero, quod signū est in corlo & mininū mobile semicorpore. **Cancer** reū irrationale multipes sylvestre sine uoce uictosum multorum filiorum nomine cornū uigens in septentrione aqueum flegmaticū unius negotiū medium inter leue & ponderosum impar septentrionale solsticiale deiecitū falsidicū debileq; pectori pulmoni & stomacho præfectū. Hoc zodiaci signū dicitur porta cœli teste *Macrobius*, sicut & *capricornus*. Nā sicut cancer animal retro atq; oblique cedit, ita in eo solo obliquū incipit agere retrogressum. Sunt autē cācro in obliquū fixi octoni pedes. Quidius *Oci* pedis frustra queruntur brachia canceris. Præterea & bina brachia forecipibus denticulis. Lege Iginium causas relati in cœlum canceris referētemuel *Pontanum* ipsum. Occidit autem & exoritur posteriore corporis parte, cōstatq; stellis xviii, ut quibusdam placet. Perhibet autem solē ad xiiii, cal. lul. inire cancrū. **Regnum.** dominum, sicut rex pro domino interdū accipitur, & subau Regnum diest, quod auctore *Gellio* cum uenustate q̄nq; orationi subtrahitur.

Laterum. quæ infra alas sunt, costis terminantur & a dextra & sinistra, unde in euangelio legimus. Miles lancea latus eius aperuit. Sunt autē Latera alæ sub humeris quæ in homine testiſtūr pilo. Ala axillam ut mala maxilla facit. Latus quoq; de multis rebus dicitur, de quo *Perottus*.

Scapulæ. scandendo dictas quidā purant, occupant autem primā partē thoracis in posteriori parte, quæ tota tergi continetur appellatione. Thorax græcum est, latini truncū vocant sine pedibus, manibus ac capite. Sunt autem scapulæ mobiles ut *Plautinis* iocis constat, inter quas est parua uallis quā inter scapulam uocamus. Sed hoc non tradendū obliuioni, non solū a scapulis cum genere sint feminino inter scapulam neutrū fieri, sed multa talia apud auctores esse, & a masculino & feminino deriuata, quæ mu-

ACTIVS

Leo

tant genus. Nam a nodo masculino internodii, a uena foeminino interuenium. Sic a calumna intercalumnii, fuga effugium, toga epithogium & militia cōmilitium. Leonis, quod signum est in celo masculinū fixum unicorporeum quadrupes irrationale medium inter domesticū & sylvestre libidinosum uigens in oriente ignētū cholericum medię uocis leue unius negocii par diurnum septentrionale directum ueridicū forte. Ferunt genethliaci hoc signo natos pios iustos magnanimos & principibus gratos & familiares futuros, sed inuidis semper agitari. Hinc reor syderali decreto principum aulas esse refertas inuidis & assentatoribus, qui ut sunt homines perditissimi, coruiscē peiores, illi em̄ uiuos, hi uero solum mortuos discerpunt, omnia loquunt ad gratiā, nec ducunt quicq̄ sanctius q̄ inuidere, & perinde mentiri & fallere, ut quae per bonas artes cōsequi posse desperant, qua de re Fran Philelſus Beroaldus & auunculus, ut nō uno loco ita non parū multa lectuq̄ memoratuq̄ digna scripſere, & nominatim ipse auunculus & parens meus, qui cum Aristotele ueritatē omnibus anteponit in ea oratione quā contra officiatos principū seculariū, qui eis persuadent grauare ecclesiasticos & religiosos oneribus & exactionibus indebitis ad petitionem singularis amici & insignis cuiusdam praelati edidit suppresso nomine, ut alia mulra.

ilia

sequuntur Iac̄ dicū turq̄ ut Festus ait ab ina quae est pars chartæ tenuissima. Nam circa illa cenuior sine dubio curis est. Ilium terminos sic præfinit Cornelius Celsus ilia inter coxas & pubem in imo uentre posita sunt, sed hoc de ilibus interioribus intelligitur quae sunt arteriæ quedam. Plinius xi, natu, histo, inter eas & aluum arteriæ ad pubē tendentes quæ ilia appellatur. Sed exteriora ilia lati patient. Nam ea pars quae maxime respiratione in lateribus concurritur hoc nomine cōprehenditur. Horatius primo epistolarū. Solue senescentē mature sanus equū ne, Peccet ad extremū ridendus & ilia ducat. Hæc tanto inflantur spiritu ut saepe crepant Virgi. Rumpantur ut ilia Cōdro, qui em̄ inuident cōticescunt incerore, spiritumq̄ cōprimūt, unde sit ut homines plœrunc̄ crepant. Verum ilia tertiae & secundæ declinationis apud ueteres reperiuntur, ilibus apud Iuuenalē, & ilis apud Cornelium. Sunt & plura alia tam exteriora q̄ interiora membra significantia, ut licet uidere apud eundem. In propriam sortē. partē. De sortib⁹ Picum iuniorē in septimo de rerum prænotione, item cōmentario secūdo Stapuleū, in scholiis Dionysianis uidendū censeo, quibus auctoribus disces quid sortiū nomine & gentibus quondā & sacris nūc literis appellatione cōtineat. Virgini. quod signū est in celo foemininū cōmune bicorporeum rationale bipes pulchrē uocis alatum sterile uigēs in meridie pōderosum duorū negotiorum terreū melancholicum impat septentrionale honestū pulchrū largum facile directū nocturnum falsidicū debileq̄, de quo latius Firmicus Manilius Iginius, Pontanus, allii. Notabūt grāmaticæ studioli perq̄ raro iuuē de puella dici, aut uirginem de puerō, uerum de semella bene iuuē

SECUNDVS XXXVII

cula legimus quæ uirgo eo quæ uigeat & uireat per etatē dicitur etiā si casta
nō sit, ita Seruū cui Mancinellus subscripsit nō uno loco sentire uideo.

Libra. signum est in cœlo masculinū mobile semicorporeum rationale **Libra**
domesticū bipes pulchræ uocis paucorum filiorū uigens in occidente me-
dium inter leue & ponderosum aetium sanguineū unius negotii par me-
ridionale æquinoctiale directum diurnum forte ueridicumq;. Libra
solet auctore Columella plerunq; in occasu pluuias inferre, de cuius ortu
occasu qualitatibus. Iginus, Faneñ, & Marsus Quidiani interpretes. Ego
Pontanum addo in urania, q; in opere nō quidem uidetur secessus Mater-
num Firmicū. M. Malliū. Quidium sed eos maiestate carminis superasse. Clunes
Sed & de libra proximo signo nō nihil referam. Clunes, nates siue na-
tum tumor secundū Narnieñ, tam masculino q; feminino genere diligēs
obseruabit lector, non triuialibus scriptoribus usurpatum. Gellius cluni-
culus dixit forma diminutiva. Sunt qui simias clunas hinc dictas putat q;
clunas tritas gerant. **Scorpius.** siue scorpio utruncq; em dicitur, signum **Scorpius**
est in cœlo femininum fixum unicorporeū irrationale syluestre multipes,
multorum filiorum uoce carens uigens in septentrione aqueum flegmati-
cum unius negotii impar meridionale directum nocturnum pōderosum
fallidum debileq;. Chaldaei scorpium & libram unum signum accipiūt
Vnde Macrobius Scorpius totus in quo libra est naturam solis imagina-
tur, qui hyeme torpescit, quod & Perottus notauit. Horatius hunc formi-
dolosum uocat. **Scorpius** dicitur a σκορπίῳ quod est spargo, spargit em
brachia id est chelas, qui magnitudine sui corporis duorum occupat locū
signorū ut notat Regius in transmutatione Ouidii. **Inguine.** ab ingui Inguen
nis uicinitate Inguen pro mēbro uirili ponitur, alias inguen summa coxæ
pars dicitur. Dicitur autē de utroq; sexu Ouidius. Venerat & senior pan-
do Silenus asello. Quiq; rubro pauidas inguine terret aues, de uiro locu-
tus est. Sed Martialis de muliere intellexit dum ait. Aut infinito lacerū pa-
tet inguen hiatu, de mēbris purgatoriis si placet ulterius cognoscere mu-
tuato apud Narnieñ. **Femora.** de quib; egimus superius paulo post
initium huius scenæ. **Centauro.** sagittario quod signum est in cœlo **Sagittarii**
masculinum commune bicorporeum, cuius prima pars rationalis altera
irrationalis est, pulchræ uocis quadrupes libidinosum paucorum filiorū
uigens in oriente, sed pars eius secunda diminutæ uocis est leue igneū cho-
lericum forte duorum negotiorū par meridionale directum diurnum ue-
ridicum domesticum partim, partim sylvestre. Poetæ sagittarium seu ar-
citenentem Chironem centaurum appellant. Item Phillyridem a Phillyra
matre, patrem ei Saturnum alii in oriente alii ascribunt de centauris semi-
uiris. Nam ex parte homines, ex parte equisunt. Seruus Honoratus, Ma-
crobius, Ouidius, & Pictus iunior in cōmentariis uideri possunt, quo Pico
memoratu digna promuntur. Sed quantum attinet ad hunc locum sciat
adulescens Chironem centaurum non modo sceteros centauros, sed homi-

A C T V S

nes quoq; iusticia superasse. Aesculapii & Herculis præceptorem habitum
pietateq; & diligētia sua inter astra relatum, licet alii ferant tum miseratio-
ne deorum in cœlum translatum, cum percussus sagitta hydræ sanguine
illita, qua Hercules eam cōficerat intolēabili dolore laboraret, atq; hinc
sagittarii nomen sōritum, cuius formam & stellas Iginius explicat, quem
astronomiæ studiosi requirant.

Capricor-
nus.

Capricornus. signum est in cœlo femininum mobile semicorpore
um irrationale quadrupes domesticum uitiosum paucorum sūtorum ca-
stum diminuta uocis obliquum terreum melancholicum uigens in meri-
die pōderosum unip; negocii impar meridionale solsticiale facile noctur-
nū falsidictū debileq;. Sol teste Columella in capricorniū trāsitū facit deci-
mo sexto kalēdas ianuarii brumaleq; solsticium est, ut Hipparcho placet.
Horatius eum aquæ tyrannum uocat, quod sēpe tempestatem significet
& sole in eo existente auctore Porphyrione horrendæ tempestates & fri-
gora esse solent, cuius fabulam lege apud Pontanū uel Iginiū, Vocat poe-
tæ nonnunq; capricornū græco nomine ægocerota. Seneca cader ægoce-
ros frangetq; tuam quisquis es urnā. Genibus, quæ femori annectūtur
quo loco uertebra est, qua sedendo uel ambulando ita se flectunt, ut literæ
grecæ & figuram habeant. Genu autem dicitur a parte superiori, a parte
uero inferiori & retro poples dicitur, quod Narhieñ, auctoritatibus pro-
bat, quas nos sē penumero rescindimus ne in immensum & supra quam
par sit explanatio excrescat, quando eriam nos ad eum frequenter refer-
mus, eum inquam cū Beraldo, Pico, Cataneo, Pio Scipione veneto, Mar-
sis Antoniis Fanēñ, & Mancinel. aliis in uocum etymologiis potius secu-
tus, quos malui sequi q̄ regulas quorūdam qui scribunt in piissimos Ale-
xandri Galli labores & præceptiones quos ubi plū æquō persequi eni-
tuntur, plane se demonstrant & exterrant literarū peritia & omni huma-
nitate alienos, humanū quippe peccare est, nec omnia possum⁹ oēs. Sed ut
fateor Alexandriū sicuti multos alios non omnibus in locis pueris tradē-
dūm, ita minime dignum cēso gemoniis scalis, ob pauca errata, si modo
errata sunt damnandū. Placent aut̄ a nostris cōmentaria noua in uersicu-
los Alexandri conscripta, qualia quondam auunculi Isidonēus desyde-
rauit. Cuius quidem Alexandri immortale nomē grammatisæ illi quos
potius dura & aspera sua uoce grammaticastros appellaueris, nunq; dele-
re poterunt, quod doctiores germaniæ uiri labore & diligētia sua iamq;
illustrarunt, & si illis Galli inimicis & emulis rumpātur ut Ilia Codro. Ve-
rū enim uero Crato V denheimius Selestanī unde mihi origo est, ad xxiiii
ferme annum scholis præficius, ab huius Galli præceptis nunq; desciuit.
Si quidem tot egregia in seuerioribus disciplinis floruerūt, ut & hodie flo-
rent qui prima grammaticæ rudimenta ex ipso Alexandro imbibere. At
commentarios in eum ueteriores sub nomine glossæ notabilis execraba-
tur maximopere, ex barbaris & infantibus pueris & latinos & eloquen-

SECUNDVS XXXVIII.

tes reddidit uiros. Testium diues hac in re esse possum, qui modo grauissimi uiiri optimi sui quondam preceptoris gratam memoriam gloriare extendunt, quorum et numero sunt quos & liber hoc loco recensere. Laurentius cognomento lupus philosophus gymnosophista collegii diuus Catharinæ Haidelbergensis studii. Matthias Ringmannus Philesius volegi gena latine graeceque doctus qui Iacobum Fabrum in philosophia, Faustum in poetica habuit preceptores, non sine reipublicae literariae factura iam multis annis ualedicinarius. Matthias Schurerius singulari humanitate & ingenio uir clarus. Hieronymus Gebuiler nobilissimæ Argentoraten sium tum aedis tum ciuitatis nunc ludo literario praefectus. Praeceptorique suo Cratoni in regundis Selestatinis scholis surrogatus, qui ad octo ferme annos non minori laude tum labore & diligentia huic muneri praesul. Cui successit Ioannes Sapidus itidem Cratonis discipulus, & Iacobis fabri ac Fausti auditor qui hodie huic ludo famam nomenque pristinum extendit & producit, ex quo numerosa uelutie quo troiano (ex quo ineptus quidam literarum professor barbaros nugator produisse, cum equus ille grecorum principum fuerit capacissimus) produxit q̄ optime instituta indoles, & externis & nostris gymnasiis culta & dilecta. Taceo Beatum meum Rheananum animi fortunaeque bonis beatum quibus dei uirtute ut plerique oēs non male usus est, cū primis multiuaga eruditione iusticia & coniuncta manu suetudine praeditū. Beatum quoque Arnoaldū itidem cum Rhenano auditorem Fabri & Fausti, utroque & carmine & prosa scribendi genere facile, Quid Paulum referam Phrygionem philosophum grauem deo sacrifici litteris dedicatum. Quod si omnes quod & nequeo & alterius esset negotii numerare uoluerem singularem citius conficiam libellum. Quod uel ideo nobis relatum est, ne dum boni adolescentes rerum adhuc & bonarū ignari literarum charybdim fugere uolunt, incident in scyllam. Verū ad eū quo digressi locum redeundū est. A genu uerbum erat antiquum cōgenitudo quod est genuflecto ut ait Nonius, a genu geniculum dīmūtū. Vnde & cœlesti signū quod graci engenialim uocant, latini ingeniculatum & genu nixū dicunt, antiquitas genu a misericordiae consecravit, ut est apud Plinium. Arbitrium. potestas, sed proprie id significat quod arbitro statuitur. Est autem arbiter qui quasi uir bonus ab utrisque partib⁹ litigati⁹ eleitus, vñ nemo pōt cogi a praetore ad accipiēdū arbitriū, qm̄ hēc res libera & absoluta & extra necessitatem iurisdictionis posita, ut testat Vlpianus. l.iii. §. ii. ff. de recep. arbi. Sed ubi semel quis in se reciperet cōpmisum quod ad similitudinem iudiciorū redigitur, & ad finiendas lites pertinet, ad curam & sollicitudinē suam hanc rem praetor pertinere putat. Seneca de beneficiis melior conditio causæ bonæ, si ad iudicem q̄ ad arbitriū mititur, quia illum formula includit & certos quos nō excedit terminos ponit, huius libera & nullis astricta uinculis religio & detrahere potest & adiucere, & sententiā suam non pro ut lex aut iusticia suader, sed pro ut hu

Arbitriū

A C T V S

Crura

manitas aut misericordia impulit regere. De arbitro lege. M. Tullium in oratione pro Murena. Crurum. A genu initium capit crus, quod usq; ad talum extenditur. Naso crura notet sentes. A parte anteriori uocatur tibia. Os enim illud a genu ad pedem usq; descendens huius nominis est, & antiqui & præsertim ethrusci ossibus tibiarum musica fecerunt instrumenta propter quod tibias uocauerunt. A parte uero cruris posteriore sunt suræ, de quibus Plinius. Pedes homini maximi feminis tenuiores in omni genere suræ homini tm & crura carnosa. Crus igit est ex tibia & sura, quæ est collectio carnis facies decentem tumorē.

Aquarius

Aquari, signum est in coelo masculinum fixum unicorporeū rationale bipes pulchræ uocis paucorum filiorum uigens in occidente medium inter leue & ponderosum par unius negotiū meridionale obliquum diurnum ueridicum forte aereum sanguineum aquarum. Iginius inquit complures Ganymedem esse dixerunt, quem Iuppiter ob pulchritudinem ereptum parentibus deorum instrumentum fecisse existimatur, itaq; ostenditur, ut aliquo infundē aquā. Nā dicitur constare hoc signum xxx stellis cum effusione aquæ, ad qd & Mamilius respiciens fundentis dixit. Transit aut̄ sol in aquariū quo die capricornus occidit xv. kal. febru. Verum sunt qui aquarium. Cecropem esse dixerunt, alii, Deucalionem. Sed Ouidius, Pontanus & Iginius ganymedem uolunt. At in eiusmodi rebus quarum scientia parū prodest nō sunt ingenia obtundenda, nemo enim mēdacio ueritatē extrahet, fabulis ingenium nōnūnq; refocillandum non dedendum, nec etiam fabulis omnibus ut norat Faber.

Pisces

Pisces. sunt in coelo signum fœmininum, duplex humidum aquosum biforme fœcundum squamolum maculosum incuruū mutuum commune. Sed unus pescium ad austrum fertur, alter ad aquilonem Ferunt uberrimam esse capturam piscium, sole hoc piscium signum intrat. Causam piscium in coelo locatorum Iginius refert Ouidius & Pontanus.

Pes

Pedes. Pes plura significat. Nā de mensura dicitur ut Narnieñ explicat. Pro metrica ratione ut supra terigitur habetur, item a multitudine pedum uocatur pater lendis id est pediculus. Sed a pede pro mēbro hominis ut hic bipes tripes & quadrupes &c. ut licet apud dictionarios uide. Sed & signorum (quorum naturam auctore Iulio Firmico retulim?) uentis subiectiones paucis notare fortasse nō alienum erit. Aquiloni subiacent signa V aries Ω leo ♈ sagittarius. Austro & tauri ♉ uirgo ♊ capricornus. Apeliote quem nos subsolanū dicimus II gemini ♋ libra ♌ aquarius. Aphrico uero qui a græcis λιψ dicitur. Scäcer III scorpius Η pisces. Ut autē signorum horū nomina & ordinem facilius edificat studiosi, libet subdere uersiculos duos, quos Mancinellus commentariis suis inseruit. Sunt aries taurus gemini cancer leo uirgo Libra & scorpius arcu tenens caper amphora pisces. Hoc signum. scorpius. Norat significat malum infortunium uel détrimentum. Scorpio natura sua malignus est, & nisi louis uel Veneris benignitate respiciatur sub eo nati homines skele

SECUNDVS XXXIX

ratisim⁹ & truculent⁹ iudicantur a genethliacis Quibus cordi erunt per iuria fraus dolii insidiae sceleratus amor habendi & id genus malignitatis Sexta domus. ab his domibus astrologi fortunas & infortunia supputant, immo totum iudicandi negoti⁹ ex eis dependere aestimant. Vnde duodecim signa hebræi uocant mazaloth id est fortunas & syderationes. Diuidunt aut̄ astrologi cœlū in domos duodecim, quarū quattuor anguli, quattuor succedentes, reliquæ cadentes ab eisdem nuncupātur, habent autē cadentes cæteris inferiores, hinc subdit astrologus rursus malum.

Mulier. vt̄s est casus, quem antiqui salutatorium dixerūt. De muliere relatum est in prima scena prīmi actus, sed dictis adiicere hoc unum libet, mulieris appellationē prīcis cōtumeliosam fuisse. Mulierareq; significare effeminare & enervare. Mulieritas uero nimius est amor in mulieres quæ philogynia dicitur. Mulerosus muliebris concubitus plus æquo appetens. Videtur autē hoc loco poeta taxare astrologicam uanitatē, dū ipse Alcabitus tam exacte singula ex villana sciscitur, ob quæ is aditus erat, & profecto fidē astrologorū hoc ipsum quoq; immuinere uidetur, cum in alienis negotiis uideri uolunt oculatissimi, in suis rebus sunt hebetes & talpæ, qui dum ut ait Beroaldus abdita fata scrutantur, quæ sunt ante pedes non prospiciunt fiuntq; ridiculi. Simile quiddam de antiquitatis curiosis refert Narnieñ. Hęc dementia, inquiens, tenet nunc nōnullos qui uolunt haberī docti, ut de temporibus Nini, & Semiramidis & si qua sunt uetusiora non imperite loquantur. Cum uero de rebus gestis iam quingētis sexcentisue annis loqui debent infantissimi reperiuntur. Quo momēto. Momentū seu momenū Lucretius uocat breue spacium dicitur temporis quod uix diuidi aut percipi possit. Hinc momentū r̄iam uitā dicim⁹ id est breuissimam. Item momentarium maritum, momentarium salutem, momentariū uenenū id est subitum & præsentaneū. Punctulo, minimo spacio. Nam punctum sumi quād oq; pro temporis & horæ momēto, uel ex hoc Ciceronis intelligi potest. Itaq; ne punctum quidem temporis in ipsa fortuna fuisse. Tradunt geometræ pūctum magnitudinis esse princi piū cuius pars nulla est, quia indivisibilis est, qui cum in longū fluere intel ligitur lineam efficit. Atomo. Hic poeta uidetur irridere astrologos Atomī in græco latine indivisibilia inseparabilia leuia aspera rotunda angulata & hamata corpuscula dicuntur. Nam a particula negatiua est, & tō Atomi μας græco latine incisio dicitur. Ex his atomis inter se temere conuenientibus lectam doctoris Leucippi Democritus abderites in philosophia pentathlos habitus id est quinq; certaminū scius, namq; naturalia moralia mathematica liberales disciplinas artiumq; omnium callebat peritiam. Dixit hunc mundum esse concretum, idq; nexus astruere rationib; quas Aristoteles primo de physico auditu impugnat. Sed & Lactanius ait, quanto melius fuerat racere, quam in usus tam miserabiles tā inanes habere linguam. M. Tullius quoq; iludens hos, qui ex atomis cuncta cō-

Punctum

ACTVS

Ecastor.

stiuunt. Si inquit mundum efficere potest concursus atomorum, cur poteritum aut templum; cur domum; cur urbem non potest? quae sunt minus operosa & multo quidem faciliora. Hic est ille Democritus ut & id obiter notemus, qui animam ut tradit Aristoteles, esse ignem, cui etiam omnia quae a mortalibus fierent ridicula ac ridenda uidebantur, sicut Heraclito flenda. Fertur Democritus gentium theologiam & astrologiam a magis & chaldaeis didicisse, de quo Clichtouæus, Seneca. Ecastor per hoc iuslurandum sole foemininæ sicut per Herculem soli uiri iurabant. Verum iuslurandum soli edepol. i. p. qdē pollucis ut inquit Gelli⁹ & uiros & foemineos cōe est, quis. M. Var. asseuerat antiquissimos uiros neq; p. Castore neq; p. Polluce, deierant solitos. Romæ in foro ædes Castoris & Pollucis erat quam struxisse fertur dictator, quæ licet ædes Castori & polluci geminis fratribus consecrata sit, unius tamen Castoris nominatione dicebatur. Id non dissimulauit collega dictatoris. M. Bibulus euenerit sibi quod Polluci, vt enim geminis fratribus ædes in sacro constituta tamen cæsar is uocareetur, ita suam cæsar is munificentiam unius Cæsar is dici. Ex Tranquillo. Horologium. & hic iterum poeta maxime uidetur illudere astrologis, notum instrumentum quo horas metiuntur, quo populo horarum spacia designantur. Clepsydra horologii aquarii genus est, horas aqua dimetiens, quod Ctesibium primum explicuisse notat Cataneus. Est autem uasculum uitreum graciliter fistulatum per quod guttatum defluunt aqua inclusa stillicidioces exhauiuntur, vnde nomen deductum. λέπτω enim significat furor & absconde τὸ γέλων id est aqua. Cōsimilia sunt hoc tempore clepsydris uascula illa apud nos usitatissima, quæ in medio instar duorum turbinum coartantur, ex quibus puluisculum per foramen minutum sensim delabitur ex parte superiore in inferiorem, atque ita legitimum tempus horæ metitur. Cataneus in penultima epistola primi libri. Beroal. in fine secundi eius. & tertio Apule. commentario pluribus agunt, quibus hæc summatim exceptissimæ sat sit pueris latine linguae rudimenta querentibus. Aeditius. qui aedem publicam tuerit, qua solent insignia horologia reponi ut populus horarum discretionem agnoscat. Varro scribit in libro primo, de re rustica a priscis aeditiis non aedituum dici solitum. Et ut auctor est Gellius in xi. aeditimus ea forma dicitur qua finitus & legitimus. Lurectius uero pro aeditiis siue editimis aedituentes appellat, Hospitibus loca quæ compleuant aedituētes. Iulius Firmicus refert futuros aedituos aut hierodulos id est sacrorum ministros, qui habuerint horoscopum in xxvi parte geminorum, græci neocoron uocant aeditum. Idem Firmicus si luna a Mercurio ad Iouem feratur facit neocoros. Cæterum ædes dicuntur urbana aedificia, rustica uero uillæ ut tradit Floren, & habetur. I. fundi appellatione. ff. de uerb. sig. Celsus autem existimat solū partem esse aeditum, quod & Beroaldus obseruauit.

Horologi
um

Aeditius

Alc. Qui ignorat ignorabitur, uel aestima-

SECUNDVS XL.

Els. Post portionem medium erat recte scio.

ALC. Bene est, fuit tum triplicitatis tertius

Mercurius, hic dominusq; quæstionis est

Hoho silete, calculis negocium

Totum breui tenebo perfectissime

Immo teneo, senex uir est, & uillicus

Caputq; tectus pileo ad latus rubro

Nebride decorat pectus hirsuta nimis

ELS. Certe marito similis est. GRET. Tace obsecro

ALK. Bibit libenter. ELS. certe is est. Gre. Tace obsecro

Alc. Et balneatur. Els. atqui is est. Gret. Tace obsecro.

ALK. Scorta in mirum modū. ELS. hic non est meus

Nam me recumbentem sibi uix basiat

ALK. illi fuit quondam arcta tecum habitatio

ELS. Vetera hic nimis cōmemorat, haud scio quis est

Teneris solemus ludere annis latius

GRE. Tace modo, ALC. unus e villa est qua uictitas,

Astronomicæ leges uetant plus dicere.

Praestate uaticinanti oblatum solidum.

ELS. Tene magister, suspicor male, nescio

ALK. Valete. ELS. Certe me hercules tetigit uirum

Meum. GRET. Inuenis multos uiros eiusmodi

Ego nequiu si segregare neminem

Sic est locutus in uiros quam plurimos.

Putas maritus hanc tuam crumenulam

Optaret expilare, egenti qui daret.

ELS. O Greta nescis omnium mentes uirorum

Et te peto nolis cuiquam fidere

Sed ecce quid maritus & Dromo parant;

GRE. Rixantur inter se. ELS. unde tantum esset malis?

A C T V S

Qui ignorat ignorabitur. Diuiniloqui Pauli sententia est in canonis scripturis repetita dist. xxviii. c. quae ea. Verum tamen minus idonee & perq̄ inepte uideā ab astrologo uillanē ignoratiæ culpa ascribi, præcipue in re proorsus uillano ingenio abscondita. Quare poetā nostrū modeste & latenter nudos crediderim astrologos notasse, qui posthabitis ueracioribus literis futili & uanidico studio tm̄ incubuere, quod uel nesciāt quip piam seuerioris doctrinæ artifici, uel inscite & indocte earundem axioma ta, & assumpta usurpent. Sed secus de astronomiæ studiōsis, cuius pertitia homines pene diuinos efficit ac ad colendas uirtutes inflamat. Solēt nāc hīdeum diuinacq̄ impensis uenerari q̄ eorundem decreta & abdita iudicia sciscitari, quæ astrologi diuinaculicq̄ artis suæ finem constituunt, tanq̄ nullius arbitrii homines ac uelut fungi sint esse suum consecuti, quos tamē constat ad sui sapientissimi omniumq̄ rerum parentis effigiem formatos. Recite igitur laude preconioq; maxime sunt efferendi, qui huic studio cæteras q̄q; disciplinas coniuxere, sicut Ioannes Stabius diuo c̄s. imp. nostro Maximiliano Augusto pio scilicet magnanimo charissimus cui⁹ sacratissima maiestas s̄x numero & quādoq; lemotis arbitris clementi gratuitoq; uultu Stabium ipsum dillerent audit, de cosmographia, perspectiva, cæterisq; & naturalibus & priscis rebus tam scitu q̄ memorat u dignis, Stephan⁹ quoq; Rosinus Augustanus philosophus & astronomus cum primis sciens, nequaq; christianæ theologiae cognitionem aspernatus est, qui & memoria facile referre potest, quicquid habet antiqua historia & ob id amore fauoreq; præcipuo prosecutus uidetur ab illustri & sacra tissimo sacri Roma, imperii principe Matthēo antistite Gurensi. Taceo insigni humanitate uirum, huic astronomico studio iam multis annis dedicatū Ioannem Stofler Lustingenensem ordinari quādriū nō incelebris apud sueos gymnasii Tubingēn. mathematicum, quo cū mihi nuper cō tracta est familiaritas, quæ mihi periunda cū eo intercessit & plurimū honoranda uenit, cū ob debitā ingrauescentis xeratis in quā uirtute diui na declinat obseruantia, tum cōmune studii pontificiū iuris collegiū, qm̄ uterq; hoc tempore canonicas sanctiones non sub penitēdo auscultauimus p̄ceptore Conrado Pliceo Ebingerē. Memor eius sententiae quam dixisse ferur Julianus, & si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere uellem, ut scriptum est in ff. tit. de fidei commis. liber. I. apud luli anum. §. an hæc uera putas. Sed ad propositū reuertamur, ignorās ignorabitur, quod de eo intelligas, qui contemnit scientiā uel negligit quod sci re debet, dum peritos quos facile habuisset, aut non adit, aut inconsultos Duplex ignorantia relinquunt. Aduertendū duplēcēt esse ignorantiam, negationis scilicet cum proorsus carētia est, ut pueri qui uersantur in cunis habent ignorantia negationis omnium scientiarū. Affectionis cum prae affectū dispositiōs circa scientias sunt, & qui se scire putant, cum reuera nesciūt, quales sophistarum turba, & sola quidam non natī sed creati poetæ nomenclatura super

SECUNDVS

XLI.

bientes, qui se & diuinias literas, cū tamen nunq̄ dialecticæ philosophiaæ q̄ dederint operam intelligere putant; sacratissimorūq; canonum & legum subtilissimos interpretes extirpando censem.

Vel. pro etiam Virgilius. Carmina uel corlo possunt deducere lunā. Aliquando correptionem significat, sēp̄ius coniunctio disiunctiva est. Post mediā portionem id est post mediā horā, ubi coepit tertia triplicitas. Nam astrologi diuidit quālibet horā in tres triplicitates, & unicuiq; triplicitati unum planetam cōstituunt dominum. Portionis nō sem per dimidium significat, sed prout adiectū est. Poteſt enim iubere aliquis & maximam partē partiri posse & uicesimam & tertiam & prout libuerit. Sed si non fuerit portio adiecta dimidia pars debetur. Vlpianus.

Mercurius. cuius decreta per singulas coeli stationes Firmicus latissime explicat, ab octavo scilicet tertii libri capite ad decimū usq; quintum.

Quæſtionis. negotii uel dubitationis uel interrogationis uel causa licet idē non sint, ut Mancinellus partim in rhetorica Ciceronis scribens monuit. Quæſtio latius intelligitur omnis de qua in utrāq; partē uel in plures dicitur credibiliter potest. In quem ſensum philosophi frequenter accipiunt. At in iudiciali materia duplīciter uero uenit. Altero modo quo dicimus multas quæſtiones habere controuersiam quo etiam minores oēs complectimur. Altero quo significamus illam ſummam in qua cauſa ueritatur scilicet controuersiam ex conflictione cōſtitutionis cauſarum natam.

Negocium. de quo quæſtio est peculii uidelicet ſurē indicare. A negoſcio negociositas quæ grāce dicitur πολυπραγμόσυνη.

Tenebo. habebo, intelligam. Calculis. la
pillis, quibus astrologi in ſupputatione utantur, quos uulgus ſupputatiles nummos appellat. Aristoteles. Quemadmodū igitur & illi qui non ſunt prompti calculos uertire a ſcientibus decipiuntur, eodem quoq; modo & in orationibus qui nominum uitutis ſunt ignari per facile captionibus halucinantur. Aduertendum calculum pro ratione, & calculatorē pro ratiocinatore & rationē pro calcuſo, ac ratiocinatore pro calculatorē nonnunquam uſurpari, quod Catanaeus obſeruauit. Columella calculos pro ſumptu, & reditu accipit, cum p̄cipit ne maiorem agrum q̄ ratio caluorum patiuit emere uelimus.

Senex. a nece id est morte, cuius nominādi caſu Sisenna uetus eſt. Quoniam neq; mea nex, neq; intercessio poſſe uideatur illorum dementē reprimerē audaciam. Senem, quaſi ſeminecem hoc eſt ſemimortuum appellatū uolunt, q̄ acta maiore ætatis ſuæ parte iam morti propinquior ſit. A ſene ſenicolus & ſenecio diminutiua enaſcuntur. Apuleius in primo alſini aurei. Demonstro ſenicolum in angulo ſedebat. Afranius. Tu ſenetonem hunc ſatis eſt ſi ſeruas anus. ſenectutem vero quam quidam ſextam hominū ætatem cōſtituunt dictam uel a ſenario numero, uel a ſentiendo uolūt, q̄ in ea ſenſus deficiant. ſenium autem pro hac ipſa annosa ætate & ſene-

Calculi
Senex

Nex

K

ACTVS

Et tunc nullus est qui dici nesciat. Vsurpat quoque pro tristitia ut apud Tuppiliū & Tullium, Apule. ponitur. Beroaldus & Phileticus. Sunt quidam qui purant Apuleium non satis idoneum scriptorem, sed caue ne decipiatur te, securus se res habet non abs re Beroaldus. Quamobrem te lector inquit oromoneo, hortor, ut familiaris tibi fiat hic scriptor, sitque tuus quasi manuale & encyridion. Item ex hac uerstifica plebe quidam doctissimum grauiissimum uirum & pene diuinum momordit Isidorum, cuius forte doctrinam ille nunc intellectus, nec aliquando intelliget. In malignum enim animum non intrabit spiritus sapientiae.

Pileus

Pileo. & pileus & pileum dicitur, olim capite pileum assumentebat qui a domino manumittebatur, libertatis enim id signum erat, unde legimus sequente apud historicos ad pileum seruos suis vocatos, quod significat libertatem. Mos fuerat apud ueteres ut serui qui per manumissionem liberi fierent raderent caput & calvum pileum caperent. Hinc est illud Sosiae Plautini. Dii faxint ut hodie rasō capite calvius capiāt pileū. Nebride. pelle hirsuta, veteres in sacris Bacchi solebant uti damarum & ceruorum pellibus. vespere græca dama est latine, hinc nebrodes mons in Sicilia dictus, quod damarum copia abundet. Bibit libenter. uidetur poeta ad hoc alludere quod supra Henno de se ipso confessus est, in prima scena actus primi.

Nebros

Bibit. Prima uini cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, Modus bi tercia ad iuoluptatem, quarta ad insaniam, nihil sic inflamat medullas & tillat membra genitalia sicut uinum, cui natura est exhausto accedendi calore uiscera intus, quo nihil est perniciösius, si modus absit. Gloriam bibendi uitre parthi querunt, samam hanc apud græcos Alcibiades meruit Cicero Marci Ciceronis illius inclivissimi oratoris filius audissime apprehendit gloriam ebrietatis, qui binos congios simul haurire solitus erat, Onesius græcus auctor tradit Bonosum, qui cum romanoru dignitas in dies magis amitteretur imperatoris nomen occupauit, in uino fuisse prudenter, tametsi bibendi modū longe excederet, erat enim Bonosus ex eo genere hominū, qui inter pocula & potationes uitam consumunt. Siquidē potator fuit egregius, ex quo in eius obitu ioculare dicuum inualuit, amphoram pendere non hominem, quod instar amphoræ pensilis præ uino uidetur, quod affatim ingurgitauerat. Platonis legibus continetur, pueri usque ad duodeuigesimū annū uini usum prorsus ignorent, deinde uino moderate utantur usque ad annum tricesimū, cū ad quadragesimū peruenient, tunc in coniuiciis discumbentes liberius euantur. Nam non oportet igne igni addere, & in iunioribus furiosum iuuentuū habitum efficere, & cum viri effecti subire labores incipiunt, ab ebrietate & uini repletione omnino debent abstinere. Senibus autem liberius usus, remedium aduersus secundæ duritiam elargitur ut reiuuenescere uideatur, & incesticæ eos capiat obliuio, & affectio mentis ueluti ferrum in igne ex duricie in molliciem deducta flexibilior fiat. Hinc græcis prouerbium natum, uirium lac sentū

Est igitur bonæ & frugi indolis adolescentis summo studio curare & eniti
ne modum aut rationem in bibendo prætereat, cum ipso quidem uino sa
pietia ueteri proverbio obibretur, recordetur, se natū esse ut uiuat non
ut bibat. Bibonē uocat idonei scriptores quem bibacem & bibulū uulgo
appellant, sicut manduconē edonem comedonem heluationi & uoracita
tē deditum. Et balneatur, frequens publicas balneas ingredi, quæ mū Balneæ
diciarum gratia constitutæ sunt, pariter & uoluptatis, quod anxietatem
pellant ex animo. Mar. Varro balneas foeminaino genere publicas signifi
cari designat, balnea uero priuata, sed hæc promiscue sumuntur. Et bala
neum apud multos legitur, quod non abhorret ratione, cum græci θελα
vei ep uocent, de cuius uerbi deriuatione apud Suidam & magnū etymo
logicum. Enim uero inquit Catanæus in monumentis antiquorum bala
neum potius q̄ balneum annotauimus frequenter. Poetæ tamen balnea
& non balnea usurparunt. Martianus iurisconsultus instrumento inquit
balneatorio legato balneatores continetur, quoniā sine his balneæ usum
suum præbere nō possunt. Lauacra quæ per se naturaliterq; proueniunt
thermæ appellantur. Nam θερμὸν græci calidum dixerunt. Inde thermopy
larum in græcia transitus a calidis aquis nomen accepit. Prout uenient aut
therme aliæ quidem nitri, aliæ salis, aliæ aluminis, aliæ sulphuris, aliæ bitu
minis aliæ aeris, aliæ ferri naturā imitantur, nonnullæ compositæ ex eis uim
obtinent, de quo uide Paulum Eginetam in præceptis capite. lli. Scorta Scorta
meretriculas ducit. Scorta enim meretrices dicuntur, a pelle quod
antiqui dicebāt scortum, q; ut pelles subigant, & scortes id est ut ait Fest^o
pelles testium arietinorū ab eisdem pellibus dicti. Scortea quoq; dicimus
ea q; ex corio ac pellibus sunt facia. Scorta dici diabolaria quæ duobus
obolis, hoc est uilissima mercedula conducuntur, in cōmētariis Trāquilli
obseruatur. Vix Basiat. ut euentre solet, nam dum alienum agrum
arant suum incultum deserunt. Videatur igitur anus astrologi dictum ne
gatiōe sua maxime pbare. Videor uidille in archetypo loco uocis basiat,
dictiones has ter petit, quas poetæ amicus uir honesti, æqui, ueriq; amanti
or in hanc uocem basiat commutauit, quia hæc como dia pueris quibus
maxima reuerētia dedicata est, ne igitur tñera ætas molliorib;
uerbis inficeretur, honestioris significantiæ uerbum possum est, quod si
plēriq; oēs facerent, profecto minus uel ipsa spurcicia spurciora carmina
ederentur uel legerentur. Basiat. basia fert, nemo est qui nescit aucto
re Donato tria esse osculandi genera. Osculum scilicet basium & suauitū,
Sunt autē oscula officiorum. Basia pudicorum affectuum, quæ maxime
coniuges addecet. Suauia libidinum & turpium amorum. Osculum & sua
uium auctore Marcello intellectibus his discernuntur, q; ab ore osculum.
Suauium a suauitate dicitur. Varro de uita patrum, ideoq; ab ore dicitur
osculum non a suauitate, unde suauium quod simile suauitati, paruum os
osculum est, ex Pici commentariis.

Arcta habitatio.

Angusta

K ii

Basii
Scotia
Suauitatis

A C T V S

cōmūnū, propter indissolubilem nuptiarum nodum. Verbi habitus Virgilianus interpres Seruius probat accusandi casui iungi debere, quoniam frequentatiū est, & habeo rem dicimus. Vnde & habitus rem dicere cōuenit. Haud, non, negandi aduerbium, est & coniunctio dissimiliua, sed titera terminatur, reiecta in capite aspirationis nota. Euilla, quae proprie est domus in agro, de qua superius quoq; mentio assatim facta est. Leges praecepta, institutiones, tametsi longe distent, ut sacris iurium literis compertum est. Astronomicae artis astronomiae, quae & sphērica dicitur coeli conuersationem suspiciens, ortus, obit, motusq; syderum, axes polos cardines hemisphēriū circulos, signa duodecim & id genus superiorum corporum magnitudines motus & conditiones. Sortitac̄ est nomen ab astris & nō a coelis quoniam sunt nobis notiora (quia uisibilia) nosq; in cognitionem celorum facilius euehant. Solet autēa notioribus denominatio fieri. Aut etiā quia doctissimi omnes spheras mundi astra nō unquam appellant, uti uidere est libro secundo de doctrina ignorantia Nicolai Cuse.

Plus dicere. Nam astrologum oportet non nimis ad particularia descendere, ut probat Haly in centilogio Ptolemei, quod & superius memini.

Vaticinanti diuinanti. De uatibus in proximo choro non nihil annotabimus. Conuenienter & commode uno in loco singula exacte saltem uix referri possunt. Solidum, aureum oblatum. Si in quæstum & uaticinii mercedem. Suspicio male, subaudi de uiro meo. Nescio, quasi diceret adhuc certa non sum. Valete. id est abite. Iam enim cōsecut⁹ erat aureū nummū, cuius ignobilis ut Firmicus ait cupiditas istius diuinę sciētię gloriā infamat. Qui uero mathematicum conditione effingit lib. ii. ca. xxxiii. qd est & finale quo probat fatum romani imperatoris non dependere astronomieis decretis, quare quicunq; inter cetera inquit, aliquid de imperatore quiescerit, nolo ut eum truci ac leuera response conturbes, sed ei docili sermone perciade, quod nullus possit de uita imperatoris ali⁹ quid inuenire. Tētigit uiurum meum: notauit, indicauit, ad sensum tangere auctore Nonio ferire, cōmouere est, in prima significantia crebrū est apud Plau. Secundā apud Virgi. & Lucretiū, itē in alio significatu est contingere inspicere & circumuenire. Nequiuī neminem, hoc loco dux negationes uim uiriū uehementer negantis obtinēt, quare non semp̄ pcedit hæc regula, dūe negationes faciūt unā affirmationē, aduertere negatiū dictiōnē apte in calce orationis poni ut hic. Est autē dictiō negatiua q̄ inse negationē includit, per quā cū dictiō affirmatiua explicatur, ut nihil nō aliqd nunq; nō unq; nūlq; nō usq;. Expilare. dicit aliquid passim uisurripe re fecūdū Asconiu, vñ expilatores uocat Vlpia, atrociores fures. l. i. ff. de effractio. & expila. O Greta, Ouariis modis accipi solet. Vñ plebei sunt uersiculi O stupor dubitat uocat indignatur & optat. Clamat cōquerit uelut exēplis repit, stupore indicat hoc est admirationē, ut ea q̄ glorifica luce coruscas, dubitationē ut apud comicū. O qui mirare, & primo ænei.

Astrono
mia

Expilo
O

SECUNDVS

XLIII.

O q̄ te memorē uirgo, uocat, ut huc ades o Melibœe. Indignatur, ut o sce-
lestum hominem, sed si subtileatur o , actūs minorē excandescētiam præ-
notaret ut auctor est Valla. Optat, ut o mihitam longē maneat pars ulti-
mauitæ spiritus. Clamat. i. exclamat, ut o fortunati quorū iam moenia sur-
gūt. Conquerit ut apud Statuū. O dolor o seru materno in corde dolores
Cuiq̄ fidere. sane cōtrarium uerū est, ut prouerbio monemur. Nec mu-
lieri nec gremio credi oportere. Hinc magna laus est feminæ, q̄ a fide &
pudicitia cōmendatur, de quo in viii. aſinū cōmentario. Sed ecce. Hic Rixa
est parafœue hoc est præparatio sequentis scænæ. Rixantur. contēdūt,
a rixa id est contenione. Cicero rixa est inter cōpetitores.

DROMO HENNO ELSA

Dro. Pecuniam simulq; pannum detinet

Danista ait te affore sibi perendie .

Hen. Q; si nequisset pannicida eum mihi

Tecum dare(ut rediens acute disputas)

Tu debusses de pecunia secus.

Sed uxor intrat. Tu caue pecuniam

Ne nomines. Danista quid locutus est?

Dro. Et se & sua omnia dat potestati tuæ

Petitq; filiam sibi ancillarier

Hen. Fieri potest. ELS. Dromo nec optat nec petit,

Hen. quare? Els, quia inter se odiunt nihil dromo

Et filia. Expedi marite negocium

Hen. Dromo. Dro. qd est. Hen aliud nihil respōderat.

Dro. nisi ut ualerestu & magistra salubriter.

In proximo emporio uelit tecum loqui

Hen. Sat est. Eum tueantur optimi loues

Els. Et ego opto foelix ualeat usq; uir bonus

Pecuniam. In hac scæna Dromo ab Hennone cum furtiuis aureis in
opidum missus ut afferret ei pāni octo ulnas. Sed aliter cū eisdē atq; ut se
cum decreuerat in fine primæ scænæ egit, quare Hennoni præter menda-
cium affert aliud nihil. Sibi. id est ei, secundū Laurentiū Vallā, quis
& apud idoneos scriptores id nō ubiq; obseruetur. Perendie. qd uulgo
dicit post cras. Cice. ad Atti. Scies igit̄ cras ad summū perendie, vñ peren-
dinus dies ab hinc tertius, & cōperendino differo. Eum. subaudi pannū

A C T V S

- Mih dare. .i.ad me. Tecū p te, uide apud Augu. Dathū uel Vallam.
- Disputatio** Mecū tecū secū unaē dictiones & duæ dictiones q̄ modo differat. Dispu-
tas, tractū ybū ab arte purationis, qua sup̄flui rāmi & sarmenta ampu-
tantur, sic in sermonibus sup̄flua yba dimittitur, & bona cū ratione di-
cta tenentur. Vnde dicta est disputatio quæ est docta & emēdata & polita
& erudita elocutio. Hæc nō inueniēt quibusdam cribrū ueritatis appelle-
latur. Roboratur autem disputatio suis neruis & ossibus sine quibus etiā
orator persuadere non poterit, ut annotavit Beroaldus, & tradit Faber.
- Secus.** id est aliter subaudiendū egisse, sed sermonem de pecunia nō au-
debat Henno adimplere, ingrediente uxore ne furtum suspicetur.
- Potestas.** nūtui. arbitrio, hoc loco, alias significat in persona magistra
tuum imperium. In persona liberorum patrā potestatē, in persona serui
dominiū mut notat Ituris consultus. ff. de uerb sig. l. potestatis uerbo.
- Opto.** desyderat. Optare uero interdū eligere, unde optio dicta electio
quæ uox in alia remotiōe significatione militēm designat quasi optatum
electumq̄ & ascitum. Petit. exposcit, expostulat. Petere alias ferire &
percutere, hinc cornupeta bos dicitus qui cornu ferit, hinc petitiones pro
prie dicuntur impetus gladiatoriū ut Beroaldus docet, sig nificat & iter ar-
ripere, unde romperet. Sunt aut̄ hæc uerba mulierculæ in cōtrarium sen-
sum accipienda, quod mox sequentiē eius sermone intelligi potest, dum in-
quit quia Dromo & filia nihil, i. non odiunt inter se, igitur, mutuo se amāt.
- Expedi.** absolue, perfice. Negocium. qđ cum Dromone cepisti &
cuius curatio ad me spectat nihil. Nam ad probam mulierem pertinet eo
rum dum taxat curam gerere, quæ intus sunt & nō foris, ut supra ex Ari-
stotelis sententia docuimus. Salubriter. incolumiter. Estamen salubre
propriū quod sanitati cohuenit, tamen pro fano ponitur. Salustius. Génus
hominum salubri corpore, hinc salubritas sanitas. Emporio locus pro-
tempore. Sicut econtra nundinę qđ est tēporis pro loco empirii sepe po-
nitur. Est aut̄ ἔμποριον græcū uocabulum, ut Plautini interpretes in mer-
catore explicant, a latinis usū captum, & significat mercatum, forum ubi
mercimonia fiunt. Vult aut̄ dicere ad proximū diem commertiorū huius
loci. Tueantur. defendant. Eum. Danistam. Ioues. iii. De Iouibus
& iunonibus lege Picum iuniorem secūdo cōmentario. Iouis ḡiest casus
a ntō Iouis quo usus est Ennius eo disticho quod supra in prima sc̄ena in
notis uerbi totius anni requires. Nam Iuppiter iuppitrīs & iuppiteris se-
cundum Priscianum format. Vscq. perpetuo.
- Salubre.**
- Emporiū**
- Iouis**

CHORAVLES CHORVS

Digna sunt apolline
Quo corruscant numine
Diligamus ergo nos.
Quorum ludos sc̄enicos

Quæ concinunt poetæ
Diuinitus prophetæ
Vates cœlitus sacros
Ostendimus facete

Digna sunt Apolline. Hic chorus cū sequenti exurgit in laudem poetarū quos hīc poeta more prisca uates prophetas & sacros uocat, qm̄ habiti sunt musarum sacerdotes & ministri Apollinis. Non me præterit altissimos literarū locos a prima origine metro conscriptos, quod & Plato De poeticis & Aristoteles nō sunt aspernati, quorum alter epigrammata, alter uero partibus poemata, item & artis poeticę initiationes edidit. Noui etiam sanctissimos theologos Nazianzenū. Hieronymū. Sedulius. Pauliniū, alios, carmina cēciniſſe, & non modo licere, uerum etiā & expedire nostra hac tempestate insudare musis, modo fabulosēne sint, nec obscenī argumenti, modo genitilium deorum memores ne simus, præterq̄ forte dum eos explodimus dum damnamus. Sed de his in sequentib⁹ choris, in quibus cum fiat frequens poetarum mentio, de poetica annotare non fuerit alienū. Tres eius partes faciūt, actiūam, narratiūam, communē. Actiūae partes sunt tragœdia comœdia satyrica mímica. Narratiūae partes moralis historica doctrina lis. Communis partes epopœia melopœia quæ & lyricalia. Elegiaca dithyrambica iambographa epigrammatographa hymnographa asmatographa epithalamographia moneda bucolica georgica. Tragœdia heroum regum tyrannorum in aduersis acta comprehendit, hæc apud latinos prætextata dicitur, a prætexto genere amicus, quo reges & latinorum magistratus utebantur. Tragœdiæ scriptores tragicis & tragœdiæ dicuntur, ceu fuerunt Eschylus Sophocles Euripedes Arion Phrynicus Ion Acheus Pacuvius Enni⁹ Seneca. De comœdia & mímica explicatum est abunde in prologo super uerbo comediam. Satyra græca res tragicas & graues comprehendebat, satyros rusticos inducens, ut interim iocis, lusibus, saltibusq; spectator mulceretur, huius propriū risus scurrilitates cum luctibus miscere. Satyra latina aliud poematos genus aliquid actiūam & mimicum continens Scriptores satyrici Pratinas Lucilius Horatius Iuuenalis Persius. Nunc de secunda parte, Moralis morum & uitæ præcepta cōtinet, ut pars magna georgicorum Hesiodi. Theognides Phocylides Menander epistolæ Oratii. Historica genealogias & priscarum rerū monumenta ut plurimum sicutiā ut theogonia Hesiodi, metamorphosis Ouidii. Lucanus Statius. Doctrinalis quæ aliquid docet, ut georgica Virgilii de agricultura. Halieutica Oppiani de piscibus. Manilius & Aratus & urania, Pontani de astris. Macer de herbis, Quintus Serenus de medicina. Priscian⁹ de situ orbis. Lucretius de physiologis. Boninontrius de natura rerum. Faustus de uirtutib⁹. Bigi opūscula christiana, & similia, & hos etiam scriptores epopœos uocant nonnulli. Epopœia heroicam continet, quæ p̄clarā gesta heroum & fortium uiuore describit, utilias & odyssea Homeri. Æneis Virgilii, pharsalica Lucani, scriptores epopœi & epici dicitur. Melopœia quæ & melica adiecto musico instrumento ut lyra cithara barbito & humusmodi peragi solebat, scriptores lyricali poetæ dicti sunt. Elegia hexame tro pentametroq; lamentationes & lucius decantat, scriptores elegiogra

Tragœdia

Satyra

Doctrina

Epopœia

Melopœia

Elegia

A C T V S

Dithyrambica	phi ut Callimachus. Philetes. Ouidius. Propertius. Tibullus. Dithyrambi ca quæ canit Bacchum & multifariam carmina inuoluit & implicat bacchicos modos, ebriosq; & insanos imitata, quæ & dithyrambopœa dicitur.
Iambographa	Scriptores dithyrambici & cyclici Arion Philoxenus. Pindarus. Iambographa iambicis carminibus maledicta contorquet, scriptores iambici ut Archilochus. Hipponax.
Epigrammatographa	Epigrammatographa statuas domos loca donaria uario carmine laudat aut uituperat, scriptores epigrammatographi ut Simonides. Palladius. Agathias. Martialis. Claudianus. Horatius.
Hymnographa	Hymnographa deorum hymnos canit & hæc impura, quæ uero pura unius de sanctorum concinit laudes, scriptores hymnidici & hymnographi impuri Orpheus. Homerus. Callimachus. Purus uero David. Hierotheus. Prudens. Chrysostomus. Hilarius Hieronymus Ambrosius. Ioannes Pius junior, & plerique alii. Asmatographa ad lyrâ barbiton cithara, & alia musica instrumenta carmen condit, scriptores asmatographi & cantores ut Demodocus. Phemius. Automedes. Epithalamographa nupiciarum solemnia carmine celebrat, scriptores epithalamographi ut Agamemnon. Hesiодus. Theocritus. Catullus. Claudianus Ausonius. Moneda unicum per sonam insignem reddit, scriptores monedæ ut in multis epitaphiographi. Georgica agricolationis præcepta continet, scriptores georgici, ut Hesiodus. Virgilii. Bucolica pastorum & agrestium mores imitatur & sermones, scriptores bucolici ut Bion Theocritus. Virgilii Calphurnius, ex nos Petrarca. Faustus. Mantuanus. Geraldinus, & alii. Quos uero diuinus Plato ex his poetis ab optima ciuitate duxerit esse pellendos, ne hic prolixior sim in sequenti choro referam:
Moneda Georgica Bucolica	Quæ, scilicet ea. Poetae interpretes diuinorum rerum. Nam poëtae idem apud antiquos & theologi & religionis magistri habiti, ut in sequenti choro annotabimus. Concinunt. & ideo facturæ eorum a canendo carmina dicta sunt, quia nisi decantata fuerint, diuinum nomen in turpissimum foedissimumque conuertunt. Nam est musica quædam cuius Aristoteles quoque meminit in politicis poeticæ pars. Harmonica dicta, & in duas partes scissa instrumentalem scilicet & uocalem. Apolline. sole cui diuini potestas ascribitur. Est apud Macrobius legere diuersas uirtutes solis nomina diis dedisse. Virtutem igitur solis quæ diuinationi curatoriali præst, Apollinem uocauerunt, ut eidem que sermonis auctor est, Mercurii nomen indidere. Sed de solis nominibus uariis in sequenti choro mentionem agam. Quo nomine. Apollinis nutu. A nuno numen Varro & Priscianus in quarto deduxit. Significabat autem id nomen gentibus dei nutum dei potentiam & ipsum deum & imperium. Junior uero Picus dñi canit. Numen personis distinctum uiribus unum, ita pro dei essentia & ipsa diuinitate, ut Sedulius pro diuina potestate sumpsit, cum cecinisset Salve sancta parens enixa puerpera regem. Qui cœlum terramque regit per secula tuius Numen & æterno complectes omnia gyro. Imperium sine fine dedit.
Carmina	
Numen	

Prophetæ. de officio prophetandi uocantur quorum uoces itemq; Prophetæ
uirtutes quas ad finem diuinitatis edebant in thesauris literarum manent
nec iste latent. Ex iudicis autem & ad ipsos semper prophetæ perorauerat
scilicet ad domesticam dei gentem ex patrum gratia, hebraei retro qui
nunc iudei. Tertullianus. Dicitur autem propheta & prophetes a προφήτης
μη quod est prædicto. Prophetam ueteres hebrei dixerunt eum qui futura
uideret, quod nomen & gentes quoq; usurpauisse inuenimus. Quoniam
prophetas ut auctor est Festus antistites phanorū oraculorumq; interpræ
tes uocabant. Plato in Tymæo prophetas docet iudices esse uaticiniorū
diuinorum, nec uates eos proprie uocando, uerum interpretes illorum
esse, qui scilicet furore diuinant. Vates autem non furentes, sed interpretes
auguriorum & somniorum Curtius appellat. Sed & apud nos tres uates
aliquando prophetarum sumuntur loco. Vnde illud de Ioanne baptista
in hymno canit ecclesia, max meuatum. Apud Proclum. Porphyrium.
Synesium. Hippocratem ueterem medicinæ patronum. Apuleium quoq;
in asino aureo, & Epimenidem poetam prophetæ habetur mentio, apud
alios etiam fœminæ προφήτιδος.

Diuinitus. humanitus, cœlitus & si quæ similes particulæ sunt simili
tudinis.

Vates. poetas. Sunt enim uates apud iudæos qui etiam carmina scri
perunt. Nam ut Beroaldus uir multo omnium doctissimus attestatur
prophetarum princeps Dauid psalterium suum numeris poeticis concin
nauit, quod ut inquit Hieronymus in more Horatii Flacci & Pindari nūc
iambo pede currit, nūc alcaico uersu personat, nunc sapphico tumet, nūc
semipede ingreditur. Item Isaiae Iob & Salomonis luculenta uolumina
hexametris & pētametris uersibus ut Iosephus & Origenes scribūt apud
hebræos composita decurrunt. Hinc Arator luculentus inter christianos
poeta in carmine elegiaco ad Vigilium papam. Metrica uis sacris non est
incognita librī. Nam psalmos lyrici composueri pedes. Hexametris cō
stare sonis in origine linguae. Cantica Hieremie, Iob quoq; dicta ferunt.
Sunt autem qui poetas a uiendis uersibus uates dictos existimant, quod uie
re uincere sit.

Ludos scænicos. Ludi qui per plures scænas exhibentur. Scribit Vi
etruuius tria esse genera scænarum ut supra annotauimus, tragicum scilicet
comicum & satyricum. Tragica scæna deformatur signis & regalibus
rebus. Comica ædificiorum priuatorum habet speciem. Satyrica ornatur
arboribus & speluncis & rebus agrestibus. Item ludorum quattuor maxi
me genera celebrantur. Megalentes magnis diis consecrati. Funebres ad
retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honore pa
tricium uiri plene instruitur. Plebei pro salute plebis instituti sunt. Apollina
res Apollini consecrati.

Ostendimus. repræsentamus, exhibemus.

Ludi scæ
nici

A C T V S
HENNO ELSA DROMO

Hen. Ehodum redegī cunctā nunc in ordinem
Quæ mecum ituri in oppidum ferte ad forum
Vt ueneant quain plurimi. Els. Num tu traham
Frugibus onustum lateribus ueenum trahesc
Hen. Non, uos abite, caulem, olusculum, allium
Lac caseum portate supra uerticem
Partim quoq; & suffarcinate uestibus
Quicquid potestis ferre, ferte ad nundinas.
Nam auro est opus non aliter atq; uita. Els. Ita
Censeo quidem. Hen. præibo, uos sequimini
Dromo Dromo mecum, sed scenum baiula
Adeoq; binos tolle fasces quoad potes
Dro. Curabo recte. Hen. Iam ueni. Dro. Venio modo

Ehodum. Hic tertius actus breuiuscum incremetum processusq; tur
barum continet, ac tocius fabule errorem, ut ex secunda scena luculenter
apparet. Nam haec prima præparatiua est, qua uillanus collectis in unum
uillicis mercibus parat iter in oppidum. Ehodum. ad se uocantis parti
cula est hoc loco, alias interiectio est principium uel animaduersionis in se
poscentis, aut repente cernentis, interdū admirantis, aliquādo intentionē
audientis exposcit, nonnunq; interiectio ponentis aurem propiorem ut
echo nunquid nam accusatuirum. Mecum. personale aduerbiū. Nam
trium primorū pronominū ablatiuis uiuiscq; numeri subiungitur elegan
ter p; compositionē haec præpositio cum, & sunt aduerbia personalia, id
est certis distincta personis, ut mecum tecum secum nobiscum uobiscum
Virgilius. Id quidem ago & tacitus lycida mecum ipse uoluto. Idem. Ta
lia flammato secum dea corde uoluntans. Et debet haec dictio secum solum
iungi uerbis tertiae personæ uel singularis uel pluralis numeri, quare non
recte dicitur ueni secum uel ibo secum, sed cum eo dicendū est. Aliquādo
tamē separantur ut prior sit pronomē & posterior aduerbiū tēporis.

Ferte. ferri proprie dicimus, quæ quis suo corpore baiulat. Portariea
quæ quis iumento secum ducit, agiea quæ animalia sunt, ut tradit̄ Caius
uiris consultus. I. ferri. ff. de uerb. sig. Veneant uendantur.

Ehodum

Mecum

Ferri
Portari

Quam plurimi. huiuscmodi uerba cum ablative seu eratō iungū. Q[uod] plurimi
tur & quidem elegantius. cum grō ut pluris uendo. Traham. genus. Traha
uehiculā. trahēdo. caret em̄ rotis. Onustum. plenam. refertā. Et tamē Onustum
onustum proprie. cui onus ipsum honor est. ut his qui solent de hostibus
spolia ampla referre. Frugibus. frugum appellatione cadit quicquid Fruges
ex fructu terrae in alimoniam uertim⁹. quarum duo sunt genera. frumenta
& legumina. frumenta fruendo auctore. M. Varrone. Legumina uero
alegendō quæ siliquis includuntur dicta sunt. sunt enim siliquæ eorum the
cae hoc est integimenta. de quo uide Grapaldum. Vlpian⁹ negat poma di
ci fruges. cum Iulianus scribat fruges omnes esse quibus homo vescatur.
Frugiferas arbores Plinius Apuleius & Tacitus uocant. quæ fructum fe
runt. Fructus aut̄. arborum antiquitus fuerunt glandes. ut est scriptoribus
comprobatum. Vænum. id est. Vænale. uendendum. & scribitur diph. Vænum
thongo æ. Caulem. de quo Cato in re rustica. A caule caulinus si
ue colicus enascitur. Vocamus aut̄ capitatos caules prægrandes capi
te in orbem porrecto. Olusculum. allium. lac. caseum. dialyton. sed de
olusculo lacte. caseo iam satis supra dictum est. quare de allio id accipe.
Allium in caput crescit nucleo sc̄ membranis quibus uestitur includit. as Allium
perū est sapore & quo plures habuerit nucleos eo asperi⁹. Tradidere non
nulli interlunio positum. & item luna silente intermestriue euulsum odo
ris foedirate caritum. oculos hebetat. inflationes facit. stomachum ledit
copiosius sumptum. sitimq; gignit. Somnos tamē prouocat. atq; in totum
rubicundiora reddit corpora. Gallinis quoq; cōtra pituitam prodest. Au*i*
cēna cumuino dandū precipit aduersus serpentum morsus. Galenus uero
theriacā appellat rusticorū. At Horatius in epodo illud execrāt. Edat ci
cutis allium nocētius. Mancinellus. Plautus in mustellaria. Allium german
nam illuuiē uocat. tanq; germani nil tam exquisitū nitidū & lautum come
dunt. quin cepas & allia subcultrent. Verum enī uero si nūc uiueres Plau
te. securis sentires. Prisco non amplius uiuitur more. nō culta sed cultissima
germanis nunc est culina. Suffarcinate uestibus. id est in uestes cōpli
catas insinuate. Nundinas. Nona die romani fora quas nundinas uo
cāt cōstituere. quarum conuētus manifesta ratio. ut nonis tñmodo diebus
urbanæ res agerentur. reliquis administrarentur rusticæ. Inde nūdina romā
norum dea a nono die nascentium. qui lustricus appellatur nuncupata.
Priscis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur. & cum
cōsiliū publicum defuderabatur in senatum a uillis accersebatur. Plutar.
tradit nundinas Saturno consecratas. q; custos & felicitatis causa ille de
us esset. & nihil aliud esse nisi conuentum ex agro in urbem emendī uen
dendie gratia. quem mercatum uulgo nominant. Astipulatur glo. i. cū
bisextus. H. de uerb. signi. Verum de institutione nundinarum uarii uarie
scribunt. Auro est opus. egemus. Opus est mihi hac re. significat me Opus
egere hac re. Sed id uariis casibus iungi solet. Nam etiam opus mihi tua.

A C T V S

opera latine dicimus & tuæ operæ & tuam operam & tua opera. Sed hoc postremū ornatius est & totum oratoriū, Vult aut̄ Diomedes grammaticus opus non recte ponit cum habeo, ut nō recte dici opus habeo uel opus habebā, sed solum per uerbum substantiuū loquendū esse præcepit, ut opus est mihi. Interdum solus ablatiuū ponitur sine dīcō, ut Terenti⁹. Sed quid opus est uerbis, aliquando loco ablatiū ponitur infinitiuū ut opus est benefacere his qui de nobis benemeriti sunt. Peropus cōpositū eādem omnino habet naturam, de quo lat⁹ Valla, Man. Clichthouæus in omni bus facilis lucidus & clarus scriptor. Auro. usum pecuniariū ex quo cunq; essent metalli gñe antiquissimū constat, quatenus apud Iosephū legimus Cain Adæ primi hōis filiū anxiē cumulandis pecuniis incubuisse, qui primus ex auro denarium signauit, apud Plinium penitus latet, ueris Herodotus scribit lydos primos oīm nummū aureū & argenteū ad utendum percussisse. Romæ aut̄ ut Plinius aīt nummus aureus percussus est anno urbis sexcentesimo quadragesimo septimo. Argentū uero qđ & supra retuli primus oīm auctore Strabōe signari docuit Phœdon. Atq; Ephor⁹ ut idē auctor est scriptis prodidit primo Ægine a Phidone signari ceptū argentum. Ex quo ut uidere, uideor huiuscmodi scriptores primum ab Herodoto, qui sicut ostendimus Lydis hoc assignat, mox inter se dissentientiis in alterutro menda sit in dictione Phidonis unius mutatione literæ. Romæ signatū anno ab urbe cōdita quingentesimo octogesimo quin̄to, auctor Plinius, Eutropius uero dicit nūnum argenteū primum in orbe esse signatum anno urbis romæ circiter quadragesimū octogesimū tertium. Primi aut̄ punici belli sexto nota argēti ueluti Plinius aīt fuere bigæ atq; quadrigæ. Idē scribit, aurū uocari obrizū, quod excoctū purūq; est, & quo saepius arsit, eo magis proficit ad bonitatē rubetq; simili colore ignis. In Daniele scriptū est. Et ecce uir uitis uestitus lineis & renes eius accincti auro obrizo, ubi exposuit interpres obrizū aurū dici mūdiſſimū Legimus apud Fortunatū interpretē ecclesiasticarū dictiōnū aurū ophir dīci hebraicę, quod est ualde preciosum, quod apud latīnos obrizum appelletur. Item Plinius aurum inueniri pluribus modis docet in fluminum ramentis, ut in tago, pado, hebro, pactolo, Gange & in india, quod a formicis & gryphib⁹ ut etiam in scythia eruitur, alio modo puteorum scrobib⁹ effodit ut in ruina montiū. Auro aut̄ multa scelerā fiūt, hinc bonus poeta. Quid nō mortalia peccora cogis auris sacra famēs. Et Ouidius, effodiuntur opes, irritamenta malorum. Iamq; nocens ferrum ferroq; nocentius aurum prodierat. Properti⁹. Auro pulsa fides auro uenalia iura, Prudentius christianus Horatius. Pudor per aurum soluitur, uiolatur auro integritas, pax occidit, fides perit leges & ipsæ intercidunt. Hoc cogite os, q; sub noīe religionis nihil non licere sibi opinātur. Nam cum ad instruendos mortalium animos pacēq; humano generi conciliandam creati atq; instituti sint, nihil amplius existimant aut magis conantur q; pro libidi-

SECUNDVS XLVII

ne seditiones principum excitare, nepharia & uoluptates flagitosissime
explere. Dromo Dromo mecum. subaudiendum proficilcere. Aposi
opesis figura est que latine reticentia uocatur. Hec locum habet cum relin
quitur uerbum, quod trifariam fieri potest, aut per se ipsum & ad aliū trā
fit & est prima, aut tacet nec ultra aliquid dicit, & est secunda, aut alterius
interuentu persone ut supra in secūda secundi & est tertia. Aposiopesim
amat nimia indignatio. Nec potest complere orationem qui & secum lo
quitur & dolore uexatur, ut Virgilius. Quos ego, sed motos prestat com
ponere fluctus. Terentius. Ego ne illam, qu e illū, que sine modo mori me
malim, familiaris est certe hac eclipsis & comicis ut dixi non ingrata ex
Donato.

Baiula. gesta armo. Plautus in asinaria. Ego baiulabo, tu ut decet do
minum ante me ito inanis. Idem in mercatore. Non edepole quidem mi se
nex, non didici baiulare, inde baiulus.

Fœnum: quo aluntur iumenta. Fœnum autem ipsum a fœtu nomen
traxit auctor Pompeius. A fœno fœniseç qui fenariis falcibus fœnum in
pratis secant. Tolle. in protrito significato, alias educare significat.
Plautus, quod erit natum tollito. Terentius. Plautina simia, decreuerunt
quod natum erat tollere.

Fasces.. fasces est cuiuscunq; re i congeries quam ligando facimus, cu
ius diminutiuum est fasciculus, quia uero fasces graues sunt portantibus.
Hinc aliquando pro onere desumitur. Virgilius. Ego hoc te fasce leuabo
In numero uero multitudinis pro magistratibus & honoribus. Nam anti
guitus alternis mensibus consules habebant fasces hoc est li

stores qui cum fascibus virgarum securibus alli
gatis anteibant. Ideo autem uirgē ille se
curibus alligate prefereban
tur, ut signum fo

ret non oportere iracundiam magistratus
esse dissolutam. Virgis aut quod mutari poterat cor
rigebant securibus quod emendarinon poterat absconde
bant, latius apud Aulum Gellium.

Baiulo

Fœnum

Fascis

DANISTA HENNO DROMO

Pecuniam fers Henno: Hen. Cur pannum
Hoc cum meo Dromone nullum miserat:
Aut cur & ipsos aureos datos tibi
Octo retentas: nisi tui fidentior
Essem, nihil non suspicarer, ut solent

ACTVS

Qui nesciunt quis improbus uel quis probus.

Dan. Tu uero habes panium atq; ego pecunia

Careo,fidem tuam secutus maxume

Pecunia

Pecuniām. Danista pannicida Hennoni obuiam factus, quia me cū seruo miserat & iam solutam pecuniām crediderat exposcit, fitq; error comicis fabulis accommodatus. Aduertendum uerbum pecuniae non solum numeratam pecuniām compleſti, uerum etiam omnem omnino pecuniām, hoc est omnia corpora. Nam corpora quoq; appellatione pecuniāe contineri nemo est qui ignorat. Pecuniā autem quod pecudum notat signata sit dicta putant. Sed a pecoribus ut Varro sentit. Nam maiores quod habebant ex pecoribus habuerunt. Cuius quidem Varronis opinionem diuīs noster Augustinus in libro de doctrina christiana explicat quod & decretis canonīcīs refertur. q. iii. ca. Totum

Fers

Fers. norae significa tōnīs. Sed & inter plures significantias quas disfuse grammatici explicant intendere significat. Virgilius. Fert animus causas tantarum exprimere rerum. Item Naso In noua fert animus mutatas dicere formas Corpora. Plautus quoq; secundum quem plautini interpretates id receptum uolunt in captiuis dixit. Tandem ista aufer, dic qd fers pro intendis, subdens ut feras hinc quod petis, ludens in uaria significacione huius uerbī fero.

Nullum. id est non. Plautus in trinummo. Nullus credas. Item Terentius in phormione. Nullus es Beta, que magis est prisca q̄ grammaticē nos stratis obseruatio. Volunt quidem grammatici nullus nulla nullum pronon cum uerbo substantiuo nullo altero sequente nomine ponū, ubi uero pro aliis adiungitur uerbis, aut uerbo etiam substantiuo aliquo nomine sequente solitam suam retinere significantiam, ut nulla mihi sine te est uoluptas, ego quidem in eiusmodi cedendum puto usui.

Aurum

Aureos. octofurtiuos scilicet & per Dromonem clām retentos, pau lo ante quando signare coepit aureus nummius mentio facta est. Sed quod pene mēmoria exciderat ne nihil studiosus adulescēs defyderet. Sciat aurum dictum quia præcipue custodit, græcienim w̄p̄ reperire dicitur, unde & thesaurum. Hippocrates de nomine inuentoris id dictum putat. Quidam ad similitudinem auroræ coloris nō men traxisse existimant, nō nulli quia mentes hominum aueritat, alia a Sabinis translatum purant, qd illi ausum dicebant. Pompeius aurichalcum uel orichalcum, quidam putant compositum ab aere & auro, siue q̄ colorem habeat aureum. Orichalcū sane dicitur, quod in montosis locis inuenitur, mōs etenim græce ῥόγος appellatur. Pius Bononiensis.

Datos tibi. id est a metibi missos, uel datos id est solutos & nomine meo tibi redditos per Dromonem.

S E C V N D V S

XLVIII.

Nisi te fidentior essem, nisi maiorem de te concepisset fidem, uel nisi majoris apud me essem fidei. Ut solent. subaudi suspicari, qui nesciunt quis probus &c. de his scilicet quorum mores uel uitæ consuetudo eis non Cōfidētia est perspecta. A fidente qui fidei adhibet credit spem ponit fidentia nasci. Consideretur, quæ est fortitudinis pars, ut docet Cicero in rhetorïcïs, & dicitur cū laude. Verum confidentia in uitio est, cum sit temeritas & audacia, ut narrat Sarracenus Plauti interpres in prima scœna Amphitryonis super uerbo confidentior. Hinc Terentiana illa exclamatio. O ingentem confidenciam. Scendum tamen uerbum ipsum cōfidere esse fiduciam habere, nec accusatiuum cum particula super aut ablarium solum cum præpositiōe in post se perit ut plæreç neoterice grammaticæ tradunt, sed uel datiuū ut tuæ humanitatî consilus ad te configere decreui, uel ablarium sine præpositione, ut tua(qua in omnes uiteris) benignitate consilis opem tuam implorare statui. Simplex autem fido modo datiuum habet. Mantuanus Fidite uirtuti fortuna fugatior undis. Non manet & certam nescit habere domum. Modo ablarium, ut tua sis benevolentia intrepidus accessi, A quo fiducia quoq; in bonam partem deriuatur.

Fidem. a fiendo. Cicero. Fides enim nomen ipsum uidetur mihi habere cum sit quod dicitur, fiduſta a fide denominata ea quæ maxime fidei Fides erant. Apud eruditos Plautum, Virgilium, Liuium & cæteros historicos Fiduſta fides accipitur pro auxilio. Plautinus Sosias. Tuam fidem obsecro. Virgi lius, Tyrrhenamq; fidem. Donatus fidem exponit opem & auxilium.

Hen. Iuro aureos dedisse, qui nil sumperim.

Dan. Pannumq; ego dedisse, qui nil sumperim

Hen. Veni Dromo, tibi iste pannum tradidit?

Dro. Nō. Hen. Ecce. DA. tu ne pecuniam dederis mihi?

Dro. Nō. DA. Ecce. Hen. pannū ne portasti dromo?

Dro. Nō. Hen. Ecce. Dan. Crede, dedi dromōi q̄ndecim.

Panni boni ulnas, tibi referret credito.

HEN. Quid credito; numeraui in huius ego manus

Octo aureos. DRO. factum magister pernego.

Hen. Et ego Danista ulnam uel ullam pernego.

Dan. Fateor, tibi Henno non dedi, famulo dedi

Dro. Factū Danista pernego. Dan. o probe uir Dromo.

Non inde sic euaseris trilitere.

ACTVS

Participia
sine origi-
ne

Acceptio-
nes manus

Iuro. Aduertendum iuror nō dici, & hinc dubitare plerosq; nungd iuratus participium sit, super qua re Diomedis ex libro primo uerba posse collibuit. Recipiuntur aut in positione passiva ea quæ nō habent passiuam declinationem, sicut apud ueteres inueniuntur iuratus. Non enim dicimus iuror. Similiter & pransus & coenatus potus quæ participia esse aut uerborum significatio aut figura nō patitur, minime enim a uerbis de riuantur, & hæc duntaxat reperiuntur in toto sermone participia quasi passiva, quæ originem non habent, quale est iurati iudices pronunciauerunt. Apud Ciceronem legere est coenatus pransipotis oscitantes. Secundum eundem Diomedem prandeo prandes dicitur & prandi facit & nō pransus sum, nec prandidi. Manus. plures habet significaciones. Mutilitudinē enim & collectionē indicat. Vir. Hæc manus ob patriā pugnādo uulnra passi. Non tacendū reor pro capienda instrumento a ueterib⁹ accipi, non dico de manu nostra quæ digitorū collectionē & potestatē gerit. Lucanus. In manibus uestris quantus sit. cæsar habetis, sed pro proboscī de elephanti. Nam hanc manū uocant latini. Curtius in quarto cum de elephanto loquitur sic ait præcipue terribilis illa facies erat. cum manu arma uirosq; corriperent, & super se regentibus traderet. Idem in eodē copidas uocabant gladios leuiter curuatos, falcibus similes quibus appetebāt belluarum manus. Sed elephanti anguimanus ideo uocatur, quia proboscis quā manus diximus uocari ad omnem partē uertitur. Lucretius in quinto. Anguimanus belli docuerunt uulnra pœni. Sufferre & magnas martis turbare carueras. Manus plerūq; pro manū scriptura ponitur. Quintilianus primo institutionum oratoriarum caussa. cassus Cicero. & Virgilius scripsit. Sic manus eore docet. Hominis manus in quinq; digitos distinguitur. Nā qui præ aliis potest potensq; est pollicem dixerūt. Huic proximus est digitus salutaris, quem nonnulli iuniores indicē uocauere, cuius Suetonius in uita Augusti, & Martianus de nuptiis philologie memineunt. Dicitur autē salutaris uel quia non salutatus nisi uisa & indicata, uel quia eo comprimimus os ad silentiū, quod salutare est præceptum, salutarī digito proximus est medius, cæteris est longior & apparētior in medio, positus digitorum ob ignauiam apparet. Indigere enim uidetur alio rū defensione, idco apud antiquos infamis digit⁹ uocabatur, ut est legere apud Persium luuenalē. Nec hoc ignorādū ut ille cui ostendebat talis digit⁹ dicere & ignauus & uītū illūstrior cæteris sicut iste obscenus digit⁹ longitudine inter alios est eminentior. Hunc sequit̄ proximus minimo, quē medicinalē uocari ait Macrobius. Nam neruus quidam de corde nauis pergit usq; ad digitum manus sinistræ, qui minimo proximus est, ob quā causam nouus nuptius huic digito tanq; cordis uicario suæ sponfæ imponebit annulum, ut est apud Gellium ca x. li. x. Hic uero digitus hoc est in sinistra minimo proximus a situ id nomen assecutus est, qui uero ultimus est ob breuitatem minimus uocatur. Pernego. maxime nego & quasi

SECUNDVS XLIX

abiuro, quod proprie est credita uel data negantium. Per particulam augere significantiam omnibus manifestarium. Vllam pernego. subaudi me accepisse. Famulo. Dromoniseruo, tracta origine ab oscis po Famulo pulis apud quos seruus famul dicitur. O probe uir per contrarium sensum, quam ironiam dicimus. Sic. per solam inficiationem, per negationem, abiurationem,

DRO. Triliterē hoc quid est? num fama leditur?

Famam uiro obfuscas, magistratus uetat.

Triliterum ne nomen est suis aut bouis?

DAN. Quid si bouem te non nimis sed o Dromo

DRO. Quid o Dromo? feci nihil quod dedecet

DAN. Iudicio sisti te spondes? Dro.spondeo

Dan. Quin iam? Dro.placet. Dani.promitte

DRO. promitto.Dan. Veni

Triliterē. trium literarū homo sur scilicet. Hoc enim nomē continet tres literas. Plaut⁹ trium literarū homo sur trifurcifer, in aulularia. Literas auctore Prisciano li. i. elemētorū uocabulo nuncupauerū ad similitudinē mundi elementorū, sicut ēm̄ illa coeuntia om̄e corpus perficiūt, sic etiam hæ coniuncte literalem uocē quasi corpus aliqd cōponūt. Hoc uero interest inter elemēta & literas; q̄ elementa proprie dicunt ipse pronunciationes, note autē earū literā, & hec indeclinabilia sunt tā apud gr̄acos q̄ nostros Diuus Hieronymus eos uocat abecedarios qui literarū seriē atq̄ ordinē prosequunt. Syllabarios tero qui syllabas ipsas colligere & syllabatim legere incipiāt. Nominarios eiusmodi hoies qui integra nomina proferāt. Dabimus (inquir) in nostra etiā lingua similitudinē qua cōsequētia huius ratio patescat in literario ludoubi pueri prima elementa suscipiūt. Abcedarii dicunt quidā, alii syllabarii, alii nominarii, alii iā calculatores appellātur, & cū audiuerim⁹ hæc nomina ex ipsis qui sint in pueris pfectus agnoscamus. Similiter & in liberalibus studiis cū aut locū recitare aut allocutionē uel laudē aliasq; per ordinē materias audierimus, ex materiā nomine profectum adolescentis aduertimus, hac tenus Hieronymus. Sed Augustinus item abecedarium uocat ordinē illū literarum quē pueruli condiscunt. Quod & Fab. itidem Fulgentius in mythologicis sequitur. Ordinē autē hunc literarum syllabarum & nominum diligenter ac docte Manili⁹ expressit his uerisibus. Ut tridibus pueris monstratur littera primū. Per faciem nomenq; suum componitur usus. Tunc coniuncta suis formatur syllaba nodis. Hinc uerbis structura uenit per uerba ligandi. Tunc rerum uires atq; artis traditur usus.

ACTVS

Infamia
notantur

Fama leditur. integritatis probitatis estimatio in minuitur, hinc idonei scriptores frequenter infames quum probitas suspecta habet famulos appellant. Rariuscule autem famosus in bona partem assumitur, licet Apuleius in undecimo scripsit in eandem significantiam. Virgilius alioquin grauis & sobriae religionis obseruatione famosos, consimiliter Firmicus Materius in secundo famosos oratores appellat famigeratos & inclytos. Plinius quoque in epistolis famosam causam dixit, claram & illustrem intelligi uolens. Beroaldus latius in Suetonii & Apuleii commentariis, cui subscribit Pius discipulus in Plaut. commentationibus, ramet si non in qua euariantia doctrina praceptoris tradere uideatur, quod & summa modestia & optima ratione facit. Pausanias in attica ut refert Picus iunior in commentariis suis nunquam satis laudandis memoriae tradidit Athenienses famae dedi casse templi. Et sane fuerunt Atheniensis supersticiosiores alii. Recepit enim aliorum deorum cultum, & proprios etiam atque peculiares ipsi conametis sunt. Scribit idem Pausanias, plus illis studii in diis colendis quam aliis fuisse nationibus, eos uero Atheniensis imitatis sunt romani, qui alienas ceremonias etiam deuotarum gentium libenter admittebant, & praecepit Atheniensis, a quibus primo leges peritum miserunt. Obscuras. obtenebras obnigras. Viro. subaudi mihi, & uehementiam arguit reticentia ex commotione indignabunda ut quotidianus comprobat usus.

Famam, commutando in infamiam. Hi uero notantur infamia, qui ab exercitu ignominiae causa ab imperatore eo uel cui de ea re statuendi potestas fuerit dimissus erit. Qui artis ludicrae pronunciandi uel causa in scaenam prodierit, qui lenocinium fecerit, qui in iudicio publico caluniare praevaricationis uel causa quid fecisse iudicatus erit, qui furti, qui bonorum rapitorum iniuriarum, de dolo malo & fraude suo nomine damnatus paue erit, cum plerisque aliis casibus seu modis, quos Iurisconsultus Julianus examinuisse enumerat li. ff. tertio. l. i. titulo, de his qui notantur infamia. Magistratus ueterat, contumeliam scilicet aut conuicium inferre uel dicere, que iniuria significantia secundum iurisperitos continentur. Si quidem uel re uel verbis iniuria fit, re quidem quotiens manus inferuntur. Verbis autem cum conuicium dicitur. Sunt autem magistratus appellandi quibus in re publica liberandi iudicandi & iubendi est facultas, & maxime iubendi. Nam iubere ceteris imperiosius est, ut sentit Aristoteles quarto politicorum capite penultimo. Quanquam idem Aristoteles non uult ut de uocabulo ut qui proprie uel impropre magistratus dicantur magnam agit mus contentionem, ut tamen lectoris animus uarietate materie oblectetur de his ipsis magistratibus non nihil referentes semitam paruimper egredetur. Cestus primum quidem a Deo optimo maximo omnium domino qui solus omnium optimus magistratus est & gubernator potestate oem iudicandi regendique auctoritatem hoibus data. Proverbiorum libris legitur Per me reges regnant & conditores iusta decernunt, & apertissime Paulus

S E C V N D V S

L

omnis potestas a domino deo est, & q̄ resistit potestati, resistit deo. Atq̄ eo
 dem spiritu uicarius ecclesiae. Subiecti estote omni humanæ creaturæ pro
 pter deum sive regi quasi præcellēti sive ducibus quasi ab eo missis ad uin
 dictam malorum, laudem uero bonorum. In quem pariter sensum diuina
 ex alto sapientia intonat, Audite ergo reges & intelligite discite iudices
 finium terræ &c. paulo post subdens, quoniam data est a domino poe
 stas uobis & uirtus ab altissimo qui interrogabit opera uestra &c. Cum Pōficalis
 autem summi illi duo magistratus, pōficalis scilicet dignitas & imperia dignitas
 toria maiestas illa quidem per superbenedictum saluatorem nostrū in apo Impatoria
 stolorum principem eiusq; successores ueluti melioris regni sui quod non maiestas
 de hoc mundo erat uicarios, hæc uero in romanorum imperatorem (qui
 magistratus hodie penes germanos est gerente illum post diuum patrem
 Augustum iam multis annis magnanimo Maximiliano austrio, de cuius
 acumine ingenii corporis robore rerum q̄ & linguarum peritia pruden
 tia iustitia fortitudine temperantia liberalitate clementia pietate fide fo
 derum ictorum obseruantia reliquiasq; in hominē rarissimis in principe rarissi
 mis uirtutibus adhuc imbecillitatem ingeniali mei cogitans referre
 quippiam contremisco) per romani populi consensum, ueluti mundi huī
 & terrestris regni dominum translata est, ut uidere est in l.i. ff. de constitu.
 prin. §. Sed & quod princi. insti. u. de iur. nat. c. cuncta & c. per principalem
 ix. q. iii. commode & ut res causæg singulorum expostulare uidebatur
 ubiq; locorum & terrarum adesse non potuerūt. Ideo auctoribus eis ma
 gistratus quas nunc iurisdictiones appellamus diuisi sunt. In summos sci
 licet seu maxios q̄s iuris periti sup illustres uocant. Continet aut̄ magistra Diuilio
 tus maximus principis appellatione, quippe hac dumtaxat appellatione magistratu
 papa & cæsar significantur ut sacris iurium literis proditum est, Hunc ue um
 ro summū magistratū a principio cētū uiri senatus romani post dictato Principis
 res patriciūq; gessere, in maiores & illustres, quorum hodie in loco cen appellatio
 sentur reges & cardinales, patriarchæ & primates ad latus summi magi
 stratus sedentes, ut olim senatores præfecti prætorio orientis uel illyrici Superillu
 præfecti urbis questores & comites donationum. In magnos & spectabi stres,
 les ut olim erant pretores præfecti uigilum proconsules, præfecti augusta
 les, præfecti ægypti, comites rerum priuatarum, comites orientis & comi
 tes prouincias regentes, hodie uero duces marchiones comites & baro Illustris
 nes, cardinales in prouincias missi, archiepiscopi, episcopi. In clarissimos
 qui parui magistratus appellantur, ut præfides prouinciarum, & hoc no Spectabi
 stro æuo hoc habentur, in ordine terrarum rectores, & quos uulgo capi les
 taneos uocamus, item præpositi decani. In minores præterea & infimis, Clarissimi
 quales sunt defensores ciuitatum ut uulgo dicitur burgimistri, & inter Minores
 ecclesiasticos parrochiani. Ex infimo uero seu minimō magistratu cenſen
 tur municipiorum regentes, & ex sacerdotibus priuati, qui simplices etiā. Infimi
 (appellari solent. At hæc de magistratuum differen

L ii.

A C T V S

tia obiter dicta sunt, ne omnino nostri temporis ratione mignoremus, qd plerumq; fieri solet, dum nimis impēse externa & quodammodo ipsa ue
sus tustate uetustiora perquirere conamur. Suis. Caius Iurisconsultus in
quit. Sunt quadrupedes quæ gregatim pascuntur, ueluti oves capræ bo
ues equi muli asini. Sed an & sues appellatione pecudum continentur quæ
ritur & recte Labeoni placet contineri, sed canes inter pecudes non est, lo
ge magis bestiae in eo numero nō sunt ueluti ursi leones pantheræ, elephā
ti aut & camelii quasi mixti sunt. Nam & iumentorum operam præstant
& natura eorum fera est. Sus genere cōmune est, putaturq; prima hostia
suisse, quia rī tu semina eruerat, ut est apud Pythagoram Otidianum. A
sue lucula per diminutionem, qua uoce Plautus, alii usi sunt. Item suarius
suum custos. Et quia sues extremae sunt libidinis factum est uerbum suba
re, quod libidinari significat. Hinc subarii dicuntur in muliebres amores
fluidi. Sus græcæ dicitur v̄g olim θυτης, ab illo uerbo θειον quod est immo
lare. Nam a suillo genere (ut iam dixi) immolandi initium primum
sumptuose uidetur, de quo latius Ouidiani interpretes, & Pius in aulu
laria Plautinarum fabularum lepidissima

Bos. cuius diminutio est bucula. Seruius bos inquit anomalum est
Nam bos in bobus producit primā syllabā, in reliquis casibus corripitur
prima. Scribit formā bou Varro li. ii. ca. v. Columella uero li. vii. ca. i. Bos
inter tria ḡnā pecorum omnibus p̄cipua numerat. Bos enim nobis terrā
colit, sine cuius opera agricultura oīo difficilis esset. Hinc Hesiod⁹ quoq;
pacio domum exprimere uolens cecinit οὐκον μὲν περιπτεραὶ τε
βοῦται ποτίσαια hoc est domum quidem in primis mulierem & bouē ara
torem, hic quidem præcipue ad uitium, illa uero ad liberos, dans per mu
lierē etiam uirū intelligere, & per bouē seruum & cætera ad cōparādam
uitū necessariā possessionē, qd partim in secundi prima relatiū est. De
decer.

Dedecet. inconueniens est & inhonestū, ac si diceret nihil feci alienū boni ui
ri officio, cōtrariū decet quod significat aptū esse & consentaneū tā temporis
q; personæ. Consistitq; in factis dictis uultu gestu & incessu. Spondes.

Spondere. promittis, quo in significato uulgo capi solet. Significat uero proprie ut
Varro docet dicere, & a sponte id est uoluntate deducitur. Hinc sponsus
consponsus sponsa sponsio & sponsalia deriuantur, & qui spōnderat
filiā despondisse dicebat, q ex spōte eius. i. uolūtate exierat.

CHORAVLES CHORVS

Mul̄is, poetis & sacro

Phœbo referte gratias

Phœbo referte gratias. Concordat sere cum præcedentib; chorus.
Nam poeticum studiū laudat, malarumq; aduersarios carpit. Quanquā
poetarum lectionem receptissimi probatissimiq; uiri dissuadent, nō tamē
omniū nō christianorū sed gentiliū & cæterorū omniū, qui mollia effera

aut distrahentia & maledica scribunt. Nam ex his omnibus poetis quos
præcedēti choro nūerauimus, qui ad optimæ ciuitatis formādos aduleſē
tes & ciuiū liberos præcipue sunt admitti mortales, doctrinæ epopœi
& puriores hymnographi, ceteros iubent Socrates & Plato ab optia ciui
tate esse pellendos, de quo post Basiliū magnū. Picum iuniorē. Iacobū
Fabrum auunculum meum legēdum censeo in apologia, quam nuper co
tra non natos, non ueros, sed creatos & nudos poetas quosdā æquissimo
iure conscripsit. Musis. Musæ nomen Plato. μῦθος quod est inquire Musæ
retractum putauit. Eusebius a μύθῳ qđ honesta initiari doctrina potest in
uenire. Nouē aut̄ eas qđ uulgatior opinio recepit suisse Iouis & memoræ
filias in theogonia fabulaq̄ Hesiodus. Diodorus Siculus historiographus
puellas nouem numero asserit, quæ Osiridēm sequerentur musas appella
tas, cantantes & ducentes choreas. Alchimæon & Eusebius & Musæus de
illis diuersa quorum hic duo genera commentus est, de numero etiam nō
leue inter gentes dissidium, namq; plurimi nouem. Varro, Pausanias Cē
sorinus tres tantum existimauit, uariis omnes cōiecturis moti, quas perq;
elegantí suo de musis syntagmate Lilius expressit. Cicero in natura deo
rum quatuor asseuerat, quæ fuisus Picus noster iunior explicat in cōmen
tariis hymnorū suorum, qui hymnis uniuersa pene & diuina & natura
lia & moralia præcepta comprehendit. In commentariis tero nō tam the
ologica dogmata & uocum significantias quā fabularum mysteria græ
cis citatis scriptorib⁹ Athenę, Eustathio, Stephano, Dionysio, & hoc ge
nus aliis apertissime demonstrat. Iccirco cum christianos christiana poe
sis deceat, si in locum gentilium lasciuorumq; poetarum hi Ioannis Fran
cisci Pici hymni in scholis, ubi tēneri puerorum animi instituuntur succe
derent, facile in bonos plæriq; omnes euaderent. Quoniam quo semel est
imbuta recēs seruabit odore. Testa dīt, atq; adeo a tēneris astuescere mul
tum est. Et illius ergo Aldus Manutius Romanus amator bonarum lite
rarum incomparabilis (qui anno ab hoc superiori sexto mihi Virgilium
& Pontanumenchyridia ad archetypam ueritatem) quia prælo suo vul
gati ex celeberrimis Venetiis tergestum muneri misit, postquam non in
gratiae de Cæfare nostro glorioſissimo germanicisq; rebus quæ tunc
meliores erant, & ſolliciores imminebant, propter ſuperſtitē, sed non mul
to post prohdolor ſublatum immaturo luctuosissimoc; totius christiani
orbis fato Inclytū Philippum Austrium regnorum Hispānæ regem ca
tholicū sermonem fecisse, erat enim Ald⁹ ipse cæfaris cū primis germano
rūq; obſeruātissim⁹, qđ ingenuē fātē & affariū probāt cū plurimē eius
literę tam Cæſari & cæſari proximo antiftiti nostro Gurcēsi q̄ Ioāni Col
lauio ture cōſultissimo quōdā patrono meo. Ioāni fruticeno eruditissimo
ac binę mihi trāsmisſe, christianos poetas cura sua impreflos statuit, publi
care, ut loco fabularum & poetarū gentiliū tēnera puerorū artas illis im
bueret, ut uera pro ueris & falsa pro falso cognosceret, atq; ita adoleſcē

A C T V S

uli non in prauos & insideles, quales hodie plurimi, sed in probos & orthodoxos euaderent. Cæterum Lilius in syntagma suo musarū nomia cognominaq; quorū apud poetas s̄epe fit mentio recenset, q; illis collegiſſe se dicit, quibus est fœcūdius ingenium ad gentilium errores explodendos, itē placēt q; de musis in Fulgentiū Pius annotauit. Nos aut̄ musarū nomina & cognomina in postremo choro ibi uerat musa sequacib; industriis referēda seruamus, amplam facturā modo de poetis poetarūq; lectione mentionem, non nostri sed aliorum uerba locuturi.

Poetis. Poetæ nomen ut Picus in cōmentariis suis refert apud antiquas nationes celeberrimum fuit, idē enim poetæ & theologi & religionis ma-

Poetæ no- gistrī, sic Orpheus Linus, alii, quos poetas dicimus theologos appellabāt, mēclatura & orphicæ quoq; theologiæ apud Platonicos crebra mētio, & apud Ari stotelē sub theologi nomenclatura citata eorum testimonia leges, postea factum ita & carminis auctoritas & usus obtinuit, ut hi qui sapientes dice bantur, nec ceremonias deorum nec oracula canebant, sed rerum indaga bant causas, & de natura etiam sublunari disserebant, uigilias suas & mo numenta exactis carminibus memorie posteritatis commodarent, in hoc numero Empedocles, Parmenides, alii, ubi uero philosophi gentium pro fa oratione sunt usi, poetæ nomen ceperit uilescere, quoniam hi qui carmina cudebant, relictis naturæ studiis fabulas amplexi sunt. Homerū ea ex pte secuti, q; uulgī aurā captans suis poematis uana pmiscuit eidē, alia ex parte aduersati, qua uel naturali uel de morali philosophia dulcissime ce cinit, & prætere a se solos poetas appellant, obscuraruntq; professiōem alioqui suapte natura fulgentē, sed uinā peius Homero non cōmisserint posteriores poetæ, qui de omnibus uitiis carmine dissenserūt, adeo tū professionis nomen infamarunt, quo genere græci multi latiniq; peccarunt, uixq; obtentum apud philosophos & Platone & aristotele intercedentibus quin ipsum nomen poetæ ranq; ab eorum studiis abhorres expolodere tur. Apud nos quoq; multis sibilis eiectum fuisset, ni tot præclarī uiri desertæ quasi artis patrocinium suscepissent, & re ipsa monstrassent poetæ nōmē ea esse natura, non modo cum fabulis uanisq; commentis, non cum libidi nibus & anilibus nugis amicitiā ineat, sed cum ratione morum cum ueris historiis, cum naturæ decretis, cum diuinis placitis cōmerciū & arcuissimū quidem atq; cognatum habeat. Rectiusq; appellare theologum qui de diuinis carmina cudit q; poetam, & eum qui de natura differit carmine philosophum naturæ secreta ratione uestigantem q; poetam, astipulante

Theolog⁹ Aristotele inter artis poeticæ initia. Nihil aut̄ cōmune est Homero & Em pedocli præter metrum, quare poetam illum quidē uocari iustum est. Phy siologon uero magis hunc quam poetam, uerum illis qui a uera unius dei religione abalienati in fallorum numinum adoratione frequentes erant manus omnino succensendum, quando eum quo tameti falso tenebantur cultū prouehebant, quæ uero par poena delictis nostratim q; uel spurcis

SECUNDVS

LII.

libidinibus decantandis omnia contaminant, diuinam legē diuinacq; elo-
quia uel ignorantes, uel malo spiritu acti superbia & contemptu quodam
prætereuntes, dicentes, & sacrī literis & christianis poetis parum elegan-
tia inesse, & gothicū ac barbarū nescio quid adhuc redolere. Non in-
fior ego immo cū doctissimo suauissimocq; patriota meo Beato Rhena-
no, cuius cū frequens memoria tum uerbis ueluti atticis libenter utor, nō
strates illos poetas paulo ineptiores, & ab elegantia illa prisca & romana
quæ cū imperio sensim imminuta est temporum infelicitate sēpe lapsos
sed nonne ipsa quæ in eis est eruditio oppido q̄ sancta tanti fieri meretur?
ut nullis uerborum cōpta lenociniis, mente em nō lingua reponunt opes
Genuino igitur suo cultu bullatis & ut Flaccus inquit canoris gentilium
nugis longe sit gratiō, amabiliorq; hinc decreta canonica sedulo admō-
nent scholasticos ut humilitate induiti christiana discant non contemnere
qd̄ tribus diui Augustini rationib; astruitur, q̄ habetur dist. xxxviii.c.

sedulo. Ioannes Geiler doctrina uera & opere exemplari consummatissi-
mus concionator ita poetica laudat nostrum ingenia. Si affuerit (inq) Iudicium
dei amicitia quæ eos furorem hunc poeticū laudabilem utiq; sursum di-
rigere in laudem dei sanctorumq; eius compelleret, in quo solo putat po-
etas Plato in re publica admissum iri debere. Si inquam talis dei esset iun-
cta amicitia summe placenteorum ingenia. Sed pauci admodū sunt, q̄s
non detineat adulterina haec nescio quæ in legendō poetas uoluptras, vīcī
adeo ut fere omniū aliorū quæ sunt fidei nostre nihil in affectum etiam si
mira de eis scribant & loquantur instar prædicatorum trahāt. Utinam po-
etas tales quales fuerunt Hieronymus. Augustinus. Chrysostomus & eis
similes nutrit̄ ret nostra ætas, utiq; aurea es̄t. Sed Tibullos sed Propertios
sed Catullos, sed Martiales & Ouidios nobis gignit terra hæc maledicta
hæc ille. Jacobus Faber Stapuleñ, pro sua & multorum salite quodā loco
sic confitetur, reuera diuina lex & diuina uolumina deberent esse nostra
carmia, nostræ meditationes & iuges laudes tota ḡ nostræ fugitiuae & mo-
mentaneæ peregrinationis in hoc stadio probationis nostræ, carmina hæc
quam dulcia erunt in altero seculo, q̄ amara q̄ luctifica Tibulliana & Ca-
tulliana & quæ eiusmodi sunt. Prima illa uitæ lectio, ad impurorum auto-
rū qui Venerē olent cīnedos & impia dēmonum flagitia, sine quorū no-
minib; nullū carmē pulchrū putat, nullū concinnū, nullū belle sonans,
crassius ingeniu Phrygio illa Myda habentes, carmina sunt mortis, sed
mortis secundæ & perpetuæ mortis lectio. Hinc non inique Socratica lege
fictoriibus fabularū episcopi & speculatorēs quos uulgus superintenden-
tes uocat dati sunt, ei⁹ uiri ingenium uariosq; sermones immortalitati scri-
ptis suis Plato tradidit, cum ipse literā Socrates nullam reliquerit, ut Cice-
ro in dialogis testatur. Cuius quidē legis uerba hæc sunt. Sint qui fictori-
bus fabularū præsint, & si quas bonas fecerint elegant, reliquasq; abiciat
electe per nutrices & matres pueris narrabūtur, reuident aut̄ quas Hesio

A C T V S

dus & Homerū reliquias poetarē effinxerunt, hi nanciā falsas fabulas effinxerē, quae quotidie circūferuntur, damnari em oportet, præsertim cū quis non bene mēritur, huic legi eam sociat quae est de poetis ē re publicā pellēdis, quam breuitatis causa omittit. Nam si quorūvis probatissimorum auctorum in hac partem bene & sapienter dicta recensere uellem, profecto plus æquo liber adolesceret. Satis igitur his compertū est impudicorū poetarū & auctoriū eorūndēq; professorū fugiendā lectionē damnandam, & execrandā esse summopere, contra quos extat pudici & christiani poetarē baptistæ Mantuanī carmen omnibus ut censeo notum.

Sacrum

Sacro. sanctio hoc loco, aliquā proexecrabilī ponitur, ut illud Aurisera famēs. Phœbo. Sol uariis nominibus dicitus est, phœbus a splendore Apollo. Hyperion. Titan. Osiris liber. Mithra. Delius. Cynthius & cetera nō parū multa Macrobius. Capella, alii differūt. A locis autē ut plurimū indita cognomina. Delius em ab insula, Cynthius ab insula, sed rectius a monte & si qua eiusmodi. Referre gratias. Plau. Si merito meo referre studeant gratias contra. Recentiores qui tradunt gratiā tantū cū refero, non gratias dicendū, & cū habeo gratiā uel gratias, cū agouero gratias solū, dicuntq; tum a nobis referri gratiam, cum factō factū, re rem com pensamus. Agere uero gratias acceptorum beneficiorum gratitudinem ostenderē. Cicero. Immortales tibi gratias ago, agamq; dum uiuā. Habe re gratiam uel gratias esse animū accepti beneficij memorem habere. Teren. Id gratum fuisse aduōsum te habeo gratiā. Quintilia. li. v. Habenda his quoq; gratia est per quos nobis labor detracitus est. Debere autē gratiam uel gratias ob acceptum beneficium alteri astriculum esse ad gratiam referendam. Exempla scatent & profluunt omnigenos scribendi genere.

Visus nequit infirmitas

Apollinem contingere

Illiterati cecitas

Nequit poetam cernere

Infirmitas. imbecillitas. Scita est & perelegans comparatio. Visus, uisionis, quae est in uisu coloris deprehensio, de uisione uisibiliumq; diffrentia, quam triplicem ex Aristotelis sententiā colligunt pulchra est apud naturales philosophos disputatione, quam rem & carmine explicarunt Luretius & Pontanus, quos non unquam rite interpretari crediderim, quā plenam ueramq; Aristotelicā philosophiā cognitionem habente.

Contingere, deprehendere. Apollinem. solem. Cæcitas. insicia.

Illiterati. non literis exulti, contrarium literato, quem nostri ita distinguunt a literatore, sicut græci grammaticū & grammatisam, & illum quidem absolute, hūc uero mediocriter doctum existimat, quorum opinionem Orbilius exemplis confirmat, quae Caranæus obseruauit, ut est uidere in quinto eius in secundum commentario.

T E R T I V S L I I I .

Cernere, uidere, aestimare. Plautus, cernit dixit pro depugnat, digladia
 tur, contendit, qua quoq; dicendi figura usus est Maro cum ita cecinit. In Cerno
 ter se coiisse uiros & cernere ferro. Poetam. de poetis superius satis
 fortasse q; uel locus ipse exigat. Sed (quod spero) non inutilis, nec quidem
 ex mea sententia que reuera nulla est sed ex probatis auctoribus metio fa
 cta est, & quia inter haec cōmodae uocis illius deriuatio summis dumtaxat Poetæ ap
 ut aiunt labiis in principio tacta non est explicata. Hic igitur eam exequa pellatio du
 mur, ne qd ad rem ipsam expositionisq; munus accedit, propius relatum plex
 uideatur & intradum. Poetæ ergo appellatio duobus accipi modis potest
 Primo generaliter, ut eum poetam dicamus, qui saluo rerum & uerborū
 decoro ex arte carmina facit. Nā poetæ nomen sumptū est a uerbo græco
 $\tau\omega\epsilon\omega$ seu $\tau\omega\tau\omega$ quod significat idem quod facio ac creo, unde in sym
 bolo sicut nos factorem coeli & terræ deum uocamus, ita græci poetam,
 hinc qui fragmentis omisssis carminis artem & decorum obseruantes poetæ
 uocari possunt, Lucanus, quem Seruio teste multi negant esse poetam, qd
 magis historiæ seriem texuisse quam figuræ studuisse censeatur. Altero
 modo specialiter, qualis dicitur qui beneficio solius naturæ & ingenii sine
 doctore furore ductus poeticus de quo Platonicus non parū multa admirandas & nouas res debito artis suæ exprimit, eiuscmodi autem poetæ
 gentes iusto dei iudicio non habuere, sed hebreorum poetæ quibus sapiē
 tia concessa erat atq; prophetia, gentibus uero eloquentia dumtaxat. At
 postq; uenit plenitudo temporis admirabilis sententiæ maiestas spiri
 tu sancto cooperante, ueris & perfectis poetis cōscripta est, quos malo dæ
 monio acti pauci adhuc receperunt, Quotquot autem receperunt eos testi
 monium mihi locuples afferre possunt, uehemetiorē illis inesse uim ad be
 ne feliciterq; uiuendū sub puris & nitidis uerbis ob sententiā grauita
 tē q; gentiliū bullatis fabulis qquo pactio etiā fucatis, nihil enim tā contra
 riū luci q; tenebræ, nihil quoq; inuisum æque deo q; mēdaciū. Quod qquo
 modo excolas interpteris & uestias mendacitū quin sit haud efficere potε
 ris unq; quā rē Stapulensis noster & in Dionysianis scholiis & psalteriis cō
 mentariis, & alibi frequenter annotauit, uocas nos ad diuinis studiis cultu
 rā, qd solū nō uoluptratē modo & urilitatē, sed summā pollicet felicitatem
 Nam quis sacra eloquia & uniuersa prophetarū oracula, idem inquit, in pri
 mo oclionario diligenter rimant, toto desyderio toto mētis affectu te que
 rūt, q; grāmaticæ incumbūt linguae querūt peritā, qui logicæ ratiocinādi
 facultatē rhetorice aptā accōmodatamq; locutionē, phyllicē rerū motus
 & sensibilium rebus agnitionē, musicæ sonorū harmoniā & aurū lenocini
 um quoddā & oblectationē, arithmeticæ numerorū proprietatē, geome
 trię magnitudinum rationem, astronomię & opticæ astrorum & uisibilium
 rerum quandam perceptionem, & haec uniuersa beatum efficere non pos
 sunt, quia non deum ex toto corde qui est finis omnium & omnis finis, sed
 quæc; propriū peculiaremq; finem requirit, haec ille, & a nobis eo potissi

A C T V S

mum relata, quo cum graui sententia studiosa iuuentus finem ingenua
cuiusvis artis finem agnoscat.

Musis, poetis & sacro
Phœbo referte gratias,
Hincho hostis est audaculus
Qui nescit ullas literas
Poeticis ornatibus
Poeta uincit viperas
Musis poetis & sacro
Phœbo referte gratias.
Nisi fuisset uatibus
Infensus & contrarius
Thersita siue Zoilus
Nil esset illis clarus

Musis poetis & sacro Phœbo referte gratias. Intercalaris hic uersus dici potest, quia frequenter repetitur. Similes habent bucolici poetæ. Vir. Ducite ab urbe domū mea carmina ducite Daphnī. Calphurnius. Can tet amat quod quisq; leuant & carmina curas. Hostis. Marcellus. Hosti mentū est æquamentum, unde & hostes dicti sunt qui ex æqua & legitima causa pugnam ineunt, & manus conserunt. Plaut. in asinaria. Par pari ho stimentum datum est, opera pro pecunia, unde & hostire dicitur. Idem in eodem, quin primitto inquit hostire ut merueris id est æqua reddere. Ab hoc uerbo hostire fortassis hostia uocata, eo q; hostiunt & redhostiunt ad uenientem & recedentem, hoc est accipiunt intro & reddunt foras. Scribitn Aristophanis interpres appellari hostia latinis a uerbo ostizomae id est p̄mtere, qd̄ inter p̄mendū foras & intus admittūt, ab eodem uerbo hostire quod significat æquare deflectitur hostiorum lignum, est id quo modiale triticum exequatur. Pompeius redhostire referre gratiam, quod Pius Bononiensis. ex quo haec excerpimus probat auctoritate Neii. Ennii. Pacuuii, aliorum. Qui nescis ullas literas, quoniam scientia quævis Aristotele teste nullum habet hostem præter ignorante. Litterarū genera se p̄tē præcellunt quæ cū doctoribus suis hisce ueteribus continētur uersi culis. Moyses primus hebraicas exarauit literas. Mente phœnices sagaci considerūt atticas. Quas latini scriptitamus edidit Nicostrata. Abrahā syras & idē reperit chaldaicas Isis arte nō minore protulit ægyptias. Gul filia p̄opsit getarū quas uidemus ultimas. Viperas. Viperæ serpētis genus qd̄ uipariant dicta, quanq; id non omnibus receptum uideo, uerū

Hostire

Literarum
genera

T E R T I V S

LIII.

id ut credere debemus solerti diuinitatis prudentia factum est. Nam quæ Pulchra de & timido animo sunt & esculenta ea omnia foetuosa fecit, ne assiduo esu uiperis & deperiret. Contra quæ & seu maligna sunt, ea uoluit parū esse foetuosa, alatis serpē unde situt lepus quem omnia uenantur fera, ales, homo tam ferax sit sola tibus quæ ex omnibus bestiis cum grauida est et iam impleatur, & aliud foetu in utero gestans pilis testiculum, aliud nudum, aliū tamen non formatum, aliū cōcipit & lepus quidem talis est. At leæna ualidissimū ferocissimūq; animal semel in uita unum parit. Nam una cum foetu uterum e mittit, cuius rei causa est hæc q; catulus leonin? ubi moueri in utero incipit, cum habeat unguis longe acutissimos ex omnibus seris uterum lacerat, augescensq; magis ac magis imprímendo exulcerat, ita ut ad postremum dum partur adest nihil uteri relinquatur incolume, quare si uiperæ & alati arabiae serpentes ita gignerentur, ut ipsorum natura fert, non esset hominibus uiuendi facultas. Nunc autem cum libidine agitatur & per paria coeunt, fœmina collum maris in emittenda genitura comprehendit, sorbensq; non prius dimitit q; deuorauerit. Et mas quidem hoc modo perit, fœmina uero tale luit masculo pœnam, q; filii dum adhuc in utero sunt patrem ulciscentes matrem ambedunt, eiusq; alio ambe sa ita partum faciunt. Cæteri serpentes qui non sunt hominibus perniciosi oua pareunt & magnā uim foetuū excludunt, atq; uiperæ per uniuersum orbem terrarū uisuntur. Alati uero serpentes nulq; alibi nisi in arabia aut certe non adeo frequentes, hæc Herodot. Tu uero pro uiperis osores bonarū literarū accipe, nec scitius in uidi cōparari possunt q; uiperis. Nā quicad modū tradūt uiperas uêtre (in quo genitæ sunt) corrolo nasci, eodē modo liuor oppressum ambedit animum, hinc inuidioso nulla affertur molestia, cū præcipuum & intestinum inuidi malum sit, & ego cum Dinarcho Plautino maelum mihi inimicos inuidere q; me inimicis meis. Nam inuidere alii bene esse, tibi male esse miserum est. Qui inuident egēt illis quibus inuidentur rem habent. Hinc patet ut Pius inquit Acronis error qui scribit Horatiū innouasse uerbū id inuidetur, cum hoc sit Plautinum uerbū. Nisi is Acron intelligat Horatiū excogitasse uerbū, quod quidē priscū erat, sed abolitum, quod sua tēpesta te celserat in desuetudinem. Infensus. hostis, persecutor. Proprie autē dicuntur infensi qui nullo modo dimitunt iram etiā in morte, nisi ulti fuerint illos, a quibus se lessos putant aut sciunt, & infensi, ut Seruius uoluit pl. sunt q; inimici. Thersita. fuit loquax osor & censor iniquis omnium suæ tempestatis ingeniorum optimorū & probatissimorum ut græcis cōstat monumentis. Zoilus. qui Homeri dormitiones collegit, unde de factu nomine Homeromastix est appellatus, uerū caluniator ille zoilus meritas linguæ suæ pœnas dedit, ut apud Vicitruium legere licet. Sed & idem Virgilio accedit cōstat, qui & ipse habuit Virgiliomastiga cognominatum caluniatorem. Ex quo nos qui infantissimi præ Homero atq; Virgilio sumus æquo animo maluolorum emulationes ferre debemus,

A C T V S

cum nulla uirtus sit quæ liuoris dentes possit euitare. Clarius. compa
ratiuus modo proprie exponit per suum positiuū adiecto aduerbio ma
gis ut clari^r magis clarum, maius magis magnum, & tunc infert suum po
situum, & eo modo grauius dicitur magis graue, ut terra, & leuius magis
leue ut ignis. Secundo comparatiuus exponitur improprie per contrariū
sui positiuū & aduerbiū minus ut melius minus malum & maius minus
paruum & tunc non infert suum posituum, sed potius sui positiuū opposi
tum, & hoc modo grauius dicitur minus leue, ut aer ad ignē, & leuius mi
nus graue ut aqua ad terram. Subiecta uero materia huius discrīmē acce
ptionis secum affert, ut & aliis solet multis.

A C T V S Q V A R T V S

D R O M O P E T R U C I V S

Salue perite iuris, & miseris pater
Patrone, consul rhetor, & legum sciens.

Salue.

Salue. Incipit catastrophe quæ est conuersio rerum ad iucūdos exi
tus Nam Dromo ductu Petrucii aduocatus auari & perfidi, liberatus ab
imperitione Danistæ patefacta circa finē ultime sc̄enę cognitione gestorū
letū & iucundum affert fabule finē. Salue uerbi est quo tam accedētes
primo congressu q̄ abeuntes salutare possimus.

Perite iuris. auctore Pontano antiqui legū peritos & iuris eos dice
bāt, quib⁹ ab experto noti essent atq; ab obseruatōe ritus patrii leges, mo
res, cōsuetudines, quicq; memoria tenerēt, qua in causa q̄c in negōcio uel
ancipiūt ac maxime dubio uel oppido q̄ diffīcili quid a maioribus uel iu
dicatū esset uel cōstitutū, uel publice etiam sanctitū. Qm̄ aut ab experimen
tis enatæ sunt institutiones ac præcepta ea q̄ longissima, ab obseruatione
sumpta, iecirco multi qui experti sunt, iidē quoq; habent periti. Inde enim
nomen ipsum est deductū, qui uero aut parum aut nihil fere experti, impe
riti, rudesq;. Hinc philosophorū decreto cōstitutū est, ut in ea arte, faculta
teq; fidem ei maxime adhibeamus, in qua diutissime ac diligētissime uer
satus, plurimacq; etiā expertus sit. Itaq; apud Maronē quanto cum superci
lio dicit. Expto credite. Et Horatius hoies ad agendū hortari cupiēs. Aut
uirtus inquit inane nomen est. Aut decus & preciū recte fert experītis uir
Quo dicto nobis declarare uoluit exercitatissimos quosq; maximisq; in
negociis uersatos omniūt eos maxime esse prudētes, quod usus ipse faciat
experiētiā, hæc ipsa experiētiā peritiam, imperitū autē neminē posse
esse prudentem, quod adulescentia ipsa declarat.

Miseris pater. qualis est bonus aduocatus quinon lucro pecuniaq; ca
pi (ut certe capi nō debet, sicut scribit in decretis canoniciis. iii. q. vii. c. in

fames §. apud urbē Romā aduocatiōis officio insontes defendit, oppres-
fos releuat, sed bone deus ubi sunt illi aduocatiꝝ reuera per pauci sunt di-
uum Iuonē secuti, nec hodie sunt multi, qui sine mercede miserorꝝ causis pa-
trocinātur, de quo non parū multa in pro christiana republika apologia
auīculus meus cōquerit, apertissime demonstrās periculorum iuris pos-
tū: exercitiū. Cæterum patricꝝ noster Sebastianus Brantus homo unde-
cunq̄ eruditissimus & graphicē & uere cecinīt de Iuone. Aduocatorum
tu gloria prima uel una. Solus & e nostra sydera gente tenes. Patrone.
Aduocatus cōmune uerbū est tam accusatoriꝝ q̄ defensoris, qui si inutilis
in foro extitisset uulgo causidicus dicebat, hoc Fabius. At Pedianus qui
defendit alterum in iudicio, aut patronus dicit, si orator est aut aduocatus
Si aut ius suggestit amico, aut p̄sentiā suā, aut procurator si absens nego-
ciū suscipit, aut cognitor si p̄ntis causam nouit, & sic tuetur ut suā. Patron⁹
etīa domin⁹ dicit ut scribit. ff. de iur. patro. hinc tradit Vlpianus patroni
appellatione & patronā contineri. ff. de uerb. sig. Consul. iurisperit
causidicius aduocatis ita cōsiliū p̄prie ascribit, sicut iudic i sentētia, q̄q illa
diuersis rōibꝝ uerti pot in cōsiliū qd̄ q̄ est cōsiliū in sentētia, tñ sentētia ipsa Aduocat⁹
ad iudicū oīo spectat, uimq̄ decernendi atq̄ auctoritatem, hinc poeta in
prima ultimiū actū, sed es solutus iudicis sentētia, item in ultimiū Dromo so-
lut⁹ ex sentētia est. Consilium uero dīrigēdas ad actiones dūtaxat nego-
ciac̄ moderādo ordine ac rōne sua atq̄ ad consulēdī studiū rebꝝ dubiis
ac cōtrouersiis sequēdīc̄ q̄ utiliora uideātur, ac rebꝝ ipsis magis ac magis
cōferre. Recte igit iuriū professores iurisconsultos appellamus, q̄ optimū
ferre possūt cōsiliū, ex ipforū iuriū dispositione, q̄rū ignorātiā at q̄ impru-
dentia plerūq̄ ipse causidicorꝝ actiones de tegunt, quāq̄ s̄penūero pro
uidorꝝ pbiorūq̄ iureconsultorꝝ bonis cōsiliis fortuna it obuiā. Rhetor, is
dicit qui apte cōmodatec̄ dicēdi scientiā habet, qui ue literas atq̄ artem Rhetor
tradit eloquētiae, rhetorice in latiniū transferences tum oratoriā, tum ora-
tricē nominauerunt, ut docet Quintilianus. Cautum erat rhetorem urbe
pellendum. Sotratica lege, cuius haec uerba sunt. Ut poetae rapsodi histri-
ones & tragicī ab urbe pellendi, ita quoq̄ & rhetor, nā quo erit ineptior
atq̄ indoctor, eo plura narrabit & omnia imitabitur, nihilq̄ se indignum
existimabit, non sit duplex uir neq̄ multiplex apud nos, quādoquidē sin-
guli singula faciunt, quare si quis uenerit in nostrā urbē, qui prae sapientia
in omnes sele posset uertere formas & imitari, uolueritq̄ sua ipsius poe-
mata ostentare, uenerabimur ut sacrum, uenerabilem & iucundum, dice-
musq̄ non esse eiusmodi hominem in re publica nostra, neq̄ fas esse ut in
sit, mittemusq̄ in alia urbem caput eius perungentes lanac̄ coronantes

Legum sciens. legalis facultatis cognitionē habens, quam facultatem
astronomi Ioui soliq̄ attribuit, quibus nihil in cœlis est pulchrius. Quid
igitur, ut Ficinus infert, in terris pulchrius est æquo æquitatis legūc̄ inter
prete, iniquo quid contra turpius, qualis hic Petrus fuit.

A C T V S

Petru. Non admodum misero pater, sed diuini
Nam liberi uxor & domus multis egent
Quos cogor educare mercenarius.

Quare nihil me pauper unquam diuinitat
At uade pauper, abi, miser nil me beat.

Dro. Quid si lucri ex causa tibi quid nascitur?

Petru. Potest quidem hoc, sed cedo quid negotii est:

Dro. Nostin Danistam: Petru. sceneratorem malū:
Noui. Dro. trahit nunc me ante iudicem sagax

Petru. Quare: nam oportet sciscitari singula

Admodū

Liberi

Cōtra au
ros aduo
catos

Admodum. maxime. Nam admodū & in primis pro maxime positiūs iuncta exornant locutionem, ut uir admodum insignis, uirtus in primis laudanda est. Liberi. Si quis Iustiniani principis Aug. legerit quę per satyram pene collecta sunt, haud paucas uoces q̄ a nostris grāmaticis apud eum aliter explicatas inueniet. Cuiusmodi hoc est, quo nam signifi catu parentes & liberi accipi debeant. Dicunt em relatione quadā referri filios ad patres, eosq; simili uoce liberos & parentes appellitari. Sed apud ipsos iureconsultos parentes accipimus eos, qui ad quintum cognitionis usq; gradum deueniūt, sicut etiā liberos. Nā pater auus proauus abauus tritauus parētū nomine cēsent. Liberos uero dicimus filios nepotes prop̄ nepotes abnepotes adnepotes trinepotes. Ex quo Paulus iureconsultus in libro de cognitionib⁹. Parentes inquit usq; ad tritauum apud romanos proprio uocabulo nominātur ulteriores, qui nō habēt speciale nomē maiores appellant. Item liberi usq; ad trinepotē, ultra hos posteriores uocāt Vulgatum uero quod a Caelio Placido & Aulo Gellio de liberis tradit, hac uidelicet uoce & unicum significari etiam filium, qm̄ in singulari ualeat & si in plurali proferatur, quod a Sellio in romana historia & Servius Honoratus in Virgiliano carmine asserunt. Educare. alere, & me diā corripit. Tibullus. Et quodcunq; mihi pomū nouis educat annus.

Mercenarius. mercede, lucro patrociniī seu aduocationis meæ, quod mercenariū officium est. At uade pauper. Prohdolor eiusdemodi usus nequissimorum causidicorū sacrosancta augustaç legum auctoritas conminuitur, deprauatur, qui poteribus & diuitiibus dūrataxat huius seculi līnguam operam atcq; consilia sua locant, dant, cōmunicant, uenditāt, pauperum miserabiliumq; causas prorsus repudiantes, & qd deterius, patro ni nōnulli digna etiam proposita mercede cōtra eos a quibus lucrum sperant aduocationis suæ exercitium abnegāt, quod exemplis comprobatur & indies magis comprobatur, uerum non omnes iurisperit eius.

Q V A R T V S LVI.

modi prauis & sceleratis sunt animi, quot em̄ sunt uel in gymnasii fideliter humana iura docentes, uel aliis in locis iustas causas pie defendantes, qui pro nullo ære malum cōsilium aut patrociniū præstarent, aut iniustam ferrent sententiam. Nil beat. non diuitem facit. Attende auaritiam Petru Auaritia
cii quæ lites parit & partes alit, auaritia scilicet uel partium uel aduocato parēs litiū rum. Sicut & Gregorius nonus in procēmio de cretalium lamentatur his uerbis. Effrenata cupiditas pacis emula mater litium materia iurgiorū, Io annes Gerson aduocatos fouentes causam iniustam ut hic noster Petruci us, aut ex culpa perdentes iustam sub furib⁹ aut sacrilegis aut raptoribus compr ehendit. Causa: controuersia & disceptatione mea quam cum Danista habeo, uel ob quam in ius a Danista uocor. Causarum genera M. Cicero ad Herenium exequitur. Danistam. οὐεὶσθος græce fœnerator dicitur a uerbo θαυμάζω id est fœnerator θαυματουργός usura, reperiit & danisticus, unde Plautus in mustellaria danisticum gen⁹ esse teterrimū tradit. In exodo ita præcipit. Si pecunia mutuo dederis populo meo pauperi q habitat tecum, non urges eum quasi exactor, nō usurpis opprimes, si pign⁹ a proximo tuo acceperis uestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsū enim est solum quo operitur ictumentū carnis eius. Nec habet aliud in quo dormiat, si clamauerit ad me exaudiam eum, quia misericors sum

Fœneratorem malum. fœnus exercentem. Liuius testis est fœneratores saepē damnatos multatosq; fuisse apud romanos, qui ait fœneratori res Rodā bus diē dictā esse ab ædilib⁹, q; ex illorum pecunia multatitatis posuerunt natī limina ænea in capitolio. Idem alibi refert latum esse ad populum ne fœnerare liceret. Cato fœneratorem æquauit homicidæ, cū interrogatus, an expediret fœnerare, respōdit quid hominē occidere? Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus faciet p̄positos fœnerationū. Ambrosius li. vii. hexamerō huic uoci comparatiuum dat quod est fœneratior in hæc uerba. Quomodo irrationali uel iniustum est, si permisit nostrum materiale tentari quadam trepidatione fragilitatis humanæ, ut fœneratior potest a gratia per poenitentiam delictorum in hominē redire affectum. Fœnus autem a foetu deductum est, quasi a foetura quadam pecuniæ pariētis. Nam p̄prie fœnus est naturalis terræ fructus. Ob quam causam & numerorum foetus fœnus est uocatū. Sors aut̄ summa cui extrinsecus requirit fœnus. Sagax. catus. Sagaces dicuntur quorum in suscep̄tis negotiis ipsiſcq; in consultationibus ac deliberādis rebus & ueloces & catæ & maxime etiam promptæ sunt agitationes, & tanquam ipſi augurentur præ Sagaces sentiscere etiam uideantur, quodq; catulorū instar ut illi naribus ingenita ab facultate, sic ipſi & præsentiant & prædicant quasi diuinentur futura, quæq; in causis de quibus agitur obuentura sint, unde iidem ipſi & cati sunt dicti. Dicitur autem sagacitas haec ipsa innata uis ad præsentendum, a qua quidem uis præsentiones quedam mentis præfigia dicta sunt, & præfigi animi & præfigio deductum uerbi, quo quidem ipso in malis p̄ser-

A C T V S

tim p̄sentiendis scriptores frequentissime utuntur comici. Plautus in aula laria. Pr̄fagibat mihi animus frustra me ire. Hęc ex Pontano excerptim⁹ eo loco de prudentia, quo neq; solertiā, neq; sagacitatem, neq; astutiā probat esse pr̄udentiam. Non aut̄ omittenda sunt quae ad hanc sententia. M. Cicero prodidit primo libro de diuinatione. Neq; enim illud temere consuetudo approbauerit, si ea res nulla esset omnino p̄fagibat. animus frustra me ire, cum exirem domo. Sagire enim sentire acute est, ex quo sagittā qui multa scire uolunt, & sagaces dictū canes. Is igit̄ qui ante sagit quā oblata res est dicitur pr̄fagire id est futura ante sentire. Inest igit̄ animis pr̄fagatio extrinsecus īiecta atq; inclusa diuinitus, ea si exarit acrius furor appellatur, cum a corpore animatus abstractus diuino instinctu concitatur, hęc Cicero. Cæterum pr̄fagire indiscriminatim dicimus & pr̄fagare, item pr̄fagit & pr̄fagitur. Plautus ī bacchidibus. Occidi animus iam istoc dicto plus pr̄fagitur mali.

Dro. Meo magistro quid referre debui
Octo aureis sumptis, eos non tradidi
Sed credito mercem recepi, & uendidi.
Nunc postulant uterq; utrisq; pernega.

Nequeunt probare uterq; propositum suum

Mercis ap
pellatio Quid referre debui. Quid id est aliquid ab urbe debui referre, uoluit dicere pannum, quem iam uendiderat. Mercem. mercis appellatiōe homines non contineri. Mela ait, & ob eam remāgones non mercatores sed uenaliciarios appellari ait, mercatores scilicet feruū. Cæterum quicquid emitur uenditurue causa lucri merces dicitur. Hinc mercenarius qui mercedis gratia operā pr̄fstat, & sic est substantiū. Si uero qđ ad mercedem pertinet, significat tunc mobile est, & fixo adiungitur ut, Lactanius ī vi. dixit. Mercenariā non esse uirutē, & mercedula per diminutionē, qua uocula male libenter Pius utitur. Item mercioniu cōmercium. Mercor uetur, quod & emporiū, de quo superius. Mercatus quarti ordinis quo Liuius alii usi sunt mercandi actus. Mercalis quoq; & pleraq; alia iam non memorie subeūtia. Merces aut̄ nominatiui, casus est dicta a meredo, quāq; apud iurisconsultos l.i.ff. de contra.emp. & uend. merx legatur, cuius accusatiū pluralē merces. Quidius in heroī, protulit. Nec me crede fretum mercator. postulant. petūt, requirunt uel accusant, ut Danista precipue cui Dromo iam spōpondit in iudicio se responsurum. Vlpianus de dā. infē. Postulare inquit dicitur pro tribunali petere non alibi, Postulare autem pro accusare crebriter apud oratores accipitur, ut annotauit Beroaldus. Idem Vlpianus. ff. de postu. latius scribit postulare est defyderium

Q V A R T V S L V I I .

suum uel amici sui in iure apud eum qui iurisdictioni p̄æst exponere, uel
 alterius defyderio contradicere, qui uero postulare prohibeantur eodem
 titulo copiose traditum est. Nequeunt probare, recte. Nam eis incum-
 bit probatio qui dicunt, non eis qui negant, ut traditiū est titulo de probati
 onibus in librīs. ff. & C. Iustiniano. Propositiū. petitionem, libellum, Propositiū
 & ut nostri dicūt actionem & instantiam. Cæterum postq̄ sententia in ani-
 mis sedit nostris, ipsiq̄ offirmatissime decreuimus re eam per se qui, quæ se-
 tentia erat, efficitur tunc propositū, hoc ipsum autē propositum ratione
 ac uia dirigendi actionesq̄ ipsas moderandi pro suscep̄to negocio con-
 silii propriū est mun⁹, minime uero aut opinionis aut conjecturarū aut sen-
 tentiae ut docent meliores philosophi, tamē alterum pro altero scriptores
 usurpant, licet magna sit differentia inter sententiam & consilium, item in
 stitutū & si propositū & quæ similia, quæ certa nō sunt a grāmaticis quære-
 da, sed ex philosophiæ moralis fontibus exhaurienda. Quod ideo refer-
 re uolui ne qd & ipse olim studiosi adolescētes obfirmate persuadēat poe-
 ticam sibi rite tradere ad quāvis superiorem disciplinā intelligendam fun-
 damenta. Decreuimus hoc loco latius expaciari & e uerbis ac sententia Ia-
 cobii Fabri uiri omni quo incōpabilis puerorū institutionē referre, nō qdē
 ut nobis chartā aucter, sed ut potius quibusuis piis puerorū ingeniorūq̄
 moderatoribus innotescat, quæ uir ille christianæ literariæ reipublice amā-
 tissimus tam de eiusmodi institutione quam adulutorū lectione circa finem
 postremi politicorum conscripsit, ex quo bibliopolæ opera eius permul-
 ta in rē suam quā publicam attentiores rariuscule separant, ut mihi ipsi pri-
 mum Coloniae Agrippine, & secundo in clarissimo Antuerpiensium em-
 porio contigit, qui ethicen Fabri separatam comparari nō potui, addito
 etiam (ut ita loquar) supra sortem scenuscūlo, Poterunt inquit Faber qui
 docendi prouincias suscipiunt suos auditores admonere in grāmaticis q̄
 ad p̄acepta prodeſſe & Sipontinū & Diomedē legi, & tales, necq̄ nimis
 immortādū, ad carmē Virgiliū & Mātuanū alterū, castiūq̄ & cœlibē Pru-
 dētiū, & si q̄ similes, multitudine cōfundit. In oratiōe q̄ liberiori & lege car-
 minis soluta est, epistolas Ciceronis, Plinii secundi, Francisci Philelphi,
 in rhetoriciis p̄cepta Ciceronis, si delectabunt historiæ post sacrā castio-
 res sunt, ut Iosephi & Egesippi, religiosiores Heraclidis & hagiographa,
 in dialecticis logicā Aristotelis ad literam non precariā quæsita a Boetio
 & aliis fidis interpretibus intelligentia. In arithmetica Nicomachū Boetii,
 in musica eiusdem musicam, in geometria Euclidē, in astronomia Ptolemaei
 theoreticen, quæ & magna compositio. In naturalibus moralib⁹ rebus pub-
 licis & re familiari acroamaticorum, physicorum, ethicorū, politicorum,
 ceconomicorum Aristotelis e fonte puri bibantur liquores. Ex his enim
 legitime transitur ad leges, nō ut dicitur quis, nō ut rutilet cocco aut efful-
 geat ostro, sed ut sit fidus incorruptusq̄ iusticiæ minister. Sed q̄ uolet hec
 ad finem deducere superiorē feliciusq̄ ocium præpareſ in librīs Aristoteli

A C T V S

celis quitransmundanorū & metaphysicorū sunt, quibz de prima supra mundanaç philosophia nūcupantur, hinc libri sacri cū ueneratione tra-
ctetur, quibus assint comites Cyprianus, Hilarius, Origenes, Hieronym⁹
Augustinus, Chrysostomus, Athanasius, Nazanzenus, Damascenus & si
miles. In his autē mente purgata & sensibus exercitatis, actione uitæ con-
sentanea & morum honestate calcatis uitii, si mens generosior, eleuatio
res contemplationes affecter, paulatim ex libris Cufæ surgat & diuini Di-
onyssi, & si qui sunt similes hanc procul dubio liberalē & ingenuam pu-
tauerim esse institutionem.

Petru. Causam bonam foues si dimidium dabis
Octo aureorum, at est secus si non dabis

Dro. Cui darem⁹ Petru. mihi patrono, nam mea
Opera solutus eris ab hac instantia.

Dro. Duos dabo, miserere paupertatulæ

Petru. Fiat. Caue nil nisi ble respondeas

Si quæro quæ tu redde ble, atqz aliud nihil.

Dro. faciam, Petru. duos mihi polliceris aureos.

Dro. Promitto, dummodo uicerō, Petru. modo uiceris

Eamus huc, Iudex tribunal occupat

Foues. sustines, habes, Sed in persona procuratoris tueri significat.

Dimidium. ita dicendum, non dimidiatum quod de continuis dicit
sicut de discretis dimidiis. Vnde qui ex mille denariis qui ei debebantur
quingentos recepit, dimidium se recepisse dicet, non dimidiatum & si cui
scyphus argenteus cum alio communis in partes duas diuisus sit, dimidi-
atū dicemus nō dimidium scyphum, de g̃to Gelliū in tertio uide, uel Piū
in menachmis. Non dabis. quattuor scilicet aureos, quod est dimidiū
octo aureorū, non foues hoc est habes bonam causam, sed malā, quo faci-
le deprehendi potest patroni & aduocati huius malignitas iniquitasqz q̃
sacra auri fame ductus, modo auri quippiam congerat, candida in nigrū
& econtrario uertere nouit. Instantia. apud oratores nostros pro sedu-
litate. Herony. Mirar in non defino exactionis uelstræ instantiæ, exigitis em-
ut librum chaldaeo sermone conscriptū ad latinum traham, hic autē pro-
libello & petitione accipio, q̃uis a iurisperitis recipiat protēpore quo iu-
dicium discutiēdum finiendumue sit. Opera. patrocinio. Paupertatulæ
diminutiū a paupertate, quæ dicta est a pecunia. Varro de uira patrum
libro primo. Pecunia quæ erat parua ab ea pauperra dicta. Pauperem a
mendico latini differre uolunt, ut mendicus sit qui naufragiū omnis for-

Instantia

Paupertas

Q V A R T V S L V I I I .

tunæ fecerit. Pauper, qui quidem non multa possideat, sed non ad ultimas necessitates redactus sit. Vnde paupertas inquit Porphyrio honeste parsimonie nomen est, & usurpatur pro fortuna mediocri. Pauperies vero quā Horati⁹ l̄immundā uocat mēdicitas est atq; egestas. Sed & damnū significat, quod satis liquet ex titulo illo apud iurisconsultos notissimo. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Cæterum laudes paupertatis Apuleius prescribit in apologia ubi ait. Paupertatem fuisse in Aristotele iustā in Phocione benignam, in Epaminūda strenuam, in Socrate sapientem, in Hōmero disertam. Pauperū duæ species habentur. Nam & alii præter uoluntatem pauperes sunt, alii ex uoluntate, in illis timenda avaritia, in his formidāda superbia, & quidem deterior quo latentior, quæ de suo opposito humilitate modestiae qñc nascitur, dum quis complacet sibi de uirtute nimis & supra se ambitione reflectitur. Plaut⁹ pro pauperem fecit, pauperauit dixit. Consimiliter Ausonius, Se ditat & me pauperat. Ne hoc tacē dum panpertinum priscos pauperes dixisse, Varrone auctore.

Apuleius itidē uocamen id usurpat libro quarto de asino aureo. Quid rogo paupertinas pannos acq; resculas miserrime anus donas uiciniis diuītibus, ubi diminutiuē a rebus resculę prolatum est, qua uoce Sidonius etiā utitur. Ex Beroaldo. Pico iuniore. Baptista Pio. Mancinello. Caeu. uerbum caueo cum particula ne uel sine eadem permanente significantia iungī potest, contra Seruianum præceptum, exempla habes in Beroaldi⁹ annotamentis quæ iam circumferuntur. Ble. factitia uox est. Occupat. tenet. Marcellus. Occupare est inuenire tenere uel possidere Plaut⁹ intrinsum. Familiam optimam occupauit. M. Tullius in hortensio & Paulum Marcelli occupauisse. Virgilius ænei. vi, Occupat Æneas aditum custode sepulco. M. Tullius in philippicis. Agri Lucani possessiones occupauit. Rursum occupare significat præuenire detinere collocare. Occupatus est impeditus, ut græce dicitur qui a scholi hoc est uacuus non est.

Tribunal. est ubi iudex seder populo ius dicturus. Fabius notat eos Tribunal qui tribunale quam tribunal malunt dicere.

M I N O S . D A N I S T A . P E T R V . D R O M O .

Mi. Præco iube silentium, aduersarii
Vbi sunt: adest nomencalator nominum
Dan. Compareo iudex, & aio, q̄ Dromo
Vlnas recepit panni adusq; quindecim
Metiente me, preciisq; nil mihi soluerit
Cogatur ergo octo aureos persoluere
Mi. Quid tu taces: Dro. ble. Pe. appareth iſurd⁹ miser
Min. Vade hinc Petruci, patrocinare surdo huic

ACTVS

Petru. Ducendus haud uocandus est, id sentio

Min. Curate uos causidici, ut unusquisque sit

Cum instructionibus paratus litium.

Ne aut antea turbemur in processibus.

Sed introit Petrus iam, quem prius

Audire & expedire stat sententia.

Petru. Minos miser sudaster atque mutus hic

Nequit fateri aut diffiteri nec loqui

Sed consulo, danista causam testibus.

(Si uincere optat & obtinere.) iam probet.

Preco. uerba sunt iudicis cui poeta Minois nomen apud inferos iudicis indidit, de quo in choro sequenti, ibi, sunt & minos & Æacus. Precones a præ id est ualde & canendo dici autumat Priscianus.

Silentium. Crinitus de silentio in causis pauci ex ueteribus meminerunt, & si apud comedios facilius id comperias, tamen erant silentia in iudiciis cum nihil utique appareat, quod ex re uel conjectura aliqua iudicari possit. Sed ad hoc poeta non respexit, nam hic ut mihi quidem uidetur, sicut & in multis aliis huius comediae locis nostræ ætatis sermone uti studuit. Ad uertendū autem s & t literas pariter scriptas St apud comedios Plau. in plesidolo & Teren. in phormione renunciare silentium. Vnde inventi sunt quia sine uocali potest syllabam fieri, de quo latius Pius & Crinitus.

nomen ca. Nomencalator. a uocandis nominibus, nam καλον idem est quod uoco & dicitur etiam nomencalator per syncopam, abundat autem nominum per pleonasmum, a quo nomencaturam Plinius, & Columella nomencalationem dixerunt.

Aio. uerbum auctore Diomede inuisitatum, habet declinationem, de cuius imperatio nonnulli ambigebant, utrum dictum ait ut Neuius ait nata pregnans, uel ait uel nega. Imperfectum quoque aiebam aiebas aiebat, aiebamus aiebatis aiebant.

Vlna. Seruus in buco. & .iii. geor. sic ait. Vlna secundum alios utriusque manus extensio est, licet Suetonius unum cubitum uelit esse tamenmodo, quod magis uerum est, hic uero pro dimidiandi pannum notissimo accipitur instrumento. Ducendus. id est dimittendus. Nam ducere ex auctoritate Marcelli idem est quod dimittere.

Causidici. Curate uos causidici. Sicut iam dixi uerba quæ sequuntur non sunt ex priscorum sermone sumpta, sed prorsus uulgari sermoni congrua, ne auditores si priscorum oratione poeta ueretur, minus uoluptatis caperent si quidem non parum multi sunt quibus oratio priscorum uidetur absurdâ.

Causidici. Causarum patroni, defensores aduocati procuratores, qd hominum genus Socrates ita effinxit. Quisquis aliorum inquiens patr^m nus est, ita se comparare studeat, ut nihil indigeat, iudice etiam dormientem. Nam quid turpius est qd ut quis no modo omne uitae tempus in iudiciis cum accusando cum defendendo conterat, sed etiam rudi quadam elatus iactantia in his ipsis negociis glorietur quasi sit potens ad iniuriam inferendam, suisq; uersutiis ulcq; adeo tergiuersari ualeat, ut nullas iniuriarum soluat penas, qui saepe minimarumq; uillissimarumq; rerum causa tam anxiu m subit negotium, haec ille. At Mar. Ficinus Legitimam iuris consulti partes his ex primis uerbis. Huius aia est dei cultus, spiritus patriae legis cura cerebrum iudiciumq; pspicax, oculi linguq; doctrina. Pectus memoria tenax, correcta uoluntas. Manus recte uoluntatis effectus, pedes pseuerantia, totu aequitas Surdaſter atq; grauitas. Surdaſter, noia qdam sunt in aſter uel aſtrū deſinentia qd diminutioſis regulā ſeruant, ut ſurdaster quaſi ſubſurdus, & recaluaſter mo dice caluus. Cite. in. v. tuſ. Erat inquit ſurdaster Marc⁹ Crass⁹. In leuitico ait Moses Et si a frōte ceciderint pilii recaluaſter & mūd⁹ eſt. Vñ & recaluaſter dicta nō plenū caluitū ſed puſilla capilloꝝ deglabratio. Itidē pallia ſtrū accipi uide, p pallio mutilo & breuiculo. Cōpluſcula tñ ſunt ex hoc inclinata deriuata que imitacionem potius ſignificant qd diminutionem Dani. Taceat ne ſiue loquatur, id refert nihil

Ego ſolus hoc ſibi ſolitario dedi,
Igitur probare nil queo, ſed hunc peto
lurare decisorium & calumniam
Min. Petruſi, eum adduc, ut uel hunc interrogem.
Homo Daniſte quid respondendum putas?
Dro. Ble. Mi. Non uoles calūniam inferre improbe,
Dro. Ble. Mi. interrogatus uera ne negaueris.
Dro. Ble. Mi. Sed probatione falſa ne utere
Dro. Ble. Mi. Neue quos pecunia corruperis
Dro. Ble. Mi. Differendam ne tibi litem pares
Dro. Ble. Mi. Saepē ble, multumq; ble, tibi ſuadeo
Daniſta ut hunc miſſum ſinas, nil obtines
Da. Ego obſecundor & obſequor, ualeat latro
Mi. Et ego petruſi abſoluo ſic clientulum
Id refert. ſubaudi mea, eſt em̄ impersonale uerbū hoc loco. Verū reſe

A C T V S

Refert

ro ut personale est iunctum dō uel actō significat narrare, at iunctū adīcūm præpositione ad significat rem in alterius deliberationē ponere, cuius iudicium & sententia super ea re expectetur. Vir. delectos populi ad proceres primisq; parētem. Monstra deū refero & quæ sit sententia posco, id est pono in consultationem procerū & parētis. Solitario. mero. soli. Vnde uulgo passerem solitariū uocamus, q̄ soliuaga sit auis. Id em̄ merū quod solitariū grammatici significare contendunt. Peto. i. posco, & subaudiā iudice. Dicimus autē peto tē prouado, & peto a te id est posco.

Decisoriū

Decisorium. id est iuramentū quod imponit fine liti, & desertur siue refertur, Calumniā subaudiā uitandam. Sequuntur autē quinq; capitula iuramēti calumniae iurisconsultis nota.

Calumnia

Homo. Ambrosius anima inquit uel homo latine uel græce ἀνθρώπος dicitur, alterum ab humanitate alterum ab intuendo. Non uoles. primum capitulum. Calumniam inferre

Quinq; iū hoc est falsum intendere in defensionem tuā, quia reus. Improbe. iniqueramenti ca ex certa scientia & proposito. Nam calumnari est falsa crimina intendere, lumenca ca quod cōsilii est & animi deliberati. Calumniatoribus poena lege Rhemia pitula interrogatur, ut scribit Martianus iurisconsultus ad senatus consultum Tur-

pillianum. Interrogatus. alterum capitulum. Vera ne negaueris. Nā tierum negare uel celare idem est qđ falsum dicere, ut sacris canonibus cōprobatur. Probatione. tertiu capitulū. Ne utere. qm̄ & illum digna sua poena manet, ubi probationū falsitas consticerit. Neue. quartum Corruperis. qm̄ ad corruptorū testium dicta sententia lata retractanda est, si modo iusta iura sunt ut certe sunt. Pecunia. Vnde quidam ex nostris inter cætera qđ deniq; propositū tam firmū tamq; continētissimū, qđ non aries iste pecuniae de gradū dimoueat, incuruet, sibiq; submittat.

Differendam. Ultimū de calumnia uitanda iuramēti capitulū, de quo & aliis ecclesiasticis legislator plura tradit sub titulo de iure calumniae q modo recte tradantur non parum conferunt ad instituendos rudium animos sacrī christī dei iniciatis, & eis in primis quibus non leue onus regū datum animarū incumbit, qđ fortassis iusto dei iudicio non sine maximo nostrae religionis malo, qđ prohdolor nemo etiam percipit corde ignauissimis quibusdam hactenus delegatum est. Missum sinas. hoc est renūcies actioni. Obsecundor. Plaut⁹ intriculento indifferenti genere protrahit. Nunc dum isti lubet dū habes tempus ei oblecūdes. Et. pro id est obsequor. Nam Beroaldus. Pius. Cataneus obsecundor pro obsequor accipiunt. Pius loco iam citato obsecundes, obsequaris obseruias. Cætera letor haud impenso labore deprehendet. Solet etiam coniunctio quæ nec modo apud dialecticos expositiū capi, sed & apud poetas & oratores passim offenditur. Plaut⁹. Rudis est nescitq; quid expediat. Mātuanus In chaos antiquū materiamq; rudem, quo loco particulaq; signanter exposicione sumenda est. Quid enim aliud est chaos primordiale & antiquum quam rudis inordinateq; materiei confusa congeries. Valeat. pereat.

Obsecundor

male eueniat latroni. Hoc uerbum meson est. Terēn. Valeāt qui inter nos Valeat
dissidiū uolūt, hoc est a beant nunq̄ nos uisuri. Varro in libris logiistori-
cis dicit ideo mortuis salue & uale dici, non q̄ ualere & salutesse possint,
sed q̄ ab his recedimus eos nūq̄ uisuri. Hinc ortū est ut etiā maledicti signi-
ficationē interdū obtineat, ut Terēt̄. Valeāt qui inter nos dissidiū uolūt
hoc est ita a nobis discedat ut nunq̄ ad nostrū reuertantur aspectum, ergo
cū mortuo dicitur uale nō etymologia considerāda est, sed cōsuetudo, q̄
nullis ualedicimus nisi a quibus recedam. Deus inquit Cicer o sitalis est ut
nulla gratia nulla hominū charitate ualeat. Qui em propit̄ potest esse ne
mini, quid contemptus dici potest in deū. Valeat inquit id est abeat, rece-
dat quādo prodesse nullipotest. Latro. Seruius in enodatione carminis
eius Maronianī libro ēneidō xii. Fixūq̄ latronis Impauīdus frāgit telū
& fremit ore crēto Modo uenatoris & est græcum, nam Λατρεύει dicūt
obsequi & seruire mercede. Vnde latrones uocātur cōducti milites. Mo-
ris autem erat ut hos imperator & circa se haberet & primos mitteret ad
omne discriumen. Vnde nūc dicit latronis telo fixū leonē, quia uenatores
opera sua locare consueuerunt. Varro tamē dicit hoc nomē posse habe-
re etiā latinā etymologiam, ut latrones dicti sint, quasi laterones, quia cir-
cū latera regum sunt, quos nunc satellites uocāt, una tamē est significatiā
licet diuersa etymología. Plau. in pyrgopolinice ostendit quid sint latro-
nes dicens. Rex me Seleucus misit ad conducendos latrones. Varro li.iii.
de lingua latina latrones dicti a latere, qui circum latera erāt regis, atq̄ ad
latera habebant ferrū, quos postea a stipatione stipatores appellārūt. Tu
uero hic pro fure uel improbo accipe, & nō ur uulgo dici solet dū alter al-
teri uicia obiectat, quoniā quos nos simplices fures uocamus, eosdē itali
latrones appellant, sed nos homicidas eo nuncupamus nomine. Inde la-
trociniū actus ille sceleratissimus usurpatum, quod quidē atrocissimū sce-
lus teste Thoma Aquino nō censemebatur olim iniquū, apud germanos tā
cēcos & furiosos & legis naturalis ignaros, qđ & auunculus in adulescē-
tia sua diligenter obseruauit, opere non quidē mea cū uel in eo ob sang-
uinis cognatione merito suspecta haberi possit, sed optimi & itidē grauissi-
mi nup̄ primi p̄ceptoris mei Cratonis Vdēheimiī auctoritate nunq̄ satis
laudato. Clientulum. per diminutionem a cliente, quod est patroni cor-
relatiuum, ut ex Romuli constitutione de patronatu luculenter appetat,
de qua Dionysius item & Plutarchus & nonnulli Gellius noster memorie
prodiderunt. Tamen ponitur interdū pro seruo, sicut clienta pro serua.
Plautus in militē dixit suam clientam

CHORAVLES CHORVS

Cedant fori contentio & iurgia
Si uis quies ut sit tibi perpetua

A C T V S

In atrio nam tartari
Sunt & Minos & Aeacus.
Et cæteri consules & aduocati.

Cedant fori contentio & iurgia. Horratur chorus animi quietis appetentem abstinere a tribunalibus & prætoriis iudicium. Si uis, cupis, appetis. Perpetua quies, tranquillitas, & perinde beatior uitæ præsentis modus & tenor. Contentio. Iis, altercatio q̄ inter inimicos exoritur. Iurgia. concertationes, dissensiones, & hæ nonunq̄ inter beneulos & amicos enascuntur ut inferius latius referat. Fori. caularū auditorii qd iā uulgo appellatur cōfistoriū, de multiplici foro romano cæsareo, augusto, boario, piscario, olitorio, aliis. Varronē legit. Cedat. absint, relicta habent. Alias aut̄ cedere ex auctoritate Marcelli immolare. Plau. in Aulu. Cedidū. cōduxiego illū. Vir. Cedūt quinas dē, more bidentes. Videtur aut̄ poeta noster totū huius chori argumentū ex Luciani græci scriptoris Palinuro deprōpsisse, qui scribit ad forā publica, ad sedes iudiciarias oīa strepitū & clamore miseri, ibiq̄ occurrere litigatoriū iurgia, testiū piuria, causidicorū p̄uaricationes, iudicium corruptelas & p̄sidū ambitiones. In atrio cāpo elysio, ut apud Vir. vi. æne. de cāpis elysiis diuersa ab auctoriis tradūt. Nā alii fortunatas esse insulas uolūt, ut sentire uidēt. Hora. in epodo & Salu. in oceano esse referētes. Diodorus aut̄ in meridiano oceano positas scribit, ibiq̄ esse res admirandas tradit. Si yō Lucanū segnatur. Elysios circa lunare circulū esse dicemus, ait em̄ Quodq̄ patet terras inter lunæq̄ meat. Nō illic auro positi nec thure sepulti, pueniūt. De qbus etiā Serui in v. Atriū prim⁹ intra ædes adiutus. Lucæ xi. Dū fortis armat⁹ custodit atrium suum in pace sunt ea q̄z possidet. Et bonus poeta. Atria lōga patescunt, ubi ut notauit Seruius culinā facere antiqui cōsueuerāt, hinc atria dicta, quasi atra propter sumifliginem. Pompeius atrium ante ædes genus aedificiū propriæ dictum putat quasi atterrium q̄ e terra oriatur. Vnde Atrienis inter primores seruus nomen accepit, & atriolū in amplis domibus in quib⁹ erat atriu maius. Tartari. tartar⁹ a & ταρταρω cōturbo, quia illic oīa perturbata dicuntur, & ποτε ταρταρι. i. a tremore frigoris. Sole em̄ caret, pluralē in genus indifferens murat. Lactantius. Nanc⁹ triumphantī post tristia tartara christo. Laudant rite deum lux populū arua fretū. Tartariū neutro genere sex uini est. Mantuanus in opere serio, quo theologas res heroice decantat, multiplices pœnariū in inferis sedes cōmemorat, quas & bonus poeta in vi. ænei. cōpleteuit. Nec est aut̄ hoc ignorādū apud hoies q̄q̄ famosissimos extitisse carceres, q̄rū noīa ultrocq̄ citroq̄ in historiis lecturiētib⁹ se offerūt, & hæc sunt barathriū apud atheniēles, mecyon apud Syracusanos, gemoniæ scalæ apud romanos, & coraces apud arcadas. Minos & aeacus. Socrates in gorgia Platonis refert Iouem hæc dixisse Plutoni. Ego igit̄ cōstitui iā meos filios iū dices, ud

Contentio

Atrium

Tartarus

os quidē ex Asia. Minoen uidelicet & Rhadamāthū. Vnū uero ex Euro-
pa & acū. H̄i ergo postq̄ mortui fuerint iudicabunt in prato quodā ibic̄
in truio ex quo geminæ portat uīæ. Altera quidē ad tartarum, altera ue-
road insulas beatorum & asiaticos rhadamāthus. Eos uero qui ab euro-
pa uenient & acus iudicabit. Minoi aut̄ id munus iniungam ut ipse diuid i-
cer si quid ambiguū fuerit ut iustissime procedat iudiciū, recteque fiat trās
missio animorum, hæc ille.

Vetat musa sequacibus industriis

Quidam
legunt
Veteris
Musæ

Frequentare iuridici subsellia

Vbi uigent uersutia

Calumnia mendacia

Doli mali, proditoriae & fraudes

Vetant musæ. Huius nois deriuationē ex Pici cōmētariis p̄cedenticho-
ro annotau. Nūc musarū cognōia noīaq̄ p̄stringens promissū exequar,
Vocatæ sunt igit̄ musæ nymphæ qd̄ Acron apud Horatiū notat. Dicūtur De musis
& camoenæ qualicanenq̄ a cano ut Festus. Serui, & Macro, docent. Varro
tñ primū casmenas dictas ait, inde carmenas, postremo r̄ līa ablata came-
nas. Heliconiades uocatæ ab helicone Boeotia mōte, nō Parnassiū iugo, cō-
tra Seruiū. Parnassides appellatæ sūt a phocidis regiūculæ mōte parnasso
q̄ & larnassus antiquus dicebat. A mōtib̄ boeotia aoniis aonides frequēt
nūcupatæ. Boeotia q̄q̄ regio aonia dicta est, a c̄ etiā nūc populis hyātiis
hyantiæ sorores a poetis dicunt. Cytheriades a cythero monte uel saltu
thebis propinq̄. Pierides uel pierizæ a Pieride mōte ut ait Festus dictæ sunt
Idem pegalides dicta tradit a fonte quem Pegasus istu ungulear fingitur
appuruisse, ob quam causam & grēce hippocrenæ appellatæ sunt ab ipso
fonte, cuius aquas suisſe uocales græcorum plurimi scripsere.

A beo demetiā fonte Aganippidæ frequēter appellatur, qm̄ & fons ipse
aganippe cognominatus illissides & illissiades nuncupatæ sunt, ab attico
flumine Illissio. Thespiaades a. Thespia uel thespis ciuitate boeotiq̄ ubi p̄ci-
pue uenerabātur Libethrides a magnesia fonte musis sacro nuncupatæ
sunt. Pimpleiades a fonte ueluico Macedoniæ ut Porphyrius ait. Nomi-
natæ sunt castalides a fonte parnassi castalio. Corycides a colle uel antro
corycio in parnasso delphis proximo. Mnemosynides ad h̄ec dictæ sunt,
a matre Mnemosyne quæ est memoria. Pateides quoq̄ ut ait Pompeius a
fonte macedoniæ propter liquoris eius unicā subtilitatē, & Ligyæ dicūtur
ut in Phydio scribit Plato. Olympiadas & Varro affirmat noīatas esse
ab olympo monte, uocatæ demū sunt ardalides ab Ardalo Vulcani filio
ut latius est uidere in syntagma Lilio. Verū hæc sunt nouera musarū
nomina, quarum prima Clio nominata est uel a laude uel a gloria, altera
Euterpe uel euterpea nominata, quæ latine iucunda dici potest. Thalia ter-
tia a uirescendo denominata. Melpomene quarta quama canendo dicta

putant. Terpsicore quinto loco cedit, hanc ideo q̄ choræ delectatur ut
catam uolunt. Erato sextum sibi locū uendicat, quæ amabilis dicit. Oui.
Nunc Erato nam tu nomen amoris habes. Septima polymnia est quam
polyhymniam interdum cogente carmine dicunt, alii uolunt a laude, alii
a memoria ueluti multimemorē uocitatā. Octava Vrania est quā celestē
quidam, multi astrologiam appellant. Nona Calliope memoratur, quæ cā
tus suauitate ceteras antecedens ab omnibus plurimi aestimatur, nomēq;
a bona uoce deductū obtinet, de quib; ad saturitatem Fulgentius.

Industriis. industria ab ingenio hoc differt, q̄ ingeniuū aut acutum dici
mus, aut obtusum, neutiq; autē industriā, sed aut magnā aut paruā, & si in
geniuū quoq; & magnū & paruū dicimus, ad hēc mercatores & agricultores
industrios potius dicimus q̄ ingeniosos, & poetas oratores philosophos
ingeniosos magis q̄ industrios, ingeniuū quoq; ipsum oīno īest a natura,
Industria uero ab exercitatione magis atq; ab usū, quid qđ hēc ipsa absq;
ingenii bonitate uix est aliqua. At ingeniosi permulti absq; industria, aut
ea oīno exiguā. Prēterea ingeniuū in aliis est uersutū & callidū, in aliis lene
mansuetum aut contra asperum atq; insolens, quis unq; dixit aut lenem
aut asperā aut uersutā simplicemue industriam īest ingenio celer itas aut
carditas. Industriæ expeditio potius & explicatio quasi quædam in reb;
impeditis atq; perplexis in inopia, in necessitatib; in difficultatib;, ut ui-
deatur industria quidē ab ingenio ortū ducere, cæterū agendo atq; expe-
riendo ali, formari, perfici. Nam ingeniuū si desuerit, qui nam potest esse in
industriæ locus, rursus exēcūtatio nūi accesserit atq; usū, ea quoq; nulla est
futura. Quocirca nomen ap̄sum uidetur ab induendo ductū, ut sit quidā
quasi habitus usū exēcūtatione q; ab ipsa ac diu multumq; experiendo in
doctus, nam pueros passim ingeniosos dicimus, nequaq; uero industrios,
at uiros ac senes dicimus industrios. Pontanus.

Subsellium

Subsellia. Varro dici ait subsellū sedile, quod non plane sit sella, sicut
subspere, qđ non plane sapit, ista enim particula sub ut aiunt grāmatici si-
gnificat temperamentū. Biselliū uero dixere in quo duo federēt, uo uero
subsellia hic pro iudiciis accipe potes uel simpliciter pro sedibus, in quib;
litigates dū causa agebatur sedere solebant, pro quibus pensio & merces
certa soluebatur. Librū mihi est de subselliis eorūq; uocabulis ex Crini-
ti uerbis aliquid subiicere. Sunt autē hēc tripodes, subsellia, strati, hemicy-
clum, rochus, exedra, scimpodiū, lectica. Vnde etiam lecticarii & in urbe
roma castra lecticariorū celebrātur in transstyberina regione. p. uicore
Sed & cathedra bipodium & torus, segestria quoq; scamellū, siliquastrū,
selle & bisellum, de his em Var. Terentius agit in libris de latina lingua
Nam a sedendo inquit sedes sedile sellæ & siliquastrū, & ab his etiam sub-
sellū. Pedianus Asconius. Subsellia inquit ea esse quæ triūviris quæstori-
busq; daretur illisq; eriā qui minora iudicia exercebant sellas autē suisce
currules ac tribunales. Scimpodiū uero selle gen? apud ueteres, qđ in gre-

Q V A R T V S L X I I .

cia frequēs fuit. Vnde illud Gel. græciēs appellauit, offendim⁹ inq⁹ Frō
tonē Cornelii in scimpodio græciēs cubantē cū pedes grauiter egrotā-
ret. De scamello aut̄ illud sciendum q̄ a scanno quidē hoc deducit̄ sicut
Varro & Priscianus docent. Iuniores scabellum dix erūt ex affinitate ut
puto literarū, q̄e sit inter m & b, hæc ille. Iuridici. iudicis, quasi ius di-
centis, cuius officium latissimū est, ut tradit̄ Vlpia, l.i. ff. de iurisdi. oīm iu-
di. Versutia. dicta q̄ plurima secū ipsa uerlet, nec idē sentiat animo qd̄
uerbis aut uultu innuat, quin & celat & infirmat sententiam & interpretatur
sua dicta, uariatq̄ propolitū. Nec tā non constat sibi q̄ delectatur fraude
ac captionibus. Vnde etiā uersipelles dīti. Q̄e igit̄ uersutor̄ sint ar-
tes mores ingenia comici docent serui. Vnde Petrus in sequenti scena
uersipelle me Hercules te iudico. Versutia plærūq; proclamat uergitq; in
dolū fraudē calumnia. Ex arte ergo poeta subdit calumnia mendacia do-
li mali præditoriq; fraudes, itaq; uersutorū hominum uerba sunt dubia
nulloq; modo simplicia, promissa parum fidelia, fucata persona, solertia
malitiosa sermo anceps captiosa oratio, consilia haud quaq; recta, sicut
admonitiones, demum in insidiās, deceptions, illusiones, omnino spe-
ctat, quibus cum parum utiq; turæ sint confidueudines atq; cōmertia. Pon-
tanus. Calumnia. est maliciosa & mendax infamatio, & calumniator
qui falsa crimina scienter intendit, existimat. Priscianus calumniam a uer-
bo caluo deriuari quod significat decipi, quo uritur Plautus in cassina sic
scribens, ubi domi sola sum sopor manus caluitur, pro eo qd̄ est decipit
ac frustratur, de quo Pium plura scitu pulchra, etiam de caluis notanter
uidere potes in enarrationibus in cassinam.

Mendacia. mendacium est. Augustinus ait falsa significatio uocis
cum uoluntate fallendi. Idem oīto mendaciū genera ponit. Primiū est capi-
tale mendacium & longe fugiendum, quod sit in doctrina religionis ad
quod mendacium nulla conditione quiuis debet adduci. Secundum ut si
aliquem ledat iniuste, quod tale est ut nulli prospicit & oblitus alicui. Tertiū
qd̄ prodest alteri, ita ut oblitus alteri, quamvis non ad immundiciā oblitus
corporalē. Quartum sola mentiendi fallendiq; libidine quod mirum mē-
daciū est. Quintum quod sit placendi cupiditate de suaui eloquio. His
omnibus penitus euītatis atq; reiectis sequitur sextum genus quod nulli
obest & prodest alicui, uelut si quispiam pecuniam alicuius iuīste tollen-
dam sciens ubi sit ne scire se mentiatur. Septimum quod & nulli obest &
prodest alicui, uelut si nolens hominem ad mortem quesitum prodere mē-
tiatur. Ultimum quod & nulli obest & ad hoc prodest ut ab inmūdicia
corporali aliquē tueatur, de quibus latissime tractatur in decretis canoni-
cis xxii. q. ii. c. Beatus Paulus. §. ille ergo uersi. Est em & c. primum est per
tot & seq. Quapropter uir bonus ut Nigidius admonet præstare debet
némentiatur, prudens ne mendacium dicat. Dolimali. de quibus in
prima scena. Proditorie. a prodo quod est defero patesfacio proditor

Versutia

Mendaciū

ACTVS

proditio prodilectum proditorius deducitur. **Fraudes.** Deceptiones quæ alicui inferuntur, a ferendo fraus dicta sicut impostura ab imponendo. Unde & impostores dicti, pro qua dictio apud Vlpianū, in l. ob quæ uiritia, ff. de ædil. edict. legitur adulterina imposteros emaculanda & latina ciuitate proscribenda. Glossatorem qui hanc adulterinam uocem recipere uidetur missum facio, quoniam nō modo hoc in loco seude lapsus est, sed in sexcētis aliis quæ obseruata sunt Barbaro, Politiano, Beroaldo, Pio, Cataneo, Budeo. Verum ob haec tamen errata quandoquidem non unidat cuncta deus minime laude sua expilandus est, quæ quidem ob laboriosam & herculeam pene operam pro legum concordia eidem præ cæteris meritissimo iure debetur. Nemini igitur detrahēdum, tum quia deus ulciscitur, tum q̄ s̄pēnumerò detractores iusto dei iudicio turpiter palinodiam hoc est contrarium cantum concinere coguntur.

Abhortatur te laureis uirentibus

Apollinis coelestibus concentibus

Dies noctes incumbere

Et libere

Et impigre

Vt cum phœbo sempiternus esse possis

Hortor
At hortatur. subaudi musa hortatur admonet. Hoc tamen a moneo differt hortor. Qz monemus auctoritate, & consilio. Hortamur rationib⁹ & precibus, etiā plerūq; blandiendo. Terētius. Ego propterea te sedulo & moneo & hortor ne cuiusquam te misereat. Te. subaudi quietæ magis & tranquillioris uitæ cupientem. Incumbere. operam dare. Dies noctes. semper, & honestius est loqui per accusatiuum quam per ablatiuum, quandoquidem cum dicimus per accusatiū tempus continuum significamus, cum uero per ablatiū tempus intermissum. Libere. libero & cæteris curis animo defecato, de quo inde tripliciuita Ficinum legere potes, qui qualis animus ingenuis disciplinis uacaturus esse debeat oppido per quam eleganter explicat.

Impigre. obnixe diligenter & alacriter.

Laureis uirentibus. hoc est disciplinis, literis, studiis, quæ cultores suostandem perpetua uirete lauro, id est felicitate afficiunt, quale solum ex omnibus præcipuum est sacræ christianæ theologiae studium, cuius finis est deus superbenedictus, ut e uerbis Iacobi Fabri in precedentī choro re latum est & facile deprehendi potest. Laurea proprie ut sentit Plinius lauri folium appellatur perpetuo uirens & topiario operi accedens. Poeta tamen hic pro lauro usurpauit, sicut Horatius. Tu spissa ramis laurea feridis. Cato lauream & laurum & mutata diphthongo loream pro eadem

**Laurea
Lorea**

Q V I N T V S

LXIII.

accipit, de coronis laureis Gellius. Concentibus. carminibus castiori eloquio descriptis, qualia sunt Prudentii. Rhabani, Ioannis Pici iunioris. Mantuanii, Iacobi Fabri. Bigi, & similium, in quibus non est legere nugas (ut proverbio dicunt) sicut in gerris vaniores, nugas inquam inferno loue mendacii parente gentium poetis ueluti organis suis suggestas.

Apollinis. Dei optimi maximi, quo duce nostri cecinerunt poetæ, ex quibus meliorem datur suggerere frugem quæ poeticis gentiū signis, in quibus præter elegantiam uel modica uel nulla est, ut compatriotæ mei sententias subscribam, licet mihi. & multum præfere elegantiæ & multum eruditioñis non uulgaris. Pici hymni atque commentaria continere uisi sunt. Cæterum non latet me quid de Apolline, quare concentus illi ascribantur. Fulgentius & alii scripsierunt, quæ hunc in locu[m] cōportare nolui, syncero animo & p[ro]uiscera misericordiæ dei nostri obtestans quosuis ingeniosos adolescentes ne uel diutio[n]e quæ dignum sit uel totum uitæ suæ tempus in eiusmodi fabelli cōterant & deperdant, sed potius fœliciter primis iactis fundamentis ad seueriora animi studiū studia adiungat, memores semper Iacobi Fabri confessionis. Quā dedita opera hisce in proximo choro interferuimus nostris explanationibus. Cum phœbo. cum deo. De phœbi solisque noib[us] quæ dictum est. Aduerte igitur sacrosanctæ theologicæ christianaæque poesis finē, quod est summum bonum deus gloriosus, propter cuius nomen plœratis hæc studia exosa sunt, quæm eorum professores elucidatoresque persequuntur, non percipientes corde quæ in id pestilens hoīm genus uterque Picus scripsierint cōsequente eos ueritate. Semper in ueritate. Semper in ueritate. Nā semper in ueritate. duratura sunt beatiorū corpora diuinæ nutu, post resurrectionē quippe secundum ætatem plenitudinis christi, ut apostolus ait, & anima & corpus perfundentur dominis perpetuæ semper in ueritate, quæ dona dōtes nuncupant a theologis. Cæterum perpetuum, ut inquit Donat, ad homines pertinet sicut semper in ueritate ad deos, cum quibus quib[us] bona egerunt fulgebunt sicut sol. Sed imp[er]i tradentur in ignem æternū, non mortalem, qualis est apud nos, sed qualem nouit deus. Cum quout semper in ueritate uiuamus post mortem sunt nobis hic semper diuinæ eius meditandæ laudes.

ACTVS QVINTVS PETRVCIVS DROMO

Pet. Fortuna nobiscum fuit Rhamnusia

Fortuna quæ uertit reuertit omnia.

Bene uertit acta quæ ante iudicem egimus

Quibus Danista te uolutum prendidit,

Sed es solutus iudicis sententia

Opera mea & consilio & auxilio simul.

A C T V S

Quare tuam fidem oro ne me proferas
Qz iure pacti portionem sumpserim
Multo minus tandem mihi stipulatus es
Duos enim pollicitus es dare aureos
Quos absq; controversia merui probe
Expecto des,dare uis Dromoc. Dro.Ble.Pe.eiusmodi
Vltra haud oportet alloqui uocabulo

Fortuna

Fortuna. In hac scena Petrus exponit a Dromone duos ei pollicitos aureos, uerū Dromo dolosus eum deridet eo quo institutus fuit pan-nicidā decipere modo. Est autē hæc retorsio periucunda, nec multū etiā iuriis sanctionibus aliena. Quis em̄ aspernabitur idē sibi dici qd ipse aliis dixit, uel dici efficit, quod luculenter Vlpianus demonstrat. I.i. ff. qd quisq; iuris in aliū statuerit, ipse eodem iure utat. Fortuna distinguit a fato & natura his uerbis Seruī. Tribus em̄ humana uita cōtinetur. Natura cui ultra centū & uiginti solsticiales annos cōcessum nō est. Fato cui nonaginta anni hoc est tres Saturni cursus exitiū creāt, nisi forte aliarum stellarum benignitas etiam tertiu eius superet cursum, fortuna id est casu qui ad omnia pertinet quæ extrinsecus sunt &c. Rhamnusia. fortuna dicta ab Euboie urbe in quo maxime colebatur. Reuertit omnia. Salustius, sed profecto fortuna in omni re domina. Tullus rex quoq; omnia fortunæ ascripsit. Plinius explicat libro naturalis historiæ secundo lepide non minus q; copiosæ fortunæ cognomenta, quæ ut scitu Landino, Beroaldo, Crinito, Mācinello, Pio Cataneo, & oībus fere norata sunt. At ego iam illa missa facio aptiori loco ultimæ scœne referenda differo in p̄fens tñ Pacuianū carnē relatū de fortuna, eiussq; multiplici potestate appositur. Fortunam inquit insanā esse & cæcam & brutam perhibent philosophi. Saxiq; ad in-sar globosi p̄dicat esse uolubilē, quia quo saxū impulerit fors eo cadere fortunā aut uirant, cæcā ob eam rem esse uocat. Quia nihil cernat quo se applicet. Insanam autē aīst, quia atrox incerta instabilisq; sit. Brutam quia dignum aut indignū nequeat internoscere. Hacten⁹ Pacuiani, qd etiā M. Cicero in rhetoriciis retulit, ne quis in queritando diutius fatiget, & si quidam paulo indoctius id ut soluta Ciceronis orationē adducant.

Acta

Acta, negotia, quæ & pro legib; plerūq; intelliguntur. hinc acta cesa-ris dictatoris non rescissa legimus apud Tranquillū. Accipiuntur etiā acta pro librīs & tabulis continentibus negotia in iudiciis conscripta. Prendi-dit. cepit, a prendo quod prendi & prendidi facit p̄tm. Ne me proferas, id est palam facias, prodas in publicū. Nam puniūtur tales aduocati q; litis quotā partē paciscuntur. Eadem significatiā Teren. protulit. Haud pro-p̄tereate rogout hoc proferā. Itē Seneca. Ante q; sententiā proferam, alias

Prendo
Profero

protenderè est & prolatare. Portionem. quasi portionē. Huius diminū Portio
 tiū est portiūcula, Apule. Qui cū a me portiūculā posceret, hinc sit pro
 portiō quæ est duarū rerum inuicem facta cōparatio. Iure paci. Vn-
 de nō ineleganter ex nostris quidā eiusmodi sceleratissimos causidicorę
 nostri seculi mores hisce notauit uersibus. O quotiens uiduæ concedere pi-
 gnora matres. Cogitūr sua cauldico & promittere paup. Dimidiū ipsius
 de q̄ lis pender agelli. Pupillusq; suū supponere corpus ephœbus. At hoc
 ultimū italis dictū puto iure, rōne pactū conuentiōnis. Pactū aut̄ a pactiōe
 dicitur, inde etiam pacis nomen appellatiū est, & est pactio duorum pluri-
 umue in idem placitū & cōsensu. Vlpianus titulo de pactis. Multo mi-
 nus. subaudi proferas, qd tandem mihi stipulatus es. id est a me interro-
 gatus certam partē mihi promisiſt. Quid sit stipulatio docet Vlpian⁹. ff. Stipulatio
 de uerb. obliga. l. i. Itē & Pomponius eodē titulo. Stipulationē ipsam defi-
 nit atq; diuidit. l. v. Sed nos grāmatice ex grāmaticorū principe Priscia-
 no & non innominato iureconsulto id subiiciamus, stipulor. cōmune uer-
 bum esse, quod tam in actiua q̄ in passiua significatione ablatiuo itēgitur.
 Consimiliter stipulator qui rogat & rogat. Stipulatus quarti ordinis no-
 mē idē quod stipulatio, est. Est & hoc in transcursu notandū ueteres stipē
 nummū a stipando appellasse. Nam cūt̄ asses librales essent eos in aliqua
 cella stipabant, id est componebant ut inquit M. Varro, quo minus loci
 acciperent. Hinc stipulari & restipulari ut stipendiarii ut alias dixi qui sti-
 pem pendebant, quare stipulor propri de pecunia dicitur ut hic, quamuis
 ad omnes interrogations quæ solenniter fiunt translatum sit, sed & hoc
 iurisperitis cognitum magis.

Absq; cōtrouersia. dubio procul. Nam cum sine & absq; indubie signi Contro-
 dicat ut tradunt grāmatici. Quid aut̄ sit controuersia Seneca inquit. De uersia
 clamabat Cicero non quales nunc controuersias dicimus, nec tales quidē
 quales ante Ciceronem dicebant quas theses uocabant. Hoc aut̄ gen⁹ ma-
 terie quo nos exercebitur adeo nouū est ut nomen q̄toq; eius nouum sit,
 controuersias dicimus, Cicero causas uocat. Hoc uero alterum nomen
 hoc est thesis grācum est, sed in latino ita translatum, ut pro latino sit.

Merui probe, ac si diceret, quos mihi promisiſti duos aureos haud in
 digne nec imerito in meredē accipio, a quo mereo & mereor q̄i duo
 uerba uno merui præterito communicant deducta ut pueris notum est.
 Verum eos proprie uolunt merere qui sordidissimum capiunt quæstum
 ut meretrices, quanq; merere etiam dicimus stipendii gratia militare. Lu-
 canus. Ære merent paruo.

Dro. ble. Pet. non oportet talibus nunc moribus
 Nam libere loqui uales iam. Dro. Ble. Pet. Nihil
 Hac uoce soli cum sumus deinde est opus

Merere

A C T V S

Dro. Ble, Pe, uis dare an nō te rogo. Dro. Ble, Pe, non
Sed serio, propere est eundum istuc mihi Cioco

Dro. Ble, Pet. uersipelle me hercules te iudico.

Immemorem & ingratum mihi merito bene

Vis soluere aureos duos mihi debitos:

Dro. Ble, Pe, non quiescam donec inueniam modum
Soluendo sis, aliter minas male senseris.

Mos. Talibus moribus, uel tali instituto meo, caue scilicet nil nisi ble respon-
deas, si quæro quæ, tu redde ble, atq; aliud nihil. Vel modo, nam in utræq; significantia receptum est. Nam morem pro modo Horatius, Columella, Martialis posuere, Iulius uero Fesius de uerb. signi, morem testatur esse in-
stitutum patrii pertinens ad religiones ceremoniasq; maiorū. Porphyrio
morosos uocat eos qui sunt multorū morū inter se contrariorum. Dicim⁹
autē & bonos & malos mores. Recte igit⁹ Vlpianus inquit titu. eo. l. pronū-
ciatum matrem familias accipere debemus. eam q̄ nō in honeste in domo
uixit, matrē em̄ familias a cæteris sc̄minis mores discernunt atq; separat.
Proinde nihil intererit nuptia sit an uidea, ingenua sit an libertia. Nā neq;
nuptiae neq; natales matrem familias faciunt, sed boni mores. Non ioco,
insc̄ienter, imprudenter. Sed serio ex animi sententia, proposito, & repe-
te uerbum rogo uel subaudi loquor. Suntq; hæc duo opposita teste Quin-
tiliano, quod uel ex hoc Plauti facile intelligi potest. Si quid dictum est per
iocom, non æquum est id te serio præuortier. A serio serietas dictorum
factorumq; decentia. Istuc. .i. ad tribunal reuertendum est mihi.

Ioco
Serio

Propere

Versipellis

Memor

Ingratus

Propere. celeriter. Salustius. Tum propere consul dicit exercitum. A
properonomine, aduerbia propere properatim properiter properanter
Versipelle, dolosum, in utræq; facilis partem uerborum cōcinnator
uersipellis dicitur, ueluti pellel uerteret, & in aliam figuram trāsiliret.

Immemorem, subaudi accepti beneficii, cuius contrariū est memor oīs
generis. Sicut & immemor, mémorior faciens comparatiuum. Ingratū.
Seneca de beneficiis. Ingratus est qui beneficium se accepisse negat, qđ ac-
cepit. Ingratus est qui dissimulat, ingratus est qui non reddit, ingratissim⁹
omniū qui est oblitus. Non possum præterire quin subiiciam ad explodē-
dā Aristotelicæ ingratitudinis opinione q̄tum Aristoteles Platoni magi-
stro cōcesserit, quem a discipulo Aristotele in tradēdis disciplinis neglectū
aut saltē minus cōmeridatū, cū & ab eo libere dissentiat, ac ignorantie ali-
cubi (ut quidam opinantur) arguat uulgo receptum est, quod ego aliter
acciendum existimo, sicuti Macrobius & alii ueteres exponūt, neq; em̄
uiginti annos dūtaxat academiæ principem Platonem audiuit, sed eidē
rantum tribuit atq; concessit, ut eius quo q̄ numini aram in templo con-
struxerit, statuamq; consecrarit, in qua descriptum esset, hunc esse illū quē

probi omnes merito debeat & imitari & commendare, quod & Crini-
tus cuius ore iam loquimur in parthenicis suis attigit his uersibus. Hæc il-
la est ara floribus redimita suave oleoibus. Quam gratus bene mereti st-
tuit discipulus seni. Tituloq; hoc restatus animum suum atq; officium, Pla-
tonem probandum probe a probis, ab aliis nephias. Sic ille princeps & au-
tor egregius sapientia tam diuturne disciplinæ & sacri muneriis tulit di-
gnum pro meritis tantis ab alumno suo præmium. Idem præterea Aristo-
teles Platonis nomen sanctum atq; diuinum uocitabat, egregiamq; orati-
onem de Platonis laude composuit, ut ab Olympiadore proditum est. Li-
cer quoq; ex Codro intelligere quanti rursus Aristotelem fecerit diuinus
ille Plato, cuius etiam præstantiam diuinauerat, quod uel eo potissimum
argumento suspicari potest. Habebat Plato in academia magnam philo-
sophantiū cateruā, sed inter omnes eminebat Aristoteles, hūc Plato ama-
bat, hunc contemplabatur, hoc gloriabatur. Certo dīc quum in auditoriū
Plato uenisset, & Aristotelem interesse non cōspicaretur reliquis discipi-
pulis audientibus exclamauit intellectus non uenit, quasi omnes alii præ-
ter Aristotelem crassi & obtusi essent ingenii, nec Platonem intelligerent.
Post aliquot etiam dies cū idem accidisset Plato dixit, abest philopolus
ueritatis. Tertio circumferens oculos Plato & abesse Aristotelem cernēs
suspirauit dixitq; καὶ Φῶτὸς ἀκρατεῖ τὴν πολιτείαν id est natum auditorium, tanquam
alii philosophantes præ Aristotele muta essent animalia. Indignum igitur
creditu est Aristotelē tam magnarū tam uera rū laudum immemorē unq;
factū, contendisseq; omni studio de se optime meri, ut præceptorē semper
redarguere & incōmendatū præterire, quod si ita esset profecto non minus
q; Iasonis uel Thesei, uel Laomedontis, uel Pāridis, uel Atheneris, uel
Syracusanorum, uel Alexandri magni, uel thebanorum, uel plurium ali-
orum inter memorabilia deo hominibusq; exosq; ingratitudinis exempla
& hæc quoq; Aristotelis ingratitudo referenda notanda & detestanda esset
in perpetuum. Qua culpa omnis nos decet discipulos carere. Meminerint
discipuli præceptoris sui bonitatem extollere, ne sub pœnitendo (ut Be-
roaldus inquit) magistro militasse videantur. Sunt præterea ueluti paren-
tes perpetua ueneratione obseruandi, quoniā erudiri & gigni paria sunt,
cum alterum procreet animal, alterum faciat hominem. Non enim manus
duas habere aut peditibus geminis proficiisci, cæteraq; eiusmodi quibus a
brutis differimus hominem faciunt, sed rerum scientia & eloquentia quæ
nobiscum non nascuntur. Quantum autem debeamus honestis ac erudi-
tis præceptoribus abunde historiarum lectione assequimur, qua comperi-
ueteres principes & romanos & græcos suos præceptores nō modo sum-
ma & egregia obseruatione coluisse, sed honoribus etiam maximis atq;
dignitatibus persecutos fuisse. Nam parentibus & diis & præceptoribus
(ut inquit Plato) uix hercle pro merito illud uetus ἀγρόπολις obser-
uari potest, cum tanto muneri nullæ satis gratiae referantur.

A C T V S

Merito. scilicet dete benemerito. Aliter. id est si aliter feceris, hoc.
est si no solueris. Senferis. id est senties. Minas prisciminas dixerunt
Vnde leno Plautinus. Minias ego istas flocci non facio tuas.

ELSA GRETA HENNO DRO. ABRAM

ELS. Vicina nunc pendeo animi opperior uirum

Ex oppido Danista cui iurgatus est.

Timeo uiri seueritatem, nescio

Quorsum excidit rumusculus de iurgio,

Potens Danista, sed maritus fortior.

At ecce longe illum per arua incedere

Video, suas spargentem & inde & hinc manus

Scire uelim an affit pax, nimis solicita sum

Vicina. Principium huius scena ultimae anxiæ & sollicitæ anus queri moniam de lôga uiri absentia iurgioq; in urbe inter pannicidâ Hennone ac Drômonê exorto cõtinet, q; dñi cñ uicina Greta loquitur insperato con spicâ maritû, cui seru^r recôcilia^r, q; iuss^r libere ut acta erat rē receſet oem, da t̄q; ei filia in uxore. Quo gaudio fabula nr̄a ad castos mores facta, scoli cēlætūq; capit exitū, & spectatores ei^r salute pri^r optata plausu dare iubetur. Pendo animi. pro suspensa, perplexa sum Animi. pro animo, archaismos est, sic Horatius integer est animi. Sic & M. Tul. pendo animi

Opperior. expecto. Teren. Hic ego interea uirum opperibor, geminato pp scribi censem Tortellius ad discriumen passiu operior. Viru. ma ritum Pompeius auctor est antiquitatē uiras coniuges appellatasse quare Baptista Pius hunc Plauti uersum corrigit legitq;. Heret hæc res quidem hæc iam mulier facta est ex uira, & non ex viro, qd haec pauci animad uerterunt. Cui iurgatus est, probris & iurgiis incessit. Iurgari dicitur & iurgare indifferenter. Amphitryo Plautin^r. At pol quin certa res hæc est adiurgare. Seueritatem, asperitatem, impatientiam remittendi, obaudienditie probri. Quorsum, quam in partem. Rumusculus a rumore. Cicero pro Clientio. Qui imperitorum hominum rumuscules auicuant

Rumiferare est publico rumore & fama ferre & collaudare. Plautius. Amphitryo uxorem salutat laetus speratam suā quā omnīt thebis uir unam esse optimam dijudicat, quāq; adeo ciues Thebanuero rumiferant probam. Iurgio. iurgium & lis hanc habent distantiam. Q^r iurgium leuior res est, siquidem inter benevolos aut propinquos dissensio uel contentio dicitur iurgium, inter inimicos lis appellatur. M. Tullius de repu. Ad minor nec rerum solum, sed etiam uerborum elegantia. Si iurgā inquit bene

Opperior
Vira

Iurgare

Rumuscul^r

Iurgium

uolorum cōcertatio non lis inimicorū iurgiū dicitur. Idem. iurgare ergo lex putat inter se uicinos non litigare. Hęc tamē pro commido scripto rum cōfunduntur. Festus iurbationem iuris actionem interpretatur.

Potens. ad uires corporis & non ad facultatiū seu rerū copiam referendum, ut cōparatio in suo sit genere. Nec me fugit q̄ Marcellus scribit foris eriam diues. Plautus in trinūmo. Eum sororem despōndisse suā in tam fortē familiā. Idem in milite pro formosa accepit. Ecquis fortis uisa est? Fortis alias celer, ut est apud Lucretiū li. iiiii. de rerū natura, sed hic in populi significato recipiendū est. At ecce. q̄uis hęc particula ecce plerūq; aliquod malum repentinum insperatumq; significat, ut supra in secunda primi. Sed ecce quid euoluta singula cerno, hic uero & apud Apuleiū saepe improbus bonum denotat. Arua. ab arando dicta. Varro. Pax concordia, tranquillitas, a pactione dicta, ut paulo ante ex auctoritate Vlpiani dictum est. Nec toto caret pluratio seu multitudinis numero. Varro animaduertendū primum quibus de causis & quēadmodū constituerunt paces, secundū quā fide & iustitia eas coluerūt. Consimiliter Horatius irem & Augustinus paces dixerunt. Nimis sollicita sum. ualde cōmota sum. Quæstā animis inest agitatio quæ illos assidue sollicitos habet, dum uerentur ne quid secus q̄ oportet deceret uel admittatur, uel accidat experti uidelicet humanos casus, actum tum fortunæ inconstantiam, tum hominum leuitatem, itaq; prudētissimum quęq; gerendis in rebus cura hęc maxime uexat, quę ab animi ipsiō cōmotio atq; agitau dicta est sollicitudo, laudabilis sane cōmotio, dū ne mēte perturbet, abefacterq; cōsilia

Ecce

Pax

Gre. Quid te attinet pax iurgium ue respondeat?

Els. O Greta, nescis de Dromone & filia

Fuit clam habendum Hennone semper, filia

Non nihil amat Dromonem, & is magis quidem

Rursus amat Abram ex intimo pectusculo.

Volui utrosq; combinare(ut est sacrī

Lēgibus apertum) matrimonialiter.

Sed heu fortuna quæ domat mortalia

Ea noluit permettere, ac succensuit

Hodie maritus in oppido contra meum

Dromonem, & hęc mihi cura maxima omnium est

Negligo crumenam Greta, si uiuat Dromo,

O 11

A C T V S

Quid te attinet. tua interest, quasi diceret nō conuenit te immiscere ex
ternis negotiis, quae maritorum curæ cōmissæ sunt, quod quidē adeo uerū
est, q̄ si quid mali extraneis accidat, ut penes uirum culpa sit. Nam probā
mulierē ut alibi relatiū est omnibus quæ sunt intus dōminari oportet. Et cę
sareæ leges quoq; ne uirilib; officiis fungan̄ interdicū sc̄eminas, ut lege
re est in. ff. de postu. item ad sen. con. uelleia. & de reg. iur. Poeta uero nota
re uoluit muliebre ingeniū curiosum, gignitur autē curiositatis uitium
ubi in rebus cura maior fuerit q̄ oportet, & q̄ decet, aut de quibus mini-
me par est aut in quibus nihil necesse est negotiis. Hinc curiosi sunt odiosi
genus homīm, q̄ homines h̄i in inquirendis potius his uersantur, quæad se
nihil aut omnino parum spectant, aut multo minus conferant negotiis
peragendis. Quot uero modis eiuscemodi curiositas prodat Pīcūs iu-
nior ostēdit li. viii. ca. ii. de rerū pr̄enotione. Sed ne grāmatice ubi opus est
obliuiscamur. Priscianus de constructione scribit latīnos frēquentius dicere
ad illū attinet & illi. Plautus qd ad argumentū attinet in asinaria. Item Te
rētius in adelphis, quid ad illū attinet. Sed in captiuis ait. Nunc īā cultros
attinet, at ibi attinere significat tenere, quare h̄ic pr̄epositionem metri gra-
tia detractā puto. O Greta. de particula o satis diximus superius, hoc dū
taxat sc̄itu dignū adiicientes, q̄ sunt quædā dictiones cōmunes omnium
linguarum, quia a natura proficisciuntur. Nam ali dolentis totius specie hu-
manæ est, ob lachrymantis omnīū nationū. Ouocantis omnis linguae, sic
& animaliū. Nam apud iudæos passeres pipant, sicuti apud nos mugunt
boues, & apud perlas & apud gr̄ecos. Ahahhe ridentis tam chaldæorū
q̄ ægyptiorum. Balare est omnīū ouīū, & si quæ his similia. Nunq̄ igitur
passiones naturales sunt restringendæ ad aliquā linguā. Non em bene di-
ces o reperitur apud gr̄ecos uocantis uel gaudentis, ergo dictio gr̄eca
est, nisi intelligas gr̄ecam dictionem, quia apud gr̄ecos prius scriptum re-
peristi, sed h̄ec non est ualida ratio. Nam aridam pro terra nos reperimus
ut aridam fundauerū manus eius, attam̄ hebraea dictio est. Abram.
nomen filiæ. Pectusculō. a pectore, de quo & abunde in prima secundi
dictum est. Combinare. coniungere. Matrimonialiter. ritu & mo-
do matrimoniali, a quo adiectuō q̄ id ad quod matrimonium pertinet si-
gnificat deducūtum est. Est autē matrimonii legitima coniunctio maris &
sc̄eminae, indiuiduam uiræ cōsuetudinem retinens, diuini & humani iuris
communicatio. Fuit autē matrimonii causa instituendi triplex. Prīma est
causa prolis, de quo in genesi legi. Et benedixit eis dīcēs, crescite & multi-
plicamini & replete terram. Hinc Augustinus ait, Deus marem & feminā
propagandi generis causa nuptialē castitate coniunxit. Secunda uero ad
iutoriū causa, de qua ibidem etiam dicitur. Non est bonum hominem esse
solum faciamus ei adiutoriū simile sibi. Tertia deniq; incōtinētiā cau-
sa, unde dicit apostolus. Qui se non continent nubat. Eius quidem matrimo-
niū bona triplicia quoq; esse dicuntur, fides, proles, sacramētum, in fide at-

Attinet

Matrimo-
niū

tenditur ne post uinculum coniugale cum alio uel cum alia coeatur. In prole ut ad naturae conseruationem amator suscipiat, religiose educeat. In sacramento ut coniugii non separetur, matrimonii nanci significat christi despositionem cum ecclesia, quia nunquam dimisit, nec causa prolis alteri coniugat. Nam ut Augustinus ait sic non sunt facienda adulteria etiam uoluntate filios generandi quemadmodum nec furta uoluntate pauperes factos. Vt est Parethesis
 sacris legibus apertum) parenthesis, aptissime huic locutioni inserta, quoniam parenthesis est integræ sententiae inter alterius diuisæ partes interpositio, duobusque semicirculis a sententia cui interponitur distinguenda solet, ut hic impressoris ingenio luculentius apparet. Verum quidem ornatissimam reddit interpositio orationem, si modo accommodata & decenter fiat, nec nimis frequens. Sed materia orationis experente, ut hic & in prima scena primi actus (quod sciamus) item in secunda secundi (ut rediens acute disputas) quare poete exemplo tui oratori precepto nostrâ oratione non nisi re postulante huiusmodi interpositionibus aspergamus. Sacris legibus,

diuinis constitutionibus, quas primus omnium Moses hebreis explicuit, & quas se a deo accepisse fatebatur, quo citius populi ob rei excellentiam De legum legibus obtemperarent. Phoroneus rex Argivus, Mercurius Trismegistus latoribus, ægyptiis. Spartanis Lycurgus non inuentione earum quam exemplo clarior, siquidem nihil lege ulla in alios sanxit, cuius non ipse primus in se documenta dareret. Minos cretensisibus leges instituit, Solon iustissimus Atheniensibus. Numa Pompilius religione insignis Romuli successor Romanis iura, leges, ac mores condidit, & plures & utiles. Missi deinde legati Athenas, iussisque inclatas Solonis leges describere, & aliarum græciæ civitatum institutione morescque noscere.

Humanæ quoque leges ideo sacræ dictæ sunt, quæ ante eas conditas referentur. Dionysio quædam erant in sacris libris reposita, uimque legis habentia, quorum cognitionem soli patricii habebant. Sanctæ vero dictiū secundum Donatum & Macrobiū, quæ pene sanctione a nullo corrumpi & uiolaride beant, & ideo sanctione confirmatae respondent Vlpiano. Quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est, & si ideo non sit consecratum. Ceterum Iustinianus sacræ inquit res sunt quæ rite per pontifices deo consecratae sunt ueluti aedes sacræ, donaria quæ rite ad ministerium dei dedicata sunt. Sacra in Vlpii: auctiore locus est in quo sacra reponuntur, quod etiam in ædificio priuato esse potest, contra Platonica legem, qua cautum erat. Ne quis sacella in priuato domo sed ad publica sacrificaturus accedat, & sacerdotibus hostiam præbeat, qui curam harum castissime gerunt &c.

Domat. sub nutu ac potestate sua gubernat. Domo primi facit domum uel domum, supinum domum uel domum, uerbale domitor uel domator. Solebant antiqui declinare ad tertii ordinis formam uerba primæ coniunctionis p̄tā in uiciniis formantia, ut est uidere apud Priscianum.

Mortalia. fluida caduca, transitoria, qualia sunt omnia externa bona

ACTVS

Potestas
fortunæ

quaæ sub fortunæ dominio potestateq; cadunt, de qua Plinius in hunc modum ad cæsarem Vespasianū. Toto inquit mundo & locis omnib; omni busq; horis, omniū uocibus fortuna sola inuocat, & una nominatur una accusatur, una agitur rea, una cogitatur. Sola laudatur, sola arguitur, & cum coniutiis colitur, uolubilisc; a plerisq; uero & cœca etiam existimata, uaga, inconfans, incerta, uaria, indignorūq; faurix, huic omnia expensa huic omnia feruntur accepera, & in tota ratione mortaliū sola utr'anc; paginam facit. Mortale quod morbo subiectū est. Mortuale uero quod ad mortuos pertinet. Succensuit. iratus fuit. Et cum in re graui & iusta ira

Mortuale scimus, tum proprie dicimus succensere tanq; censuram exerceamus, ita Successor Donatus sentit. Negligo crumenam id est posthabeo mœrem de crumenta. Si uiuat Dromo. pro eo quod dicere uolui si fuero uoti compos de Dromonis & filiæ coniugio, de crumena & loculo mērio facta est, sed

De nomi
nibus pera
rum & mā
ticularum

cum uaria sint nomina perarum & manticarū, quæ paſſim apud ueteres autores legūtur, nō sum arbitratus alienū in hūc locū subicere, quotquot de eis Crinitus assignauit, ne interdū legentium mentem propter raritatē & nimiam ueruſtatē detineant. Sunt autē hæc loculi marupia, mantica, carum & mā lathus & calathiscus per diminutionem, qui latine qualus & quassillus, pe

ra irem culeus, a scopula, fistula, a scopera & sacciperii, sed & fisci fiscinæ & fiscellæ, sportula, crumene & uelleiq; his annumerantur scorteia, hippoperæ pasceolum & bulga. De pasceolo autē (quia id rarius est) Marcus Plautus meminit in rudente. Idem quoq; sacciperii & bulgæ meminit, de hippoperæ facta est mentio in epistolis Annei Senecæ cum de Marci Catonis frugalitate disserit, de yelleis autē & fiscinis ad hunc modum Pedianus Asconius super secunda Ciceronis oratione in Verrē. Sportæ inquit sportulae sportellæ nummorū sunt receptacula & sacci sacculis saccelli & crumenæ & uelleiq; & scorteæ & mantice & marupia, ita etiam fiscinæ fiscelle, spartæ sunt utensilia ad maioris summe pecunias capiendas.

Gre. Sine me tuum alloqui maritum ubi uenerit

Nam mansuet in modum passerculi

Els. tace uenit. Hen. quis est domi? Els. uxor ipsa

Hen. Excandeo ludibrio me haberi, item

Et infidelem & futilem & foemineum

Els. Quare marite uirq; dilectissime?

Hen. Quia Dromoni scelus apertum impingitur

Danista pannum credito dedisse uult

Dromo negat, quod ilab hoc receperit

Adiere uterque iudicis sententiam

Gre. Vicine noster Henno salue, nam salus

Vbi es tu ibi est. Hen. salutem Greta identidem

Gre. Quid rerum in urbe? Hen. uxori ego dixi modo

Quia Dromoni scelus apertum impingitur

Gre. Apertum? Hen. ut ipsi aiunt, at id beat meam

Erga hunc fidem quod liber est sententia

Els. Heus liber est, adoleuit hic domi probe

Semper probis & integris Dromo moribus

Optauit autem filiam uxorem sibi

Quam saepe nolui tibi Henno dicere

Nisi nunc Hen. Dromo solutus ex sententia est

Egre Danista fert, uter constantior

Atque probior sit, iudicis sententia est

Gre. Vis ergo tecum redeat ille in gratiam?

Scio ille ubi est. Hen. uolo. Gre. Veni Dromo citus

Dro. Quid est? Hen. frequens hodie fuit turbatio

Quo nescio quis nostrum hoc incidit scelus

Si dicis omnem rem acta ut est, promittimus

Ego & uxor Abram filiam uxorem dare

Sine me, permitte. Vbi, postquam. Mansuetier, mitis tractabilis & mā
suetus fieri. Dicunt autem mansuetum quasi manu assuetum, quod omnia
quae natura feræ sunt manuum permulgatione mitescant. Vnde mansueta
rii ab antiquis dicti magistri mansuetudinis qui feras docēt mansuescere.
Legitur apud Marcellum mansuetus & mansues pro mansuetus ut sit
nūs mansues pro mansuetus, Plautus in asinaria, Reddam ego te ex sera
fame mansuetum. Dicimus etiam contrarium fero hoc est mansuetem cū
curem. Pacuvius. Nulla res neque cicurare neque mederi potis est neque refice
re. Cicurare inquit M. Varro mansufacere, quod enim a fero discreuimur
dicitur cicur, & ideo dictum cicur ingenium obtineo. i. mansuetū. Hinc
cicures mansuetæ beluae uocantur. Marcus Tullius in Lelio. Quid si hoc
apparet in bestiis uolucribus agrestibus natantibus suisbus cicuribꝫ feris

A C T V S

Mansuetudo autem est circa iram moderativa mediocritas, qua quis irascitur pro quibus oportet, quando & ubi oportet. Qui irascendo abundat ira cundus est, qui si irae incendium fuerit difficile reconciliabilis infensus dicitur. Qui uero deficit ira vacuuus dicitur, ceterum mansuetus uacat perturbatione non ducitur ira, neque rapitur ad vindictam irascitur pro his pro quibus recta ratio iubet esse irascendum. Non est suiuindex, neque propriarum iniuriarum ultiōne sumens, ut est fusiō explicatum, in Aristotelicis æthicis, qui libri beatæ uitæ duces sunt magistrorum, quibus cognitis ad diuinās feliciter etenim contemplationes, utinam ex nostra gente qui supere ximia nunquam satis laudatae philosophie magisterii nomine clatura insigniti sunt hos saltem aliquando summis dum taxat etiam labiis degustassent. Sed heu in felicem conditionem quando nos stultum genus sapiemus? qui dum meliorem nostram ætatem omnem noī dicam exactius sed curiosius tam pro cognoscenda nudorum etiam terminorum positione qualitateque in rerum parentis secretis abditis & potestate sciscitadis absumimus perdimus deperdimus atque perperdimus. Nihil de uirtutibus, nihil de moribus uel publicis uel priuatis ex Aristotelicis æthicis quibus prudentes & actiui, ex politicis quibus iuris consulti efficiamur penitus exhaustores. Recte igitur censem Jacobus Faber qui rationabiliter philosophari uelint, quod quam primum Aristotelicis logicis instituti, mox lese ad æthicen conuertant. Se quendam nobis quoque est cōsilium Marianum, quo moneremur simul cit bonis literis præclaros etiam mores induere, ut non modo docti, se boni etiam simus. Hoc est casti mansueti humiles liberales temperantes modesti ueraces comes iusti amici charitati patientes, ad quas quidem omnis uirtutes peruenientias Aristoteles de hominibus quam optime meritus certa nobis constituit semitam, modo ingredi amorem. Passerculi, a passere diminutiuū dicta auis a patiendo quod comitiale morbum patiatur, sunt & aliae a scriptoribus causæ proditæ. Excandeo, succenseo, irascor. Hinc excandescens ira nascent & modo desistens quod thymosis græce dicitur.

Passer Futilemis dicitur qui imprudenter & mendaciter loquitur. **Femineum**, linguac locutuleium uel uilem & abjectum. Nemo enim est qui nescit sequiorem sexum femineum a philosophis nuncupatum. Præterea notum est omnibus in feminis fidem esse raram. Adeo quidem ut iam uulgo receptum sit. Nec mulieri nec gremio credendū, magna igitur feminei laus est quod a fide & pudicitia commendatur. Identidem sub in de frequente. Scelus, crimen. Impingitur attribuitur, & quasi inuritur puta furtum quod inter priuata delicia numeratur. Ille hoc est aliquid, a quo nihil compositum & contrarium, quamvis alii ab hylo deducant. **Impingo** Autem aduersarii puta. Beat, conseruat. Meam fidem, quam de te Dromone conceperam. Quod scilicet est liber sententia, id est liberatus & per sententiam iudicis absolutus. Integris moribus. Sunt enim ut diximus & praui & corrupti mores, sicut & boni & mali dolis solutos. Liberatus.

Q V I N T V S

LXIX.

Nam eandem uim habent, cæterum solutum non dicimus eum qui licet uinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur, ac ne eum quidem intelligimus solutum, qui in publico sine uinculis seruatur. Vis ergo. Num illum defyderas tecum reconciliari.

Dro. Vxorem: Hen. ita. Dro. breuiter reuoluā singula

Tu Henno octo es uxori furatus aureos

Pro panno ego quos pannicidæ soluerem.

Noui q̄ usurarius Danista sit

Decepi eum his octo aureis mirum in modum.

Iurisperitum adeptus perfidum & nequam

Quo tam suam qui pactus esset litium

Antistrophonte syllogismo rhetorum

Decepi eundem, quo institutus sum modo

Nunc cuius est probitas proba ex sententia

Peto filiam uxorem dari, atq; hos aureos

Loco dari dotis, Gre. Dromo bene iudicat

Els. Assentior, caream licet peculio

Tamen nihil molestius perpessa sum

Vnquam a die qua nata sum, at consentio

Gre. Decet Henno te nihil refragari modo

Nam & fortis est & laboriosus, & efficax

Nec adhuc uir est, nec adhuc iuuentæ proximus

Pulcher, decorus, Hen. Filia an placet tibi

Usurarius, scenerator, diximus in prima scæna de prodigo qui illiberalis censetur in dando, hic tuero locus expostulare uidetur ut non nihil de liberali in accipiendo subiiciamus. Sunt autem eius species quinque leno, scenator, aleator, parasitus, fur. Leno est qui ex turpi meretricio lucro accipiēdo exuperat. Scenerator quē iam uulgo ab usura auctoritate Augustini & Firmici usurarium vocamus, est qui ex turpi mutui lucro accipiēdo exuperat, ut qui mutuo dat alteri nummos, ut ab eodem recipiat plures, facitq; ut nummus gignat nummum, quod suę naturę contrariū est. Nam nummi sunt diuitiae steriles & infruitiferæ, animalia autem arbores & arua suapte natura gignunt ex se aliud & propagant, hinc fertiles & fecundæ

Usurarius

A C T V S.

diuitiae censentur. Aleator est qui ex in honesto ludi lucro ut alearū a quibus nomen accepit aut cuiusvis alterius accipiendo exuperat, qui a luden di habitu & lusor dicitur. Parasitus est qui ex adulatio ne accipiendo exuperat, aut uentris gratia, & is parasitus est intemperantiae, aut pecuniae gratia, & is parasitus est illiberalitatis, alioq; nomine collax dicitur. Fur est q surripiens occulte rem alterius accipiendo exuperat, qui & latro & raptor dicitur. haris quinque specierū uocabula non sunt simplicis malicie nomina sed duplicitis. Nam præter exuperationē in accipiendo habet alterā maliciā fere semper annexā, ut intemperatiā (quæ admodū leno & parasitus) aut prodigalitatem. Nam quæ male parta sunt profuse quoq; consumi solent, aut auaritiam ut fricator, aur iniustitiā qua alteri infertur iniuria ut fur. Ceterū usuram ut hodie accipi solet & quā diuina lex item & pontificia & nupera seu recentior cæsarea damnarunt, prouisu dici frequenter leges apud eruditos. M. restatur Cicero cum ait in Catilinā, unus usuram horæ gladiatori isti ad uiuēdum non dedisse. Plaut⁹ quoq; Alcumenā uocat uxorem Louis usurariam. Puer item usurarius ab eodē Plauto dictus cuius opera & ministerio utimur, usuram pro uita ponit annotat Donatus. Apud iurisconsultos non tam usurarius nominatur q; usurarius, cui usus legitimus sit, in quo minus est iuris q; in usu fructu. Nam is qui fundi nudū habet usum, nihil ulterius habere intelligi q; ut oleribus, pomis floribus, fo no stramentis & lignis ad usum quotidianiū utatur. In eodē quoq; fundo haec tenus licet ei morari ut neq; domino fundi molestus sit, neq; his per q; opera rustica fiunt impedimento sit. Nec ulli alii ius qd habet aut locare aut uendere aut gratis concedere potest, cum is qui usum fructu habet potest hæc omnia facere, ut latius in secūdo libro institutionū scriptū est. Aulus Gellius usuraria appellat, quæ usui sunt, qui usione quoq; pro usu siue usura posuit. Mirum inmodum. misericorde aduerbiū. Nam duo nomina

Mirū in modum unū adiectiuū, alterum substantiuū aliquā in unam distinctionem coeunt & sunt aduerbia, idq; bisariā eueniit. Primo sine præpositione ut summopere tātopere. Secūdo præpositione intercedente ut hic mirū inmodū. Item maiorem inmodū, quod pro maxime usurpatur, ut magnopere pro ualde & maximopere pro plurimum, exemplis affluunt scriptores epistolarii.

Iurisperitū, causidicum. Sine causidicis (ut inquit Columella) scelices olim fuerunt futuræq; sunt urbes. De eiusmodi iurisperitis litium patronis & causidicis, hæc illa est matronæ apud Gersonem acclamatio. Heu solum est in patria mea unus causidicus uel procurator, & ferme tota patria per eius nugas destruxta est, quid nunc fieri de tam ingenti caterua, que (ut matronæ illi percunctanti responsum erat) literis humanis & posituis operam dabat, qd & auūculo meo repetitū est in apologia. Nequam is est Varronis auctoritate in quo putatur ne quicquā esse, & nequitiam quoq; Cicero ab eo existimat deriuari, quod nomēnūc p omni malitia sumitur apud gentes pro ueneréis acceptum. Quotam. id est partem

Nequam

aliquotam litis & causæ stipulatus est. Antistrophont. conuersio Quota quo in aduersarii retor quemos argumenta, hinc huiusmodi conuersua Antistro argumenta prisci dixere antistrophonta, ut est apud Aul. Gellium. phonta

Syllogismo rhetorū. Nam alia est ratio & habitudo cōuersiū syllogis milogicorum, de quo Aristoteles in octavo nono & decimo capitulis secundi libri priorum analyticorum hoc est resolutuor. Enthymema q̄q; rhetorū est syllogismus qui ab aliis pars dicitur syllogismi ut a diuo Syllogis Thoma syllogismus detruncatus, procedens ex præcognito. Sicut em syllogismus est oratio in qua quibusdam positis & concessis per ea necesse est aliud euenire. Si uero fuerit imperfectus hoc est ex duobus assumptis aet

rum desit enthymema dicitur, quod latine cōmentū interpretamur. Aristoteles inquit enthymema esse syllogismū ex probabilitib; & signis. Fa-

bius concurred uero cum Thoma, syllogismus scribit haber cōclusionem rationē & propositionē & per omnes partes efficit qd proposuit. Enthy-

mema solum intentat contentum intelligi, habet em rationē & propo- siti onem nō habet cōclusionē, ita est imperfectus syllogismus, de quo & syllo-

gismo lege latius apud Fabium & Hermogenem libro tertio rhetorico;

Syllogismus græci est nostri ratiocinationē appellant, collectionem tamē pluriū ad ratiocinandū designare uidetur. συλλογὴ em collectio cōgrega-

tio q; dicitur. Duplex est syllogismus, quidā cathegoricus qui & p̄diciati

uus, & quidam hypotheticus, & rursum cathegoricorum quidam ostensi

uus & quidam ex hypothesi, & conditione, de quibus Aristoteles in recē

tiori sua logica uideatur, hos aureos. dolo adeptos, & eos quidem tam empione retentos q̄ uenditione acquisitos. Dotis. Dos dicitur cum da

tur & accipitur. Nisi em acciperetur dos nō esset & datio & acceptio fir-

matur. Nec potest uideri datū id quod nō sit acceptū & nō solum ea que marito ab uxore dantur, sed etiā quicquid alicui datū est uel a natura uel ab hoībus. Vñ dotes animi dicitur prudēcia iusticia fortitudo & huiusmo

dī, dotes corporis pulchritudo robur, incolumentas & his similia. Aduer-

re q̄q; alio noīe dote paraphernalia uocāt, uox est iurisperitis nota. Assentior. Plœ Assentior

racē uerba utroq; modo faciēdi scilicet & patiendi apud priscos efferebā

DOS

tur ut assentior assentio cōperior cōperio luxuriatus luxuriat fluctuatus Consentio

flu. fluat, uide Quintilianū. Cōsentio. acquiesco. Inde cōlensus qui iure

cæfareo ut in nuptiis interueniat necessarius est, qd hæc Iustiniani enucle-

auerba de filiis familias dum consensum habeat parētū, q̄rū in potesta-

te sunt, nā hoc fieri debere & ciuilis & naturalis ratio suadet, int̄m ut ius

sus parētis p̄cedere debeat, primo institutio, in libro de nuptiis, ac securi ca-

nones periculissimor. & clādestinor. matrimoniorū alīni & nutritio-

res. Refragari. reclamare, apud idoneos quoq; refrago legitur, ut apud Refragor

Silennā, sed nō in hac significantia. Fortis. ad robur & uires robustas

corpis respicit, qd cōsequētia declarat. Ceterū ut fortitudo partitiōe ana-

P ii

A C T V S

Ioga deducitur in ueram & non ueram, ita fortis alius uerus dicitur alius non uerus utriusq; conditiones circumstantiae & proprietates exactissime tractantur ab Aristotele. Laboriosus. laboris sustinens, patiens, nōnūq; difficile significat. Efficax. dicitur qui est capax effectus. i. qd quis intendit suis sibi uiribus assequitur, hinc efficacia quē pro ui ponitur. Iuuentus. Iuuenta ætas ipsa Virg. Lumenq; iuuentæ, iuuenç adulescētia & iuuentū multitudo. Plaurus iuuentus nomen indidit scōrto mihi. Item Vir. Tum mihi p̄imā genas uestibat flore iuuentus. i. adolescentia. Iuuentas dea est ipsa ut apud Hora. in odis Adolescentibus minime tradendis. Dicim⁹ autē adolescentia uel iuuentū ètate bona ut senectutē ètate malā secūdū ueteres quia omnia in deterius uertat, qd cōprobāt auctoritate Plauti. Actū Atego Ciceronis Leliū recipio. Vult autē significare Dromonē esse in ephœbica ætate quæuel statim post adulescentiam incipit, uel ipsa adulescentia est ut quidam uolunt, quod & mihi placet. Filia an placet tibi. recte filię consensum & uoluntatē requirit pater, siquidem cōtrafacta sponsalia per parentes efficaciam non habent si illi de quibus agitur nō consenserint. Vñ in gene. legitur. Vocemus puellam & quæramus ipsius uoluntatem. Necesse est igitur maris & feminæ intelligere uoluntatem peius q; ipsi parentes talia exequantur & contrahant. Ea uero ante septennium contrahi minime possunt, quia cōsensus interuenire non potest, quoniam eum. ætatis puerorum ante septenium infirmitas non admittit. Possunt autē contrahi sponsalia uel absolute uel sub cōditione. Absolute nuda uidelicet promissione & illa multifariam fieri potest, ut canonici scriptores referunt. Si yō sub conditione contrahātur aut honesta conditio est, ut si uir dicat, accipi am te in meam si placuerit meis parentibus, quod si erit, tenent sponsalia, securus minime. Aut est conditio inhonestā non tamē cōtra matrimonii bona, ut si uir dicat. Si furtis meis consentias, quæ conditio habetur pro non apposita. Valent enim sponsalia ac si absolute facta essent. Si autem est cōditio contra matrimonii bona ut si uir dicat, accipiam te in meam si ueneria sterilitatis procurare uolueris, tunc sponsalia tenent minime, conditio nang; contractum corrumpt quando est contra ipsius naturam, sed hæc missa facientes ad metam feliciter properabimus.

Abra. Placet. Hen. ergo habe atq; habeat satis dos am. Venite, adeste, estote amantes coniuges. (pla erit Quæ contulit laboris æuiteritas. Ea omnia in dotem damus. Elsa. pax est rei Gre. Vobis salutem opto, huius & comedie Quibusq; spectatoribus. Iam plaudite.

Ergo habe atq; habeat. Iungendo dextras hæc Hennonē dixisse ueris
male est Nam copulatione manū ut Serui autumāt cōcliantur amicitiae.
Inde Papinius iam primum subeant animorum in pignora dextræ. Cui^o
rei causam Varro Callimachum secutus exposuit, afferens omnem eorū
honorem dextrarum cōstituisse uirtute, ob quam rem hac se uerierabantur
corporis parte. Laboris æuiteritas. hoc est longa duratio laboris quo
substantiam rei familiaris auxiliū, hoc est omniū bonorū nostrorū filia
nostram heredem tecum instituimus. Ab æuo quod uirili genere Plau., p
tulit in pentulo his uerbis, Iuppiter qui genus colis, alisq; hominū. Per quē
uitium uitalem æuum. Quem penes spes uita sunt hominū omnium da
diem hunc sospitem q̄so. Rebus mis agundis, ubi mis pro mei dicitur, quē
admodum tis pro tui æuitas æuiterus æuiteritas deducuntur. Ambro.
pluratiue prima æua mutarunt dixit contra Simmacum. Tempus princi
piū & finem habet, æuium trīmodo principiū finē non circuſcribens.
Ætheritas nec principiū nec finem habet. Q. Ennius ea ratione æuithet
nos deos appellauit, quod in sempiterno, æuo maiestatem diuinam retine
ant itaq; maximum Iouem principē & æuithernū uocat. L. quoq; Apule.
cum de nomine ac de potestate deorū disputat æuithernos dicit. Sed &
Plinius secundus de æuitherno deo meminit. Seruius autē grāmaticus &
æuintegro's deos refert ab eodem Ennio appellatos, quod integra eorum
ætas atq; perfecta consistat. Plaudite. plausum date cōcussione manū
lētiām hisaritus ostendite, qui mos in fine comedie obseruabatur. Ab Plausum
hoc uerbo uerbale plorofrō inflectit & plausile quas uoces Sidonius Apol dare
linaris usurpat. & ego tibi candide lector salutem etiam usq; propiciā ex
opto summopere te rogans, si sicutib; uel perperam allata uel errata, homo
enim sum deprehendas, humaniter etiam agnoscas, & emendare sine cri
minis nota non refugias, quandoquidem leges ipsae produnt maledicos
& in eos etiam rigide animaduertunt, si qui uel deturpitur piter obloquū
tur, & non recte scribentibus gratia debetur, alios enim excitant ad patro
cinium ueritatis, amandum quoq; fallamentum, si non adest caro. Nec de
us optimus maximus synceram uoluntatem despiciatur, cui sit potestas &
imperiū obsequiū & honor, laus & gratiarū actio in secula seculoꝝ Amē.

IACOBO SPIEGEL CÆSAREÆ MAIESTATIS

secretario Georgius Similer . S. D.

Cum nuper a seuiori studio propter ferias abstractus Iacobe suauissi
me in lacydium tuum memē penetrasssem, sorte fortuna conspectum libra
riæ supelleftilis (quam habes ornatissimam) reueritus, in lucubraciuncu
las progymnasmatum doctissimi Ioannis Reuchlini triumuirī commissas
incidi, adeo concinnatas adeo item elegāter scriptas, ut uel Momo satissa
cere possent. Erant enim ut græci dicunt alinea ceptæ non e quo quis ligno
sed lecūssimis ex auctoribus & e media latinitate depromptæ. Cumq; p
P iii

ACTVS

sum tuū iam prope absolutū perfectūq; ad umbilicum festinaret. Sceuola
ut tu dicere solebas aurem uellicante ne ciuili sapientiæ studium diutius
conquiesceret apud eum qui tempus feriarū in ionicis falleret lusibus, ibi
tum ex re non priuata modo, sed & publica uidebat esse, si auctario quo-
dam de eo qd scriptores sere inenarratū hacten? reliquerūt & π&ν τ' ὀκτώ
conficeres, super die uide licet & consule, quibusq; sit acta modulis comoe-
dia, ut omnibus numeris emundum prodire opusculum. Effeci igitur p̄ci
bus meis ne amici benevolentia manum de tabula moueres, ut em diffici-
lis hostibus ita soles amicis esse facilim⁹, quippe multa cum uideris, multa
q; noueris, nō potuit te scytharum latere institutū, q; tis alioqui barbaræ
sed amicis multum beniuole. Apud quos ut inquit Lucianus is habetur
ditissimus, qui amicos possidet optimos, eosq; certissimos. Et profecto ita
ita se rem habere iam pridem factis claruit & exemplis, nam ubi amici ibi
opes. Nihil aut̄ est q; amulos uereare liuidulos, qui lī maularū fores asper-
xisset unq;, essent utriq; ut gr̄c̄is melius dicitur & Φθόνοι, hosti simias uiue-
re permitas. Sed si cornicabuntur, & bilem uel tibi uel bonis mouebunt
exterioris suis eos (ut nosti) pinges colorib⁹, & fortassis ἀντί & θέτος nō
em cicius senescit ira q; beneficium. Bene uale.

GEORGIO SIMLER VVIMPINENSI

Iacobus Spiegel Selestanus. S. D. P.

TAccipe mi suauissime Georgi quam tu pro facilitiori puerorum intel-
lectu priori nostræ in scenica Reuchliniana pro gymnasimata explanatio-
nitum multuar iæ tumultuanter quoq; adiiciendam arbitratus es operep-
cium hoc biduo comportatam interpretatiunculam, quæ sitibi, mihi &
compluribus mansuetiores politioresq; tam literas q; musas opulententer in
hoc Tubingensi lyceo possidere uideris probabitur aut placebit, itidem
exeat licet intempestiuiter caninam parum curatura mordacitatē, quā ipse
didici singulari uirtutis tuae exemplo floccifacere, qui emulos felicitatis
tuę soles uel ingenita tibi mansuetudine, uel pr̄cipua tua potius in tanta
scientiarum abundatia quæ pleroq; omnes alias semidoctos etiā, addo
& literatores inopes inflare solet, superbireq; efficit, amabili facilitate quę
nemini unquam bono & honesto nisi gratissima fuit surda penitus aure
trafisse, semper memori sub pectori uersans. Inuidiam se ipsam suapte na-
tura pessundare, cum cetera malorum uitia bonis usq; officiant. Ego pro-
fecto ea in re tibi gaudio, mihi uero gratulor q; tibi adeo gratis sum, ni-
hilq; unquā mihi nisi facilis lætusq; qd abs te in literariis & gr̄canicis po-
tissimum rebus expero communices. Tu ut occepisti quibuluis tuis calu-
niatoribus, & eis pr̄sertim qui nescio qua perciti Tisiphone garriunt te
gr̄cistas parturire decreuisse hac non respondendi continentia responde-
re perseuera. Nam quisquis gr̄citas est amator, te & admirabitur & de-
sensabit, iam nutrit rhenus gr̄cos qui sub non poenitendis in Parrhiso-

Q V I N T V S LXXII.

rum luteria præceptoribus tam in philosophia q̄ humanitate græcitatem imbibunt. Nec suis caret Danubius, quod si feceris nemo te quietior esse in vita, nemo iucundior poterit, nemo beatior, nam ita omnis penes te erit uirtus. Aduerto e quidem in te quæ non cogitas & e paruis grauiora con cipio, nec me uixeris modo præ sagia fallunt. Vale singulare literarum de cus, quod (ut nuper calēti pectoris impetu lusimus) uel rhomulidūm uel graium uel solymorum quicquid habent linguae rite docere queat.

Acta ludis februoris in ædibus illustris principis & reuerē di domini Ioannis Camerarii Dalburgii Vangionū epi scopi, Heidelbergæ. Egere. Iacobus Dornberger, Iacobus Eltz. Iacob⁹ Lutz. Iacobus Merkel. Iacobus Vuimphelin gus iunior. Erasmus Munch. Hieronymus Quaich. Ioannes Gnypo. Ioannes Buhel. Modos fecit Daniel Megel. Io hannes Richertzhauser recensuit. Pridie Kal. Februarias Anno M. CCCC. XCVII.

Acta. recitata lusa pronunciata, debito modo ac corporis gestu repre sentata. Ludis februoris. mensis februaria purgando dicti. Solent autem hoc mense ad populum ludi referri, & circa sacra cinericia frequenter spe ctacula fieri per recentiorem etiam ætatem. Quæ uero Romani hoc mense solebant edere, passim auctoribus patent. Heidelbergæ. In laudem hu ius ciuitatis extat oratio Petri Antonii de Clapis haud incelebris sacrarū legum doctoris, item Gallinarii nostri cui ipsa Heidelberga origo estode sapphica. In laudem uero studii eius loci ex fundatoris Marsiliī persona auunculi mei supra quam dici potest elegans oratio circumlata est superi oribus annis. Egere, quæ sequuntur ludionum sunt actorumq; nomia admodū honesta, qualia Paulus Vergerius liberis inponi desyderat, qđ ut parentes facile possunt, ita iure meritoq; tenentur. Nam solent plerūq; nōnulli idem ait errare, dum leuitate quadam aut ipsi nouorū nominū au tores haberū uolunt, aut si qua a suis maioribus acceperunt tanq; gentile patrimonium ad posteros certa fide transmittunt. Iacobus Dornberger Ioannes Gnypo. Video plerosq; inscribendis & proferendis propriis nominibus non sine aliorum iniuria præcipere, hic aspiratum uult, ille ne gat, hic disyllabum, alter trisyllabū aut tetrasyllabū cēset, & in hoc quidē (ut omnifariā eruditos decet) q̄ infima non cōtemnere aut in eis maiorū etiam more diuersa sentire uident laudādi. In illo uero q̄ tanquam in sub limioribus ac fidei nostræ arcanis & mysteriis defensandis secus opinan tes temere solent nimis inscīciae & barbariei arguere, & quod iniquius ac grauius ferendum est, ne opinione suæ renuncient tametsi hoc modica uel

Acta

Ludi fe
bruī

Iacobus.

ACTVS

nulla in hisce minimis famæ cum nota fieri concessum sit. Id enim in majoribus factitauit Augustinus in libro, qui illius ergo retractionum inscribitur. At Augustinus p̄i & mitis fuit ingenii, hi uero duri & supbi, cū auctoritorum à se depravatorum, tum falso citatorū iniuria facere sibi auctoritatem conatur, quo neq; feedius est aliquid, neq; uilius quicq; neq; quicq; leuius aut minus fidei habens. Sunt igitur operæ eorum quæ nuper in artem grāmaticam collocaſtæ sunt cautæ legendæ, nam p̄iores sunt nouis nummis & ibi maxime ubi meliores esse uolunt. Carent namq; sua imaginē origine & auctoritate, cōcubitu adulterio, p̄genitæ, nō ueterū aut græcorum, unde nostris literis fons & origo est omnis traditionem genus & auctoritatē secutæ. Sed nunc sunteruntq; nisi me præfigia fallūt, qui huic egestati opulentur succurrent, & sine aliorū iniuria adulatione ac omni absq; faſticia mendicitate rectum iter monstrabunt, uerumq; simodo ei⁹ rei sit ueritas percontanda quæ omnis demonstrationis non sit capax, quā si quis in grāmatica querit, quæ omnium maxime auctoritate & exēplo cōstat hic mihi plane erro uideſ, & uera lōge auius ratione uagari, quod in dialogis suis Pontanus latissime explicat, inanes friuolas & remerarias grāmatistarum detestans concertationes. Sed nos proferimus iꝫ ut qdā doctissimus inter cætera uir inquit ut hebræi coniunctæ, ut troia iacob diſyllaba quandoq; diuile ut græci troia Iacob trisyllaba. Verum siue proferas Iacob iacobis coniunctæ ut hebræi, siue diuile ut græci semper a produci debere crediderim, q; duplex uocalis a in unam contrahatur. Proferrunt enim hebræi Iacob trisyllabe & ex aa unū conflam⁹ dicentes Iacob Corripies tamē secutus græcor̄ & nō nullorum nec inlegantū quidem epicor̄ auctoritatem. Et in hebraicis nominib; cum id ferat lingua (est enim in quibusdam hebraicæ q; græce conformior & aptior illi linguae exprimendę) hebraicus mos imitādus potius q; græcus, & Iacob Ioseph IHESV S disyllabe. Iacobis Iosephus, Ioannes trisyllabe potius enūc andā nobis q; hæc tetrasyllabe illa trisyllabe, & in nomine IHESV aspiratio non initali uocali sed postponenda. Nam in nomine tetragrāmato iod precedit hæ, non autē he iod, & si cætera in solaretur, illud tamē integrū inuiolatumq; (quantū lingua sinit) seruari debet, quod & tremat cœlum & terra, & quod benedictum sit in secula amē. Et in his nominib; presertim in superadmirabili & supermirifico nomine IHESV argumentum trahere a græcis, qui nulla ex parte aspirant, & trisyllabū faciunt deliriū est, hoc tamen ab eis libenter acceperim, ut rānc syllabam primā & ultimā (nam duastantum habet) esse lōgas. Et id insuper uerū est he aspirationem in IHESV haleluia Abrahā & similibus lenes esse, & nō usq; adeo densam esse apud hebræos ut herh, & apud nos homo hora hortus lenem habet aspirationem, hamus autē & horror densam, & hec forte occasio fuit, ut in nominib; IHESV haleluia habraham multi demperierat aspirationem. IHESV Stamen ut non est aspiratū recipere iudei nomē

IHESVS

IHESV S disyllabe. Iacobis Iosephus, Ioannes trisyllabe potius enūc andā nobis q; hæc tetrasyllabe illa trisyllabe, & in nomine IHESV aspiratio non initali uocali sed postponenda. Nam in nomine tetragrāmato iod precedit hæ, non autē he iod, & si cætera in solaretur, illud tamē integrū inuiolatumq; (quantū lingua sinit) seruari debet, quod & tremat cœlum & terra, & quod benedictum sit in secula amē. Et in his nominib; presertim in superadmirabili & supermirifico nomine IHESV argumentum trahere a græcis, qui nulla ex parte aspirant, & trisyllabū faciunt deliriū est, hoc tamen ab eis libenter acceperim, ut rānc syllabam primā & ultimā (nam duastantum habet) esse lōgas. Et id insuper uerū est he aspirationem in IHESV haleluia Abrahā & similibus lenes esse, & nō usq; adeo densam esse apud hebræos ut herh, & apud nos homo hora hortus lenem habet aspirationem, hamus autē & horror densam, & hec forte occasio fuit, ut in nominib; IHESV haleluia habraham multi demperierat aspirationem. IHESV Stamen ut non est aspiratū recipere iudei nomē

Haleluia

LXXIII.

esse saluatoris nostri cuius elementa sunt iōd sin vau ain. Alterū autē iōd
he sin vau he repudiarēt, quāsi ficticiū & a nobis curiose cōmētatū. Ceterū
haleluia ut & id obīter annotem̄ dīctio n̄ ēst quīnq̄ syllabarū, est enim
uerbum cum nomine diuīno, significatq̄ laudate dominum, ut ex ore do-
ctissimi & incomparabilis omni ex æuo apud Argentinam cōcionatoris
quōdam domini Ioannis Geiler in die sancto p̄alchæ audiui, qui has duas
dīctiones pro thermate assumpserat, qui audiuit testimonium perhibet. Pri-
mum halelu aspiratum trisyllabum, secundū monosyllabum & aspiraur
in fine apud hebræos, quāsi diceremus iah, quod quidem a in fine aspirari
non nimis a latinorum consuetudine abhorret. Sic bonus poeta Ah mīse
ram Euridicen anima fugiente uocabat, ah miseros nautas, sed apud græ-
cos disyllabum est, nam i & a semper diuīse proferunt. De dīctione Ioan-
nes in hæc uerba doctissimus quoq̄ uir sic scribit, Ioannes hebræa origie
deductum nomen est illi græci iωαννης apud nos Ioannes, quanquam sīnt Ioannes
nonnulli qui aspirent nomen hebræos securi, quadriflyllabum autem esse
debet & prima i correpta ponit, producta secunda o apud græcos magno
Scio tamen aliquos trisyllabum fecisse nomen & corripuisse literas pri-
mas i & o, contra tamen apud Iuuencum legere potuissent, quāquam nō
abnuimus quin dicere quirent ex hebræo se deriuari posse nomen, & ideo
græcorum legib⁹ non astringi, atq̄ etiam uidisse quandoq̄ o magnum
apud græcos latinis imminutum, sed aspiratione addita & uno ex duo-
bus n literis dempto, Iohanes proferendum esset hebraice. Sunt nonnul-
li quibus hoc nomen non placet, qui gentium monumentalib⁹ quam
necessitatem amplexantur, tametsi nil in se suaue possideat, multoq̄ & intel-
lectu gratius esse deberet quam Bogud, Tanaquil, Bagoas, Bochar & cæ-
tera id genus barbara nomina hiulca atq̄ stridentia, quibus tamen utun-
tur non inuiti, quoniam apud poetas & historicos latīnæ linguae auctores
inueniuntur, sed euenit ut palato nonsapiat qđ menti displicet. Ego vero
cum doctissimo illo uiro existimo elegansissimum hoc nomen, quod ei qđ
non surrexit maior inter natos mulierum diuinitus inditum est carmē cū
dignitate recipere. Excipient hæc quidam cum risu qui quæ ad sacra perti-
nent despiciunt nugas probant, fabulas laudant, libidine delectantur, quā
si tolla snihil relinquunt quod fastidium leuet. Verum ego subscribam po-
tius rationi, de hoc nomine trisyllabe enunciando.

Hieronymus. latine sacrum nomen dicitur. Componitnr enim ex iēgor
& ὁμηρια sed o mutatur in y, sūt hoc nomine philosophus ex Rhodo insu-
la qui sine summi boni posuit in indolentia, quæ græce dicitur ἀναγνοστης &
Græci hieronomos pontifices appellant, quos & uariis appellationib⁹ nū
cupant, modo archiereos hierophantas, modo itē hierodidascolos & hie Daniel
rophylacas. Daniel. latine dicimus daniel danielis, sic etiam Dauid da-
uidis. Nec danielus nec dauides & si quæ similes uoces, romani sunt calus
non peregrini. Vnde stultum est id aliunde mutuare quod ipsi domi habe-

mus, græci egestate coacti peregrinis uocibus & externis ad suam normā nominandi casus formarunt. Nos autē cum in hoc saltē græcam felicitatem superamus, quid quæso cogit nos mendicare & parum consulte trādere latini non dicunt dauid dāuidis sed dāuides dāuidis, qua quidem de clineatione nihil est improbius, quāq̄ apud Prudentium danielus & similis legantur uoces, sed id in soluta oratione affectatae magis est q̄ debite & romanę structurę. Pr̄terea est nobis & in prima nominum inflexione p̄egrinarum dictionum terminatio, quid quæso, phibet ea ne utamur & ex quætuſtissimis eā repererunt, quid grammatis̄ qdam commutare eam cōrendunt perperam & quam neq; luuēcus neq; Sedulius, neq; Arator, neq; Prudentius, nec Picietiam nostri, item Jacobus Faber carminibus suis duixerunt immutandā, & hi omnes fere quod eorū attestant̄ opera tantā habent extēnarum linguarū peritiam quantam uel dentati quidā scriptores, opprobrium & abiectione latine ciuitatis scire uidētur, qui & pleno ore atq; inuereundo quosdam ex illis errasse dicunt, & ab illis ingentie fatētur se discedere, & quos nī tremente ore nuncupare deberent, palame eos carpere audient, quis modo turus erit? Modos, præcentus propter cho-

Modi

ros. Prisci uero modulationes tibiarum faciebant: on iisdem sed ſepe mutatis modis. A gebātur cantica hoc eſt harmonia in comediiis tripliciter, tibiis ſcilicet paribus uel imparibus, dextris aut ſinistris, uel ut rīl q̄ de qb^o

Plauti & Terentii enarratores non parū multa. Recensuit. id eſt recognouit & censuram suam adhibuit, ut hi ludi ſcēnici recte & rite recitaretur ab actoribus, quorum e grege unusego ipſe fui fortasse a poeta iunior Vuimphelingius appellatus, quia eram tunc pientissimo auunculo meo alumnus, autum uero cognomen eſt Spiegel, genitrix enim germana ſoror domino Iacobo Vuimphelingio, in cuius memoriam mens eſt ueteri more ſollicitante & procurante patrico meo ſauuissimo Matthia Schureio, probo probitatis probandæ cultore & peregregio ſtudiosorum amatore ſolutum epithaphium in hæc uerba ponere.

TRINO ET VNI SACRVM

JACOBO VVIMPHELINGIO SELESTANO THEOLOGO
VERACI ET ORATORI EMINENTISS. QVI MANSVE
TIORES MVSAS PRIMVS EXCITAVIT, GERMANIAM
LITERARIIS MONIMENTIS ILLVSTRANDO, IACOBVS
SPIEGEL MAXIMILIANI AVG. A SECRETIS EX SORO
RE NEPOS AVVNCVLO CHARISSIMO VIVENS VI
VENTI STATVIT.

Epitaphiū
D.lacobi
Vimphe
lingii

Pridie ka
lendas

Pridie kalendas februarias. pridie calendaras, pridie nonas, pridie idus significat quod uetusſtissimi dicebāt die pr̄stini pro aduerbio die pr̄stino & ſic peruetuſto more die crastini & die quinti & die quinto ſimiliter pro aduerbio. Verum nos pr̄ſcam nimis & horridiorem uetusſtate ubiq; ſugere ac uitare debemus, cum C. cesa riſ precepto, tum Auli Gellii auctori

LXXIII.

rate, qui libro decimo capite septimo lucubrationum suarū cōcludit uerbis antiquissimis relictis & desitis minime utendū esse. Progenitiūs autem mensūt rectius possēsūa nomina finxerimus, ut pro calendis Martii sic uenustius dixerimus kalēdas martias, & ita apriles maias, iunias, iulias aut quintiles, augustas aut sextiles, septembrias, octobrias, nouembrias, & ita ianuarias & ita februarias.

Postea uero q̄ episcopus actores adolescentulos lauticia mensæ suæ liberaliter exhilaratos aureis quoq; annulis & simul nummis aureis quam munificētissime donasset orationem coepit omnium sodalium nomine **Valetinus Helfant Vuissenburgensis**, qua protam splendentibene fidentia hoc modo gratias ægit

Postea uero q̄ tmesis figura, ita Virgi. Septem subiecta trioni, ita Cal- Tmesis phurnius. Quo me cunq; uocas sequar Ornyre, caue tmesis dicas cum e Episcopus post, de quo latius Mancinellus in carmine figurarum. Episcopus græco uocabulo explorator siue speculator significat, diuiniloquius Paulus in episcopo perfectissimo defyderat sobrietatem prudētiām sanctitudinem continentiam sanamq; doctrinam. Lauticia. magnificentia hic alias mundicia. Mensæ suæ, epularum suarū. Lauticia a lauatione dicta. Apud antiquos elegantiae quæ nūc sunt non erant, raro enim quis lauabat. Duo autē fuerunt apud Romanos mensarum genera citrea scilicet & acerna, ut apud scriptores. Mensam autē hoc loco pro epulis accipio, sicut apud poetas & alios pro prandio uel coena. Vnde primas & secūdas mēs dicimus pro primis & secundis cibis. Exhilaratos. læticia: iocunditateq; affectos. Aureis annulis. & simul nummis. De auro, aureis nummis itidem argento, argenteis nummis quæ diximus superuacaneum est hoc loco repetere. Verum si quis cupiat scire originem annulorum, cur ue Origo a dicitus quod & partim a nobis taedium sinistræ manus minimo proxim⁹ reorum annulo coronari consueuerit Polidorum uideat libro secundo ca. uicesi nulorum mo primo de rerum inuentoribus.

Orationem. ex ingeniosa poetae nostri officina profectam.
Comicos hos ludos illustris princeps & sacratissime pontifex, quos ingenii exercitandi tantum nullius lucri aut quæstus gratia instituimus, tuo nomine dedicamus equisimo iure. Tu enim & primus & solus es, qui humanitatis studia, & literas politiores in hoc Heidelbergen

lyceum, in hanc stoam (non enim uere dixerim academi
am cuius Plato fuit auctor quam adhuc publice sordidis
naribus nauseant) sed in hanc inquam scholam quasi hu
meris ipse tuis intulisti. Et ab indoctis incultis & inuidis
ueteratoribus quotidie defensitas, adeo ut nullæ sint lite
rarum deliciæ, nulla germaniæ musa, quæ non in tuas lau
des merito aspiret, te tuamq; illam nobilem Dalburgio
rum familiam non in cœlum usq; summis efferat pconis

Illustris

Illustris. hoc loco meriti nomen est secundum receptā populi signifi
cantiam, proprie tamē notitiae uox est, unde poeta inferius dixit beneficē
tia tam illustri, ita etiam illustres uiros & illustres meretrices apud idone
os legere est scriptores. Princeps. duplī ratione, nam ut ex canonica
quidem electione apostolicaq; confirmatione effectus ecclesiæ ita ex ob
tētis a cæsare regaliis sacri romani imperii princeps declaratus est. Nec ro
manus monarcha quæpiam antea nomine principis affatur, q; ueteri insi
tuto iuriurandi inuiolata fidei p̄stiterit, dum super temporariis ecclesiæ suæ
bonis & iurisdictione auctoritatem & ut dicitū inuestiturā adipiscitur. Pla
to grauissimus philosophorum principē gubernatoris noīe sc̄iter nuncu
pat, sicut enim gubernator semp respic̄t ad salutē nauis & uestitorum, sic
princeps respicere debet ad salutem subditorum. Quo circa satis constat
principatū nequaq; segnem rem esse sed laboriosam, nec ocio & animi re
laxatione fluentē, sed laboribus curis uigiliis inquietā, cuius faciem amce
nam & amabilem forinsecus contēplantes laborū interiorū asperitudinē
non uident, principi tyrannus contrarius est, quod hic ut iam dixim⁹ ad eo
rum qui subsunt, ille uero ad propriam dūtaxat utilitatem principatur.
Multæ sunt constellationes principum effētrices, quas Iulius Firmicus in
viii. matheſeos recenseret. Sacratissime p̄tifex. Hoc nomē a pōre Varro
deduxit, quod pontifices sublīcium pontē Romæ primū & fecissent & in
ſtaurassent. Sceuola a posse & facere deriuari nomen ipsum maluit. Antiq
reges iūdem erant & pontifices, unde reges romani pontifices, dicit quod
& in decretis canoniciſ dist. xxi. proditum est. Quin etiam Marsilius com
memorat reges egypci pontifices extitisse. Fuerunt apud romanos ponti
fices maximarū rerum domini ut auctor est Diodorus. Sed & Beroald⁹
de pontificibus plura referens in primo in Suetonium cōmētario legi po
test. Ingenio. nomen ex eo deductū uide, q; sit natura ab ipsa nobis in
genitū quæ est ius quēdā aptitudo & habilitas animantibus a natura indi
ra, q; qcquid latet inueni, qua qcquid absirsum est eruitur, qua unūqdq;
quid sit & quale dephenditur, qua refū omnium causæ percipiuntur, qua
artes omnes, qua scientiæ qua deniq; omniū rerum humanarū & diuina-

De ingenio

LXXVI.

rum agnitione comparatur. Ea propter nobis ipsi plerique desumus, nos bona nostra negligimus, nos patimur ingenium nostrum rude esse, aut malis artibus ipsius exercemus, tantumque abest ut aliquid utile inuestigemus, ut quae a maioribus nostris summo studio ac diligentia inuenta fuerint a nobis relata negligamur, & perire patiamur, sed haec haftenus. Quanquam autem & loci & agri & terrae & regionis ingenium apud rerum scriptores persaepe legimus, proprie tamen de homine dicitur ob excellentiam intelligentiae aptitudinemque ob artes diuersas diuersaque uitae munera actionesque multimodas. Itaque quibus in hominibus mens ipsa uiger inestque naturale acumen ad rerum naturas cognoscendas, atque ad uitae tum publice tum priuatæ administrationem eos ingeniosos dicimus. Quo uero ingenio mens distet res est non grammaticæ sed melioris disciplinæ scilicet ethicae conyderationis, ex sententia Brognoli & Pontani.

Effectus huius

Humanitatis studia. quibus uere initiai sunt humaniores. Humanis manarum tamen autem uerat esse superbum id uersus socios, uerat auaritiam, uerbis affectum literarum libris communem se facilemque omnibus praefstat, nullum alienum putat, bonum autem suum ideo maxime quod alicui bonum futurum sit amat. Plato triplicem humanitatem inducit, alia quippe per salutationem ut cum forte obuiam humaniter salutamus & dexteram porrigitem comiter excipimus? aliam cum in casus uarios erum nasque factato quis opem clementer impendit, tertiam qua coenam & coniuicia inter se homines celebrant hanc græci Φιλανθρωπία μυocant. Verum quam idem τωι Δειπνο nominant nos eruditio nementem institutionemque in bonas artes dicimus, quas qui synceriter cun piunt appetuntque, hi sunt uel maxime humanissimi, huius enim scientiae cura & disciplina ex uniuersis animatibus uni homini data est, sic circaque humana nitas appellata est. Ex primo & nono Catanaeanis commentariis in Plinium oratorem qui secundus & nepos indistincto cognomento a scriptoribus in fidem uocatur.

Ft. pro id est expositiue.

Politiiores. quæ humaniores & mansuetiores uel iusæ uel literæ di Politiiores cuntur, uti frequens lector deprehendet.

Lyceum

Heidelbergense lictum. tu lege lyceum non lictum. Cæterum cum stadia literarum magis ac magis excolerentur apud athenienses domiciliū philosophorum restitutum est, illuc academia Platonis, liceum Aristotelis gymnasium, penacula profert dictione Λύκειον in quo tredecim annos docens complures sua disciplina clarissimos uiros efficit.

Sunt tamen ut inquit Plutarchus qui tradidit partem illam ubi docuit Aristoteles peripatum id est deambulatorium suis dictum. Sed & Lycei nisi me memoria fallat Aristoteles meminit lib. pdicamen, illuc quoque porticus Zenonis & Lacydis Cyrenei portus lacydii nomen accepit effluerunt, ex ea ciuitate complures philosophorum sectæ prodierunt, illinc academi ci hoc est Platonici ab Academia schola nuncupati, illinc stoici a portico

Q. iii

**Platonis
doctrina
media
inter Py
thagoram
& Socrate**

Zenonis nominati, illinc peripaterici ab ambulatioē Aristotelis nomine sor-
tit processerūt, faceo sectā epicureorū, cynicorū, cyrenaicorū, heliacorū,
megaricorum, eretricorū, & in summa omniū fere illustriū philosophorū
qui athenas studiorum causa profecti sunt. Cuius Plato fuit auctor. nō
modo sed et princeps cuius quidē diuinī uiri excellens doctrina inter Py-
thagoram & Socratem media extitit, sic ut utriusq; geniū facile in eodem
agnoscas, cum cōmuni iure utruncq; non modo coluerit sed etiam scriben-
do magnope expressit. Hinc Eusebianus Numenius Plato (inquit) cer-
te Pythagoricus fuit, sed huc tñ & illuc libere trahitur, ac persingula æque
membra inter Pythagorā & Socratē mediū fertur. Nam sublimitatem il-
lam Pythagoræ ad maiorem quidem humanitatem deduxit, humile ue-
ro illud ac deiectū Socratis ad grauitatem & magnitudinē reduxit, atq;
ita Plato Pythagora quidem popularior & cōmunior. Socrate uero gra-
uior & sublimior est. Plato uero cum prius ex aui nomine Ariscodes no-
minatus esset, ut in successionibus tradit Alexander pro egregio corpo-
ris habitu cognominatus est ab Aristone argiuo in cuius palæstra exer-
citus fuit. Sunt qui ob orationem uerberem & mirā latitudinem sic appellatū
putent, siue q; ampla fuerit fronte ut Neanthes scribit. Tantæ aucto-
ritatis Platonica doctrina diuo Aurelio Augustino uisa est ut palā in suis
in psalmos cōmentariis confessus fuerit, male se cū Platone errare q; cum
Aristotele ueritatē dicere, qui & Aristotelē ut dulcissimi præceptoris no-
strī Ioannis Reuchlin uerbis loquar nescio quo somnio mot⁹ scribit tremere
apud inferos, quāq; super eo loco Jacobus Faber a sententia Augusti
nirecedere & Capnionis intelligentiā approbare uidetur, expositionē tñ
suā christiano spiritui longe cōformiore reputat. Idem Faber scribit Au-
gustinū sāpe relista psalmi intelligentia coactū euagari, quod psalteriū ue-
tus minus cæteris fuerit castigatū. Et hæc fortasse non ignorare qñq; iuuabit,
non enim diutius cum ueterum fabulis & nugamentis uersandum.

**Laus diale-
ctice**

Quam academiam & proinde Platonicam doctrinā. Publice. pas-
sim in germania saltem. Nauseant. fastidiunt, supbiter aspernātur, quia
prius causam audiant uel cognoscant, damnant iniquissime, unius amo-
re Aristotelis, quem etiam ignorant, & hi quidē omniū maxime, qui sub-
tilissimā rationalis philosophiæ quæ dialectice dicitur partē deprauarunt
quos hoc loco uanidos sophistas poeta noster proculdubio notauit. Cō-
stat enim dialecticē illam uerifidam assēcutricē falsiq; & erroris expultri-
cem uigilantissimam ex ægyptiorum aditis olim euocatā & ad Parmeni-
de & Aristotelē usq; peruenisse, tandem uero in stoicis & Chrysippo & ei⁹
auditore Cyreneo Carneade in noxia quædā & futilia sophismata dege-
nerasse. demum uero sub nostris tēporib⁹ non in sophismata sed in sophis-
matum fecem uilissimāq; propemodum algam. Nos igitur cum auctore
nostro eiusmodi sophistas facete ex prophetæ uersu rideamus, declinatē
aut (inquietis) in obligationes adduceret domin⁹ cū operatibus iniquitate

LXXVI.

Sic rideantur ut temulentī qui cum maxime desipiunt fumis summū uerti
cis cerebrum occupantibus maxime se sapere putant, uoluntq; perciosi
videri, sed de his satis. Nauseo proprie est naueam habeo, & uomitū infe Nausea
stor, Plautus in amphi. Lassus sum hercle e nauī ut uectus sum huc, etiam
nūc nauleo. Est autē nauea stomachi ad uomitū ex graui odore pertur
batio, a nauī deducto nomine ex cuius sentina mouetur uomitus. Hiero
ny. Vsc; ad naueam saturata es, hinc naueosus q; nauēa inducit. Nau
tea uero cuius similiter in sequēti fabula Plautus meminit. Nauteam bibe
re malim si necesse sit q; illam oscularier. secundū Nonium aqua est ex na
uis sentina. Posterior uero ætas pro aqua coriātorū usurpat, quam idem
conficiunt ad usum suum ex nigris granis eiusdem nominis herbis.

Inuidis. Hic exponendū putamus unde traxerint originem hæ uoces
inuidus & audius, qm̄ grāmatici quidam iuniores ut Crinitus ait non mi
norī inscītia q; improbitate in his aberrant, cum probi auctores tam elegā
ter tamq; erudite de his egerint. affirmant enim a uidendo deduci esse
utruq; uocabulum. Nam audiā a nō uidēdo nominati sunt propter nimia
cupiditatē ut Ver. Flaccus existimauit q; a litera priuādi uim obtineat
sicuti amentes dicimus, qui mentem non habent. Inuidos autem & inuidi
am simili ratione inquit Cicero dici, quoniam ex nimia uidendi cura li
uescant, quod in tertia (ut puto) Iufulana comperies. Ab inuidendo in
quit recte dici potest inuidentia ut effugiamus ambiguum nomen inuidiq; Inuidentia
quod. uerbum ducum est a nimis intuendo fortunam alterius, quod &
poeta Actius in Menalippo testatur. Flore quis nam liberum inuidit meū
qua in re M. Cicero non actium modo excusat, sed etiam egregie commē
dat q; inuidere cum accusandi casu protulerit, quoniam ius suum poeta
retinuit. Veteratoribus. calumniatoribus. Donato auctore veterator
est homo astutia uetus & in omni re callidus a multarum rerum gerenda
rum uerustate. Est atitem nomen uerbale quod a vetero & veteresco pro
veterat⁹ accipiatur quasi senex factus ut Vlpianus. Præcipiunt ædiles ne
veterator pro nouicio ueneat. Veterator uero a vetero idem est quod
deceptor quasi uulps, quamvis pro veteratore in astutia etiam sumi pos
sit, ut est illud Terentii. Quid hic uult veterator sibi. Nullæ literarum deli
cīæ deliciæ dicuntur illa quæ propter uoluptatem iocūditatēq; quæ inde
nobis prouenit præponimus. Non autē propter utilitatē aut dignitatē, in
singulari autē delicia tigni species est. Videntur autē literarū fructus ueræ
deliciæ, enim uero literis constat immortalitas hominum & memorię fulci
tur ethernitas. Literæ multis retro seculis multis a nationibus gestas no
bis ostētant, literis cognitio omnium disciplinarū præcepta est, commer
cium literarum tolle ex omnibus, solem ex ipso mundo sustuleris, huius
tam excellenti⁹ tam necessarii boni quis nam fuerit repertor ambigitur.
Ecclesiastici licet scriptores ab hebræis repertas esse contendunt, idq; uali
dissimo argumento probare n̄iuntur, quod uidelicet apud hebræos sin

gula literarū elementa aliquid significet, qd neq; apud græcos neq; apud latinos ullo modo fieri potest. Verbi gratia prima hebræorū litera aleph nūcupat qd latine significat doctrinā, secunda beth qd domus interpretat, gimel plenitudo, daleth tabular, siue librorum, he ista, vau & zain hēc, heth uita, teth bonū, iod principiū, caph manus, lamed disciplina, mem ex ipsis, nun sempiternū, samech adiutoriū, ain fons, phe oris, zade iusticia, Caph uocatio, res capitū, sin dentiū, hau signa. Habes igit̄ secundū mētē diuī Hie eonymi literas hebræorū alicuius rei significatiuas esse, qd neq; de græcis neq; de latiniſ ferit. Te. Ioannē, in cui⁹ adhuc uiuētis laudē aūtūcul⁹ me⁹ in ilidoneo germanico ubi græcarū literarū studiū cōmedat ex auctoritate sancti Augustini. Studioſiſſim⁹ inquit est illarū Ioānes Camerari⁹ Dalburgius illustris Vangionū antistes, germanorū gloria, familiæ ſuę splendor Philippi Bauarię ducis inſigne decus, episcoporūq; corona quē, ppter ad mirabile doctrinā & pclaras uirtutes ad maiora natū auguramur. Tuā familiā, camerariā Dalburgiā, cuius & in laudē idē aūtūcul⁹ alio in ope- re, q loco & ociū fugiēdū & honestū exercitiū ſectādū cōppbat. Itidē mihi ait facere uidētur fratres Ioānis episcopi Vangionū, q licet diuītiū & nobilitate ſanguinis camerariorū Dalburgēſi excellat, nō tñ ocio uacat, ſed optimis literis uel uernacula lingua ſtrene indulget, historias & fabulas uenātūr quas probe norūt, & ipsas q̄q; uirtutes amāt, nec tamē aut exercitiū militaris ſunt imperiti, adeo ut ad principat⁹ ad res publicas gubernandas & bellī & pacis ſēpore tū animi tū corporis uirib⁹ cōſiliū & robur iluſtrissimis principibus ſuppeditare poſſint. Cæterū familiæ appellatio q uarie accepta eft latiſſime per Paulū, explicat, ultimō, ff. libro ti. de uerb. ſigni. in l. pronūciatio. §. familię appellatione. Hoc autē nomē qd hic annoiā dū duxi primo a famul deinde mutatione literu in familiā dīcta eft pro ip̄is ſeruis, deinde paulatim inualuit uſus ut etiā liberi familiæ nomine & quicūq; in eadē domo uiuerēt cōprehēderētur, poſt hæc ad eos q̄q; trāſlatū eft qui ex eadē ſunt cognatiōe ut caſarū familia, Scipionū familia, quot uero ſerui familiā cōſtituāt, id eft furisperitorū. Efferat preconiis. Sic q̄q; in uirginali cantico qd respōſorū uocat pro referā dīctiōe efferat legēdū, ut diligēter aūtūcul⁹ noſter animaduertit in eo quidē ope, qd inscriptiōe habet, annotatiōes locorū in ecclesiasticis officiis & cāticis, hymniſq; deprauatorū, qd qdē opus editū eft ad frequētē ſollicitationē Ioānis caela remotani q̄ defyderabat libros horarū & officiorū diuinorū plene castigari, officiūq; de uifitatione quo Argentinēſis ecclesia uititur barbarū & ineptū exploſum iri, aliud q̄ in locū eius uſcipi, quale religio mīnoritanæ fraternitat̄ habet, contextū a Sixto quarto pōtifice maximo, contra quē Andreas archiepiscopus Craianēſis ordinis prædicatorū fecerat impri- mi multos horribiles artículos quī bona fortuna uenerūt in manus auunculares, q̄tēpore ſummū rectoris ſtudii Heidelbergēſis magistratum gerebat, territusq; ex cōſilio & roga tu doctorū quib⁹ rem ppoluerat, propria

LXXVII.

in persona egit apud episcopum Vuormaciensem, ut articuli illi tanq; bellus famosus supprimerentur, & nihilominus ea de re ad Craianensem scripsit per longam epistolā quæ hodie inter paucas extat epistolas, ex deceim millibus epistolarū, quas auunculus noster tam ex sua q; aliorum persona circiter quadraginta annos scripsit, qui licet semper conatus est ex professionis suæ debito prouirili laborare in defensionē Sedis Apost. in sacro sancti Romani imperii & totius germanicæ nationis exaltationē scribere multisq; & uariis lucubratioibus suis adolescentibus benefacere speraret, de adultis enim tanq; durae ceruicis & propriæ sapientiæ plaudentibus de sperauerat, sunt tñ qui non erubescunt palā & clanculum illum mordere.

Cœlum. qu andocq; collectiue sumitur pro congerie corporum cœlestium naturalibus corporibus supereminente. Mundus autem proprie pro mundo corporeo sumitur, & in regionem elementarem concavæ lunæ cōtentam atq; regionem cœlestē diducitur, licet uarie & mundus & cœlū & orbis sumi solet. Interdum orbem pro tota machina oculis exposita non nulli accipiunt. Interdum pro orbe terrarum. Sed ut unumquodq; cœlū orbem nominant a figura, ita & mundum ab ornatu dictum, partiuntur extenduntq; nomen ad omne muliebre ornamentum. Vnde & muliebris mundus apud Plynium & alios.

Quæ uero ab ingenita tibi beneficentia tam illustri & maiori quam mereamur premio nos donare cōdecorareq; dignatus es liberalissime, nos uniuersi de imbecillitate studiorum nostrorum cogitantes, certe nequimus pares tuæ munificentiae gratias meditari. Sed hoc in omnium nostrum uotis est, uno assensu ac simili uoluntate ut optem⁹ Deus Opt. Max. longo æuo te nobis & literariæ reipublicæ prospere beneq; ualentem conseruare dignetur.

Beneficentia. liberalitate, quæ est uirtus moralis circa pecuniae datio Liberalitas nem acceptioñcq; rōne definita mediocritas, in qua quidē definitione copulatio in disuertione mutatur, quemadmodū uniuersalia in definitionibus particulariter accipiuntur. Nominē autem pecuniae philosophi morales & præcipue hoc in loco quæ nummo comparari solent comprehendunt omnia exercendæ liberalitatis instrumenta, ut sunt cibis potus uestimentum do mus & cætera, per pulchre probat in ethicis Aristoteles per libera litatem hominē diuinis assimilari. Cæterū ut in paupere largitas uitii est, ita in diuine nimia parsimonia fortuna principes non rerum custodes sed dispensatores fecit. Illis autem principes donent quos suos facere uoluerint, debebūt & quidem omnes uelle, sed eos in primis quos uirtuti proximos norint, & quibus iuuari se si quando opus fuerit posse, non cornicini dare

R

Donare

Dignor

Vniuersi

Imbecilli
tas
Studium

Meditor

aut histriōne dementia est, cum & id qđ detur pereat, & fibi neminē parent
nec eos falsæ gloriæ uincat opinio, quippe illi precio laudare malos etiam
confueuerunt. **Donare.** est secundū Iurisconsul.l.i. §.ii.& iii.ff. de donat.
cum quis ea mente donat ut statim uelit accipientis fieri nec ullo casu ad se
reverti, & propter nullam aliam causam facit q̄ut liberalitatē & munificē
tiam exerceat. Quod si sub conditione fiat non est uere donare. Construit
autem & cum dō sequente actō plāerunq; & cum actō auferendi adiūctō
casu, ut dono tibi mun⁹ & dono te munere. **Donare** uero ciuitate est iura
ciuium dare. **Dignatus** es. deponens hodie. Infātia latinitatis passiue
protulit, cuius actiūum est legere apud uetusissimos. Significat autem di
gnari pro digno iudicare seu habere, cuius contrarium est dedignor.

Liberalissime, superlativa aduerbia in fine orationis sita plurimū eādē
ex ornāt. Possunt aut̄ aduerbia ponī pro scribentis arbitrio, ubi aptior eo
rum locus uisus fuerit, sed maximā afferunt orationi uenustatem, quando
stant iuxta uerbum quod determinant. Omnis enim determinatio prope
suum determinabile locari petit, determinant aut̄ maxime uerbū qualita
tis aduerbia. Verū in suspensiuis aduerbiis secus, nam hæc ut q̄ uno uer
bo non sum contenta, ut completā faciant sententiā, sed duas saltem requi
runt orationes in principio debent ponī, de quibus Valla, Dathus, Auun
culus meus, Mancinellus, Clichtouāeus, & uniuersa triuialium schola.

Vniuersi. omnes coniunctim. Id enim in plurali significat, nam si dīcim⁹
omnes sibi domiciliū constituerunt intelligitur domiciliū sibi uniuersi
constituisse. Si uero dicimus uniuersi sibi domiciliū constituerūt intelligit
omnes simul unum sibi domiciliū pro omnibus fecisse, in singulari qđem
id ēm̄ est quod totum, ut uniuersum exercitūm id est totum appellamus.

Imbecillitate. tenuitate, a bacillo quod nomen est diminutiū a bacu
lo fit. imbecillis, hinc imbecillitas & proprie debilitatem significat, dicitur
& imbecillus. a. um. **Studiorum.** studiūm uarie scriptores accipiunt
pro exercitatione, pro diligentia, pro amore, & pro fauore, item & uolun
tate. Est autem proprie ut Marsilius notat uehemens applicatio animi ad
aliquid peragendum.

Meditari. meditando exponere, quod græci melito dicunt, per antisti
chon meditor dixerunt latini, I enim & d interdum sibi inuicem cedunt,
unde & sella dicitur pro seda a sedendo, Seruius. **Votis.** desideriis, ec
clesiastici scriptores hodie uotum pro deo facta promissione accipiunt, ce
terum ut illorum studiū qui ueterum historiis aur commentariis delectant
iuuen, pro salute principis uota suscipiebant post kalen. Ianu. die iii. ut au
ctor est Caius iurisconsultus de uerb. signi. Quid uero sit nuncupare uota
Varro docet. Item Apuleii quoq; & secundi Suetonij & Cuidii commen
tatores enarrant. Deus Opt. Maximus, trinus & unus. Afferimus ēm̄
patrem esse deum, & filium esse deum, & spiritum sanctum esse deum, non
tū tres deos, sed tres personas unum esse deū. Vna ēm̄ dei est & indiuidua

LXXVIII.

essentia quā quilibet psonarū habet, & ita cū Athanasio & cæteris theolo-
 gis unitatē in trinitate, & trinitatē in unitate ueneramur. Verū diuinologū
 Damascenus cuius theologia nuper e græco latīna facta est Iacobo Fabro
 interprete. Cyrillus quoq; & alii plærīq; sanctorum infantis ecclesiæ op̄i
 nati sunt ante determinationē ecclesiæ spiritū sanctū ex patre procedere p̄
 filiū. Cæterū romana supstirio Iouē Opt. Max. nūcupauit, q̄ pro sublimi
 æthere acceptus est, in q̄ allegorice potestate totius lumis intellexerūt, vñ
 Lucetius, diespiter elicius fulminator & feretrius dicit. Literariæ relpu-
 blicæ. Et qdē non latinę solū, sed hebraicę etiā & græcę. Fuerūt nancę ex
 Germanis licer ad oīs ab exteris mutuādas disciplinas Phryges uideant, Græca lin-
 qui latinis græcanicas etiā literas cōinxere. Nec desunt hodie qui & illā gua-
 probe norunt, & tam monumētis suis literariis ad indelibilem imortalis no-
 minis sui gloriā scienter insertant, cupientes Italico more nostratia ingenia
 cum latinis rudimentis græcanica quoq; principia imbibere, ut aliquan-
 do ex uero fonte ueram deriuaret artem primariam, sine qua sublimiora
 adipisci non possunt, nec diutius indocti uulgū deceptiunculis non enim di-
 xerim præceptiunculis immorarentur. Sed ut solent mali & dæmones &
 homines rebus bonis semper esse contrarii, uideo plurimos qui etiam do-
 ctos se putant, & ab aliis se doctos censeri sibi testimonio sunt, & stulte qui
 dem. Laudette alienum non tuum os. Sed & q̄ uerum id sit, alii norūt p̄be
 quibus græcę literæ stomachū mouent, qm̄ nihil unquam in externis ling-
 uis ex uero fundamento didicerunt. Ego uero eiusmodi hominibus qui
 propter alienam fœlicitatem littent, & non aspidum sub eorum lingua ue-
 nenum habentes, sed ipsi aspides minaciter deterrent studiosos rerum bo-
 narum) nequaquam consenserim. Sed potius pestilens eorū cōsilij & sen-
 tentiam omnem quoad potero persequar, ad quod ut faciā multa me hor-
 tantur. Auctoritas primū quidē legislatoris nostri omnium optimi sapiē
 tissimiq; cui gerrones illi detrahunt, qui cum mitteret suos per uniuersum
 mundum ad euangelizandū in omni genere linguarū fore uoluist erudi os
 hoc ipsum sūti in terris vicarii constitutio cauit decreto æternum ualituro
 cle, i.de magist. ut ecclesia sancta uiris catholicis noticiam linguarū haben-
 tibus quibus utunt̄ infideles præcipue abundaret. Siquidem diligenter &
 cordate uel pro Chrysippis aut Cirenaicis capitōibus, uel pro gelidis &
 fucatis nugamentis lacras intuerentur scripturas, inuenirent profecto in datio-
 linguis diuinitatis p̄cipuum fuisse & præstabilius donum cæteris, summa
 q; necessitate primariū ad colendā Christi seruatoris nostri uineā, q̄ si ne
 linguis coli nō poterat. In linguis Spiritus sanctus uideri uoluit. Vñ Pius
 poeta sanctæ Romæ ecclæsiæ Cardinalis sic cecinit. Quibus igne magi-
 stro Imbuit ora calor dictisq; fluētibus exīt. Linguarū populola seges, &
 paulo post noua uocis origo. Quę numerosa uenit totocq; ex orbe disertis
 Sufficit una loqui, nec in depravatis corruptisq; sed igneis hoc est purissi-
 mis, nā cundæres igne purgant ut significareq; nequaq; ad euangelizandū

Linguarū

commen-

R. ii

debere mitti, nisi qui linguam nosset, & haberet ignitam purgatam omila
be defecatam, quam apostolos ipsos habuisse attestantur sui auditores, stu-
pentes & mirantes & ad inuicem dicentes Actuum secundo. Non-
ne ecce omnes isti qui loquuntur ga. liliæ sunt. Et quomodo nos a diuim⁹
uniusquisq; lingua nostrā in qua nati sumus? Quoties hodie nostri qdā
perditores ut ipsorum loquar uocabulo prædicatores mendosa, lurida &
impurgata loquunt̄ lingua tamē si barbarismos tacuero, prophetæ se ora-
culum quandoq; citare putantes poetæ uersiculum producūt, ut ali bi auū
culus noster quem nunquam nisi sanguinis cognatio ueraret sine honoris
nomine appellarem, de quodam rustico & agresti sa cristiculo memorauit,
qui solebat pro sa crisi prophetarum oraculis Alexandri ex suggesto nar-
rare uersiculos, non sic formantur. Item prouideas primis. V' non muta-
tabis, ceteraq; id genus anilia deliramenta. Nonne Deus Opt. Maximus
quum ueller superbos ferire maximo supplicio confusione illis lingua-
rum immisit? quam idem Cardinalis perq; elegantibus uersibus describit.
Præterea in Euangelio dicitur. Signa autem qui crediderint, hæc sequentur
In nomine meo dæmones eiicient, linguis loquentur nouis. Receptum qdā
est nemocq; ibit inficias inter dona Spiritus sancti genera esse linguarum et
sermonum interpretationem, diuiniloquo attestante Paulo, qui gratias egit
domino deo qdā omnium lingua loqui poterat. Mox idem deinde, si quis
uidetur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo uobis quia do-
mini sunt mandata. Si quis autem ignorat ignorabitur. Itaq; fratres æmu-
lamenti prophetare & loqui linguis nolite prohibere? Nonne & Decretis
Canoniciis comprobatur græcis literis sacram intelligi scripturam. Nōne
Legum interpres in autentico de non alienan. & permū, rebus in. §. aliena-
tionis col. ii. in glo. dict. paterna uoce testatur nobis necessariam esse litera-
rum græcarum cognitionem, nostrarum autem, ipsis græcis minime. Ve-
rum enim uero ne uidear libellum texere omitto sexcenta librorum uete-
ris instrumenti aperta argumenta, quibus astrui potest necessariā esse chri-
stianæ literariæ reipublicæ diuersarum linguarum cognitiōem. Animad-
uerteri doctissimum alioqui virum hæsitare in expositione notissimorum
uerborum kyrie eleison, qui nescio quam putat his uerbis inesse uim diui-
nam qdā ad eorum uocem hostia forescq; aperiāntur. Quarum quoque di-
ctionum numerum non puduit quendam magnæ famæ præceptorem
propter græcarum literarum inficiam perconteri. Videò quoq; nonnul-
los se iplos misere torquere, sibique contradicere in traditionibus suis
grammaticis atque in indeprecabiles ut Pius dicere solet) errores delabi.
Discendum prius est, nam qui priusquam discat docet, sane non docet, sed
plane dedocet. Quod uos optimos Adulescentes, ideo nolui ignorare, ne
malorum suaus ducti, nescientium quantæ utilitatis & uoluptatis sint li-
teræ græcae latini mixtæ negligatis frugem literarum meliorem, quam
haud quaquam eorum de generibus & auiis regulis assequi poteritis, qui

LXXIX.

sibi soli instar simiarū placet & sapere uidet, suas halucinatiōes nouis negores nūmis cæteris neglectis & spretis dūtaxat legi suo p̄conio inuitantes Cauete q̄so cauete ab eiusmodi literatoribus maledicis supb̄is iactātūlis male literatis, quorū traditiones cū sint minus quā tritiales, perperam uobis regalem opulentiam pollicentur. Opus est multa lectione & græca & latina, opus est longa ætate & studio & iudicio, si quis nomē grāmatici qđ uix Priscianus quidem toto uitæ suæ tempore asscutus est, licet ab eo triuole & temere literatores isti discedant, sibi iure uendicare uelit.

Bene ualentem. sanum, incolumem, sospitem, superstitem. Sed ne malitia mutaret intellectū eius, paucis post annis sublatus est. Proinde quoquo pacto nos ex morientium agro mors demerat illi habenda est gratia, uel q̄ eripiat nos e uita mala ne diuerna assuetudine scelestiores efficiamur uel q̄ boni priusquam in malitiam uerteremur debita naturæ soluimus. Pro huius memoria uiri & incōparabilis lōgo ex æuo antīstitis hoc auīcu līmei inter pleraq; alia doctissimorum uirorum epitaphia legitur distichon.

Forma genus uires facundia scire potestas

Quid prosunt, cecidit cui dedit ista deus.

Ac ego deflenter lusi ex persona ineuitabilis mortis (quæ lamentant im-
maturum tanti uirifatum respondet) in hæc uerba

Ioannem Dalburg rapu terris, meliore

Stare loco iussi, sum bona nanc̄ bonis.

Ante diem uirtus hac ne quam fuderat olim

Viueret in terra deteriore, tene.

Sumbona nanc̄ bonis, sumpū ex sententia Petri Schoti Argentinis cuius
e uerbis inexorabilis omnibusq; equa mors mortalē in hæc uerba alloquit

Horrida sum prauis, justis optabile lucrum

Illos supplicis hos ego mitto polis

Incautus igitur, ne uos deprendere possim

Exigite indultos per bona sola dies

Et reuera sicut uita ipsa bonum est si cum uirtute uiuatur, malum si cū sce-
lere, ita & mors ex præteritis uitæ actibus ponderanda est. Ita sit ut si uita
in dei religione transfacta sit mors malum non sit, quia translatio est ad im-
mortalicatem, si aliter, malum sit necesse est, quoniam ad æterna supplicia
transmittitur. Cauenda sunt ergo mala & turpia & honesta sequenda, ui-
gilandumq; semper q̄ mors inopina uenit, nec fidendū iuuentæ, q̄ mors
pari conditio homines perimit quæ est huius non inelegantis tetraستichi
summa, sed ut mors quæ nos certa manet paratos inueniat faxis super glo-
riosâ deipara uirgo M A R I A, tu nanc̄ es benedicta illa terra per quam
prophetico oraculo meruimus auctorem uitæ suscipere dominū nostrū
I H E S U M C H R I S T U M benedictum fructum uentris tui, cui sic
omnis honor & gratiarum actio in secula, Amen.

D I C T I O N V M

¶ A

Actores	z alias	Agere animā eodē Bibere eodem beatus	9 Connubium eodē 1z caseus
atellana fabula	z alia uice	eodem beare eodem caseus oxygalact.	15
argumentum	3 alumnus	eodem bonum sero 13 caseus bubulus	15
astus	4 anquiro	eodem bona trīplicia eodē caseariataberna	15
asty	eodem anquisiōes	eodem bobile 18 corylus eodem	
astuciae	eodem amputare	eodem bulla 15 castanea eodem	
astuti	eodem ambustum	eodem brachia 35 creditor	16
aduocatus	eodem ancesum	eodem brachium eodem cubitus eodem	
auctor	5. 6 aristae	zo balneæ 42 chirodontas eodem	
auctrix	6 anxium	zz baiulo 47 ciuitas	17
auctorare	eodem ago	eodem bos 50 caprile eodem	
auctoramentum	6. abigo	eodem 51 caupones eodem	
auctoritas	eodem abigeus	eodem ¶ C clam eodem	
aures	eodem astrolabrum	23 Comœdia græcaz clanculum	18
aduena	eodem animus	30 comedia latina z clādestinum eodē	
aruena	eodem astrologia	eodem comici eodem coniuua	19
aduenio	eodem alarbamakalet	30 claritas 5 caueo	20
aruonio	eodem ars	eodem comedia 6 cumulo	21
auritus	eodem astra	31 comedia uetus 7 cumulatim eodē	
actus	7 a mīcīcia planetā	conditio 8 condo eodem	
actus priuatus	7 rum	32 conditio eodem ceruo	22
annus	11 aries	34 coniuges eodem comperirt	23
am	eodem armillum	35 cura eodem comperire eodem	
annulus	eodem arbitrium	38 curatio eodem capnomantia	24
annorū gñia	eodē aquarius	eodem curiosus eodem capnomātas eodē	
anni diuisio	eodē atomi	39 consulitis uestis 9 cæsar eodem	
adeo	12 astronomia	42 calyptra eodem choraules eodem	
ago	eodem astmatographa	44 connectio eodem chorus eodem	
adagia	eodem allium	46 capillus eodem choragus eodem	
adagiones	eodem aurum	eodem cyrrus eodem cupidio	26
aridus	eodem aduocatus	55 cyrri eodem cinis	28
adorior	eodem admodum	eodem cyrrati eodem campestre	32
aggredior	eodem auaritia	56 cincinnus eodem cedo	33
accubo	14 aio	58 capillitium eodem capit	34
accumbo	eodem atrium	60 capillatus eodem collum	35
affero	15 attinet	66 crumenula 10 cancer	36
amicus	eodem aleator	70 corrado eodem clunes	37
amicicia	eodem antistrophone	eodē corrodo eodem capricornus eodē	
ancillari	eodem assentior	eodem congero eodem crura	38
animus	18 acta	63 calendæ 11. 75 calculi	41
anima	eodem	¶ B crepusculum 13 carmina	44

INDEX

Confidentia	48	Exauctoreare	6	Famulitium	9	Gr̄ecanicum eccl̄e
confidere	eodem	exauctoratus	eod.	faxo	eodem	galactopox po
clarissimi	50	aedes	13	furtorum ḡna	11	puli
cerno	53	aedicula	eodem	frugalitas	12	glans
causidici	58	emungere	16	frugalis	eodem	gemini
calumnia	59	emūctoriola	eodē	fortilitorū	15	TH
clientulus	61	æs alienum	17	fructus	eodem	Hercule
contentio	60	æs suum	eodem	fore & esse	16	hiscere
controversia	64	ærediturū	eodē	forē & esse	eodem	hiare
crumena	68	equile	18	facere	19	hiatare
cicur	69	exanimus	eodem	fortunæ diuisio	22	hippodromos
consentio	70	exanimatus	eodē	funditus	22	hippos
	eo		18	fœlix	23	hara
CD.		egestas	20	fistulicen	24	hospes
		execrabilē	22	fatum	28	haud
Dolus	10	egestas	23	ferri	45	honestauoluptas
dolus malus	eodē	errones	31	fruges	46	hora
diminutiuā	eodē	egena	33	foenum	47	horologium
dolidiuisio	13	ecastor	39	fascis	eodem	hymnographa
dialyton	15	ædituus	eodem	fers	eodem	hostire
danista	eodem	expilo	42	fides	48	hortor
debitor	16	emporium	43	fidusta	eodem	haleluia
dromo	eodē	epopœa	44	famul	49	hieronymus eodē
dilapido	20	elegia	eodem	fama	eodem	TI
de deo	29	epigrammatogra	scenaratores	56	Iusticium	
domus	33	pha	eodem	fraus	63	iabiciū trimetriū
dum	34	epithalamiogra	fortunæ ptas	67	in aures	
disputatio	43	pha	eodem	futilis	68	iter
dithyrambica	44	ehodus	45	scemineus	eodem	inconsurilis
dedecet	50	æacus	62	scenator	eodem	intelligo
danistes	56	ecce	66	fur	eodem	idus
dimidium	57	excandeo	68	TG	incubare	
decisorium	59	æuum	71	Gymnus	3	incubator eodem
dos	70	episcopus	74	gymnas	eodem	inedere
daniel.	73		gymnastes	eodem	insinuare	
		TF	eodem	gymnastica	eodē	insinuatio
EE		Facit	2	graphium	eodem	in diem
æs	3	furta	10	graphiarium	eodē	in
ærarium	eodem	fur	4	graphiaria	theca	inguuies
grarii tribunie	eodē	fauere	5	gloria	27	ipſe
æs militare	eodē	fabula	6	germani	3	iussu capessere
ærarii milites	eodē	fabula	6	germanus	eodem	indigentia
		diuisio				R iiii

D I C T I O N V M

Inopia	eadem Locus	12 Maritus	zo Nuces	15
inopes	eadem lac	15 maritare	eadem nucleus	eadem
iucunditas	z4 lactes	eadem miseria	eadem nux iuglans	eadem
instar	z5 legare	16 met	22 nuxauellana	eadem
I H E S V S	28 legatio	eadem mathematicus	22 nummi	21
ignobilis	eadem lautum	20 manticus	25 nummularia	eadem
intactus	31 ludus	21 mors	27 necromantia	24
iugulus	36 lusus	eadem magistri	30 neciomantia	eadem
ilia	eadem loculi	eadem maxime	33 nix	26
inguen	37 loculamenta	eadem modus bibendi	41 nex	41
ignorantiæ diui	loculatae pisci	melopœa	44 nebroſ	eadem
fio	40 næ	eadem mecum	45 numen	44
iouis	43 lætus	29 magistratus	50 nomenclator	58
iambographa	44 latera	36 minores	eadem nummi	eadem
infamia	49 leo	eadem musæ	51. 61 nequam	69
illustres	50 libra	37 mercis appella	nausea	76
infimi	eadem ludiscenici	45 r̄io	56	
iurisperiti	54 literæ	51 minos	62 CO	
instantia	57 literarum gene	53 merere	64 operam dare	8
industria	61 ra	54 mos	eadem operam nauare	8
ingenium	eadem legumperici	55 memor	eadem opus	eadem
foco	64 liberi	61 matrimonium	66 opera	eadem
ingratus	eadem latrones	62 mortale	67 omne	eadem
iurgare	65 lecticarii	eadem mortuāle	eadem obnecto	9
turgium	eadem laurea	eadem mansuetus	69 oxygal	15
impingo	68 lorea	eadem mirū in modū	69 olus	eadem
il	eadem ludifebruī	74 modi	73 oluscum	15. 16
iuentus	70 lauticia	75	olitor	15
iacobus	72 lyceum		olus	eadem
Ihesus	eadem		oporotheſca	eadem
Iohannes	73	TM	Nouus	oppugnare
illustris	74		3 nouellicus	eadem oppidum
inuidentia	76 Mercenarius		8 nouellus	eadem ouile
TL	mulier		10 nouelletum	eadem obulum
Ludii	z muliercula		nouellare	eadem ouis
ludiones	eadem manuleata ue		codem ops	codem
ludo	5. 9 stis	16 nouiale	codem ops	23
lodices	9. 4 manuleatus hō	16 nendīars	8 opulesco	eadem
lodicula	eadem macrocherē	eadem necto	9 o	24
lacerna	eadem manicata tunica	16 nox	11 oscitans	32
loculus	11 mucus	eadem nonæ	eadem opro	43
locellus	eadem mens	18 nuperus	13 onustum	46

INDEX

Opus	46 Præsepes	19 Parenthesis	67 Rhamnusia	64
obfuscas	51 peregrinus	20 passer	68 rumusculus	65
occupare	58 peregrina sacrazo	parasitus eodem refragor		70
obsecundor	59 prodigalitas eodem	plausum dare	71 recensio	73
opterior	65 pte	zz politiores		75
	papæ eodem			
TP	propinquus eodem	TQ	Spacium	2
	propinquitase eodem		scenicorū habit?	2
Prologus	z paupertas eodem	Quærito	8 stylus	3
prologium	eodem physicus	eodem queror	zo stylus triplex eodem	
poeta	eodem princeps	24 quæstio	42 stipendiarii eodem	
poetica	eodem pluuiia	25 Quæplurimi	46 sicitur iuri	4
poema	eodem pruina	eodem quota	70 schola	5
poeſis	eodem pudicitia	27	scholæ eodem	
planipes	eodem penuria	28 TR	scholasticus eodem	
pallidata fabula	z priuata psona	33 Roma	scholasticul? eodem	
progymnas mata	z paupera	eodem romuleus	scholaris eodem	
patronus	4 pecul antia eodem	romanus	scena	7
prothesis	7 peculium eodem	romeus	eodem subiuges	8
parſimonia	12. 8 pecus	36 romanensis eodem		
pilum	9 pisces	38 romani eodem	subiuga	codem
plagulæ	eodem pes	eodem		
parcus	12 punctum	39 rica	satellicum eodem	
plus multo eodem	pileus	41 ricula	eodem scio	eodem
prouerbium	eodem perendie	44 recensere	13 sentio	10
prodigus	eodem potestas	34 reliquatores	14 solertia	eodem
pigri	13 pero	eodem reliquari	eodem sero	13
pigritudo	eodem prophetæ	45 reliquatio	eodem sum	14
pleonasmos	14 portari	eodem res	17 supparus eodem	
poma	15 pecunia	47 rerumpotiri	eodem suparum	eodem
pomona	eodem phoebus	52 repeto	18 serum	eodem
pomanalis flamen	postulare	56 redimiculum	zo stipendum	17
pomarium	eodem propositum	57 redimio	eodem stabulo	eodem
pira	eodem paupertas	ros	25 stabulor	eodem
pyra	eodem preco	58 res	32 stabulum	eodem
propugnare	eodem proditor	63 recula	eodem stabula	18
palma	16 prendo	eodem regnum	36 stabularium	eodem
palmum	eodem profero	eodem rixa	43 septa	19
penula	eodem portio	64 referre gratiam	z Fordidus eodem	
penularium	eodem pactum	eodem rhetor	55 Fordidatus eodem	
prodromi	z7 propere	66 refert	59 sodales eodem	
palam	18 pax	eodem rhadamanthus	62 sodalitatem eodem	

PS

Spacium	2
scenicorū habit?	2
8 stylus	3
zo stylus triplex eodem	
42 stipendiarii eodem	
46 sicitur iuri	4
70 schola	5
scholæ eodem	
scholasticus eodem	
scholasticul? eodem	
scholaris eodem	
scena	
eodem subiuges	8
36 romanensis eodem	
subiuga	
9 romani eodem	9
eodem	
39 rica	
9 satellicum eodem	
41 ricula	
eodem scio	
44 recensere	
13 sentio	
34 reliquatores	
14 solertia	
eodem	
eodem reliquari	
eodem sero	
45 reliquatio	
eodem sum	
eodem res	
17 supparus eodem	
47 rerumpotiri	
eodem suparum	
52 repeto	
18 serum	
56 redimiculum	
zo stipendum	
57 redimio	
eodem stabulo	
25 stabulor	
32 stabulum	
eodem stabula	
36 stabularium	
43 septa	
z Fordidus eodem	
55 Fordidatus eodem	
59 sodales eodem	
62 sodalitatem eodem	

Symbolum eodē Succenso	67	Vſcꝝ	8		
ſententia	20	solutus	70	villicus	eođem
ſecus	eođem	ſyllogismus	eodē	villica negocia	8
ſecius	eođem			viuo uitam	9
ſegnis	21	¶ T		vesper	13. 14
ſegnices	eođem			vterꝝ	14
ſegnicia	eođem	Tabernaria fabu-	vtricꝝ	eođem	
ſocordia	eođem	la	z vlna	16	
ſegnitas	eođem	togata fabula	z vel	eođem	
ſæpicule	eođem	tragedia	z. 6	verbū	eođem
ſæpiuscule	eođem	texendi ars	8	vrbs	17
ſpecies	eođem	totum	eođem	viciſſim	19
ſciamantia	23	talentum	10	vicinia	23
ſolidus	eođem	talentum mag.	vicus	eođem	
ſedulus	25	num	11	villa	eođem
ſpiritus	27	tritus	12	vicani	eođem
ſcientia	30	tenax	eođem	vicini	eođem
ſigniferi	31	tumultus	eođem	vicatim	eođem
ſignum	eođem	tumultuo	eođem	victus	eođem
ſupina	34	tumultua-	vtricularius	24	
ſenſlus	35	rium	eođem	volucris	eođem
ſcapulæ	36	tumultuaria ora	venenum	27	
ſortes	eođem	tio	eođem	vmbra	eođem
ſcorpius	37	te	22	vita diuitum	29
ſagittarius	eođem	typho	25	vitæ diuſio	30
ſenex	41	telum	27	virgo	37
ſcora	42	thesaurus	32	vel	41
ſecus	43	taurus	35	vænum	46
ſalubre	eođem	tragedia	44	vifſio	53
ſatyra	44	traha	46	viperæ	54
ſuperillustres	50	theologus	51	vlna	58
ſpectabiles	eođem	tribunal	58	valeat	60
ſus	eođem	tartarus	60	versutia	62
ſpondere	eođem	tmelis	74	versipellis	64
ſacrum	52		vira	65	
ſerpentes	54	¶ V	vſurarius	69	
ſalue	eođem				
ſagaces	56	Vectigales	3	F	
ſurdaster	59	vxor dicta	eođem	I N I	
ſubſelliūm	61	vir	3. 10	S	
ſtipulatio	64	verlus	5		
ſerio	eođem	via	7		

Hagenoꝝ, apud Thomam Anshelimum Badensem.
Anno M. D. XIX. Mense Maio.

ARMAS